

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE BAYBURT (1950-1960)

YÜKSEK LİSANS

Bahtiyar KELEŞ

TEMMUZ -2022
GÜMÜŞHANE

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

TARİH ANABİLİM DALI

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE BAYBURT (1950-1960)

THE ERA OF DEMOCRAT PARTY IN BAYBURT (1950-1960)

YÜKSEK LİSANS

Bahtiyar KELEŞ

TEMMUZ -2022

GÜMÜŞHANE

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

TARİH ANABİLİM DALI

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE BAYBURT (1950-1960)

THE ERA OF DEMOCRAT PARTY IN BAYBURT (1950-1960)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bahtiyar KELEŞ

Danışman: Doç. Dr. Recep ÇELİK

TEMMUZ -2022

GÜMÜŞHANE

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “**Demokrat Parti Döneminde Bayburt (1950-1960)**” isimli bu tezimin, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, alıntı yaptığım tüm çalışmalarını kaynakçada belirttiğimi ve Gümüşhane Üniversitesi'nin lisanslı kullanıcısı olduğu intihal yazılım programı ile Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nün belirlediği kıstaslara uygun olarak raporladığımı taahhüt ederim. Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

12/08/2022

.....
Bahtiyar KELEŞ

TEŞEKKÜR

Demokrat Parti Döneminde Bayburt (1950-1960) isimli bu çalışmada akademik birikimi, yerinde eleştiri, müdahale ve yönlendirmesiyle yardımını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Recep ÇELİK'e, kaynak temini, ilgili belge ve dokümanlara ulaşmam konusunda desteğini esirgemeyen Dr. Öğretim Üyesi Serdar GÖKTAŞ'a, tezimi okuyarak yapıcı eleştirileriyle katkı sağlayan Doktora öğrencisi kardeşim İskender KELEŞ'e, Bayburt İl Halk Kütüphanesi, Gümüşhane İl Halk Kütüphanesi ve Bayburt Üniversitesi Kütüphanesi çalışanlarına, bu süreçte yardım ve desteklerini esirgemeyen mesai arkadaşım ve kıymetli abim İbrahim Emrah KÖYMEN'e, eğitim hayatım boyunca maddi manevi desteğini esirgemeyen annem ve babama, hayatımın her alanında olduğu gibi, tez çalışmamı hazırlarken de sabırla ve titizlikle bana yardımcı olan sevgili eşim Songül KELEŞ'e, bu süreçte gerekli zamanı ayıramadığım çocuklarım Göktürk ve Buğra'ya sonsuz teşekkür ederim.

Bahtiyar KELEŞ
GÜMÜŞHANE- 2022

ÖZET

Bayburt İlk Çağlardan günümüze kadar birçok devletin hakimiyeti altına girmiş önemli bir yerleşim merkezidir. Bayburt tarihi ile alakalı başta bölgedeki araştırmacılar tarafından olmak üzere, çeşitli çalışmalar yapılmış, İslamiyet öncesi dönem, Selçuklu, Osmanlı, Milli Mücadele ve Cumhuriyet dönemlerini kapsayan eserler ortaya konulmuştur.

1950 seçimlerinin ardından Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ile birlikte Türkiye her bakımdan yeni bir döneme girmiştir. Bu dönemle ilgili literatür incelendiğinde Bayburt tarihiyle alakalı yapılan çalışmalar yok denecek kadar azdır. Demokrat Parti Döneminde Bayburt (1950-1960) isimli bu çalışmanın amacı bu dönemde Gümüşhane iline bağlı bir ilçe olan Bayburt'un idari, siyasi, sosyal ve kültürel yapısını, nüfus ve eğitim durumunu bilimsel araştırma yöntemlerine uygun olarak incelemektir. Bu çalışma Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, YSK Arşivi, TBMM Zabıt Ceridesi, TBMM Tutanak Dergisi, TBMM Albümü, TÜİK verileri, Resmi Gazete, kanun ve kararlar gibi resmi belgeler ile birlikte yerel ve ulusal gazete, dergi ve birçok araştırma inceleme eserinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Ülkemizde yerel tarih çalışmalarının giderek arttığı dikkate alınacak olursa, yapılan bu çalışma yukarıda adı geçen dönemle alakalı olarak Bayburt ve bölge tarihi ile ilgili ileride yapılacak olan çalışmalara katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bayburt, Demokrat Parti, Bayburt Belediyesi, Nüfus, Eğitim

SUMMARY

Bayburt is an important settlement center that has been under the domination of many states from the First Ages to the present. Various studies have been carried out on the history of Bayburt, especially by researchers in the region, and artifacts covering the pre-Islamic, Seljuk, Ottoman, National Struggle and Republic periods have been revealed.

With the Democrat Party coming to power after the 1950 elections, Turkey entered a new era in all respects. When the literature about this period is examined, there are almost no studies on the history of Bayburt. The aim of this study, named Bayburt in the Democratic Party Era (1950-1960), is to examine the administrative, political, social and cultural structure, population and educational status of Bayburt, which was a district of Gümüşhane in this period, in accordance with scientific research methods. This study has been prepared by making use of official documents such as the Presidency Republic Archive, the YSK Archive, the Parliamentary Minutes, the Parliamentary Album, the TUIK data, the Official Gazette, laws and decisions, as well as local and national newspapers, magazines and many research studies.

Considering the increasing number of local history studies in our country, this study will contribute to future studies on the history of Bayburt and the region in relation to the above-mentioned period.

Keywords: Bayburt, Democrat Party, Bayburt Municipality, Population, Education

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	Error! Bookmark not defined.
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	IV
TEŞEKKÜR	V
ÖZET	VI
SUMMARY	VII
İÇİNDEKİLER.....	VIII
TABLolar DİZİNİ	X
EKLER DİZİNİ	XI
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	XII
1. GİRİŞ	1
1.1. Bayburt Adı ve Kökeni.....	3
1.2. Türk Hakimiyeti Öncesi Bayburt Tarihi	5
1.3. Bayburt'un Türk Hakimiyetine Girişi	5
1.4. Osmanlı Döneminde Bayburt	6
1.5. Milli Mücadele Döneminde Bayburt	9
2. ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ VE DEMOKRAT PARTİ	15
2.1. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Çok Partili Hayata Geçiş Denemeleri	15
2.2. Çok Partili Hayata Geçiş	16
2.2.1. İç Etkenler.....	16
2.2.2. Dış Etkenler	19
2.3. Demokrat Parti.....	20
2.3.1. I. Büyük Kongre ve 1947 Muhtarlık Seçimleri	24
2.3.2. 12 Temmuz Beyannamesi	26
2.3.3. II. Büyük Kongre	27
2.3.4. 1950 Seçimleri	30
3. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE BAYBURT'TA İDARİ VE SİYASİ YAPI... 33	
3.1. İdari Yapı.....	33
3.2. Demokrat Parti Döneminde Bayburt'un İl Statüsüne Kavuşması İçin Yapılan Girişimler	36
3.3. Bayburt Belediyesi	47
3.4. Siyasi Hayat	51

4. SOSYAL YAPI, NÜFUS, EĞİTİM, KURTULUŞ KUTLAMALARI VE SAĞLIK	64
4.1. Sosyal Yapı.....	64
4.2. Nüfus	66
4.3. Eğitim	71
4.4. Kurtuluş Kutlamaları.....	81
4.5. Sağlık.....	86
5. SONUÇ	88
KAYNAKÇA	91
EKLER.....	99
ÖZGEÇMİŞ.....	114

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Demokrat Parti Dönemi Bayburt Kaymakamları.....	35
Tablo 2. 1945-1960 Yılları Arasında Bayburt'un Genel Nüfusu	68
Tablo 3. Bayburt'un 1945-1960 Yılları Arasındaki Şehir Nüfusu	69
Tablo 4. Bayburt'un 1945-1960 Yılları Arasında Nahiye ve Köy Nüfusu	70
Tablo 5. Bayburt ve Türkiye'nin Nüfus Yoğunluğu Açısından Karşılaştırılması	71
Tablo 6. 1951-1952 Eğitim ve Öğretim Yılında Bayburt'ta İlkokula giden Öğrenci Sayıları.....	74
Tablo 7. 1960-1961 Ders Yılında Bayburt'ta Sınıf Teşkilatına Göre İlkokul Sayıları.....	76
Tablo 8. Bayburt Ortaokulu 1953-1960 Öğrenci ve Öğretmen Sayıları	78
Tablo 9. Bayburt Ortaokulu'nun 1953-1960 Yılları Arasında Verdiği Mezun Sayıları.....	79

EKLER DİZİNİ

Ek 1.	Demokrat Gümüşhane, 15 Aralık 1952	99
Ek 2.	Bayburt Haber 9 Haziran 1958	100
Ek 3.	Bayburt Postası 21 Şubat 1953	101
Ek 4.	Yeniyol Gazetesi 1 Kasım 1948.....	102
Ek 5:	Bayburt Yeni Evler Yapı Kooperatifinin kurulması için verilen izin belgesi. (Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Yer Bilgisi 133.70.12, Belge Tarihi 28.08.1953).....	103
Ek 6.	Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Yer Bilgisi 1281.260.2. Belge Tarihi 04.05.1950	104
Ek 7.	Bayburt Gazetesi 10 Nisan 1950.....	105
Ek 8.	Bayburt Gazetesi 27 Mart 1950	106
Ek 9.	Vatan Gazetesi Gümüşhane İlavesi 28.01.1953.....	107
Ek 10.	Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Yer No:262.48.19, Tarih: 09.11.1956	108
Ek 11.	Bayburt Postası 14 Mayıs 1992	109
Ek 12.	Bayburt'un Sesi Dergisi 21 Şubat 1973	110
Ek 13.	Bayburt'un Sesi Dergisi.....	111
Ek 14.	Bayburt Dergisi Şubat 1950.....	112
Ek 15.	Hür Söz Gazetesi 20 Şubat 1960.....	113

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
A.g.e./a.g.e.	: Adı geçen eser
A.g.m./a.g.m.	: Adı geçen makale
ATAM	: Atatürk Araştırma Merkezi
B.M.H.M.C.	: Bayburt Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti
BVAÇŞİM	: Bayburt Valiliği Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü
CCA	: Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP	: Demokrat Parti
DVİA	: Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Ed. / ed.	: Editor
Haz. / haz.	: Hazırlayan
İA	: İslam Ansiklopedisi
md.	: Madde
m	: Metre
M.	: Miladi
MP	: Millet Partisi
M.Ö.	: Milattan önce
M.S.	: Milattan Sonra
MKP	: Milli Kalkınma Partisi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
T.H.K.	: Türk Hava Kurumu

1. GİRİŞ

Türk siyasi hayatında çok partili sisteme geçilmesi ile birlikte yeni bir dönem başlamıştır. Cumhuriyet dönemi boyunca birçok kez çok partili siyasi hayata geçiş denemesi yapılmış ancak başarılı olunamamıştır. Çok partili hayata geçişi hazırlayan bir takım iç ve dış etkenler olmuştur. Özellikle uzun süren tek parti iktidarı ve bu partinin uygulamış olduğu bazı politikalar halk tarafından tepkiyle karşılanmıştır.

II. Dünya Savaşı'nın getirmiş olduğu ağır ekonomik koşullar, savaş sonrası dünyanın Doğu ve Batı şeklinde iki bloğa ayrılması ve Türkiye'nin Batı Bloğunu tercih etmesi demokrasiye geçişte etkili olmuştur. Tek parti iktidarının baskıcı yönetimi, gittikçe kötüleşen ekonomik durum, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve Varlık Vergisi gibi kanunlar yeni bir partinin kurulmasını hızlandırmıştır. Bu kapsamda CHP' den ayrılan milletvekilleri tarafından 7 Ocak 1946 tarihinde DP kurulmuştur. DP 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan genel seçimleri kazanarak uzun süren tek parti iktidarına son vermiştir. DP İktidara geldiği 1950 seçimlerinden 27 Mayıs 1960 Darbesine kadar yaklaşık 10 yıl boyunca ülkeyi yönetmiştir. Türkiye'de bu dönemde siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel yönden birçok değişim ve dönüşüm yaşanmıştır. DP döneminde ülkede yaşanan bu değişimler Bayburt'ta da kendini göstermiştir.

Bayburt şehri kuruluşundan itibaren bulunduğu konum itibari ile Anadolu'nun önemli yerleşim merkezlerinden birisi olmuştur. Tarihi İpek Yolu üzerinde bulunan şehir birçok imparatorluk, devlet ve beyliğin hakimiyeti altına girmiştir. Cumhuriyet Döneminde 1926 yılında Teşkilat-ı Mülkiye Kanunu ile yapılan idari yapılanma kapsamında Bayburt Kazası yeni kurulan Gümüşhane Vilayetine bağlanmıştır. Ancak bu durumu bir türlü kabul etmek istemeyen Bayburtlular; coğrafi, ekonomik, nüfus, sosyal ve eğitim özellikleri bakımından müstakil bir il olma vasfına sahip olduklarını ileri sürerek Cumhuriyet Döneminden başlamak üzere özellikle DP iktidarı boyunca şehirlerinin il statüsüne kavuşması için birçok girişimde bulunmuşlardır.

Bayburt tarihi ile ilgili olarak literatür incelendiğinde İlk Çağlardan Cumhuriyet Dönemi'ne kadar çeşitli akademik çalışmalar yapılmıştır. Ancak Türkiye'de siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel alanda önemli değişimlerin yaşandığı DP Dönemi ile alakalı Bayburt tarihi hakkında kapsamlı bir araştırmanın yapılmadığı görülmektedir. Bu durum *Demokrat Parti Döneminde Bayburt (1950-1960)* isimli tez konusunun seçilmesinde önemli bir etken olmuştur. Çalışma DP'nin iktidarda bulunduğu 1950-1960 yılları

arasında geçen on yıllık süreyi kapsamaktadır. Bu çalışmada DP iktidarı boyunca Bayburt'ta yaşanan idari, siyasi, sosyal ve kültürel gelişmeler ele alınmaya çalışılmıştır.

Dört bölümden oluşan bu tez çalışmasının giriş bölümünde Bayburt adının anlamı ve kökeni hakkında bilgi verildikten sonra bu adın ilk kullanım şekline günümüze kadar geçirdiği değişiklikler üzerinde durulmuştur. Daha sonra kuruluşundan Cumhuriyet Dönemine kadar Bayburt tarihi hakkında bilgi verilmiştir. Burada özellikle Selçuklu Dönemi, Beylikler Dönemi, Osmanlı Dönemi ve Milli Mücadele'de Bayburt tarihi genel hatları ile anlatılmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde Türk siyasi hayatında çok partili yaşama geçiş denemeleri ve bu denemelerde neden başarısız olduğu incelenmiş ardından çok partili hayata geçişi etkileyen iç ve dış etkenler üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu bölümde incelediğimiz döneme adı verilen DP'nin kuruluş süreci, parti programı, kongreleri ve katılmış olduğu seçimler irdelenmiştir. Burada çok partili siyasi hayata geçiş sürecinde, DP'nin kuruluş aşaması ve sonrasındaki siyasi faaliyetlerine karşı CHP'nin bakış açısı ve izlediği politikaya da değinilmiştir.

Üçüncü bölümde DP Döneminde Bayburt'ta idari ve siyasi yapı incelenmeye çalışılmıştır. Burada Bayburt İlçesinin DP Dönemindeki idari yapılanması, İlçeye bağlı nahiye ve köylerin durumu, bu dönemde görev yapan kaymakamlar, Kaymakamlığa bağlı kurumlar ve bu kumlarda görev yapan görevliler hakkında bilgi verilmiştir. Tarihi süreçte ve özellikle DP Döneminde Bayburt'un il statüsüne kavuşması için yapılan girişimler ve bu girişimlerin sonuçları üzerinde durulmuştur. Yine bu bölümde Bayburt Belediyesi'nin imar ve iskan faaliyetleri, ulaşım için atılan adımlar, alt yapı çalışmaları anlatılmıştır. Bayburt Belediyesi'nin kuruluşundan DP iktidarı sonuna kadar görev yapan Belediye başkanları ve çalışanları hakkında bilgi verilmiştir. Siyasi hayat kısmında ilçede faaliyet gösteren siyasi partiler, bu partilerin kongreleri, yerel ve genel seçimlerde aldıkları oy oranı, Bayburt kökenli Gümüşhane milletvekillerinin faaliyetleri, siyasi parti temsilcilerinin ziyaretlerine değinilmiştir.

Dördüncü ve son bölümde ise bahse konu dönemde Bayburt'un sosyal yapısı, nüfusu, eğitim ve sağlık durumu irdelenmiştir. Sosyal yapı kısmında halkın günlük yaşamı, giyim kuşam ve adetleri, kurulan dernek ve kulüplerin faaliyetleri anlatılmıştır. Nüfus bölümünde ise on yıllık dönem zarfında öncesi ve sonrası ile şehrin nüfusu, nüfusun yapısı, köy ve şehir nüfusu, nüfusun cinsiyete göre dağılımı, nüfusun artış ve azalış nedenleri ortaya konulmuştur. Eğitim başlığı altında DP'nin eğitim politikası, DP döneminde Bayburt'ta eğitim durumu, açılan okullar, ilk ve orta okulların durumu

öğrenci ve öğretmen sayıları, okur yazar oranı, mesleki ve teknik okullar, Kız Sanat Enstitüsü ve faaliyetleri hakkında bilgi verilmiştir.

Cumhuriyet'ten günümüze kadar kutlanan ve Bayburtluların büyük önem verdiği Kurtuluş Kutlamaları da bu bölümde anlatılmıştır. 21 Şubat 1918 Bayburt'un düşman işgalinden kurtuluşu her yıl coşkulu törenler ve etkinlikler ile kutlandığı bilinmektedir. Burada incelediğimiz yıllarda yapılan kurtuluş kutlamaları ve bu kutlamalar kapsamında gerçekleştirilen etkinlikler ele alınmıştır. Bu bölüm kapsamında sağlık başlığı içinde ilçede mevcut hastane, sağlık merkezi, sağlık istasyonları ve buralarda görev yapan doktor ve diğer personel hakkında bilgi verildikten sonra ilçede görülen belli başlı hastalıklara değinilmiştir. Bu dönemde ilçede bulunan özel muayene klinikleri ve eczaneler hakkında bilgi verilmiştir.

Demokrat Parti Döneminde Bayburt (1950-1960) isimli bu çalışmada kullanılan kaynaklar çeşitlilik göstermesinin yanında arşiv kaynakları ve süreli yayınlardan daha çok faydalanılmıştır. T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, TBMM Tutanak Dergisi ve TBMM Albümünden birçok bilgi ve belge elde edilmiştir. Eğitim kısmı ile alakalı 1950-1960 yıllarını içeren Türkiye İstatistik Kurumu Milli Eğitim İstatistiklerinden yararlanılmıştır. Nüfus bölümü yazılırken 1927-1960 yıllarını kapsayan Türkiye İstatistik Kurumu Arşivi Genel Nüfus Sayımı Sonuçları kullanılmıştır. Dönem ile alakalı T.C. Resmi Gazetede taranmış olup konu ile alakalı bir takım bilgiler elde edilmiştir.

Resmi belgelerin ardından çalışmada kullanılan süreli yayınlara bakacak olursak Bayburt Postası, Bayburt Haber, Bayburt Gazetesi, Demokrat Gümüşhane, Albayrak, Hür Söz, Yenyol gibi yerel gazetelerin dışında Cumhuriyet ve Vatan Gazetesi gibi ulusal gazeteler de incelenmiştir. Bunlardan başka tezler, bildiriler, makaleler, araştırma ve inceleme eserleri, dergiler ve bazı internet kaynaklarından da yararlanılmıştır. Çalışmada kullanılan ve büyük önem arz eden bazı gazete, dergi ve kitaplar Bayburt İl Halk Kütüphanesi, Gümüşhane İl Halk Kütüphanesi, Bayburt Üniversitesi Kütüphanesi'nde yerinde incelenmiştir. Kullanılan tablo ve sayısal verilerle birlikte konu ile alakalı görsel hafızanın oluşması hedeflenmiştir. Elde edilen kaynaklar yazım aşamasında karşılaştırılarak objektif bilgiye ulaşılmaya çalışılmıştır.

1.1. Bayburt Adı ve Kökeni

Bayburt adının kökeni hakkında kesin bir bilgi bulunmamakla beraber kaynaklarda değişik şekillerde isimlendirilmiştir.¹ Bilinen ilk halinin “Gymnias” olduğu tahmin

¹ İsmet Miroğlu, “Bayburt”, *DVİA*, Cilt: 5, İstanbul 1992, s. 225.

edilmektedir. Arkeolog Antonio Sagona'nın Yunanlı tarihçi Strabon'un eserine atıf yaparak verdiği bilgiye göre Bayburt'un adı M.Ö. I.- II. yüzyıllarda Symbace olarak geçmektedir.² M.Ö. 401 yılında Pers İmparatoru II. Artakserkis'e karşı isyan eden Kiros'a yardım etmek için gelen Yunan ordusu içerisinde yer alan ve geçtiği ülkeleri Anabasis isimli eserinde anlatan Xenophon, "Gymnias" adıyla adlandırdığı kentin Bayburt olduğu ileri sürülmektedir.³

Ortaçağ Ermeni kaynaklarında, Payberd, Bizans kaynaklarında Payper, Bayberd ve Paybert,⁴ Doğu Roma İmparatoru Justinianus zamanında Baiberdon olarak söylenen şehrin isminin, Helen dilinde "Baiberdlilerin Kenti" anlamına geldiği ve Ermenicede eski söyleniş biçimi olan Baberd'in, Ermeni dilinde kale ve hisar şeklinde kullanılan Pert'ten türetildiği öne sürülmektedir.⁵ XIII. Yüzyıl seyyahlarından olan Marco Polo, Seyahatnamesinde Bayburt'tan "Paipurth", Baiburt" olarak bahsetmektedir.⁶ XIII. Yüzyıl'da Yakutul Hamevi tarafından Arapça yazılan Mu'cemu'l Buldan adlı eserde Bayburt "Babirt" şeklinde yazılmıştır.⁷ Türk tarihi ve edebiyatı için çok önemli bir eser olan Dede Korkut Hikâyelerinde Bayburt Kalesi adı geçmektedir.⁸ Anadolu Selçuklu Devleti Hükümdarlarından II. Gıyaseddin Mesud adına 1291 yılında basılan bir parada şehrin adı "Baybirt" olarak geçmekte, İlhanlı idaresi esnasında Ebu Said Bahadır Han adına hicri 1333/1334 tarihli ve Satıbek Han adına 1338/1339 tarihli basılan gümüş paralarda kentin adı "Baybirt" olarak geçmektedir.⁹

Osmanlı kaynaklarında söyleniş biçimi, umumi olarak günümüzde kullanıldığı Bayburd şeklinde olup, ünlü Osmanlı Coğrafyacısı Kâtip Çelebi'nin Cihannûmâ isimli eserinde "Bayburd" veya "Bayburt", Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde ise "Bayburd" olarak geçtiği görülmektedir. XVII. Yüzyıl ortalarında Bayburt'tan geçen Evliya Çelebi, şehrin adının, "bay" kelimesinin Türkçede zengin, "yurt" kelimesinin yer, mesken anlamına geldiğinden buradan hareketle "zengin yurt" manasına geldiğini ifade etmektedir.¹⁰ Bayburt isminin Orta Asya menşeli bir isim olabileceği ve hatta Oğuz beylerinden biri olan Bayburt Bey ile ilgili olabileceği görüşü ileri sürülmektedir.

² Mutlu ADAK "Yer Adı Olarak Bayburt", *21 Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 26 Yıl: 2020, s. 562.

³ Xenophon, *Anabasis (Onbinlerin Dönüşü)*, çev., Tanju Gökçöl, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,1998, s.139.

⁴ Miroğlu, a.g.m., s. 225.

⁵ Yunus Özger, *XIX. Yüzyılda Bayburt (Sosyo-Ekonomik, İdari ve Demografik Yapı)*, Ankara: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008, s. 3.

⁶ The Travels of Marco Polo the Venetian, Public Library UK, erişim 2 Şubat 2022, <http://public-library.uk> 1997, s.36.

⁷ İsmet Miroğlu, *XVI. Yüzyılda Bayburt Sancağı*, İstanbul: Üçler Matbaası, 1975, s. 9.

⁸ Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2018, s. 40-56.

⁹ Gülcan Memiş, "Bayburt Tarihi (Tarih, Kültür, Yer Adları)", Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2018, s. 4.

¹⁰ Evliya Çelebi Seyahatnamesi, II. Cilt (Haz. Zekeriya Kurşun, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları,1999, s. 175.

Karamanoğlu Mehmet Bey, 1277 yılında Konya ve çevresini Oğuz beylerinden Bayburd Bey ile Turgut Bey arasında pay etmiştir. Konya ve civarında Bayburt adında XVI. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar bir kaza merkezi var olduğunu bilmekteyiz.¹¹

1.2. Türk Hakimiyeti Öncesi Bayburt Tarihi

Bayburt ve çevresinin yerleşim tarihi olarak M.Ö. 4000 sonlarına işaret edilse de şehrin kuruluş tarihi tam olarak bilinmemektedir. Bununla beraber Bayburt ve çevresinde Paleolitik çağa ait yerleşim yerleri bulunmaktadır. Karaz kültürüne ait ilk buluntular bu döneme aittir. Bayburt M.Ö. 4000'lerin sonundan itibaren coğrafi bakımdan Karaz, Etnik olarak Hurri kültürü içerisinde bulunmuştur.¹² Bayburt ve çevresine ait en eski kaynaklardan biri olan çivi yazılı Hitit tabletlerine göre bölge M.Ö. 14. yüzyılın başından itibaren Hayaşa ve Azzi Krallığının Hâkimiyetine girmiştir.¹³ Bir dönem Diauhei Krallığı hakimiyetinde kalan bölge yıkılışına kadar Urartuların idaresinde kalmıştır.¹⁴

M.S. 198'de Roma İmparatorluğu Bayburt ve çevresini hakimiyeti altına almıştır. 395'te bu devletin ikiye ayrılması ile beraber Bizans İmparatorluğu sınırları içerisinde kalmış ve uzun yıllar bu imparatorluğun sınır şehri olmuştur. Bizanslılar topraklarını idari olarak "thema" diye adlandırılan eyaletlere ayırmışlardır. Bu idari taksimatta Bayburt Khaldia eyaletine bağlıydı. Doğu Roma İmparatorluğu ile Sasaniler arasında cereyan eden savaşlar dolayısıyla Bayburt ve kalesi Roma İmparatoru Justinianus tarafından tahkim ve tamir edilmiştir.¹⁵

1.3. Bayburt'un Türk Hakimiyetine Girişi

Bayburt ve çevresi Türklerin Anadolu'ya yerleştikleri ilk yerleşim yerlerinden birisidir. Büyük Selçuklu Devleti Hükümdarı Tuğrul Bey'in 1054 yılında gerçekleşen Anadolu seferi sırasında Bayburt ve Çoruh Havzası üzerine şiddetli akınlar gerçekleştirilmiş, ancak fethedilememiştir. Bizans İmparatorluğu ile Büyük Selçuklu Devleti arasında 1071 yılında gerçekleşen ve Selçuklu Hükümdarı Sultan Alparslan'ın galibiyeti ile sonuçlanan Malazgirt Savaşı sonrasında Anadolu'nun kapıları Türklere açılmıştır. Bu zaferden sonra Bayburt ve çevresinin hâkimiyeti Türklerin eline geçmiştir.¹⁶ Malazgirt Zaferi'nden sonra Saltuklular tarafından yönetilen Bayburt kısa bir

¹¹ Hasan Basri Karadeniz, "Bayburt Adı Hakkında", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Sayı: 127, Yıl: 1997, s. 8.

¹² Özger, a.g.e., s. 8.

¹³ Mahmut Pehlivan, "Başlangıçtan Urartunun Yıkılışına Kadar Bayburt ve Yöresi" *Türk Tarihinde ve Kültüründe Bayburt Sempozyumu*, Ankara 1994, s. 327.

¹⁴ Veli Ünsal, "Eski Çağ'da Çoruh Havzası", Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2006. s. 141.

¹⁵ Osman Turan, "Bayburt", *İA*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1979, s. 365.

¹⁶ Miroğlu, a.g.m., s. 22.

dönem Bizans ve Danişmentli hâkimiyetinde kalsa da 1202'ye kadar Saltukluların himayesinde bulunmuştur.¹⁷

Anadolu Selçuklu Hükümdarı II. Rüknettın Süleymanşah tarafından 1202 tarihinde Saltuklu Beyliğine son vermesi ile birlikte Bayburt, Anadolu Selçuklu Devleti idaresine girmiştir.¹⁸ Rüknettın Süleymanşah, kardeşi Mugiseddin Tuğrulşah'a Bayburt'un idaresini vermiştir. Mugiseddin Tuğrulşah idaresinde Bayburt en parlak dönemlerinden birini yaşamıştır. Bu dönemde Bayburt Kalesi Trabzon Rum Devleti'nden gelebilecek saldırılara karşı tahkim edilmiş ve Anadolu Türk mimarisinin en güzel örnekleri ile donatılmıştır.¹⁹

Bayburt Anadolu Selçuklu Hükümdarı I. Alaaddin Keykubat döneminde devletin başkenti olan Konya'ya bağlanmıştır. Moğollar ile Türkiye Selçuklu Devleti arasında 1243 yılında gerçekleşen Köseadağ Savaşı'ndan sonra da şehir Selçuklu himayesi altında kalmıştır. Bu durum 1291'de Bayburt'ta II. Gyaseddin Mesud adına para basılmasından anlaşılmaktadır.²⁰ İlhanlılar döneminde Bayburt, Trabzon-Tebriz ticaret yolu üzerinde bulunmasından dolayı ekonomik bakımdan önemli gelişmeler göstermiştir. İlhanlı Hükümdarı Ebu's Said Bahadır Han'ın ölümünün ardından Celayirlilerin eline geçen Bayburt,²¹ çok kısa bir süre sonra Eretnalılar Devleti'nin himayesine girmiştir.²²

Eretnalılardan hâkimiyetinden sonra şehir Erzincan Emiri Mutahharten'in idaresi altına girmiştir. 1395 yılında Mutahharten ile mücadeleye tutuşan Kadı Burhanettın Ahmet, kendisine yapılan yardımlardan dolayı Bayburt ve çevresini Akkoyunlu Kutlubeyoğlu Ahmed Bey'e vermesi üzerine Bayburt'ta Akkoyunlular dönemi başlamıştır. Bir dönem Akkoyunlular ile Karakoyunlular arasında hâkimiyet mücadelesine sahne olan Bayburt, Yavuz Sultan Selim'in 1514'te Safevi Hükümdarı Şah İsmail'e karşı kazandığı Çaldıran Savaşı ile birlikte Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.²³

1.4. Osmanlı Döneminde Bayburt

Şehzade Yavuz Sultan Selim daha Trabzon'da Vali iken Bayburt ve çevresi ile yakından ilgilenmiştir. Safevilere karşı bölgede bir takım askeri harekâtlara girişmiştir. Hatta bir dönem İspir ve Bayburt'u hâkimiyeti altına almıştı. Bölgede Safevilere karşı Akkoyunlu Beylerinden Ferruhsad ve Mansur Beyleri kendi tarafına çekmiştir. Nitekim

¹⁷ Mahmut Kemal Yanbeğ, "Tarihte Bayburt'un Geçirdiği İdari Değişiklikler" *Bayburt Postası*, 8 Ocak 1962.

¹⁸ Faruk Sümer, "Saltuklular", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi, Malazgirt Zaferi Özel Sayısı 900*, Yıl: 1971, s. 423.

¹⁹ Miroğlu, a.g.m., s.226, Gazi Özdemir, "Bayburt Kalesi ve VII. Yüzyılda İnsan Kaynakları Yönetimi", *İşgalden Kurtuluşunun 100. Yılında Bayburt*, Erzurum: Bayburt Üniversitesi Yayınları, 2019, s. 41.

²⁰ Özger, a.g.e., s.11.

²¹ Yanbeğ a.g.m. s. 423.

²² Kemal Göde, *Eretnalılar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000, s. 69.

²³ Murat Küçükkuşurlu, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bayburt*, Erzurum: Bayburt Belediyesi Kültür Yayınları, 2020 s.18.

Şehzade Selim'in bu faaliyetlerinden rahatsız olan Safevi Hükümdarı 1505'te İstanbul'a gönderdiği elçisi vasıtasıyla Şehzade Selim'i şikâyet etmiştir.²⁴ Yavuz Sultan Selim tahta geçtikten sonra İran üzerine bir sefer düzenledi. Safevilere karşı 1514 yılında kazanılan Çaldıran Savaşından hemen sonra Yavuz Sultan Selim'in emri ile Yanya Sancakbeyi Mustafa Bey ile Trabzon Sancak Beyi Bıyıklı Mehmet Bey tarafından Bayburt, Ekim 1514 yılında Osmanlı topraklarına katılmıştır.²⁵

Bayburt fethedildikten sonra Yavuz Sultan Selim tarafından Erzincan, Şebinkarahisar ve Bayburt'un idaresi Beylerbeyliği olarak Trabzon Sancakbeyi Bıyıklı Mehmet Bey'e verildi. Bayburt Kalesi tahkim edilerek, 500 asker ile koruma altına alındı.²⁶ Ayrıca Çaldıran Zaferi ve Bayburt'un ele geçirilmesinde önemli bir desteği olan Akkoyunlu Beyi Ferruhsad'a Bayburt çevresinde birçok arazi ikta olarak verildi.²⁷ Özellikle Sünür Ovası'nın Akkoyunlulara verilmesi ile beraber bölgedeki Türkleşme süreci hızla artmıştır. Akkoyunlular sayesinde 1500'lü yılların başında Bayburt'ta Akkoyunlu mahallesi, hanları, hamamları, çarşı ve mescitleri yer almaya başlamıştır.²⁸

Erzurum Tarihi yazarı, tarihçi ve öğretmen Abdürrahim Şerif Beygu, Oğuzların Bayındır boyuna mensup Akkoyunluların Sünür ovası ve Pulur'a yerleşip buradan genişleyip büyümelerini, Oğuzların Kayı Boyu'na mensup Osmanlıların Söğüt'te kurulup genişlemesine benzetmektedir.²⁹ Erzincan ile birlikte Sancak statüsü kazanan Bayburt, Erzurum Beylerbeyliği kurulana kadar bir dönem Diyarbakır ve Rum Beylerbeyliğine bağlanmıştır. Kanuni Sultan Süleyman'ın İrakeyn Seferi dönüşü Erzurum Beylerbeyliği kurulup Kemah ve Erzincan Sancakları birleştirilerek Dulkadiroğlularından Alaüddevle'nin torunu Mehmet Han'a verildi. Böylece Bayburt ve Kemah Sancakları Paşa Sancağı haline geldi. 1551 tarihine kadar Erzurum Eyaletine bağlı bir Sancak merkezi olan Bayburt bu tarihten sonra Sancak statüsünü kaybederek yine Erzurum'a bağlı bir kaza merkezi oldu.³⁰

1828-1829 yılları arasında cereyan eden Osmanlı-Rus Savaşları sırasında Trabzon'u işgal etmek isteyen Rus Ordusu önce Kars, ardından da Erzurum'u işgal etmişti. General İ.F. Paskeviç komutasındaki Rus Ordusu 19 Temmuz 1829 tarihinde Bayburt'u işgal etmiştir.³¹ 14 Eylül 1829 tarihinde Osmanlı Devleti ile Rus Çarlığı

²⁴ Feridun Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, İstanbul: Yitik Hazine Yayınları, 2013, s. 36.

²⁵ Miroğlu, a.g.m., s. 226.

²⁶ Emecen, a.g.e. s. 152.

²⁷ Feridun Fazıl Tülbentçi, "Bayburt'un Tarihçesi", Bayburt Postası, 20 Şubat 1961.

²⁸ Dilaver Akkoyunlu, *Akkoyunlular ve Bayburt*, Ankara: Bizim Büro Basımevi, 1992, s. 238-239.

²⁹ Abdürrahim Şerif Beygu, *Erzurum Tarihi, Anıtları, Kitabeleri*, İstanbul: Bozkurt Basımevi, 1936, s. 249.

³⁰ BVAÇŞİM a.g.e., s. 25.

³¹ Uğur Akbulut, "İlk İşgal:1828-1829 Osmanlı Rus Savaşında Bayburt" *XIX. Yüzyıldan Günümüze Bayburt Uluslararası Sempozyumu*, Ankara 2015, s. 10.

arasında imza edilen Edirne Antlaşması ile Ruslar Bayburt'tan çekilmişlerdir.³² Ancak I. ve II. Hart Savaşları ve Bayburt Meydan Savaşı'na ait izler uzun süre bölgeden silinememiştir. Bu savaşlardan sonra Fransız Akademisi üyelerinden Charles Texier, kalede bulunan cami ve yanı başındaki mahallenin Ruslar tarafından tahrip edildiğini kaydeder.³³ Bayburt'a gelen Rusların Doğu Anadolu üzerindeki hücumları daha sonraki yıllarda da devam etmiştir. 1877-1878 Osmanlı Rus Harbinde (93 Harbi) Ruslar Erzurum dahil Bayburt'a kadar olan yerleri ele geçirmişlerdir. Bu savaşta işgale uğramayan Bayburt, önemli bir lojistik merkezi konumunda kalmıştır. Savaş sonunda imzalanan Berlin Antlaşması'na Ermeniler lehine ıslahatlar yapılması yönünde madde koyulması, Bayburt ve çevresinde bir takım isyan ve karışıklıklar çıkmasına neden olmuştur.³⁴

Bayburt I. Dünya Savaşı'nın en önemli cephelerinden biri olan Kafkas Cephesi'nin stratejik merkezlerinden birisi olmuştur. I. Dünya Savaşı'nı, çok zor şartlarda büyük kayıplar vererek yaşayan merkezlerden birisi de Bayburt şehridir.³⁵ Kafkas Cephesinde Sarıkamış mağlubiyetinden sonra ileri harekâta geçen Rus Ordusu 16 Şubat 1916'da Erzurum'u, 24 Şubat 1916'da Aşkale'yi ele geçirdikten sonra 15 Nisan-16 Temmuz 1916 tarihleri arasında gerçekleşen yoğun çatışmaların ardından Bayburt'u işgal etmiştir.³⁶

3. Ordu Komutanı Vehip Paşa komutasında gerçekleştirilen ve tarihe II. Plevne olarak not düşülen Kop Dağı Savaşlarında Ruslara karşı önemli başarılar elde edilmiştir.³⁷ III. Ordu Komutanı Vehip Paşa'nın 11 Temmuz 1916 yılında Kop Dağı ve çevresinde bulunan birliklerin geri çekilmesi emrini vermiştir. Bu gelişme neticesinde Bayburt şehir merkezinin boşaltılması kararı alınmıştır. İleri harekâtına devam eden Rus ordusu 16 Temmuz 1916 tarihinde Bayburt'u işgal etmiştir.³⁸ Ekim 1917 Bolşevik İhtilali ile beraber Rus Ordularının ileri harekâtı durmuş, 18 Aralık 1917 Erzincan Mütarekesi ile çatışmalar sona erdikten sonra 21 Şubat 1918'de Bayburt düşman işgalinden kurtulmuştur.³⁹ Rus işgali sırasında birçok Doğu Anadolu şehri gibi Bayburt da Ermeni mezalimine uğramıştır. Yapılan saldırılar ve tahribatlar neticesinde Bayburt'taki dükkanların yaklaşık dörtte üçü kullanılamaz hale gelmiş birçok ev yağmalanmış ve

³² İl Oluşunun 10. Yılında Bayburt Tarihi, s. 63.

³³ Enver Konukçu, "Bayburt'ta İlk Rus İstilas (1829)", *Türk Tarihinde ve Kültüründe Bayburt Sempozyumu*, Ankara: Bayburt'a Hizmet Vakfı Yayınları, 1994, s. 358.

³⁴ Özger, a.g.e., s. 17-18.

³⁵ Güngör Üçüncüoğlu ve Abdulcelil Kahveci, *Kop'tan Zigana'ya İşgal Yılları (Kop-Zigana-Toptepe-Çimen Dağları)* Trabzon: 2011, s. 28.

³⁶ Mehmet Okur ve Serdar Göktaş, "Birinci Dünya Savaşında Bayburt'un İşgali ve Göç", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 21, Yıl: 2016, s.173.

³⁷ Atilla Güler, "Türk Tarihinde İkinci Plevne Savunması ve Sovyet İhtilalinin Kafkas Cephesi Harekâtına Etkileri", *İşgalden Kurtuluşunun 100. Yılında Bayburt*, Erzurum: Bayburt Üniversitesi Yayınları, 2019 s. 118-119.

³⁸ Serdar Göktaş, *Cumhuriyet Döneminde Bayburt (1923-1950)*, Erzurum: Bayburt Üniversitesi Yayınları, 2020 s. 41.

³⁹ Nebahat Arslan, "Birinci Dünya Harbi ve Kafkas Cephesi'nin Bayburt ve Çevresine Etkileri" *İşgalden Kurtuluşunun 100. Yılında Bayburt*, Erzurum: Bayburt Üniversitesi Yayınları, 2019, s. 130-131.

yakılmıştır. Ermenilerin Taş Mağazalar olarak bilinen dükkânlara 400 civarında insanı doldurarak diri diri yakmaları hafızalara çok acı bir şekilde kazınmıştır.⁴⁰

1.5. Milli Mücadele Döneminde Bayburt

Milli Mücadele Türk Milleti'nin I. Dünya Savaşı'nın ardından Anadolu'da ve Rumeli'de başlayan işgallere karşı verdiği istiklal mücadelesinin adıdır. Milletçe yok olmaktan kurtulmak için verilen bu Milli Mücadelenin diğer bir adı da Kurtuluş Savaşı'dır. I. Dünya Savaşı'ndan sonra 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile birlikte İtilaf Devletleri Anadolu'nun işgaline başladılar. İzmir'in İngiliz destekli Yunanlılar tarafından işgal edilmesi tüm yurttaki tepkiyle karşılanmasına neden oldu. Bu tepkiler ve protesto gösterileri halkta milli bir bilinç oluşmasını sağlamıştır. Ayrıca İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali Rum ve Ermenilere cesaret vermiş, başta Doğu Anadolu, Adana ve çevresi olmak üzere yurdumuzun çeşitli bölgelerinde ayrılıkçı faaliyetlere girişmişlerdir.⁴¹

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasının ardından Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı'ndan ayrılan Mustafa Kemal Paşa 13 Kasım 1918 tarihinde İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'a geldiğinde Boğaz'da demirleyen gemileri gördüğü zaman söylediği "Geldikleri gibi giderler" cümlesi Paşa'nın vatanın kurtarılması noktasında ne kadar kararlı olduğunu göstermektedir. Mustafa Kemal Paşa İstanbul'da silah arkadaşları ve bazı devlet yöneticileri ile yapmış olduğu toplantıların ardından "Milli egemenliğe dayanan kayıtsız şartsız bağımsız yeni bir Türk Devleti kurmak" fikrini gerçekleştirmek için Anadolu'ya geçme kararı almıştır. Bu amaçla silah arkadaşları ile birlikte 9. Ordu Müfettişi olarak 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a çıkmıştır.⁴²

25 Mayıs 1919'da Samsun'dan hareketle Havza'ya ulaşan Mustafa Kemal Paşa burada 28 Mayıs 1919 tarihinde Valilere, Bağımsız Mutasarrıflıklara, Kolordu Komutanlıklarına gönderdiği beyanname ile işgallere karşı büyük ve coşkulu miting ve protesto gösterileri gerçekleştirilmesini, gerekli kişilere ve birimlere telgraflar çekilmesini, birlik ve beraberlik içinde davranılması gerektiğini ifade etmiştir. Havza'dan ayrılan Mustafa Kemal Paşa 12 Haziran 1919'da Amasya'ya gelmiştir. Mustafa Kemal Paşa burada yaptığı bir dizi görüşmeler ve çalışmaların ardından, 22 Haziran 1919 tarihinde Milli Mücadele'nin adeta bir manifestosu olacak olan Amasya Genelgesi'ni

⁴⁰ Murat Küçükkuşurlu "I. Dünya Savaşı Öncesi ve Sonrasında Bayburt", *Geçmişten Günümüze Türk-Ermeni İlişkileri Uluslararası Sempozyumu*, Erzurum: Bayburt Üniversitesi Yayınları, 2016, s. 256-257.

⁴¹ Şemsettin Çelik, "Kurtuluş Savaşı" *Bir Hilal Uğruna Şehit ve Gazileri İle Bayburt*, Bayburt Üniversitesi Yayınları, 2017, s. 141.

⁴² Mustafa Balcıoğlu, "Direnen Millet-Milli Mücadele: Ya istiklal Ya Ölüm.", *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*: Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Cilt:1, 2008, s. 161-166.

yayınlamıştır.⁴³ Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7. Maddesine göre İtilaf Devletleri güvenliklerini tehdit edecek bir durumun ortaya çıkması halinde herhangi bir stratejik noktayı işgal etme hakkına sahip olacaklardı. Mütarekenin 24. Maddesine göre ise, "Vilayat-ı Sitte" (Van, Sivas, Erzurum, Mamuretülaziz, Bitlis ve Diyarbakır) altı vilayette çatışma olursa, İtilaf Devletleri bu şehirleri işgal etme hakkına sahipti.⁴⁴

Mondros Ateşkes Antlaşmasınının 7. ve 24. Maddelerinde yer alan hükümler çerçevesinde İtilaf Devletleri'nin girişimiyle Doğu Anadolu'da bir Ermeni Devleti kurulması fikri ve girişimi bölgede büyük bir infiale neden olmuştur. Doğu Anadolu'yu işgalden kurtarmak ve bir Ermeni Devleti kurulmasını önlemek amacıyla bölge Aydınları ve Milletvekilleri harekete geçerek 2 Aralık 1918'de merkezi İstanbul olan "Vilayat-ı Şarkiyye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti" ni kurmuşlardır.⁴⁵ Vilayat-ı Şarkiyye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti 6 Mart 1919'da Erzurum'da ilk şubesini açmıştır. Kısa bir süre sonra yapılan seçimle Cemiyetin Erzurum Şubesi Başkanlığına, eski mebus Hoca Raif Efendi seçilmiştir. Bu dönemde Erzurum'da Süleyman Necati Bey tarafından çıkartılan Albayrak Gazetesi, cemiyetin yayın organı görevini üstlenmiştir. Erzurum Şubesi ilk olarak bir beyanname yayınlarak Doğu illerinin bulunduğu bölgenin en eski zamanlardan itibaren Türk yurdu olduğu, bölgedeki Ermeni nüfusun hiçbir zaman yüzde on beşi geçmediği, göçler sırasında iddia edildiği gibi Ermenilere kötü muamele yapılmadığı ifade edilmiştir.⁴⁶

Vilayat-ı Şarkiyye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti'nin Erzurum Şubesine bağlı olarak Bayburt Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti 1919 yılında kurulmuştur. Erzurum Şubesi ile benzer amaca yönelik kurulan cemiyetin ilk başkanı Bayburt Müftüsü Muhammet Fahrettin Efendi olmuştur. Cemiyetin ikinci başkanı Alemdar Zade Tevfik Bey olup veznedarı ise Abdullah Ağa Zade Zahit Efendi'dir. Katiplik görevine Mehmet Nazım Bey'in getirildiği cemiyetin diğer üyeleri ise Dursun, İbrahim Etem, Mehmet Hamdi, Mustafa Ömer ve Mehmet Ali Efendilerdir. Bayburt Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti bölgedeki diğer Müdafaa Cemiyetleri ile yakın ilişkiler kurarak Milli Mücadele hareketinin Doğudaki ilk temellerini atan yerlerden birisi olmuştur. 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi üzerine Bayburt Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti tarafından işgali reddeden protesto telgrafları çekilmiştir.⁴⁷

⁴³ Balcıoğlu, a.g.m., s. 168.

⁴⁴ Dursun Ali Akbulut, "Çöken Devlet" *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Cilt: 1, 2008, s. 135-136.

⁴⁵ Vilayat-ı Şarkiyye Müdafaa-i Milliye Cemiyeti, Atatürk Ansiklopedisi, erişim 4 Nisan 2022, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr>.

⁴⁶ Mahmut Goloğlu, *Milli Mücadele Tarihi – I Erzurum Kongresi*, İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2006, s. 22.

⁴⁷ Sadri Karakoyunlu, *Bayburt Tarihi*, Ankara: Kültür Ofset Matbaası, 1990, s. 334-336.

Cemiyet İzmir'in işgal edilmesine karşı protesto telgraflarının çekilmesinin haricinde 2 Haziran 1919'da geniş katılımlı bir protesto gösterisi düzenlemiştir. İtilaf Devletleri, Yunanlılar ve Osmanlı Hükümeti'nin protesto edildiği mitingde galeyana gelen halk, İzmir'in içinde bulunduğu durum hakkında cevabi telgraf gelene kadar telgrafhane binasını işgal etmiştir. Dönemin Bayburt Kaymakam Vekili Salih Bey halkı teskin edici konuşmalar yapmasına rağmen pek de işe yaramadığı görülmüştür. Ülke çapında devam eden işgallere karşı kayıtsız kalmayan Bayburt Müdafaa-i Hukuk-1 Milliye Cemiyeti Fransız ve Ermeni askerlerin Maraş ve civarında yapmış oldukları işgal ve katliamların sonlandırılması için İstanbul Hükümeti ve Amerikan Konsolosluğuna protesto telgrafi çekmiştir.⁴⁸

Bayburt Müdafaa-i Hukuk-1 Milliye Cemiyeti Başkanı Muhammet Fahrettin Kumbasar Mustafa Kemal Paşa'yla telgraflaşmıştır. Mustafa Kemal Paşa Tokat'ta bulunduğu sırada Fahrettin Efendi kendisine çektiği telgrafta başlatmış olduğu Milli Mücadele hareketini desteklediğini ve emrinde olduğunu bildirmiştir. Ardından 9 Temmuz 1919 tarihinde Mustafa Kemal Paşa Tokat'tan Fahrettin Efendi'ye çektiği telgrafta şu cevabı vermiştir:

Bayburt Müftüsü Muhammet Fahrettin Efendi Hazretlerine; Almakla mübahi olduğum telgrafınızda iş'ar buyrulan fedakarane ve vatan perverane gayretleriniz her türlü takdirin fevkindedir. Beraber çalışmış olmaktan memnunluk duyuyorum. Zati alileriniz gibi dindaşlarımın benimle beraber çalışacaklarından mütmain ve müftehirim. Muhabbet ve hürmetlerimin kabulünü rica ederim Efendi Hazretleri.⁴⁹

28 Haziran 1919'da Erzurum Kongresine katılmak için Sivas'tan yola çıkan Mustafa Kemal Paşa, 3 Temmuz 1919'da beraberindeki heyetle birlikte, halkın coşkunu gösterileri ile karşılandığı Erzurum'a gelmiştir. Erzurum Kongresi Vilayat-1 Şarkiyeye Müdafaa-i Hukuk-1 Milliye Cemiyeti'nin Erzurum Şubesi, Trabzon Muhafaza-1 Hukuk-1 Milliye Cemiyeti ve Kars Milli Şuarası'nın çabalarıyla 23 Temmuz 1919 tarihinde toplanmıştır. Vilayat-1 Şarkiyeye Müdafaa-i Hukuk-1 Milliye Cemiyeti'nin Erzurum Şubesinin teklifi üzerine Mustafa Kemal Paşa Yürütme Kurulu Başkanı seçilmiştir. 7 Ağustos 1919 tarihinde sona eren kongre toplantısı ve özelliği bakımından bölgesel olmakla birlikte, aldığı kararlar bakımından ulusal bir kongre mahiyetinde olmuştur. Kongrede alınan kararlar Milli Mücadele'nin temel ilkelerini oluşturması bakımından oldukça önemlidir.⁵⁰ Erzurum Kongresi'ne Bayburt'u temsilen Bayburt Müdafaa-i Hukuk-1 Milliye Cemiyeti İkinci Başkanı Tefvik Bey ve cemiyetin veznedarı, eşraftan

⁴⁸ Göktaş, a.g.e., s. 62.

⁴⁹ Karakoyunlu, a.g.e., s. 334-335.

⁵⁰ Balcıoğlu, a.g.m., s. 170-172.

çiftçi Abdullah Ağa Zade Zahit Bey katılmıştır.⁵¹ Erzurum Kongresi'ne katılan Bayburt Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti üyelerinin vermiş oldukları itimatname (güven mektubu) şöyledir:

Erzurum'da akdi mukarrer olan Vilayat-ı Şarkıyye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti kongresine kazamızdan gitmesi lazım gelen iki mümessilin birisi Şubemiz Reis'i Sanisi Alemdar Zade Mehmet Tevfik ve diğeri veznedar Abdullah Ağa Zade Zahid Efendiler intihap ve tensip edilerek, millet ve memleketin selameti nokta-i nazarından selahiyet-i lazime ve vasıyayı haiz olarak izam edildiklerini mübeyyin itimatnamedir.⁵²

Kongre sonrasında bölge şehir ve kazalarında Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri kuruldu. Böylece diğer vilayetler ve kazalarda olduğu gibi Bayburt Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti de isim değiştirerek Bayburt Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adını almıştır. İsim değiştiren cemiyetin başkanlığına da Mehmet Nazım Bey seçilmiştir.⁵³ Milli Mücadele Döneminde düzenli orduya vilayet, sancak ve kazalardan yardım toplanıp gönderilmiştir. Aynı şekilde Bayburt eşrafından ileri gelenler ve halktan toplanan yardımlar orduya ulaştırılmıştır.⁵⁴

Bu dönemde Bayburt Kazasına bağlı Hart (Aydıntepe) Nahiyesinde vuku bulan, Şeyh Eşref veya Hart İsyanı olarak adlandırılan bir isyan meydana gelmiştir. 26 Ekim 1919 ile 25 Aralık 1919 tarihleri arasında gerçekleşen Şeyh Eşref İsyanı, Milli Mücadele tarihimiz açısından oldukça önemli bir hadisedir. Şeyh Eşref 1908 yılından sonra başta Hart Nahiyesi olmak üzere civar nahiye ve kasabalarda kendisinin kutsal bir insan olduğunu bundan dolayı vücuduna kurşun işlemediğini, Allah tarafından kendisine şeriatın ilanı görevi verildiği yönünde propaganda faaliyetlerinde bulunarak insanları etkilemeye çalışmıştır. Bu nedenle 1. Dünya Savaşı öncesinde halktan gelen şikayetler üzerine Erzurum Valiliği tarafından tutuklanır. Ancak savaş sırasında Erzurum işgal edilince serbest kalır.⁵⁵

Şeyh Eşref serbest kaldıktan sonra Hart Nahiyesine yerleşir ve burada faaliyetlerine devam eder. Hart Nahiyesi dışında Trabzon'un Sürmene ve Of Kazalarında kendisine bağlı müritler ortaya çıkar. Bayburt Kaymakamlığı 6 Ağustos 1919'da Erzurum Valiliği'ne göndermiş olduğu yazıda, Şey Eşref'in yeni bir mezhep oluşturmak gayesi ile çevresine bir takım cahil insanları topladığını ve hükümet aleyhinde söylemde bulunduğunu bildirmiştir. Erzurum Valiliği'nin 17 Ağustos 1919 tarihli cevabi yazısında

⁵¹ Mahmut Goloğlu, *Milli Mücadele Tarihi – I Erzurum Kongresi*, İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2006, s. 86.

⁵² *Bayburt Postası*, 25 Temmuz 1991, s.1.

⁵³ Karakoyunlu, a.g.e., s. 339.

⁵⁴ Albayrak, 29 Teşrin-i Sani 336 (M. 29 Kasım 1920), s. 99, s. 2.

⁵⁵ Alaattin Uca ve Aytunç Ülker, "Bayburt'ta Şeyh Eşref İsyanı" *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 19, Yıl: 2016, s. 79-80.

Şeyh Eşref'in kim olduğu, ne kadar müridi bulunduğu, hükümete karşı ne tür faaliyetler içinde bulunduğu ve ileride ne türlü bir problem ortaya çıkarabileceği yönünde araştırma yapılmasını istemiştir. Daha sonra Erzurum Valiliği Şeyh Eşref hakkında soruşturma başlatılmasını istemiştir. İlk başta bu meselenin sulh yolu ile çözülmesi düşünülmüştür. Bu maksatla Bayburt Müftüsü tarafından görüşmek için kaza merkezine çağrılan Şeyh Eşref, Hükümeti kafirlik ve dinsizlikle suçlayarak gelmemiştir.⁵⁶

Bayburt Müftüsünün davetini kabul etmeyen Şeyh Eşref kendisine bağlı silahlı müritleri vasıtasıyla tehditlerini sürdürür. Bunun üzerine Binbaşı Nuri Bey'in komutasında 50 kişiden oluşan bir müfreze gerekli tedbirleri almak ve meselenin bir çatışmaya dönüşmeden halledilmesi için Hart Nahiyesi'ne gönderilir. Şey Eşref'in bilinmeyen bir yere gitmiş olduğu söylenmesi üzerine kendisiyle görüşme yapılamaz. Köy halkı askerleri yemek ve dinlenmeleri için evlerine davet eder. Bu esnada silahlı müritleri ile çıkagelen Şeyh Eşref, istirahat halinde bulunan askerleri esir alır. Bu esnada Bayburt Kumandanlığından yardım istemeye çalışan Binbaşı Nuri Bey şehit edilir. Bunun üzerine Miralay Hasan Lütfi Bey komutasında 60 kişilik ikinci bir müfreze daha Hart'a gönderilir. 9 Aralık 1919 tarihinde şeyhin adamları tarafından ani bir gece baskını ile bu müfrezede esir alınır. Baskın esnasında yaşanan çatışmada bir kısım asker şehit olmuştur. Yaşanan bu gelişmelerin ardından iyice güçlendiğini zanneden Şeyh Eşref, mehdilik ve peygamberlik iddiasında bulunmaya başlar.⁵⁷

Meselenin artık sulh yolu ile çözülemeyeceği anlaşılınca Şeyh Eşref ve müritlerini ele geçirmek için 24 Aralık 1919'da 9. Tümen Komutanı Yarbay Halit Bey komutasında 28. ve 29. Alaylardan müteşekkil yaklaşık 600 askerden oluşan iki tabur ve iki süvari bölüğü harekate başlar. Kısa süre içerisinde Nahiyeye ve etrafı sarılarak, Şeyhe son kez teslim ol çağrısında bulunulur ancak tek bir kişi kalıncaya kadar mücadele edeceğini söylemesi üzerine çatışma başlar.⁵⁸ Atılan bir top mermisi sonucu Şeyh Eşref, iki oğlu, iki kardeşi ve beş müridini öldürmüştür. Bu gelişme üzerine Şeyhin öldüğünü gören müritler teslim olmuş, daha önce esir edilen askerler kurtarılarak isyan bastırılmıştır. İsyana karışan kişiler tutuklanarak yargılanmıştır.⁵⁹

Bayburt halkı Milli Mücadelenin örgütlenme döneminde olduğu gibi savaş döneminde de gerek asker gerekse ordunun diğer ihtiyaçlarının karşılanması bakımından elinden geleni yapmıştır. Bu dönemde Bayburt halkı, Kurtuluş Savaşının Doğu ve Batı cephelerine resmi asker alımları dışında gönüllü birlikler de göndermiştir. 1920 yılının

⁵⁶ Uğur Üçüncü, "Milli Mücadele Yıllarında Bayburt'ta Şeyh Eşref İsyanı" *Zamanın İzleri İlkeler İdeolojiler, ve İsyamlar*, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, 2017, s. 74.

⁵⁷ Alaattin Uca ve Aytunç Ülker, a. g. m., s. 82.

⁵⁸ Göktaş, a.g.e., s. 71.

⁵⁹ Üçüncü, a.g.m., s. 85.

Ekim ayında Bayburt'tan Oltu Cephesi'ne 360 kişiden oluşan gönüllü bir birlik gönderilmiştir. Yine 1 Aralık 1920 tarihinde 253 kişilik bir gönüllü asker grubu Şark Cephesi Kumandanlığına gönderilmiştir. Ayrıca gönüllü asker ve teçhizat yardımı dışında Bayburt'tan cephede kullanılmak üzere yük hayvanı gönderilmiştir.⁶⁰

11 Nisan 1920'de Şeyhülislam Dürr-i Zade Abdullah Efendi'nin İstanbul Hükümeti ve Padişah iradesi ile, Anadolu'da devam eden Milli Kurtuluş Savaşı'nı gayrı meşru sayan ve önderlerinin öldürülmesinin farz olduğunu bildiren bir fetva yayınlamıştır. Şeyhülislam Dürr-i Zade Abdullah Efendi'nin bu fetvasına karşılık Ankara Müftüsü Rıfat Börekçi başkanlığında hazırlanan ve aralarında Bayburt Müftüsü Muhammed Fahreddin Efendi'nin de bulunduğu 153 müftü ve din adamının imzaladığı karşı bir fetva yayınlanmıştır. Bu gelişme karşısında İstanbul Hükümeti aralarında Bayburt Müftüsü Muhammed Fahrettin Efendi'nin de bulunduğu bazı müftüler hakkında idam hükmü vermiştir. Bu hükmün yerine getirilmesi dönemin Bayburt Kaymakamı Hüsnü Çakır'a bildirilmesine rağmen, Kaymakam tarafından yerine getirilmeyip Fahrettin Efendi görevine devam etmiştir.⁶¹

Bayburt, Milli Mücadele döneminde Doğu ve Batı cephelerinde 18 askerini şehit vermiştir. Bu şehitlerin rütbesine bakacak olursak birisinin rütbesi tespit edilememekle birlikte ikisi yüzbaşı, biri onbaşı, biri zabıt vekili ve on üçü erdir. Ayrıca Bayburt'un Milli Mücadele dönemindeki savaşlarda 101 askeri gazi olmuştur.⁶²

⁶⁰ Göktaş, a.g.e., s. 65-66.

⁶¹ Karakoyunlu, a.g.e., s. 339.

⁶² Bir Hilal Uğruna Şehit ve Gazileri İle Bayburt, s. 152.

2. ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ VE DEMOKRAT PARTİ

2.1. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Çok Partili Hayata Geçiş Denemeleri

Milli Mücadele'nin kazanılmasından sonra 23 Nisan 1923'te Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile birlikte Mustafa Kemal Paşa Cumhurbaşkanı seçilmiştir. 30 Ekim 1923'te İsmet Paşa Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk hükümetini oluşturmuştur. Anadolu ve Rumeli Müdafı-i Hukuk Cemiyeti'nin 9 Eylül 1923 tarihinde Halk Fırkasına dönüştüğü beyan edilmiş ve böylece Halk Fırkası kurulmuştur.⁶³ Bazı iç siyasi nedenlerin sonucunda mecliste ve dışında oluşan muhalefet hareketi neticesinde 17 Kasım 1924 yılında Kazım Karabekir Paşa liderliğinde Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk muhalefet partisi olacak olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur.⁶⁴ Ancak parti Şubat 1925 yılında başlayan Şeyh Sait İsyanı ile bağlantısı olduğu ileri sürülerek Ankara İstiklal Mahkemesi tarafından 3 Haziran 1925 günü kapatılmıştır.⁶⁵ Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kapatılması ilk çok partili yaşama geçiş denemesini sekteye uğratmıştır. Bu partinin kapatılması siyasi yaşamda olumsuz sonuçların gelişmesine neden olmuştur.

Cumhuriyet tarihimizin ikinci çok partili siyasi hayata geçiş denemesi Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşu ile olacaktır. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa 11 Aralık 1924 yılında verdiği bir demecinde; "Hâkimiyeti milliye esasına dayanan ve bilhassa cumhuriyet idaresine malik bulunan memleketlerde siyasi partilerin mevcudiyeti tabiidir. Türkiye Cumhuriyeti'nde de birbirini denetleyen partilerin doğacağına şüphe yoktur" demek suretiyle ileride kurulacak olan partileri işaret etmiştir.⁶⁶ Mustafa Kemal Paşa 1930'lu yılların başında yaptığı yurt gezileri sırasında vatandaşlar ile yapmış olduğu görüşmelerde, halkın hükümetin birtakım faaliyetlerinden rahatsız olduğunu öğrenmiş ve iktidarın denetlenebilmesi için muhalif bir partinin kurulması gerektiği yönünde karar almıştır.⁶⁷

Mustafa Kemal Paşa, Paris Büyükelçisi olan yakın arkadaşı Fethi Bey'e iktidarı denetlemek için muhalif bir parti kurmasını teklif etmiştir. Bu teklifi kabul eden Fethi Bey başkanlığında 12 Ağustos 1930 tarihinde Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur.⁶⁸ Yeni kurulan bu parti kısa süre içerisinde çok büyük bir ilgi ile karşılaştı. 1930 yılında

⁶³ Hakkı Uyar, *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, İstanbul: Boyut Matbaacılık, 1998, s.74.

⁶⁴ Cezmi Eraslan, "Siyasi Alanda Yapılan İnkılaplar" *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Cilt: 2, 2008, s. 50.

⁶⁵ Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2019, s. 205.

⁶⁶ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Cilt: 3, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1989, s. 77.

⁶⁷ Tefik Çavdar, *Türk Demokrasi Tarihi (1839-1950)*, Ankara: İmge Kitapevi, 2004, s. 329.

⁶⁸ Çetin Yetkin, *Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı*, İstanbul: Karacan Yayınları, 1982, s. 39.

yapılan belediye seçimlerinde yeni kurulmasına rağmen beklenmedik bir başarı kazandı. Bu seçimlerden sonra mecliste Fethi Bey iktidar partisini hedef alarak seçimlerde hile yapıldığını öne sürdü, buna karşılık Halk Fırkası da Serbest Fırka'yı irticayı körüklemekle suçladı. Mustafa Kemal Paşa'nın gerginleşen bu ortamda tarafsız kalamayacağını belirtmesi üzerine Fethi Bey, Mustafa Kemal Paşa'ya karşı muhalefet etmek istemediğinden 16 Kasım 1930 tarihinde Serbest Fırka'yı feshetmesi ile beraber cumhuriyet tarihimizin ikinci çok partili siyasi hayata geçiş denemesi de amacına ulaşamamıştır.⁶⁹ Serbest Cumhuriyet Fırkası ile yaklaşık aynı dönemde kurulan, örgütlenmesi ve halk desteği çok kısıtlı olan Ahali Cumhuriyet Fırkası ve Türk Cumhuriyet Amele Çiftçi Partisi de bu dönemde hükümetin emri ile feshedilmiştir.⁷⁰

2.2. Çok Partili Hayata Geçiş

2.2.1. İç Etkenler

Serbest Cumhuriyet Fırkası kapatıldıktan sonra Demokrat Parti kurulana kadar gerçek bir muhalefet hareketinden bahsetmek mümkün değildir. Özellikle Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1935 kongresi ile parti ile devlet bütünleşmiştir. Parti ile hükümet arasında bir ayırım olmadığı gibi partinin il yöneticileri aynı zamanda ilin valileri konumundaydı. Devlet memurlarının önemli bir kısmı da parti üyesiydi. Parti programının ilkeleri (altı ilke) anayasaya eklenerek bir nevi genç cumhuriyetin ilkeleri haline getirilmiştir. Halk Partisinin genel sekreteri Recep Peker İç İşleri Bakanı olmuştur.⁷¹

Milli Mücadelenin önderi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucusu ve ilk Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk 10 Kasım 1938'de vefat etmiştir. Atatürk'ün vefatından ardından 11 Kasım 1938 günü toplanan TBMM, İsmet İnönü'yü Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ikinci Cumhurbaşkanı olarak seçmiştir. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Atatürk Döneminin son Başbakanı Celal Bayar'ı yeniden Başbakan olarak atamıştır. 26 Aralık 1938 yılında toplanan olağanüstü kurultayda parti tüzüğü'nün 3. Maddesi değiştirilerek Atatürk "Ebedi Şef", İsmet İnönü ise "Milli Şef" ve değişmez genel başkan ilan edilmiştir. 25 Ocak 1939 yılında istifa eden Celal Bayar'ın yerine Refik Saydam Başbakanlığa getirilmiştir. Daha önce gerçekleştirilen parti-devlet

⁶⁹ Zürcher, a.g.e., s. 212.

⁷⁰ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2018, s. 377.

⁷¹ Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, İstanbul: Hil Yayınları, 2007, s. 15-21.

birlikteliğinden vazgeçilerek 5. Büyük Kurultayda Müstakil Grup kurulması kararı alınmıştır.⁷²

1939-1945 yılları arasında cereyan eden II. Dünya Savaşı'na Türkiye her ne kadar fiili olarak katılmasa da savaşın etkileri ülkeyi derinden sarsmıştır. İç siyasette ve ekonomideki gelişmeler çok partili hayata geçişte etkili olmuştur. Halkın uzun zamandır devam eden tek parti yönetiminden memnuniyetsizliği II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle daha çok artmıştır. Özellikle ekmeğin karneye bağlanması, temel gıda maddelerine yapılan zamlar ve kara borsanın artması Halk Partisi'ne olan tepkilerin çoğalmasına neden olmuştur.⁷³

Seferberlik ilan edilmesi ile birlikte tarımda çalışan nüfusun silah altına alınmasıyla beraber üretim azalmış, nüfusun önemli bir kısmının otomatik olarak tüketici hale gelmesine neden olmuştur. Artan fiyatlar nedeniyle hükümet ekonomide birtakım tedbirler alma yoluna gitti. Bu amaçla 18 Ocak 1940 yılında Milli Koruma Kanunu çıkarıldı. Bu kanun ile beraber hükümet her alanda ticari ve endüstriyel işletme kurma, uygun gördüğü özel işletmelere el koyabilme ve bunları işletme hakkına sahip oldu. Kanuna muhalefet edenlere para ve hapis cezası yanında yol yapımında çalışma ve yol parası cezası getirildi. Zengin fakir ayrımı yapılmadan uygulamaya konulan bu kanun, vergisini zamanında ödeyemeyen dar gelirli vatandaşların zorla çalıştırılmasına neden oldu. Bu kanun ile beraber ticaret ile uğraşan burjuva ve büyük toprak sahipleri zenginleşirken, köylüler, memurlar, esnaf ve işçiler fakirleşmiştir. Tabii olarak bu durum halk nezdinde hükümete yönelik eleştirilerin artmasına sebep olmuştur.⁷⁴

1942 yılında Başbakan Refik Saydam'ın ani ölümü üzerine İsmet İnönü tarafından Başbakanlığa getirilen Şükrü Saraçoğlu aynı yıl Milli Korunma Kanununun halk üzerindeki olumsuz etkisini azaltmak için kanunun uygulanmasını gevşetmiştir. Daha önce kurulan gıda ile alakalı kurum kaldırılmış ve ana besin maddeleri üzerinde yapılan ve şiddetli tepkilere neden olan yoğun ve sert denetimlerden vazgeçilmiştir. Bu gelişme fiyatların yükselmesine, karaborsanın artmasına, enflasyonun yükselmesine neden olmuştur.⁷⁵ 12 Kasım 1942 tarihinde, II. Dünya Savaşı yıllarında yapılan harcamaların karşılanabilmesi ve mevcut bütçeyi rahatlatmak için bir kereye mahsus olarak Varlık Vergisi Kanunu çıkarılmıştır. Varlık Vergisinin çıkarılmasındaki amaç haksız kazanç elde edenlerin elde ettikleri bu kazançları hazineye aktarmak ve savaş şartları ile

⁷² Cezmi Eraslan "Atatürk'ten Sonra Türkiye'nin İç Politikası", *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Cilt: 2, 2008, s. 519-521.

⁷³ Filiz Çolak, "Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş ve Demokrat Parti (1945-1950)", *Türkler*, Ed: Hasan Celal Güzel, Salim Koca ve Kemal Çiçek, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, Cilt: 16, s. 774.

⁷⁴ Süleyman Seydi, "1939-1945 Dönemi İç ve Dış Politika", *Osmanlı'dan İkibinli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi*, Ed: Adem Çaylak, Cihat Göktepe, Mehmet Dikkaya ve Hüsnü Kapu, Ankara: Savaş Yayınevi, 2009, s. 260.

⁷⁵ Korkut Boratav, *Türkiye İktisat Tarihi (1908-2009)*, Ankara: İmge Kitabevi, 2015, s. 87.

zenginleşen azınlıkların ekonomi üzerindeki etkisini kırmaktır. Belli bir kesimi hedef alan ve demokratik bir kanun olmayan varlık vergisi, uygulanması esnasında birtakım keyfilikler ve sıkıntılar yaşanmasına neden olmuştur. Vergiyi ödemek istemeyenler ya da bu kanuna muhalefet edenler çalışma kamplarında çalışmak zorunda bırakılmışlardır. İstenilen hedefe ulaşılamayan bu kanun 15 Mart 1944 tarihinde kaldırılmıştır.⁷⁶

Varlık Vergisi uygulamasında başarısız olan hükümet, bütün şiddeti ile devam eden ekonomik bunalımı atlatmak ve tarım ürünleri ile alakalı ihtiyaçları karşılayabilmek için hazırlanan Toprak Mahsulleri Vergisi tasarısını, 19 Nisan 1944'de TBMM'de gündeme almış 26 Nisan 1944 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Beyan ve tahmin esaslarına göre alınan bu vergi toplanırken yeknesaklık elde edilememişken halkın ikinci aşar vergisi olarak gördüğü bir vergi haline gelmiştir.⁷⁷ İktidar bu vergiden beklediği geliri elde edemezken, tarımla uğraşan dar gelirli vatandaşların sırtına daha ağır bir yük eklemiştir. Verginin toplanması esnasında da yaşanan usulsüzlükler çiftçinin hükümete karşı olan tepkisini artırmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin hemen ardından, çiftçinin üzerinden bu yükü atmak amacıyla 24 Ocak 1946 tarihinde Toprak Mahsulleri Vergisi yürürlükten kaldırılmıştır.⁷⁸ Milli Koruma Kanunu, Varlık Vergisi ve Toprak Mahsulleri Vergisi gibi ekonomik uygulamalar halkın mevcut iktidara karşı güvenini sarsarak, desteğini azaltırken yeni siyasi teşebbüslere ilgisinin artmasına neden olmuştur.

Demokrat Partinin kurulması ve çok partili hayata geçişe neden olan iç etkenlerin en önemlilerin biri de Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'dur. Ayrıca bu kanun ileriki yıllarda Türkiye'nin serbest piyasa ekonomisine geçmesinde etkili olacaktır. Bu kanunla elde edilmek istenen amaç topraksız, yeterli toprağı olmayan köylüye toprak vermek, toprakların devamlı ve verimli bir şekilde işlenmesini sağlamaktır. Devlete, belediyelere, özel idareye, köylere ait kullanılmayan araziler öncelikle dağıtılacaktır. Yasa tasarısı 14 Mayıs 1945'te TBMM'de görüşülmeye başlanmıştır. TBMM'de tasarının incelenmesi için bir komisyon oluşturulmuştur. Bu komisyon konu hakkında etraflıca bir çalışma yapıp geniş kapsamlı bir rapor hazırlamıştır.⁷⁹

Komisyon çalışmaları sırasında mecliste uzun ve sert tartışmalar yaşanmıştır. Genel prensipler kabul edildikten sonra komisyonun son toplantısında Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun tasarıda bazı değişikliklerin yapılmasını talep etmesiyle birlikte bazı toprakların işçi ve çiftçilere dağıtılmak üzere kamulaştırılması ile ilgili hazırlanan 17. maddenin değiştirilmesi mecliste bulunan büyük toprak sahibi kişilerin muhalefeti ile

⁷⁶ Tevfik Çavdar, *Türkiye Ekonomisinin Tarihi (1900-1960)*, Ankara: İmge Kitapevi, 2003, s. 318-327.

⁷⁷ Mahmut Goloğlu, *Milli Şef Dönemi (1939-1945)*, Ankara: Goloğlu Yayınları, 1974, s. 239-242.

⁷⁸ Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2004, s. 28.

⁷⁹ Tevfik Çavdar, *Türkiye Ekonomisinin Tarihi*, Ankara: İmge Kitapevi, 2003, s. 331-333.

karşılaştı. Muhalifler mülkiyet hakkının anayasa ve yasalarla garanti altına alındığından özel mülk olan toprakların kamulaştırılarak halka dağıtılmasına karşı çıkmışlardır. Muhaliflerin mücadelesine rağmen tasarı 11 Haziran 1945'te kanunlaştı. Tasarı aleyhinde mecliste konuşma yapan Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Celal Bayar, Emin Sazak ve Yusuf Hikmet Bayur gibi isimler sivrilerek muhalefetin sözcüsü konumuna geldiler. Çiftçiyi topraklandırma yasa tasarısı görüşülürken ortaya çıkan muhalif hareket kendisini bu kez de 1945 bütçesi görüşülürken ortaya çıkarmıştır. Bütçe tasarısına karşı aralarında Adnan Menderes ve Celal Bayar'ın da bulunduğu 5 milletvekilinin ret oyu kullanması üzere hükümet güven oyu istemiş bu kez de 7 milletvekili mevcut hükümete güvenoyu vermemiştir. Kapalı kapılar ardında oluşan muhalif hareket artık kendini kamuoyu önüne çıkartmıştır.⁸⁰

2.2.2. Dış Etkenler

Türkiye'de birden fazla partinin yer aldığı siyasi yaşama geçiş sürecinde iç gelişmelerin yanı sıra özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında oluşan dünya düzeninde dış gelişmeler de etkili olmuştur. Başta Cumhurbaşkanı İsmet İnönü olmak üzere I. Dünya Savaşı tecrübesini yaşayan devlet ve hükümet yetkilileri II. Dünya Savaşı'nın tarafları olan Mihver ve Müttefik devletlerin baskılarına rağmen denge politikası izleyerek fiilen II. Dünya Savaşı'na Türkiye'yi sokmamışlardır.⁸¹ Türkiye her ne kadar fiili olarak II. Dünya Savaşı'na katılmamışsa da ekonomik ve siyasi olarak bu savaştan etkilenmiştir. Savaş süresince yapılan askeri harcamalar ülke ekonomisini oldukça derinden sarsarak halkın iktidara karşı tepkisini artırmıştır.⁸²

1944 yılının sonuna doğru gelindiğinde müttefik devletlerin artık savaşı kazanacakları netleşince Türkiye 2 Ağustos 1944'te Almanya ve 6 Ocak 1945'te de Japonya ile diplomatik ilişkilerini kestiğini tüm dünyaya duyurmuştur. Savaş sonrası ortaya çıkacak olan gelişmeleri görüşmek amacıyla 4 Şubat 1945 tarihinde toplanan Yalta Konferansı'nda Müttefik Devletler Türkiye'nin 1 Mart 1945'e kadar Almanya ile Japonya'ya savaş ilan etmesi halinde yeni dünya düzeninin şekilleneceği San Francisco Konferansı'na katılabileceğini kabul etmiştir. Bu kapsamda Türkiye 23 Şubat 1945'te Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmiş ve akabinde konferansa davet edilmiştir. Ayrıca 6 Haziran 1945 tarihinde Türkiye, Birleşmiş Milletler Anayasasını kabul etmesi ile

⁸⁰ Yaşar Özüçetin, "Demokrasiye Geçiş, Demokrat Parti'nin Kuruluşu, 1946 Seçimleri", *Türkler*, Ed: Hasan Celal Güzel, Salim Koca ve Kemal Çiçek, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, Cilt: 16, 2002, s.766.

⁸¹ Albayrak, a.g.e. s.35.

⁸² Ercan Haytaoğlu, "Türkiye'de Demokratikleşme Süreci ve 1945'te Çok Partili Siyasi Hayata Geçişin Nedenleri (1908-1945)", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 3, Yıl: 1997, s. 51.

birlikte aynı zamanda çok partili demokrasiye geçmeyi kabul etmiştir.⁸³ 15 Ağustos 1945 tarihinde Birleşmiş Milletler Anayasası TBMM’de görüşülürken Aydın Milletvekili Adnan Menderes, “Birleşmiş Milletler Anayasasının kabulü ile Türk Hükümeti’nin girmiş olduğu taahhütlerin yerine getirilmesi için hürriyeti kısıtlayan tedbirlerin ortadan kaldırılması gerektiğini” ifade etmiştir.⁸⁴ San Francisco Konferansına katılan Türk heyeti savaşın ardından Türkiye’de her çeşit demokratik girişimlerin oluşmasına müsaade edeceklerini söylemiştir. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ise savaş sonrasında Türkiye’de demokrasinin gelişeceğini beyan etmiştir.

II. Dünya Savaşı sonrası tek adam rejimine dayalı faşist yönetimler ile idare edilen Almanya ve İtalya yenilmiş, Sovyetler Birliği hariç liberal demokrasi ile yönetilen ABD, İngiltere ve Fransa savaşı kazanmıştır. Dünya ABD’nin başını çektiği Kapitalist Batı Bloğu ve Sovyetler Birliği’nin başı çektiği Sosyalist Doğu Bloğu şeklinde ikiye ayrılmıştır. Bu kapsamda ABD ekonomik yönetim olarak kendine yakın gördüğü Türkiye’nin siyasal yönetim açısından da özellikle sosyalist yönetim anlayışına karşı batı bloğunda yer alıp çok partili hayata geçmesini istiyordu.⁸⁵

II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye’nin Sosyalist Doğu Bloğuna karşı kapitalist ve demokratik Batı Bloğunda yer alması Sovyetler Birliği ile Türkiye arasında Milli Mücadele döneminde başlayan iyi ilişkilerin bozulmasına neden olmuştur. Sovyet Rusya Mart 1945’te Türkiye’ye verdiği bir nota ile 17 Aralık 1925 tarihli Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması’nı yürürlükten kaldırdıklarını bildirmiştir. Ayrıca Rusya savaş sonrasında oluşan yeni durum ile birlikte Montrö Boğazlar Sözleşmesi’nin tekrardan gözden geçirilmesini, Boğazlarda üst ve Doğu sınırlarımızda toprak talebinde bulunmuştur. Türk-Sovyet ilişkilerini kesme noktasına getiren bu gelişmeler üzerine Türkiye güvenlik endişesi ile Batılı devletlerin desteğini almak için onların yanında yer almak zorunda kaldı.⁸⁶ Türkiye Sovyetler Birliği’nin tehditlerine karşı ABD’nin desteğini alabilmek için çok partili siyasi hayata geçiş çalışmalarını hızlandırmıştır.⁸⁷

2.3. Demokrat Parti

Tek Parti yönetiminin baskıcı idaresinden bunalan toplumun farklı kesimleri iktidarı değiştirmek için bir muhalefet çekirdeği oluşturmuş durumdaydı. Daha sonra

⁸³ Karpat, a.g.e., s. 229-230.

⁸⁴ Doğan Avcıoğlu, *Türkiye’nin Düzeni Dün Bugün Yarın*, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları, 2017, s. 359.

⁸⁵ Caner Sancaktar, “Türkiye’de Çok Partili Rekabetçi Siyasetin Doğuşu: Siyasal Değişimin İç Dinamikleri”, *Bilge Strateji*, Cilt: 4, Sayı: 7, Yıl: 2012, s. 51.

⁸⁶ Haytaoğlu, a.g.m., s. 50.

⁸⁷ Abdulvahap Akıncı ve Sefa Usta, “Türkiye’de Çok Partili Siyasi Hayata Geçişte Etkili Olan Dış Faktörlerin Değerlendirilmesi” *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 21, Sayfa: 1, Yıl: 2016, s.282.

görülebileceği gibi, tek parti hükümetine karşı olan tüm kesimler birbirinden farklı ilke ve görüşler benimsemiş olsalar da mevcut iktidar karşısında ileride kurulacak olan DP çatısı altında bir araya gelecektir. Daha önce bahsedildiği gibi DP'yi ortaya çıkaran muhalif hareket, 1945 yılı bütçe görüşmeleri ve özellikle de Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu yasa tasarısı TBMM'de görüşülürken artık iyice su yüzüne çıkmıştı. Bu nedenle Şükrü Saraçoğlu Kabinesi sert bir şekilde eleştirilmiştir. Kendisi de bir çiftlik sahibi olan Aydın Milletvekili Adnan Menderes bu tartışmalarda en çok sivrilen isim olarak ön plana çıkmıştır.⁸⁸

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu yasa tasarısı kanunlaşmadan üç gün önce 7 Haziran 1945'te CHP Meclis Grubu Başkanlığı'na, altında dört milletvekilinin imzası yer aldığı için "Dörtlü Takrir" adıyla tanımlanan bir takrir verildi. Bu takriri imzalayan ve aynı zamanda CHP Milletvekili olarak parlamentoda aktif görev yapan; Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü'dür.⁸⁹ Önergenin altında imzası bulunan milletvekilleri TBMM'de gerçek bir denetim mekanizmasının kurulmasını, demokratik kurumların serbestçe doğup yaşamasına engel olan, anayasanın halkçı özelliğini kısıtlayan bazı kanun maddelerinde değişiklik yapılmasını, parti tüzüğünde yer alan bir takım maddelerde değişiklik yapılmasını, çok partili siyasi hayata geçişe izin verilmesini ve seçimlerin serbestçe yapılmasını istiyorlardı.⁹⁰

Dörtlü takririn görüşülmesi 12 Haziran 1945 tarihinde CHP grup toplantısında okunmasıyla başladı. Yedi saat süren basına kapalı görüşmede sert tartışmalar ve karşılıklı hakaretler sonucunda takrir reddedilmiştir. CHP Meclis Grubu takririn bazı yasa ve kuralların değiştirilmesine neden olacağı ve bu tip önergelerin konuşulma mekanının parti grubu olmadığı, illaki görüşülecekse bu yerin halkın gerçek iradesinin temsil edildiği TBMM'de görüşülmesi gerektiği ifade edilerek önergeyi reddetmiştir. Ne var ki dörtlü takrirdeki istekler Cumhurbaşkanı'nın 19 Mayıs nutkunda ifade ettiği demeç ile örtüşüyordu.⁹¹

Bu kapsamda ret kararının neden alındığı tartışma konusu olmuştur. CHP Meclis Grubu siyasi özgürlükleri hemen vermeyi aşırı bir hareket olarak görmüştür. Ayrıca CHP, bir muhalefet partisinin ortaya çıkmasını teşvik etmek için öneriyi reddetmiştir.⁹² Bu gelişme üzerine İzmir Milletvekili Celal Bayar önce milletvekilliğinden 17 Haziran 1945 tarihinde ise CHP üyeliğinden istifa etmiştir. Vatan Gazetesi'nde halkın iradesinin gerçekleştirilmesi, kişi hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması, antidemokratik

⁸⁸ Çolak, a.g.m., s. 775.

⁸⁹ Mahmut Goloğlu, *Milli Şef Dönemi (1939-1945)*, Ankara: Goloğlu Yayınları, 1974, s. 365.

⁹⁰ Eroğul, a.g.e., s. 14.

⁹¹ Şevket Süreyya Aydemir, *Menderesin Dramı*, İstanbul: Remzi Kitapevi, 1989, s. 126-127.

⁹² Eroğul, a.g.e., s. 14-15.

uygulamalara son verilmesi ve baskıcı yönetimden vazgeçilmesi şeklinde muhalif yazılar kaleme alan Adnan Menderes ile Fuat Köprülü “Partinin iç durumunu bozmak için partide kaldıkları” gerekçesiyle 21 Eylül’de partiden ihraç edilmişlerdir. Refik Koraltan Vatan Gazetesi’nde yazdığı yazıda arkadaşlarının ihraç edilmesinin parti kurallarına göre yanlış olduğunu, tüzük dışına çıkıldığını ve bu uygulamaları yapanları sert bir şekilde eleştirince o da 27 Kasım’da partiden atılmıştır.⁹³

Dörtlü takriri veren dört milletvekilinin de Cumhuriyet Halk Partisinden ayrılması bu kişilerin yeni bir parti kurup siyasi yaşamlarını ve temsil ettikleri görüşleri bu partide halka anlatacakları beklenen bir gelişme olmuştu. 1 Aralık 1945 günü Celal Bayar basın mensuplarına verdiği demeçte bu dört milletvekili arkadaş ile birlikte bir parti kuracaklarını açıklamıştı. Celal Bayar’ın bu açıklamasının ardından İsmet İnönü onu Çankaya Köşkü’nde bir yemeğe çağırmıştır. Bu yemekte yeni kurulacak olan partinin programı görüşülüp Cumhurbaşkanı’nın ve muhalefetin de onayı alındıktan sonra 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti Kuruldu. Yine aynı gün partinin tüzüğü, programı, merkez ve idari yapısı ilan edildi. Oluşturulan tüzüğün 43. maddesine göre Demokrat Parti birinci büyük kongresine kadar kurucu kişiler Partinin Genel İdare Kurulunu oluşturacaktır. Daha önce bahsedilen dört kurucu üye kendi aralarında toplanıp Celal Bayar’ı parti genel başkanlığına seçtiler. Merkez teşkilatı Genel Başkan, Genel İdare Kurulu ve Merkez Haysiyet Divanından oluşmaktaydı. Partinin kuruluş haberi basında geniş yankı uyandırmıştır. Parti programı ve genel başkan Celal Bayar’ın demeçleri uzun ölçüde yayımlandı.⁹⁴

İki yılda bir toplanacak olan genel kurulda Haysiyet Divanı ve Genel İdare Kurulu üyeleri seçilecekti. Genel idare kurulu on kişiden oluşmaktadır. Genel idare kurulu parti yapısı bakımından kongreden sonra en yetkili parti organıdır. Yurt genelinde kurulacak olan parti örgütü, il, ilçe, bucak ve ocak şeklinde dört aşamadan oluşacak ve yılda bir kez kongre yapacaktır. Yönetim kurullarında bir başkan, bir yazman ve bir muhasip bulunacaktır. Bu örgüt teşkilatlarının kendi aralarından seçtikleri ve 7 ile 3 kişi arasında olabilecek denetim ve yönetim kurulları oluşturulacaktır. Haysiyet divanı ise sadece il merkezi teşkilatında yer alacaktır. Parti tüzüğünün en dikkat çekici maddesi ise milletvekili adaylarının tümünün genel idare kurulu tarafından seçilmesi gerektiğidir.⁹⁵

Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü öncülüğünde kurulan Demokrat Partinin programı mevcut iktidarın programı ile benzer özellikler

⁹³ Hikmet Özdemir, “Demokrasiye Geçiş ve Menderes Dönemi” *Türkler*, Ed: Hasan Celal Güzel, Salim Koca ve Kemal Çiçek, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, Cilt:16, 2002, s. 883.

⁹⁴ Eroğul, a.g.e., s. 15-16.

⁹⁵ Tefik Çavdar, *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)*, Ankara: İmge Kitapevi, 2004, s. 456.

gösteriyordu. Cumhuriyet Halk Partisi'nin altı ilkesi olan Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik ve İnkılapçılık ilkelerini temelde kabul ederek bazılarını farklı yorumlayıp kabul etmişlerdir. Böylece Cumhuriyet Halk Partili aşırı muhaliflerin yeni kurulan bu partiye karşı oluşacak sert muhalefetlerini bertaraf etmişlerdir.⁹⁶

Parti Programının temelini; hükümetin halktan aldığı vekaletle dayanması ve iktidara karşı kişi hak ve hürriyetlerinin garanti altına alınmış olması oluşturmaktadır. İki bölümden oluşan parti programı, birinci bölümde hükümet işleri, ikinci bölümde ise siyasi ilkeler yer almaktadır. DP'nin Türkiye'de demokrasinin geniş ve ilerici bir bakış açısı ile gerçekleşmesine ve siyasetin demokratik bir zihniyet ile yürütülmesi maksadıyla kurulduğu programın birinci maddesinde yer almaktadır.⁹⁷

Liberalizm, hürriyetlerin gelişmesi açısından ve de iktisadi düzen için kabul edilmiştir. Dernek kurma hürriyeti ve özel teşebbüslerin desteklenmesi programda yer almıştır. Türk toplumunun aile ve mülkiyet esasına dayandığı vurgulanmış olup üniversitelerin özerkliğe kavuşması isteniyordu. Ülkenin kalkınmasının tarım sektörüne dayalı olduğu belirtilip denk bütçe esas ve vergi sisteminde vasıtalı vergilerden ziyade vasıtasız vergilere geniş yer verileceği vurgulanmıştır. Ayrıca tek dereceli serbest seçimlerin yapılması gerektiği ifade edilmiştir.⁹⁸

Çok partili hayatın başlaması ile beraber Serbest Fırka denemesinde olduğu gibi tek parti idaresine karşı olan toplumun farklı kesimlerini temsil eden gruplar DP saflarında yer almaya başlamıştır. Yeni kurulan bu parti kısa süre içinde illerde ve ilçelerde şubelerini açmasıyla birlikte halkın coşkulu ilgisi ile karşılaşmıştır. Bu durum karşısında CHP yeni kurulan partiye karşı oluşan bu yoğun ilgiyi azaltmak ve kendi lehine çevirmek için parti politikalarında birtakım değişikliklere gitme ihtiyacı hissetti. Bu maksat ile Mayıs 1946'da toplanan kongrede bazı liberal önlemler alınmasına karar verildi. Tek dereceli seçim sistemi kabul edilerek değişmez genel başkanlık ve milli şef sıfatları kaldırıldı. Basında bir takım liberalleşme adımları atılıp üniversiteler kısmen özerkleştirildi. Müstakil grup lağvedildi ve bölge ve sınıf esasına göre parti kurmayı yasaklayan tüzük maddesi kaldırıldı.⁹⁹

1946 yılındaki kongrede alınan ve iki parti arasında sert tartışmalara neden olacak olan bir diğer karar ise 1947 yılında yapılacak olan genel seçimlerin bir yıl erkene alınmasıdır. Buradaki amaç yeni kurulan partiyi hazırlıksız yakalamak şeklinde yorumlanmıştır. Demokrat Parti idarecileri her ne kadar seçimlere katılmayıp boykot

⁹⁶ Ahmad, a.g.e., s. 30.

⁹⁷ Rıdvan Akın, "Türkiye'de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş ve Demokrat Parti İktidarı (1945-1960)", *Türkler*, Ed: Hasan Celal Güzel, Salim Koca ve Kemal Çiçek, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 16, s. 912.

⁹⁸ Özdemir, a.g.m. s. 885.

⁹⁹ Zürcher, a.g.e., s. 247.

kararı almayı düşünseler de siyasi atmosferde derin çatlaklar oluşmaması için bu düşüncelerinden vazgeçerek 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılacak olan seçimlere katılma kararı almışlardır. Bir önceki genel seçimlere göre halkın seçimlere katılma oranı yüksek olmuştur. Oldukça coşkulu geçen 1946 seçimlerinin sonuçlarına bakıldığında CHP 465 milletvekilliğinden 390 tanesini kazanarak büyük bir çoğunluk elde etmiştir. DP 65 milletvekili kazanmıştır. Ayrıca bağımsız adaylar da 7 milletvekilliği kazanmıştır. Görünüşte yeni kurulan parti için bu dikkate değer ancak çarpıcı olmayan bir başarıydı. DP'li yetkililer aslında birçok yerde kendilerinin kazandıklarını, mülki memurların taraflı davrandıklarını, açık oy gizli tasnif şeklinde yapılan seçimlerde usulsüzlükler yaşandığını, iktidar partisinin hile yaptığını yüksek perdenden dile getirmişlerdir. Bu dönemde DP genel seçimlerdeki usulsüzlükler nedeniyle, aynı yıl gerçekleştirilen belediye seçimlerini boykot etmiştir.¹⁰⁰

DP Genel Başkanı Celal Bayar 5 Ağustos 1946 tarihinde İsmet İnönü'yü TBMM'de ziyaret ederek tebrik etmiştir. Bazı basın yayın organlarında seçim sonuçları sert bir şekilde eleştirilmiştir. DP yetkililerin katıldığı programlarda ve etkinliklerde halk seçim sonuçlarını protesto etmiştir. Seçilemeyen bazı DP'li isimler meclise katılmama kararı alınmasını isteseler de parti ileri gelenleri gerçek mücadelenin ancak meclis içerisinde yapılabileceğini ifade ederek meclise katılma kararı almışlardır. İsmet İnönü 24 Temmuz 1946'da yayınladığı beyannamede; “Yeni TBMM'nin muhtelif partilerden ve bağımsızlardan kurulmuş olması vatanımız için büyük bir muvaffakiyettir. Milletimizi yürekten tebrik ederim. Her şeyden evvel seçim zamanının sinirli sözlerini karşılıklı bağışlayarak ve unutarak vatana huzur, çalışma devrinin açılması ilk şarttır.” sözleri ile toplumsal birlik ve bütünlük çağrısı yaparak gergin ortamı yumuşatmak istemiştir.¹⁰¹

2.3.1. I. Büyük Kongre ve 1947 Muhtarlık Seçimleri

1946 genel seçimlerinden sonra çalışmalarına devam eden DP, kuruluşunun birinci yılında 7 Ocak 1947 tarihinde 906 delegenin katılımı ile Ankara Anafartalar Caddesi üzerinde bulunan Yeni Sinemada birinci büyük kongresi toplanmıştır. Açılış konuşmasını genel başkan Celal Bayar'ın yaptığı kongrede başkanlığa İstanbul delegesi Kenan Öner seçilmiştir. Hürriyetçi bir atmosferde gerçekleşen birinci büyük kongre, ileri sürülen görüşler, yapılan tartışmalar ve alınan kararlar bakımından o zamana kadar yapılan en demokratik kongrelerden biri olmuştur. Anayasaya uymayan kanunların tavsiyesi, güvenilir bir seçim yasasının oluşturulması, cumhurbaşkanlığı ve parti başkanlığının

¹⁰⁰ Eraslan, a.g.m., s. 538-539.

¹⁰¹ Toker, a.g.e., s. 125-127.

birbirinden ayrı hale getirilmesi kongrenin temel konuları olmuş ve bu konular etrafında kongre çalışmalarını yürütmüştür.¹⁰²

Genel idare kurulu üyelerinin 15'e çıkarıldığı kongrede, aday belirlemede parti örgütlerine daha çok yer verilmesini içeren bir düzenlemeye gidilmiştir. 548 delegenin 541'inin oyunu alan Celal Bayar yeniden parti genel başkanlığına seçilmiştir. Genel İdare Kurulu üyeleri ise Emin Sazak, Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuat Köprülü, Refik Şevket İnce, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, Cemal Tunca, Yusuf Kemal Tengirşek, Ahmet Tahtakılıç, Ahmet Oğuz, Enis Akaygen, Samet Ağaoğlu, Cemal Ramazanoğlu ve Habib Dinçer'den oluşmaktaydı.¹⁰³

Kongrenin sonunda anayasaya aykırı kanunların değiştirilmesi, demokratik, güvenilir yeni bir seçim kanununun hazırlanması, parti başkanlığı ile devlet başkanlığının aynı kişi uhdesinde bulunmaması gibi konuları içeren "Hürriyet Misakı" kabul edilmiştir. Misakta yer alan taleplerin kabul edilmemesi halinde merkez komitesi partili milletvekillerini meclisten çekilmeye davet etmeye yetkili sayılmıştır. Meclisi terk edip siyasi mücadeleyi millet içerisinde devam ettirme tehdidi halk arasında olumlu tepkilerle karşılanmıştı. Zira DP'nin meclisten çekilmesi halk nezdinde CHP'nin demokratik bir rejim istemediğine yorumlar içeride ve dışarıda yoğun tepkilerin oluşmasına neden olacaktı. CHP'liler Hürriyet Misakının antidemokratik özellikler taşıdığını ifade ederek misaka karşı sert tepkide bulundular.¹⁰⁴

16 Şubat 1947'de gerçekleştirilen muhtarlık seçimlerine Hürriyet Misakı sonrası iktidar ve muhalefet arasında devam eden gergin atmosferde girildi. Muhtarlık seçimleri bu gergin ortamda yapıldı ve birçok olay çıktı. Bunlardan en bilinenleri Senirkent, Çubuk ve Arslanköy olaylarıdır. Muhtarlık seçimlerinde İçişleri Bakanlığı'na 59 ilden, 184 seçime hile karıştırıldığı yönünde şikâyet gelmiştir. Seçim sürecinde köylerde çıkan olaylarda 7 kişinin öldüğü 167 kişinin ise yaralandığı bilinmektedir. Seçim sonuçlarına göre köy muhtarlıklarının %91'ini CHP %4'ünü DP ve %5'ini bağımsızlar kazanmıştır. Muhtarlık seçimlerinde yaşanan olaylar ve seçimlere hile karıştırıldığı yönündeki iddialar iktidar ve muhalefet arasında sert tartışmalara neden olmuştur. Bunun üzerine DP muhtarlık seçimlerinde yaşanan olaylar ve seçim kanununun yetersiz olduğunu gerekçe göstererek 6 Nisan 1947'de Balıkesir, İstanbul, Kastamonu ve Tekirdağ illerinde yapılan ara seçimlere katılmamıştır. Bu durum DP ve CHP arasında zaten kötü olan ortamın daha da gerilmesine neden olmuştur.¹⁰⁵

¹⁰² Eroğul, a.g.e., s. 31-32.

¹⁰³ Eroğul, a.g.e. s. 34-35.

¹⁰⁴ Karpat, a.g.e., s. 269-270.

¹⁰⁵ Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2004, s. 234-239.

2.3.2. 12 Temmuz Beyannamesi

26 Temmuz 1946 seçimlerinden beri iktidar ile muhalefet arasında gerginlik artarak devam etmiştir. 1947 yılı Temmuz ayına gelindiğinde CHP ve DP arasındaki ilişkiler kopma noktasına gelmiştir. Cem Eroğul'un deyiimiyle "uzlaştırıcı bir girişim olmadığı takdirde siyasal düzenin bir çıkmaza sürüklenmesi" durumu baş göstermişti. Bu ortamda Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün iki parti arasında uzlaştırıcı bir rol üstlenebileceği gündeme gelmiştir. Ayrıca Üzeyir Avunduk ve Vehbi Koç gibi iş adamlarının yanı sıra Emin Sazak ve Mümtaz Ökmen gibi siyasetçiler de iki parti arasında bir yakınlaşma olabilmesi için girişimde bulunmuşlardır. Bu girişimlerin sonucunda Başbakan Recep Peker ve DP Genel Başkanı Celal Bayar arasında bir görüşme gerçekleşmiş, ancak arzu edilen sonuç elde edilememiştir.¹⁰⁶

Bu dönemde iki parti arasındaki ilk yakınlaşma, İngiltere Parlamentosunun misafiri olarak Londra'ya giden Türk heyetinde bulunan CHP temsilcisi Nihat Erim ve DP temsilcisi Fuat Köprülü arasında geçen görüşmede olmuştur. Bu görüşmede Fuat Köprülü, Nihat Erim'e CHP'nin DP'nin istediği bir takım demokratik adımları atması halinde, kendi partisinin de sert propaganda yönteminden vazgeçebileceğini ifade etmiştir. İngiltere dönüşünde Nihat Erim aracılığı ile Fuat Köprülü Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile görüştü. Bu görüşmenin ardından Celal Bayar, İsmet İnönü ile birtakım görüşmelerde bulundu. Bayar bu görüşmelerin sonunda İnönü'ye DP içerisinde aşırı hareket eden kimseler hakkında gerekenin yapılacağı ve ordunun politikaya karıştırılmayacağı gibi birtakım teminatlar vermiştir.¹⁰⁷

İsmet İnönü bu ortamda demokrasi yolundan dönülmesinin içeride ve dışarıda büyük sorunlar yaratacağını öngörmüştür. Bu dönemde Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik, siyasi, toplumsal sorunları, dünya konjonktüründeki yeri ve Sovyet tehdidi, demokrasiyi vazgeçilmez kılmaktaydı. Ayrıca Türkiye ekonomisi için kritik bir öneme sahip Amerikan yardımı gündemde iken iç politikada demokrasi yönünde birtakım adımların atılması gerekiyordu.¹⁰⁸ İşte tüm bu gelişmeleri değerlendiren İnönü iktidar ile muhalefet arasında yaşanan gergin atmosferi ortadan kaldırmak için 12 Temmuz 1947 tarihinde bir beyanname yayınlamıştır. Türk siyasi hayatında demokrasi yönünde önemli bir yeri olan bu beyanname İnönü iktidar ve muhalefet temsilcileri ile yapmış olduğu görüşmeleri anlatarak maksadının bir güven ortamı yaratmak olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

¹⁰⁶ Eroğul, a.g.e., s.41-42.

¹⁰⁷ Seydi, a.g.m., s. 315-316.

¹⁰⁸ Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2004, s. 245.

Başlıca, iki parti arasındaki temel farkın, yani emniyetin yerleşmesidir. Bu emniyet, bir bakımdan memleketin emniyeti manasını taşıdığı için gözümde çok önemlidir. Muhalefet, teminat içinde yaşayacak ve iktidarın kendisini ezmek niyetinde olmadığından müsterih olacaktır. İktidar, muhalefetin kanun haklarından başka bir şey düşünmediğinden müsterih olacaktır. Büyük vatandaş kütlesi, iktidar şu partinin veya öteki partinin elinde bulunması ihtimalini vicdan rahatlığı ile düşünebilecektir.¹⁰⁹

Türk demokrasi tarihi açısından mühim bir yere sahip olan 12 Temmuz Beyannamesinin en önemli sonuçları şunlar olmuştur:

1-İsmet İnönü'nün "Recep Peker Kabinesi ile demokrasi olmaz" yönündeki görüşleri çerçevesinde, Peker Kabinesi tasfiye edilmiştir.

2- CHP ve DP'de demokrasiye yeterince inanmayan aşırıları tasfiye edilmiştir. Ayrıca bu durum her iki partide bölünmelere sebep olmuştur.

3- Cumhurbaşkanı toplum nezdinde tarafsız bir görüntü sergileyerek kamuoyunun desteğini kazanmıştır.

4- İnönü Batılı ülkeler nezdinde Türkiye'nin demokratik rejimi korumakta ve geliştirmekte kararlı olduğunu ispat etmiştir.

5- DP' daha ılımlı bir atmosferde siyaset yapmasının önünü açmıştır. Ve böylece ileride oluşabilecek daha büyük kırılmaların önüne geçilmiştir.¹¹⁰

2.3.3. II. Büyük Kongre

12 Temmuz Beyannamesinin ardından DP içerisindeki aşırıların mevcut yönetim ile anlaşmazlıkları, kendi kaderlerini çizme yoluna gitmelerine neden olmuştur. Partiden ayrılma kararı alanların bir kısmı II. Büyük Kongre sonucunda alınacak kararları beklemek üzere "Müstakil Demokratlar Grubu" kurmuşlardır. Bunların dışında kalan diğer muhalif grup temsilcileri ise yeni bir parti kurma gayreti içerisinde girmişlerdir.¹¹¹

Yeni bir parti kurma çalışmalarına başlayan bu kişiler DP kurucuları ile anlaşamayıp partiden ayrılanlar ve partiden ihraç olan kişilerden oluşmaktadır. 6 Temmuz 1948 tarihinde yapılan bir açıklama ile DP'nin iktidara karşı yeterince ve etkili bir muhalefet yapamadığı gerekçesi ile yeni bir siyasi söylem ile çok partili hayatın 3. partisi olan Millet Partisi'nin kurulduğu ilan edilmiştir. Partinin genel başkanlığına Hikmet Bayur, fahri başkanlığına ise Mareşal Fevzi Çakmak getirilmiştir. Genel başkan yardımcılığına Osman Nuri Köni, genel sekreterliğe Dr. Mustafa Kentli, genel muhasiplik görevine de Şefik Çakmak seçilmiştir. Parti içerisinde yer alan diğer etkili isimleri ise

¹⁰⁹ Çolak, a.g.m., s. 778.

¹¹⁰ Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2004, s. 252.

¹¹¹ Eroğul, a.g.e., s. 54.

Kenan Öner, General Sadık Aldoğan, Enis Akaygen ve Osman Bölükbaşı'dır. MP siyasi doktrin ve ideoloji bakımından mevcut partilerden farklı bir konumdadır. Bu parti muhafazakâr bir milliyetçiliği benimsemekle birlikte iktisadi hayatta liberal ekonomiyi savunmaktadır.¹¹²

1948 ara seçimleri öncesinde seçim kanunu konusunda iktidar ve muhalefet bir kez daha karşı karşıya gelmiştir. Her iki partiyi karşı karşıya getiren konuların başında seçimlerin denetlenmesi meselesi olmuştur. DP adli makamların seçimleri denetlemesini isterken, CHP idari makamların seçimleri denetlemesini savunuyordu. DP bu görüşünü iktidara benimsetebilmek için bazı büyük şehirlerde gösteriler düzenlemiştir. Parti yetkilileri verdikleri beyanlarda seçim kanununda istedikleri yönde değişim yapılmaz ise 12 Temmuz Beyannamesi öncesindeki sert muhalefet yöntemine döneceklerini ima etmişlerdir. Ancak birtakım görüşmeler yapılmışsa da DP'nin seçim kanunu konusundaki bu isteklerini iktidar reddetmiştir. Bunun üzerine DP 17 Ekim 1948'de gerçekleştirilen ara seçimlere katılmamıştır. Benzer isteklerde bulunan MP de aynı şekilde bu ara seçimlere girmemiştir.¹¹³

Seçimlere muhalefetin girmeyerek iktidarı seçim kanunu hususunda suçlaması hükümeti kamuoyu önünde zayıflatmıştır. Bu durum seçimlere katılım oranının düşük olmasıyla kendisini göstermiştir. Ülke çapında seçimlere katılım oranı %40 civarında kalmıştır. Gizli oy ve açık sayım yöntemine göre yapılan bu ara seçimlere katılım oranı İstanbul'da 20, Ankara'da %43, Aydın'da %27.73, Bolu'da %38.9 olmuştur. DP ara seçimlerden sonra TBMM'de hayat pahalılığı ve şekere yapılan zam konusunda iktidara karşı sert eleştirilerde bulunmuştur. Ayrıca genel başkan Celal Bayar bazı basın mensuplarına verdiği demeçlerde ileride yapılacak olan seçimlerde, seçim güvenliğinin tam olarak sağlanabilmesi için geçici bir koalisyon hükümetinin kurulması fikrini ortaya atmıştır.¹¹⁴

DP'nin ikinci büyük kongresi 20 Haziran 1949 tarihinde Ankara'da toplandı. Parti birinci büyük kongrenin ardından siyasi arenada önemli bir mesafe kat etmiştir. 12 Temmuz Beyannamesinden sonra parti içerisinde yaşanan çatışmalar sonucunda meclis gurubunun önemli bir kısmını kaybetmesine rağmen ayakta kalabilmiştir. Ayrıca bu süreçte Genel İdare Kurulu üyelerinin bir kısmı partiden ihraç edilmiştir. Bu kapsamda kongrenin ana gündem konularından birisi de parti içerisinde iç huzuru sağlamak ve

¹¹² Adem Çaylak ve Şükrü Nişancı, "Türkiye'de Çok Partili Siyasal Sürece Giriş Demokrasiye Geçilmiş Mi Siyasal Rejimin Restorasyonu Mu 1946-1950" Osmanlı'dan İkinli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi, Ed: Adem Çaylak, Cihat Göktepe, Mehmet Dikkaya ve Hüsnü Kapu Ankara: Savaş Yayınevi, 2009, s. 322.

¹¹³ Karpat, a.g.e., s. 311-312.

¹¹⁴ Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2004, s. 276-277.

yaklaşmakta olan seçimleri görüşmek olmuştur.¹¹⁵ Genel başkan Celal Bayar kongrenin ikinci oturumunda Genel İdare Kurulu Raporunu açıklamıştır. Raporda DP'nin kuruluş amacı ayrıntılı bir şekilde anlatıldıktan sonra, CHP'nin hürriyet ve demokrasi yolunda atması gereken adımları atmadığı, güvenli bir seçim yasasının halen daha çıkarılmaması, anti demokratik yasaların kaldırılmaması, devlet başkanlığı ile parti başkanlığının ayrılmamış olması eleştirilen diğer konulardır. Ayrıca raporun önemli bir kısmında parti içinde oluşan ve "bozguncu hareket" olarak nitelendirilen muhalif grubun yaptıkları anlatılmıştır.¹¹⁶

Daha önce DP meclis grubuna katılmayacaklarını açıklayan Müstakil Demokratlar Gurubu ve haysiyet divanı kararı ile partiden ihraç edilen milletvekilleri ikinci büyük kongrede kendi fikirlerini kabul ettirmek istemişlerse de parti kurucularının kongreye hakim olması sebebiyle amaçlarına ulaşamamışlardır. Kongrede mevcut yönetim iktidara karşı pasif bir muhalefet yapmak ile eleştirilmesinin yanında haysiyet divanı ve genel idare kurulu seçimlerinin parti tüzüğüne uygun bir şekilde yapılmadığı, ihraçların haksız olarak yapıldığı ve bu gelişmelerin soruşturulması talep edilmişse de kabul edilmemiştir.

117

Kurultayda alınan bazı kararlar ile parti tüzüğünde birtakım yenilikler yapıldı. Yüksek Haysiyet Divanı kuruldu, partinin merkez kuruluna milletvekili adaylarının %20'sini seçme hakkı tanındı. Genel başkana gerekli görülmesi halinde kurultayı olağan üstü toplantıya çağırma yetkisi tanındı. Kongreye katılacak olan delegelerinin sayısı düşürüldü. Laiklik ilkesini zedelememek koşulu ile din hürriyetinin temel hürriyetlerden olduğu kabul edildi. İşçilere siyasi gayeler dışında grev hakkının tanınması kabul edildi. Yukarıda da bahsedildiği gibi kurultayda görüşülen en önemli konulardan birisi de seçim sistemi olmuştur. Seçimlerin adli makamlarca denetlenmesi ve böylelikle seçim güvenliğinin garanti altına alınacağı hususu üzerinde duruldu. Bazı delegeler seçim sandığının namusunu korumak için gerekirse hayatlarını feda etmeye hazır olduklarını ifade ettiler. Sonradan Milli Husumet Andı adını alan bu görüşlere ait rapor kurultayda oy birliği ile kabul edildi. Rapor vatandaşın doğal haklarının ihlal edilmemesini içermekteydi. Ancak iktidar resmi bir bildiri yayımlayarak Milli Husumet Andını sert bir şekilde eleştirmiştir.

25 Haziran 1949 da sona eren ikinci büyük kongrede Celal Bayar yeniden genel başkan seçilmiştir. Adnan Menderes, Fut Köprülü, Refik Koraltan, Fevzi Lütfü

¹¹⁵ Eroğul, a.g.e., s. 62.

¹¹⁶ Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2004, s. 283-284.

¹¹⁷ Adem Çaylak ve Şükrü Nişancı, a. g. m., s. 325.

Karaosmanoğlu, Refik Şevket İnce, Samet Ağaoğlu, Sıtkı Yırcalı, Hulusi Köymen, İhsan Şerif Özgen, Üzeyir Avunduk, Nuri Özsan, Celal Ramazanoğlu, Kamil Gündeş ve Kemal Özçoban Genel İdare Kurulu üyeliğine seçilmiştir. Kongreden parti kurucuları güçlü bir şekilde çıkarak, görüşlerini parti örgütüne benimsetmeyi başarmışlardır. ¹¹⁸

2.3.4. 1950 Seçimleri

14 Mayıs 1950 genel seçimleri Türk demokrasi tarihi açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Çok partili siyasi hayata geçişin ardından 1946 yılında, baskı ve dayatma ile yapılan ve Türk siyasi tarihine “sopalı seçimler” olarak geçen milletvekili genel seçimlerinin ardından 1950 seçimleri halkın serbest iradesinin sandığa yansıdığı ilk seçim olmuştur. 1946 yılından sonra kurulan Recep Peker ve Hasan Saka hükümetleri demokratikleşme yolunda pek fazla mesafe kat edememişlerdir. 1948 yılında CHP içerisinde ortaya çıkan ve “otuzlar” diye isimlendirilen milletvekillerinin desteğiyle Şemsettin Günaltay’ın Başbakanlığını yaptığı yeni bir hükümet kuruldu. ¹¹⁹

Şemsettin Günaltay Hükümeti yaklaşan seçimler öncesinde yeni bir seçim kanunu hazırlamak için bir heyet oluşturmuştur. Heyet üniversite profesörleri, Yargıtay, Danıştay ve en fazla üyesi bulunan İstanbul, Ankara ve İzmir barosu mensupları arasından belirlenen 11 hukukçudan oluşmuştur. Ayrıca yeni seçim kanunu hazırlanırken muhalefet partilerinin de bu konu hakkında görüşleri alınmıştır. MP daha önceki seçimlerde suç işlemiş ve seçime hile karıştırmış kişilerin mevki ve sıfatlarına bakılmaksızın cezalandırılmadıkça yeni seçim kanunu çalışmalarına katılmayacaklarını beyan etmiştir. ¹²⁰

Yeni düzenlenen seçim yasa tasarısı 7 Şubat 1950 tarihinde TBMM’de gündeme alındı. Günaltay kabinesi tarafından hazırlanan tasarı temel ilkeler bakımından demokratikti. Gizli oy, açık tasnif ve seçimlerin yargı denetiminde yapılması kabul edilmişti. Ayrıca Yargıtay ve Danıştay üyelerinden oluşacak bir Yüksek Seçim Kurulu kurulması düşünülmüştür. DP, MP’ nin aksine bazı maddeleri hariç yeni seçim tasarısını desteklemiştir. Uzun süren görüşmelerin ve yaşanan tartışmaların ardından yeni seçim yasası 16 Şubat 1950 tarihinde TBMM’ de yapılan oylama ile kabul edilmiştir. Seçim kanununun CHP ve DP ortak oyları ile kabul edilmesi 1950 seçimlerine daha rahat bir ortamda girilmesini sağlamıştır. Yeni seçim yasasının hazırlanması ve TBMM’ de görüşüldüğü süreçte üzerinde en çok tartışılan konulardan birisi de seçimlerin çoğunluk

¹¹⁸ Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2004, s. 291 ve 295.

¹¹⁹ Tefrik Çavdar, *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi 1950’den Günümüze*, Ankara: İmge Kitapevi, 2008, s.14

¹²⁰ Adem Çaylak ve Şükrü Nişancı, a. g. m., s. 329.

sistemi veya nispi temsil sistemiyle mi yapılması gerektiği olmuştur. CHP seçimleri kazanacağını öngördüğü için çoğunluk sistemini savunuyordu. DP ise nispi temsil sisteminin uygulanmasını istiyordu. Sonuçta mecliste yapılan oylamada çoğunluk sistemi kabul edilmiştir.¹²¹

İlk başta CHP'nin istediği ancak DP'nin işine yarayan çoğunluk sistemi, DP iktidarı boyunca CHP'nin eleştirdiği konulardan birisi olmuştur. Kanunun kabul edilmesinden sonra Başbakan Şemsettin Günaltay nispi temsil sistemini şu şekilde eleştirmiştir:

Nispi temsilin bazı ülkelerde çok kötü sonuçlara neden olduğunu sıklıkla görüyor ve duyuyoruz. Bu gibi ülkelerde hükümetler haftada bir değişmek zorunda kalıyor. Oysa ki bu günkü şartlar ve bugünkü dünya durumu güçlü partilere müstenid sürekli hükümetlere ihtiyaç duymaktadır. Bundan dolayıdır ki, biz nispi usulü terviç etmiş değiliz. Esasen nispi temsil usulü Türk milletinin ruhuna aykırıdır. Disiplinli bir millet olan Türk milleti meselelerin karşılıklı münakaşasını arzu eder. Fakat hiçbir zaman teşettüt istemez ve anarşiden nefret eder. Nispi usulün götüreceği netice anarşidir. Başka memleketlerde bu usule göre yapılan seçimlerin neticelerini tetkik ettiğimiz zaman siz de benim bu sözlerimin ne kadar isabetli olduğunu takdir etmiş olacaksınız.¹²²

Genel seçimlerin 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılmasına karar verildi. DP'nin özellikle Doğu Anadolu için mevsim şartlarını gerekçe göstererek seçimlerin belirtilen tarihten 20 gün sonraya alınması talebi ve seçim dönemi sınırlı olmak koşulu ile bir koalisyon kabinesi kurulması teklifi iktidar tarafından kabul edilmemiştir. Seçim kampanyaları tüm yurttaki hareketli geçmiştir. Siyasi parti temsilcileri gerek açık hava mitingleri gerekse kapalı salon toplantıları ile seçmenlerden oy istedi. 1946 seçimlerinin aksine bu seçim kampanyası sürecinde muhalefet partilerine de radyoda eşit bir şekilde konuşma hakkı tanındı.¹²³

14 Mayıs 1950 Pazar günü sakin bir ortamda yapılan milletvekili genel seçimlerini DP kazanmıştır. 8 905 743 kayıtlı seçmenden 7 953 055'i oy kullanmıştır. Buna göre seçime katılma oranı %89.3'tür.¹²⁴ DP 4 241 393 oy ile toplam oyların %53.3'ünü alarak 408 milletvekili çıkarmıştır. CHP ise 3 176 561 oy alarak toplam oyların %39.9'unu kazanarak 69 milletvekili çıkarmıştır. MP 250 414 oy ile toplam oyların %3.1'ini elde ederek sadece 1 milletvekili çıkarabilmiştir. Bağımsız adaylar da toplamda 383 282 oy alarak (%4.8) 9 milletvekili çıkarmışlardır. Bu kapsamda çoğunluk sistemi sonucunda CHP'den bir milyon daha fazla oy alan DP 408 milletvekili sayısı ile ezici bir çoğunluk elde etmiştir. Şayet nispi seçim sistemi uygulansaydı CHP 190 DP 250 civarında

¹²¹ Tefvik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1950'den Günümüze*, Ankara: İmge Kitapevi, 2008, s.15.

¹²² Hakkı Uyar, *Demokrat Parti İktidarında CHP 1950-1960*, İstanbul: Doğan Kitap, 2017, s.16.

¹²³ Çolak, a.g.e., s. 780.

¹²⁴ Ensar Yılmaz, *Demokrat Parti'nin Seçimleri 1946, 1950, 1954, 1957 Genel ve Yerel Seçimler*, İstanbul: DBY Yayınları, 2020, s. 54.

milletvekili çıkaracaktı. Sonuç olarak 27 yıldır tek başına iktidarda olan CHP, 1950 seçimlerini kaybederek muhalefet partisi konumuna geçmiştir.¹²⁵

14 Mayıs 1950 seçimlerini büyük bir zafer ile kazanan DP, 22 Mayıs 1950'de iktidarı resmi olarak devralmıştı. Celal Bayar Cumhurbaşkanı, Refik Koraltan Meclis Başkanı seçilmiştir. Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından hükümeti kurmakla görevlendirilen Adnan Menderes kısa bir süre içinde DP hükümetini kurarak Başbakan olmuştur.¹²⁶ 29 Mayıs 1950 günü Adnan Menderes TBMM'de yapmış olduğu konuşmada 1950 seçimlerinin Türk demokrasi hayatındaki önemini şu sözler ile ifade etmiştir:

Birçok açıdan, Dokuzuncu Büyük Millet Meclisi tarihimizde ayrı bir yere sahip olacaktır. Tarihimizde ilk defa, milli iradenin tam ve serbest tecellisinin bir sonucu olarak, bu güzide Gazi Meclis milletin kaderini belirleyebilecek bir duruma gelmiştir. Bu tarihi günü (14 Mayıs 1950) sadece bizim partimizin değil, Türk demokrasisinin de zafer günü olarak hatırlanacaktır.¹²⁷

¹²⁵ Tefik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1950'den Günümüze*, Ankara: İmge Kitapevi, 2008, s. 20.

¹²⁶ Eroğul, a.g.e., s. 86.

¹²⁷ Ahmad, a.g.e., s. 55.

3. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE BAYBURT'TA İDARİ VE SİYASİ YAPI

3.1. İdari Yapı

Osmanlı Devleti Döneminde yapılan idari taksimata göre Bayburt 1878 yılında Erzurum Vilayetine bağlı bir sancak merkezi haline getirilmiştir. Ancak bu durum uzun sürmemiş ve Bayburt yine Erzurum Vilayetine bağlı bir kaza statüsüne dönüştürülmüştür. Birinci Dünya Savaşı münasebetiyle işgale uğrayan şehir yaklaşık iki yıl Rus işgali altında kalmıştır. 1918 yılında Rusların bölgeyi terk etmeleri üzerine Bayburt kaza olarak Erzurum Vilayetine bağlı kalmaya devam etmiştir. Cumhuriyetin ilanı ile beraber Erzurum Vilayetinin tek sancak halinde bir vilayete dönüşmesi üzerine Bayburt Kazası Erzurum Vilayetine bağlı ikinci derecede bir idari yapı durumunu 1926 tarihine kadar sürdürmüştür.¹²⁸

Cumhuriyetin ilanından sonra çağın gereklerine uygun mülki idari yapılanma çalışmalarına başlanılmıştır. Bu kapsamda Dâhiliye Vekâleti tarafından 13 Mayıs 1926 tarihinde Teşkilat-ı Mülkiye Kanunu tasarısı hazırlanmıştır. Kanun tasarısına göre vilayet vasfı taşımayan vilayetlerin kaldırılması, kaldırılan vilayetlere bağlı kaza, nahiye ve köylerin hangi vilayetlere ve kazalara bağlanacağını, yeni kaza ve nahiyelerin kurulmasını, kaza merkezlerinin değiştirilmesi veya bağlı buldukları vilayetlerin değiştirilmesini içeriyordu.¹²⁹ Tasarının kanunlaşması ile beraber 1927 yılına kadar Erzurum Vilayetine bağlı bir kaza merkezi olan Bayburt bu tarihten itibaren yeniden kurulan Gümüşhane Vilayetine bağlanmıştır. Merkez İlçe, Kelkit, Torul ve Şiran'dan sonra Gümüşhane'nin beşinci ve en büyük kazası olmuştur. Kaza olarak Gümüşhane'ye bağlı olan Bayburt'un idari konumu il statüsünü kazandığı 15 Haziran 1989 yılına kadar devam etmiştir.¹³⁰ Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi (1926-1927)'ne göre Bayburt Gümüşhane'ye bağlı bulunduğu bu dönemde 12 mahalle ve merkez nahiyesinin de içinde bulunduğu Pulur (Gökçedere), Maden ve Hart (Aydıntepe) nahiyelerinden oluşmaktadır. Köy sayısına bakılacak olursa dört nahiyeye bağlı köyler ile birlikte toplamda 172 köyden müteşekkildi.¹³¹

¹²⁸ Göktaş, a.g.e. s. 83-85.

¹²⁹ Osman Kubulay Gül, "Tek Parti Dönemi Mülki İdarede Yapılanma Çalışmaları" *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 20, Sayı 1, 2016, s. 4.

¹³⁰ Ozan Sağdıç, *Bayburt İzlenimler*, Ankara: Santur Yayınevi, 1999 s. 16.

¹³¹ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi (1926-1927)*, Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi Neşriyatı, No:2, s.1066.

Bayburt'un bir kaza olarak Gümüşhane idari yapısı içerisinde yer alması ilerleyen yıllar içerisinde Bayburt'a önemli bir fayda sağlamadığı ifade edilmektedir. Bu dönemde Bayburt'un eğitim ve kültür hayatında önemli bir ismi olan öğretmen ve tarihçi Mahmut Kemal Yanbeğ bu durumu bir makalesinde şöyle ifade etmektedir:

1926 tarihinde Erzurum'dan alınarak Gümüşhane'ye bağlanan Bayburt'un vilayet merkezinin fakir ve iktisadi kaynaklardan mahrum olması yüzünden Bayburt'un zararına olmak üzere bu kasabada birtakım müesseselerin kurulması Gümüşhane'ye bir fayda temin etmedikten başka Bayburt'un inkişafına da büyük bir engel olmaktadır. Er geç yüksek bir iktisadi duruma malik olan Bayburt Cumhuriyet devrinde layık olduğu yerine çıkacaktır. Bunun ilk adımını Bayburt'un bir vilayet merkezi olmasında görüyoruz. Halk şairlerinden Hilmi'nin arzularını bütün Bayburt halkının bir dileği olarak buraya geçmekten kendimi alamadım. Umarım vilayet merkezi olur, Ankara'dan emri gelir Bayburt'un.¹³²

1950 yılında iktidara gelen DP ile beraber Türkiye'de her yönüyle yeni bir dönem başlıyordu. Bu yeni dönemin izleri Bayburt'ta da kendini kısa sürede hissettirmeye başlamıştır. Dönemin ulusal basınında güçlü bir gazete olan Vatan gazetesinin yazarları 1952 yılında gelmiş oldukları Bayburt'u "canlı, dinamik bir muhit" başlığı altında neşretmişler ve Bayburt hakkında aşağıdaki satırları yazmışlardır:

Bayburt'a girer girmez gözünüz açılır. Burasının çalışan, çalışmayı seven ve bilen atılgan insanların şehri olduğunu derhal fark edersiniz. Her tarafta hareket, inkişaf eserleri vardır. Bayburt'un kıymetli kaymakamı Kemal Paşaoğlu'ndan ve kazanın diğer erkânından ve ileri gelen halk temsilcilerinden topladığımız malumatın hülasası şudur: 1950 nüfus sayımı, Bayburt'un merkezinin nüfusunu 10 037 diye göstermiştir. Hakikatte nüfus bundan fazladır. Sayımlar, harman mevsiminde yapılıyor. Bu devir aynı zamanda inşaat mevsimidir. Bayburtlular usta ve işçi olarak gurbete gidiyorlar veya hasat yerlerine gidip geliş halinde bulunuyorlar. Sayım, nüfus hareketinin sakin bulunduğu aylarda yapılabilse, Bayburt şehrinin binlerce fazla nüfusa sahip olduğu ve vilayet merkezi olmağa bu bakımdan da ehil bulunduğu meydana çıkacaktı. Memlekette usta ve işçi ihtiyacı artıyor. Bayburt, eskiden mevcut mahalli işsizlik yüzünden her tarafa işçi yetiştirmeye alıştığı halde şimdi mahalli ihtiyaçlar genişlemeğe başlamıştır. Bayburt'un merkezinde işçi bulmakta zahmet çekiliyor. Buna sebep, hariçte verilen ücretlerle rekabetin güç olmasıdır. Bayburt'un içi bir arı kovanını andırıyor. Çarşı Pazar insanla dolu, her köşede bir imar hareketi var. Yer yer modern binalar yükselmiş. İnşaat her gün bir parça daha gelişiyor. Oteller, lokantalar açılıyor. İş hacmi artıyor. Bu gidişle Bayburt, çok yakında Doğu'da mühim bir merkez haline gelecektir.¹³³

Demokrat Parti döneminde Gümüşhane iline bağlı en büyük, her yönüyle en dinamik ilçe olan Bayburt, Merkez ilçeye bağlı merkez nahiyesi ve bunun dışında üç nahiyeden oluşmaktaydı. Bu nahiyeler Maden, Hart (Aydıntepe) ve Pulur (Gökçedere) nahiyeleridir. 1954 yılı verilerine göre Bayburt İlçesi merkez nahiyesine bağlı 47, Pulur Nahiyesine bağlı 42, Hart Nahiyesine bağlı 48 ve Maden Nahiyesine bağlı 33 köy

¹³² Mahmut Kemal Yanbeğ, "Tarihte Bayburt'un Geçirdiği İdari Değişiklikler", *Bayburt*, Sayı:1, Yıl: 1950, s. 13.

¹³³ *Vatan Gazetesi Gümüşhane İlavesi, Vatanın Memleket Serisi*, 28 Ocak 1953, s. 6-9.

bulunmaktadır. Bu köylerden 158'inde 1924 yılında çıkarılan köy kanunu uygulanmaktadır. Bu nahiyelerde ve köylerde belediye teşkilatı bulunmamaktadır.¹³⁴

Tablo 1. Demokrat Parti dönemi Bayburt kaymakamları (*Resmi Gazete*, 25 Kasım 1948, 29 Ocak 1951, 22 Mayıs 1952, 24 Aralık 1953, 16 Temmuz 1954, 19 Kasım 1956, 2 Haziran 1960).

Kaymakamlar	Geldiği Yer	Atanma Tarihi	Ayrılma Tarihi	Atandığı Yer
Hasan Basri Kurtoğlu		25 Kasım 1948	7 Aralık 1950	Doğubayazıt
Arif Başaran	Güneyce Kaymakamı	29 Ocak 1951	14 Nisan 1952	Manyas Kaymakamlığı
Kemal Paşaoğlu	Tatvan Kaymakamlığı	22 Mayıs 1952	24 Aralık 1953	Söğüt Kaymakamlığına
Çetin Silivri	Eski Mülkiye Müfettişi	24 Aralık 1953	5 Temmuz 1954	-
Bedri ESER	Tire Kaymakamlığı	16 Temmuz 1954	19 Kasım 1956	Besni Kaymakamlığına
İlhami Ballı	Lice Kaymakamlığı	19 Kasım 1956	27 Temmuz 1960	Gürün Kaymakamlığına
Nevzat Şensoy	Sorgun Kaymakamlığı	2 Haziran 1960	-	-

İçişleri Bakanlığının 2 Kasım 1956 tarihinde Başbakanlığa sunmuş olduğu gerekçeli kararında Erzurum İli İspir İlçesi Norgah Nahiyesine bağlı Orsor, Modlisor, Ahpunus, Danzut ve Baksı köylerinin Gümüşhane ili Bayburt İlçesi Merkez Nahiyesine bağlanması hususu talep edilmiştir. Daha önce İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan incelemede yukarıda isimleri yazılı köylerin mesafe olarak İspir İlçesine göre Bayburt'a daha yakın oldukları, Bayburt yolunun İspir tarafına nazaran daha iyi olduğu ve kış ayları da dahil daima açık olduğu, bu beş köy halkının iktisadi ve ticari münasebetlerini Bayburt'ta gerçekleştirdiklerini, halkın büyük çoğunluğunun Bayburt'a bağlanmak istemeleri üzerine İspir İlçesinin Norgah Nahiyesine bağlı Baksı, Danzut, Orsor, Ahpunus ve Modlisor köylerinin Bayburt Kazasının Merkez Nahiyesine bağlanmasının uygun olacağı belirtilmiştir. Sonuç olarak 9 Kasım 1956 tarihinde Cumhurbaşkanı, Başbakan ve İçişleri Bakanı'nın imzasıyla yukarıda isimleri yazılı beş köy Bayburt'a bağlanmıştır.¹³⁵

Bayburt Kaymakamı Kemal Paşaoğlu'nun 1954 yılında İdare Dergisinde kaleme aldığı bir makalede o dönem Bayburt kaza teşkilatı ve memurları hakkında şu bilgileri yazmaktadır:

Adalet dairesi: bir müddei umumi, bir ceza hâkimi, bir hukuk hâkimi, bir sorgu hâkimi, bir hâkim muavini, bir başkâtip, üç kâtip, bir mübaşir, iki gardiyan, bir icra memuru, bir nüfus

¹³⁴ Kemal Paşaoğlu, "Bayburt Kazası İdari Coğrafyası" *İdare Dergisi*, Sayı 230, Yıl: 1954, s. 100.

¹³⁵ BCA, *Bakanlıklararası Tayin Daire Başkanlığı*, 262.48.19, M. 09.11.1956.

kâtibi, iki nahiye nüfus memuru, bir odacıdan ibarettir. İçişleri dairesi: bir kaymakam, bir tahrirat kâtibi, bir tahrirat kâtibi refiki, üç nahiye müdürü, bir nüfus memuru, bir nüfus kâtibi, iki nahiye nüfus memuru, bir odacıdan ibarettir. Emniyet: bir komiser, bir komiser muavini, dört polis memuru, bir bekçi başı, bir bekçi tahsildarı, on bekçiden ibarettir. Jandarma: bir yüzbaşı, iki gedikli çavuş, altı onbaşından ibarettir. Askerlik şubesi: bir binbaşı, bir muamele memuru, iki teğmen. Tapu: bir tapu memuru, bir tapu kâtibi. Maliye bir mal müdürü, bir muhasebe kâtibi, bir veznedar bir varidat memuru yardımcısı, bir tahakkuk memuru, bir tahakkuk kalemi. Özel idare: bir özel idare memuru, bir varidat memuru, iki varidat kâtibi, beş tahsildar, bir odacı. Tarım: iki ziraat memuru, üç makinist. Veteriner: iki veteriner memuru, bir hayvan sağlık memuru, iki seyis. Orman: bir orman bölge şefi, bir ağaçlandırma mühendisi, bir bakime. Hükümet tabipliği: bir doktor, bir dispanser sağlık memuru, bir gezici sağlık memuru, on köy sağlık memuru, bir belediye ebesi, bir köy ebesi, iki odacı. Posta telgraf: bir müdür, beş memur, sekiz müvezzi, üç tahsildar. Tekel: bir memur, bir satış memuru, iki koruma memuru bir odacı. Müftülük: bir müftü, bir vaiz. Devlet meteoroloji istasyonu: bir rasat memuru. Ticaret odası: bir başkan bir kâtip. Toprak mahsulleri ofisi: bir ofis şefi, bir veznedar, bir muh., bir kan., üç bek., bir eksper, iki depo memuru. Ziraat bankası: bir müdür, beş memur, iki takip memuru, iki odacı, bir bekçi, iki mevsim murakıbi. Bunlardan başka T.H.K., Kızılay Şubesi, Orta Okul Kurma ve Yaşatma Derneği, Fakirlere Yardım Derneği, Kavak Kooperatifi, Dokumacılık Kooperatifi, Çoruh Un şirketi, gibi mahalli teşekküllerde mevcuttur.¹³⁶

1960'lı yılların başında şehir genel itibari ile beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm şehrin içerisinden geçen Çoruh Nehrinin kenarında bulunan düzlük alanlardır. Bu düzlük alanlarda çarşılar, ticarethaneler, dükkânlar, oteller, okullar, gazinolar, devlet daireleri ve ibadethaneler, vb. yapılar bulunmaktadır. Eski kale, Duduzar, Şehit Osman ve Aslan Dağı etekleri diğer dört bölümü oluşturmaktadır. Bu tarihte şehir merkezinde, Çoruh Nehri üzerinde ulaşımı sağlamak için Taşköprü, Meydan Köprüsü, Bent Köprüsü ve Kaleardı Köprüsü bulunmaktadır.¹³⁷

3.2. Demokrat Parti Döneminde Bayburt'un İl Statüsüne Kavuşması İçin Yapılan Girişimler

Osmanlıdan Cumhuriyete geçiş döneminde Erzurum'a bağlı bir kaza merkezi olan Bayburt'un sancak yapılması için birtakım girişimlerde bulunulmuş ancak başarılı olunamamıştır. TBMM'nin açılması ile birlikte Vekiller Heyeti kararı ile yeni sancaklar kurulmuş, bağlı sancaklar ise bağımsız hale getirilmiştir. Aralarında Gümüşhane Kazasının da bulunduğu bazı kazalar vilayet statüsüne kavuşmuştur.¹³⁸

1921 yılında vilayet sayısı 74 iken 1923 yılında ise bu sayı 77'ye çıkarılmıştır. Cumhuriyet Döneminde vilayet ve kaza sayıları ve vilayet merkezleri dönem dönem değiştirilmiştir. Zira 1926 yılında il sayısı 63'e, 1933 yılında 57'ye düşürülmüştür. Daha sonraki yıllarda bu sayı giderek artış göstermiştir. 1926 yılında çıkarılan Teşkilat-ı

¹³⁶ Paşaoğlu, a.g.m. s.101.

¹³⁷ Küçükuşurlu, a.g.e., s. 65.

¹³⁸ Murat Küçükuşurlu "Türkiye'de Livaların Vilayete Dönüştürülmesi", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 5, Sayı 10, Yıl: 2009, s. 24-25.

Mülkiye Kanunu ile beraber daha önce Erzurum vilayetine bağlı bir kaza olan Bayburt, bu kanun ile birlikte 1927 yılında Gümüşhane'ye bağlanmıştır.¹³⁹

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin idari yapısında birtakım değişikliklerin yapılmasını içeren Teşkilat-ı Mülkiye Kanunu tasarısı TBMM'de görüşülürken bu kanunun 3. Maddesinde yer alan Bayburt ilçesinin Gümüşhane İline bağlanması gerektiği konusu milletvekilleri arasında tartışma yaşanmasına neden olmuştur. Bu konuda ilk tepkiyi aslen Bayburtlu olan Erzurum Milletvekili Münir Hüsrev Göle şu sözlerle dile getirmiştir:¹⁴⁰

Bayburt'tan bahsetmek istiyorum. Erzurum'da idari memurlukta görev yapan zevat ve özellikle Dâhiliye Encümeni Mazbata Muharriri Beyefendi çok iyi takdir buyurdular ki, Bayburt her türlü gelişime kavuşmuş bir kazadır. Verimli ve mahsulü bol bir ova içinde, senevi bir milyon İstanbul kilesi zahire istihsal eden ve bunun 750 bin kilesini ihraç etmek suretiyle memlekete birçok para getiren ve tesisatı elektriyesi de bulunan varidatı umumiyesi çok olan bu kazayı Gümüşhane'ye bağlamışlardır. Gümüşhanelilere karşı hürmetkârız, komşumuzdur, sevişiriz. Fakat çok temenni ederiz ki Bayburt'un geleceğine mani olmasınlar. Zaman zaman Bayburt'u kendilerine bağlamak teşebbüsünde bulunmasınlar.¹⁴¹

Münir Hüsrev Bey'in bu sözleri üzerine Gümüşhane Milletvekili Hasan Fehmi Bey (Ataç) araya girerek Hüsrev Bey'in Gümüşhanelilerin Bayburt'un gelişimine mani olmasınlar şeklindeki ifadesi üzerine bir cümleyle mani olmayacaklarını ifade etmiştir. Konuşmasına devam eden Münir Hüsrev Bey Bayburt ile Gümüşhane arasındaki farklılıkları şu sözlerle rakamlara dayanarak kıyaslamıştır:

Efendim Gümüşhane vilayetinin mamülhakat varidatı umumiyesi 218 241 liradır. Yalnız Bayburt'un varidatı umumiyesi 220 867 liradır. Gümüşhane'nin varidatı hususiyesi 53 980 lira, Bayburt'un ise 76 240 liradır. Gümüşhane merkez kazasının belediye varidatı 13 111 liradır. Bayburt Belediye varidatı 45 264 liradır. Nüfusu hakkında mukayese yapamayacağım, çünkü esaslı bir malumat arz edemeyeceğimi zannediyorum ki nüfus itibari ile Gümüşhane ile Bayburt arasında bir fark yoksa da Bayburt nüfus itibari ile kesif bir kazadır. Şimdi beyefendiler bu gelir ve genişlikte olan ve her türlü gelişime açık olmuş olan bir kazayı Gümüşhane'ye mi bağlamak gerekir yoksa Gümüşhane il merkezinin Bayburt'a mı taşınması gerekir.¹⁴²

Münir Hüsrev Bey'in ekonomik ve nüfus itibari ile daha gelişmiş bir merkez olan Bayburt'un Gümüşhane vilayetine bağlı olamayacağını aksine vilayet merkezinin Bayburt'a taşınması gerektiğini imalı bir şekilde ifade ettikten sonra meclis kürsüsüne bu sefer Hasan Fehmi Bey çıkarak ekonomik, nüfus ve coğrafi gerekçeler göstererek Bayburt'un Gümüşhane'ye bağlanmasının daha doğru olacağını ifade etmiştir.¹⁴³

¹³⁹ Mukaddes Arslan, "Bayburt'un İl Statüsüne Kavuşması ve TBMM'de Yapılan Düzenlemeler", *XIX. Yüzyıldan Günümüze Bayburt Uluslararası Sempozyumu*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2015, s. 288.

¹⁴⁰ Göktaş, a.g.e., s. 86-87.

¹⁴¹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, II. Devre, Cilt: 25, 109. İçtima, 29 Mayıs 1926, s. 607.

¹⁴² *TBMM Zabıt Ceridesi*, II. Devre, Cilt: 25, 109. İçtima, 29 Mayıs 1926, s. 608.

¹⁴³ *TBMM Zabıt Ceridesi*, II. Devre, Cilt: 25, 109. İçtima, 29 Mayıs 1926, s. 608-610.

TBMM’de gerçekleşen bu tartışmaların ardından Erzurum Milletvekilleri Halet Bey, Rüştü Bey ve Hüsrev Bey’in Bayburt’un Gümüşhane’ye bağlanması hususunda ki Teşkilat-1 Mülkiye Kanununa itiraz ederek Gümüşhane vilayet merkezinin Bayburt’a taşınmasını teklif etmişlerdir. Ancak yapılan oylamada Bayburt Kazasının Gümüşhane Vilayetine bağlanması kabul edilirken Erzurum Milletvekillerinin Gümüşhane Vilayetinin Bayburt’a taşınması teklifi kabul edilmemiştir.¹⁴⁴

Teşkilat-1 Mülkiye Kanunu ile Bayburt Kazasının Gümüşhane’ye bağlanması Bayburtlular tarafından büyük bir hayal kırıklığı ile karşılanmıştır. Bayburt’un Gümüşhane’ye bağlanmasının hatalı bir karar olduğunu her fırsatta dile getiren Bayburtlular şehre gelen siyasetçilerden Bayburt’un vilayet yapılmasını istemişlerdir. Hatta bu istekleri “Osmanlı Sancağı, Erzurum Beylerbeyliğinin yönetildiği yer, mutlaka Cumhuriyetinde vilayeti olmalı. Yahut vilayet merkezi, Gümüşhane’den Bayburt’a taşınmalı” şeklinde bir slogana dönüşmüştü. Bu istek ve arzuları il statüsüne kavuştukları 1989 yılına kadar devam etmiştir.¹⁴⁵

Bayburt kazasının vilayet olması yönünde ilk teşebbüs 1932 yılında dönemin İçişleri Bakanı olan Şükrü Kaya’ya konunun arz edilmesiyle başlamıştır. İçişleri bakanının Bayburt’a geliş amacı yapılacak yeni yollar ve diğer imar faaliyetlerini yerinde incelemektir. 12 Haziran 1932 günü Belediye başkanlığı tarafından İçişleri Bakanı onuruna verilen yemekte dönemin Belediye Başkanı Fahrettin Bey (Kumbasar) Bayburt’un tarihte ve Milli Mücadele Döneminde gösterdiği yararlılıklardan bahsettikten sonra “Çok Muhterem Vekil Beyefendi, bütün bu gerçeklerin karşısında Bayburt’un tarihteki yerini almak için zatiâlinizin himmetine ihtiyaç vardır. Bayburt, Cumhuriyet Döneminde onun nuru ile pervane olarak artık bir vilayet olmalıdır. Zira bu onun hakkıdır. Bu gecikmiş hakkı teslim etmek en büyük fazilettir.” diyerek konuyu bakana açmıştır.¹⁴⁶

Belediye Başkanı Fahrettin Bey’in Bayburt’un il olması yönünde Bayburtlular adına yapmış olduğu bu konuşmanın ardından İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, Belediye Başkanı ve Bayburtlulara teşekkür ettikten sonra şunları söylemiştir:

Muhterem Reis Bey ve Bayburtlular; Siz Bayburtluların ne kadar büyük bir tarihi zenginliğin mirasına sahip olduğunuzu iyi biliyorum. Bayburt’un vilayet olması ona izafe edilen bir kusurun tesirleri henüz utulmadan yakın bir gelecekte tahakkuku güçlük arz etmektedir. Her ne kadar bir haksızlığın sürüp gitmekte olduğu Muhterem Reis Bey tarafından ifade edilmiş ise de bu haksızlığın izalesinin zamana bağlı bulunduğu görülmektedir. Bu sebeple, Bayburtlulara şunu hatırlatmak istiyorum. Bayburtlular bir müddet daha sabretsinler. Er geç hakları olan vilayetlerine kavuşacaklardır.¹⁴⁷

¹⁴⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, II. Devre, Cilt: 25, 109. İçtima, 29 Mayıs 1926, s. 614.

¹⁴⁵ Gürhan Semavi Ardahan, “Unutulan Toprakların Unutulmaz Öyküsü”, *Bayburt Postası*, 9 Kasım 2016. s. 1.

¹⁴⁶ Karakoyunlu, a.g.e., s. 353-354.

¹⁴⁷ Karakoyunlu, a.g.e., s. 354.

İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın bu konuşması orada bulunanlar tarafından hoşnutsuzlukla karşılanmış ve kabul görmemiştir. Ancak Bayburtlular bu hedeflerinden vazgeçmemişlerdir. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Haziran 1937'de gerçekleştirdiği Trabzon ziyareti sırasında Atatürk'ü karşılama heyetinde Bayburt'tan giden bir temsil heyeti de hazır bulunmuştur. Atatürk ile görüşen heyet Bayburtluların il olma arzusunu Cumhurbaşkanı'na arz etmişlerdir.

Atatürk Bayburt heyetine hitaben onları ihmal ettiklerini Bayburt'u ve Bayburtluları iki nedenden ötürü çok sevdiğini, birincisi Kop Dağlarında düşmanla boğaz boğaza savaşmaları, ikincisi ise Şair Zihni'dir. Cumhurbaşkanı Bayburtluların vilayet olmak arzularını hatırlayacağını, Ankara'ya döndüğünde ilk işinin bu olacağını ifade etmesine rağmen Hatay Meselesinin ortaya çıkması ve rahatsızlığından dolayı Bayburtluların il olma istekleri bir kez daha sonuçsuz kalmıştır.¹⁴⁸

Bayburt'un il olma meselesi Trabzon Basınında da kendisine yer bulmuştur. Trabzon'da çıkan yerel bir gazete olan Yeniyol Gazetesinde Şevket Çulha, "Bayburt'un İl Merkezliği" adlı bir köşe yazısı kaleme almıştır. Bahse konu köşe yazısında Bayburtluların bu mesele hakkında gayet azimli ve kararlı olduklarını, hazırladıkları beyannameleri milletvekillerine, hükümet yetkililerine ve hemşerilerine gönderdiklerini yazmıştır. Bayburtluların Cumhuriyetin ilanından beri Bayburt'un il olması için birçok girişimde bulduklarını ve asla bu mücadelelerinden vazgeçmediklerini ifade etmiştir.¹⁴⁹

Şevket Çulha Bayburt'un vilayet olması gerektiği şu şekilde izah etmiştir:

Hakikaten tarafsız bir bakış ile Bayburt'un sosyal, ekonomik, tarihi, coğrafi, ticari ve eğitim yapısıyla ele alınacak olursa, bu şehrin birçok vilayetten önce valilik olmaya hakkı olduğu teslim edilmelidir. Bayburt kazasının on bine yakın nüfusu, oldukça ihtiyaçları karşılanmış, belediye yönünden de eksikleri giderilmiş bayındır bir şehirde hayat sürmektedir. Bayburt oldukça verimli bir ovanın içinde üstün bir coğrafi ayrıcalığa sahip olan, hayvansal ve toprak mahsulleriyle, ticaretiyle de bölgenin hububat deposu sayılan bu kazanın, il olma özelliklerini bağrında çoktan toplamış olduğu konusunda şüphe yoktur. Bayburt kazasının bu gelişmişlik durumuna rağmen Bayburt halkının istek ve arzuları yapılmamış ve geç kalmışsa bunun nedeni gerekli kadroların olmayışı, ekonomik yetersizlikler ve diğer olumsuz şartlar gibi önemli sebeplerde aramak doğru olacaktır.¹⁵⁰

Yeniyol Gazetesinde 1948 yılında Bayburt'un vilayet olması meselesi konusunda bir başka yazı yayımlanmıştır. Aslen Bayburtlu olan CHP Gümüşhane Milletvekili Ahmet

¹⁴⁸ Göktaş, a.g.e., s. 92.

¹⁴⁹ Muzaffer Başkaya, "1940'larda Bayburt'la İlgili Hazırlanan Bir Rapor: "Bayburt İl Olmalı", *XIX. Yüzyıldan Günümüze Bayburt Uluslararası Sempozyumu*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2015, s. 270-271.

¹⁵⁰ Şevket Çulha, "Bayburt'un İl Merkezliği", *Yeniyol Gazetesi*, 20 Aralık 1947. s. 1.

Kemal Varınca tarafından hazırlanan ve Bayburt Belediye Başkanı Mehmet Oltulu vasıtasıyla halka duyurulan “Bayburt İl Olmalı” isimli rapor altı bölüm halinde Şubat 1948’de *Yeniyol Gazetesinde* yayınlanmaya başlamıştır.¹⁵¹

Ahmet Kemal Varınca “Bayburt İl Olmalı” isimli raporunda Gümüşhane ilinin o gün ki fiziki ve idari coğrafyası hakkında bilgiler verdikten sonra Bayburt Kazası ile Gümüşhane Vilayetini tarih, ekonomi, nüfus ve eğitim yönünden örnekler vererek karşılaştırmıştır. Bunun dışında Bayburt’un vilayet merkezi yapılması hususunda gerekli yasal zemini ifade etmiştir. Raporun üzerinde durulması gereken en dikkat çekici bölümü, “Yeni Gümüşhane İli” isimli kısımdır.

Ahmet Kemal Varınca burada Teşkilat-ı Mülkiye Kanunu ile beraber yeni kurulan ve Bayburt Kazasının da kendisine bağlı olduğu Gümüşhane vilayet merkezinin Bayburt’ta kurulması gerektiği üzerinde durmaktadır. Daha önce Erzurum Vilayetine bağlı olan İspir Kazasının da Bayburt merkezli kurulacak olan ve adının Yeni Gümüşhane vilayeti olan bu yeni vilayete bağlanması gerektiğini ifade etmiştir.¹⁵²

CHP Gümüşhane Milletvekili Ahmet Kemal Varınca’nın yukarıda adı geçen raporunu bu dönemde hazırlamış olması 1947 yılı içerisinde bazı ilçelerin il yapılması için başkentte birtakım çalışmaların yürütüldüğünü akla getirmiştir. Zira Ahmet Kemal Varınca hazırladığı bu rapor ile Bayburt’unda Vilayet yapılması gerektiği konusunda dikkatleri çekmek istemiştir. Fakat istenilen sonuç elde edilememiştir.¹⁵³

Bu dönemde Ahmet Kemal Varınca TBMM Başkanlığına İspir İlçesinin Gümüşhane İline bağlanarak il merkezinin Gümüşhane’den Bayburt’a taşınması veya Bayburt İli isimli yeni bir il kurulması ve Hart (Aydın-tepe) ile Pulur beldelerinin ilçe yapılarak bu yeni ile bağlanması bu iki şekilden hangisinin tercih edileceği ve maliyetinin ne kadar olacağı ile alakalı İçişleri Bakanı Emin Erişirgil’in cevaplama için yazılı soru önergesi vermiştir.¹⁵⁴ 13 Mayıs 1949 günü İçişleri Bakanı Emin Erişirgil Gümüşhane Milletvekili Ahmet Kemal Varınca’nın yazılı sorusuna şu cevabı vermiştir:

Mülki teşkilatımızda yapılan gerekli değişiklik üzerine Bakanlık tetkikler yapmaktadır. Bu tetkikler esnasında Sayın Kemal Varınca arkadaşımızın istifdah eylediği gaye yani Bayburt’un il merkezi haline getirilmesi arzusu da göz önünde bulundurulacaktır. Bayburt’un il haline getirilmesinin hangi şekilde muvafık olacağı hususuna ancak yaptırılmakta olduğumuz incelemelerden sonra cevap verilebilir. Mamafih arkadaşımız kendince tasavvur ettiği iki şeklin devlet bütçesine tahmil edeceği masrafı sorduğu için bunu arz ediyorum. Birinci şekilde masraf 30 000, ikinci şekilde masraf ise 810 000 lira olarak tahmin edilmektedir.¹⁵⁵

¹⁵¹ Başkaya, a.g.m., s. 267.

¹⁵² Bayburt İl Olmalı, *Yeniyol Gazetesi*, 27 Şubat-8 Mart 1948.

¹⁵³ Küçükuşurlu, a.g.e. s. 69.

¹⁵⁴ *TBMM Tutanak Dergisi*, 8. Dönem, Cilt: 19, 13 Mayıs 1949, s. 438-439.

¹⁵⁵ *TBMM Tutanak Dergisi* 8. Dönem, Cilt:19, 13 Mayıs 1949, s. 439.

1949 yılına gelindiğinde Bayburt'un vilayet yapılması konusunda bir başka girişimin yapıldığını görmekteyiz. CHP'li Belediye Başkanı Mehmet Oltulu, CHP İl Başkanı Kazım Köklü ve Kelkit Kazası CHP İl Başkanı İrfani Doğan'ın yer aldığı bir heyet Ankara'ya gitmiştir. Heyet ilk olarak Gümüşhane Milletvekili İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer ile görüşmüştür. Daha sonra 29 Mart 1949 tarihinde heyet Şükrü Sökmensüer'ün takdimi ile Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile görüşmüştür. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye Bayburt'un il olması meselesi arz edilmiş müspet bir cevap alınmasına rağmen 1950 milletvekili genel seçimlerinde CHP'nin seçimleri kaybetmesi üzerine bu çabaları da sonuçsuz kalmıştır.¹⁵⁶

14 Mayıs 1950 yılında yapılan milletvekili genel seçimlerini DP'nin kazanması ile beraber Türkiye yeni bir döneme girmiştir. Bu yeni dönemde Bayburtlular da şehirlerinin il statüsüne kavuşması için mücadelelerine devam etmişlerdir. Tek Parti Döneminde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 1943 ve 1946 yıllarında olmak üzere iki kez ziyaret gerçekleştirdiği Bayburt'un vilayet olma isteği kendisine arz edilmiş ancak bu istek bir türlü gerçekleşmemiştir.

1950 seçimleri ile beraber tek parti idaresi sona ermiş tek başına iktidara gelen DP, yönetimi eline almıştır. Şimdi Bayburtluların il olma isteklerini ifade edecekleri yeni kişiler başta DP Aydın Milletvekili ve Başbakan Adnan Menderes ve diğer parti ileri gelenleriydi. Zira Bayburt'un il olması meselesi DP'nin seçim vaadi olmuştu. Ancak 1950 ve 1954 milletvekili genel seçimlerinde Bayburt'tan beklediği oyu alan DP bu seçim vaadini yerine getirememiştir.¹⁵⁷

1952 yılında Bayburt'a gelen Vatan Gazetesi'nin yazarları nüfus ve iktisadi gelişim açısından Bayburt ve Gümüşhane'yi kıyasladıklarında, Bayburtluların il olma istekleri ve Gümüşhanelilerin bu konu hakkındaki görüşlerini şöyle ifade etmektedirler:

Bayburt, gerek nüfusu, gerek iktisadi hareketleri itibariyle; bağlı bulunduğu Gümüşhane'yi çok geçmiştir. Şehir gün geçtikçe inkişaf etmektedir. Gümüşhane nefis meyveler yetiştirmesine rağmen iktisadi bakımdan durgun bir muhit kalmıştır. Yanı başındaki Bayburt, dinamik bir hüviyete sahiptir. Nüfus miktarı, teşebbüs, yaratma kudreti, umran itibariyle Gümüşhane'yi çok geride bırakmış Şarki Anadolu'nun en canlı merkezlerinden biri haline gelmiştir. Bayburt vilayet merkezi olmak hevesindedir. İki şehir arasında bu bakımdan şiddetli bir rekabet başlamıştır. Gümüşhane'nin bu mevzudaki başlıca müdafaası şudur: Bayburt, vilayet merkezi olmasa da inkişafına devam edecektir. Fakat Gümüşhane, vilayet merkezi halinden çıkarsa varlığı kalmaz.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Karakoyunlu, a.g.e., s. 355-356.

¹⁵⁷ Gürhan Semavi Ardahan, "Unutulan Toprakların Unutulmaz Öyküsü" *Bayburt Postası*, 9 Kasım 2016, s.1.

¹⁵⁸ *Vatan Gazetesi Gümüşhane İlavesi*, 28 Ocak 1953, s. 8.

Aralık 1952 yılında Bayburt'un il merkezi olması için Başbakan Adnan Menderes'e Bayburt'tan müşterek bir telgraf çekilmiştir. Telgrafta imzası bulunan kişiler DP ilçe idare kurulu başkanı Dr. Zeki Başağa, Cumhuriyet Halk Partisi ilçe idare kurulu başkan vekili Mehmet Görücü ve dönemin Belediye Başkanı Necati Alp'tir. Telgrafta Bayburt'un tarihine ve Osmanlı'dan Cumhuriyete geçirmiş olduğu idari değişiklikten bahsettikten sonra Bayburt'un Gümüşhane'ye bağlı olmasının yanlış olduğu izah edildikten sonra Gümüşhane vilayet merkezinin Bayburt'a taşınması istenmiştir.¹⁵⁹

1953 yılında başta DP olmak üzere Bayburt İlçesinde faaliyet gösteren siyasi parti üyeleri sinema salonunda toplanarak Bayburt'un il olması için neler yapılması gerektiği hakkında görüş alışverişinde bulunmuşlardır. Heyecanlı konuşmaların yapıldığı toplantı sonucunda iki görüş ileri sürülmüştür. Bunlardan birincisi, Vilayet merkezinin Gümüşhane'den alınarak Bayburt'a verilmesi, ikincisi ve daha çok kabul göreni ise Bayburt'un yeni bir vilayet olarak mülki teşkilatta yerini alması idi.¹⁶⁰

İkinci görüşün kabul edilmesi durumunda yani Bayburt İlçesinin müstakil bir il yapılması halinde Erzurum Vilayetine bağlı İspir Kazası, Erzincan Vilayetine bağlı Tercan Kazası ve Trabzon Vilayetine Bağlı Of Kazasının Çaykara Bucağı, kaza merkezi yapılarak bu üç ilçeden müteşekkil Bayburt Vilayeti kurulmuş olacaktı.¹⁶¹

Vilayet merkezinin Gümüşhane'den alınarak Bayburt merkeze taşınması fikri Gümüşhane kamuoyunda tepkiyle karşılanmıştır. Gümüşhane'nin vilayet merkezi olarak kalması coğrafi, iktisadi ve içtimai bakımdan zorunlu olduğu ifade edilmekle birlikte Bayburt'un nüfusunun Gümüşhane il merkezinden fazla olması onun il merkezi olmasını gerektirmediği şeklinde mütalaa edilmiştir. Bu mantık ile hareketle birçok ilin bazı ilçelerinin il merkezlerinden daha fazla nüfusa sahip oldukları halde böyle bir taleplerinin olmadığı ifade edilmiştir. Bunun dışında Gümüşhane ili İspir, Aşkale, Bayburt, Kelkit ilçelerinden kurulu olsa idi vilayet merkezi olmak Bayburt'un hakkı olabileceğini ancak o günkü durumda Torul, Şiran ve Kelkit ilçelerinin Gümüşhane il merkezine coğrafi olarak bu kadar yakın iken uzağa çekilmesi bu ilçelere ve köylerine haksızlık olacağı dile getirilmiştir.

15 Ocak 1953 tarihinde Bayburt Kazasında bulunan siyasi parti temsilcileri ve ileri gelenlerin katıldığı bir heyet Bayburt'un il statüsüne kavuşması amacıyla bir takım görüşmeler yapmak için Ankara'ya gitmiştir. Ankara Anadolu Kulübünde Bayburt'tan gelen heyetin yanı sıra İstanbul'dan gelen ve Ankara'da bulunan Bayburt'un ileri gelenlerinin de katıldığı bir toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantının hemen ardından heyet

¹⁵⁹ *Vatan Gazetesi*, 8 Aralık 1952, s.2.

¹⁶⁰ Feridun N. Gürpınar, "Ey Mahşeri Vicdan" *Demokrat Gümüşhane*, 5 Ocak.1953, s.3

¹⁶¹ Karakoyunlu, a.g.e., s. 356.

18 Ocak 1953 tarihinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ı ziyaret etmiştir. Bayburt'un il olması gerektiği konusu Cumhurbaşkanına teferruatlı bir şekilde arz edilmiştir. Cumhurbaşkanı Celal Bayar Bayburt heyetinin bu ziyaretinden çok memnun kaldığını ifade ettikten sonra:

“Çetin bir davanız var. Üzerinde ısrarla durunuz. Çok kere zorluklar aşılr. Hükümetin size müzahir olmasını dilerim.” şeklinde bu konu hakkındaki düşüncelerini dile getirmiştir.¹⁶²

Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ı ziyaret eden Bayburt heyeti 20 Ocak 1953 tarihinde bu kez Başbakan Adnan Menderes'i ziyaret etmiştir. Başbakan ile yapılan bu görüşmede Bayburt'un il olma meselesi bütün ayrıntıları ile Adnan Menderes'e anlatılmıştır.¹⁶³ Başbakan Menderes Bayburt heyetine hitaben yapmış olduğu konuşmada şunları söylemiştir:

Yapılmış olan bir vilayeti lağvetmek söz konusu olamaz. Evet, Gümüşhane inkişafa (gelişmeye) müsait olmayan küçük bir vilayettir. Eskiden gümüş madeni varmış, şimdi bakırı da yok. Fakat ne de olsa bir vilayettir. Vilayetliği kaldırılamaz. Sizi müstakil bir vilayet yaparız. Bunun için size 50 000 nüfus lazım. Bunu da İspir'den temin edebiliriz. Şayet bunda bazı mukavemetlerle karşılaşsak, buna da bir çare düşünürüz. Bayburtlulara selam ve hürmetlerimi söyleyiniz. Muhterem heyetinizin buraya kadar teşrif etmesi boşuna olmayacaktır.¹⁶⁴

Heyet Başbakandan aldıkları bu söz üzerine büyük bir mutlulukla Başbakanlıktan ayrılmıştır. Bayburt Kazasında yayınlanan ve yerel bir gazete olan Bayburt Postası Gazetesinde Osman Okutmuş Bey “Başvekilimize Açık Mektup” isimli yazısında Başbakan Adnan Menderes'in Bayburt'un il olması hususunda Bayburt heyetine vermiş olduğu vaat konusunda şunları yazmıştır:

Sayın Başbakanım; Bayburt heyetinin Ankara'ya gelmesinde sizlerden gördükleri hüsn-ü kabulün ilelebet minnettariyız. Bayburt'un il yapılması bir an meselesidir. Bu konuda da bir olumsuzluğun yaşanacağını zannetmiyorum” diye açıkladığımız söz bizlerde olduğu gibi bütün memleketimizi yedisinden yetmişine kadar herkesi bir bayram havası içinde sokmuştur. Bayburtluların minnettarlıklarının bir nişanesi olmak üzere çekilen yüzlerce telgrafta bunun bir ifadesidir. Şimdi ise; Atamızın ruhunu şad edecek ve her Bayburtluyu sonsuz bir sevince ulaştıracak olan tarihi kararınızı sabırsızlıkla beklemekteyiz. Sizin bu sözünüz, bizi tekrardan aynı davaya yöneltmiş bulunmaktadır. Sizlere başvuruda bulunduktan sonra kulaklarımız radyolarda, gözlerimiz postane kapılarındadır. Tarihi kararınızı sabırsızlıkla beklemekte olan Bayburtlular üçüncü defa şehirlerinin geçiştirilmesine asla razı olmayacaklardır kanaatindeyiz.¹⁶⁵

¹⁶² Karakoyunlu, a.g.e., s. 356.

¹⁶³ Göktaş, a.g.e., s.93.

¹⁶⁴ Karakoyunlu, a.g.e., s. 356-357.

¹⁶⁵ *Bayburt Postası*, 26.Şubat 1953, s. 1.

Bayburt doğumlu olan 10. Dönem (1954-1957) DP Gümüşhane Milletvekili Zeki Başağa¹⁶⁶, milletvekili olduğu Gümüşhane Vilayetinin okul, yol, su vb. sorunları ile ilgilenip bu sorunları gidermeye çalışmıştır. Bunun yanında doğduğu şehir olan Bayburt'un il olması için büyük gayret sarf etmiştir. Başbakan Adnan Menderes ile yapmış olduğu görüşmelerde Bayburt'un il olması gerektiğini kendisine izah etmiş olup Başbakanın bu konuda olumlu düşünmesinde etkili olmuştur.¹⁶⁷

2 Mayıs 1954 milletvekili genel seçimleri öncesinde seçim çalışmaları kapsamında yurt gezilerine çıkan Başbakan Adnan Menderes Erzurum programının ardından kara yolu ile Gümüşhane programı için Bayburt'tan geçtiği sırada güzergâh üzerinde halkın büyük bir coşkusu ile karşılaşmıştır. Ayrıca Başbakanı karşılayanlar arasında. Bayburt CHP heyeti de bulunuyordu. Bu yoğun ilgi karşısında programında olmamasına rağmen ilçe merkezine giren Adnan Menderes şehir meydanında Bayburt halkına hitaben bir konuşma yapmıştır. Konuşma esnasında dönemin CHP Bayburt Belediye Başkanı Necati Alp'in Bayburt'un il olma isteğini dile getirmesi üzerine, Menderes "Bayburt'un uzun senelerden beri gelen vilayet olma isteği, tahakkuk ettirilecektir" sözleri ile karşılık vermiştir.¹⁶⁸

Bu dönemde Bayburt'un vilayet olması hususunda gerekli araştırmaları yapmak için Ankara'dan bir müfettiş görevlendirilmiştir. Bayburt'un vilayet olması konusunda özellikle de coğrafi konumunu incelemek için 1954 yılı Mayıs ayında, müfettiş Hüseyin Meydanoğlu Bayburt'a gelmiştir. Müfettiş Hüseyin Meydanoğlu ilk incelemelerine Kısanta ve Hart Nahiyelerinden başlamıştır.¹⁶⁹

2 Mayıs 1954 Milletvekili seçimlerinin ardından Bayburt'un da aralarında bulunduğu bazı ilçelerin il yapılacağı yönünde kanun tasarısı hazırlandığı haberi Bayburt'ta sevinçle karşılanmış ancak beklenen somut adım bir türlü atılamamıştır.¹⁷⁰ Ayrıca 1954 seçimlerinde 338 oy farkla Gümüşhane'yi kaybeden CHP, buna neden olarak DP'nin Bayburt'u il yapacağı yönündeki propagandasının etkili olduğunu öne sürerek "Bizi Bayburt yıktı" şeklinde söylemde bulunmuştur.¹⁷¹

DP hükümeti 1958 yılında aralarında Bayburt'un da bulunduğu on ilçenin il yapılması için kanun tasarısı hazırlamıştır. Bu tasarı TBMM'ye sevk edilerek 1 Kasım 1958'de başlayacak olan görüşmelerde kanunlaşması düşünülmüştür.¹⁷² Ancak bu öngörünün gerçekleşmediğini görmekteyiz. 1959 yılı içerisinde seçim bölgelerini dolaşan

¹⁶⁶ TBMM Albümü, Cilt: 2, 1950-1980, s.635.

¹⁶⁷ Yılmaz Karshoğlu, "Vilayetlik Hasreti", *Haber 69*, Sayı: 122, Nisan 2001, s. 122.

¹⁶⁸ Ardahan, a.g.m., s.1.

¹⁶⁹ *Bayburt Postası*, 18 Mayıs 1954, s. 3.

¹⁷⁰ Ardahan, a.g.m., s.1.

¹⁷¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 24 Eylül 1957, s. 4.

¹⁷² *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Eylül 1958, s.1.

DP Milletvekilleri bazı ilçelerin il olacağı yönünde vaatlerde buldukları bilinmektedir. Bu kapsamda İçişleri Bakanlığı bünyesinde kurulan komisyonda il olmak isteyen 54 ilçeden aralarında Bayburt'un da bulunduğu 14 ilçe üzerinde karar kılındığı müjdesi milletvekilleri tarafından bu ilçelere “pek yakında” şeklinde ulaştırılmaktaydı.

Başbakan Adnan Menderes'in “Bayburt vilayet olmasa idi; içimde hicran olurdu” demek suretiyle Bayburt'un il olması gerektiği müjdesi 1959 yılına gelindiğinde 1954 seçimlerinin üzerinden beş yıl geçmesine rağmen hala gerçekleşmemişti.¹⁷³ Bunun üzerine Bayburtlular yeni bir girişim yapmaya karar verdi. 5 Aralık 1959 günü siyasi parti temsilcileri ve şehrin ileri gelenlerinden müteşekkil bir heyet başkentte Başvekil Adnan Menderes tarafından kabul edildi. Heyette Dr. Zeki Başağa, Ahmet Yüksel, Ramiz Akkoyunlu, Necati Alp, Kazım İşışır, Halis Yılmaztürk, Ahmet Kemal Varınca, Hüsamettin Develi, Müftü Fahrettin Kumbasar, Ekrem Ocaklı, Halil Pekmezci, Kemal Kutlu, Zülkarni Boyacı, İhsan Enkavi ve Niyazi Oruç bulunmaktaydı.¹⁷⁴

Menderes Bayburt'tan gelen bu heyete hitaben yapmış olduğu konuşmada: “Beş sene önce verdiğimiz sözü ancak şimdi yerine getiriyoruz. Bayburt buna layıktır. İnşallah çok yakın bir zamanda Bayburt'un o geniş meydanında bunu kutlayacağız. Hepinizin gözlerinden öperim” diyerek müjdeli haberi vermiştir.¹⁷⁵ Zafer gazetesi gibi ulusal basında da yer alan bu haber Bayburt'un yerel gazetesi olan Bayburt Postasında da Başbakan Adnan Menderes'in “1954'te Bayburt meydanında nasıl konuştuysam, çok yakında aynı meydana valiniz yanımda olarak vilayetinize hitap edeceğim” şeklindeki sözleriyle bu haberi Bayburtlulara duyurmuştur.¹⁷⁶

Bayburt heyeti Başbakan Adnan Menderes ile görüştüktan sonra bu kez Çankaya Köşkünde Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ı ziyaret etmiştir.¹⁷⁷ 6 Aralık 1959 günü ise heyet ana muhalefet partisi lideri İsmet İnönü ile görüşmüştür. Bu görüşme sonucunda Bayburt'un il olması hususunda İsmet İnönü'nün desteği alınmıştır. Heyetin başkent Ankara'da gerçekleştirmiş olduğu bu ziyaretler dönemin iki önemli ulusal gazetesi olan Zafer ve Ulus gazetelerinde ilk sayfada yer almıştır.¹⁷⁸

1917 Bayburt doğumlu, TBMM XI. Yasama Dönemi (1957-1960) CHP Gümüşhane Milletvekili Necati Alp 14 Kasım 1959 tarihinde Bayburt'un il yapılmasından neden vazgeçildiği hususunda TBMM Başkanlığı'na, İç İşleri Bakanı Namık Gedik'in sözlü olarak cevaplamaı için şu soru önergesini vermiştir:

¹⁷³ *Bayburt Postası*, 14 Mayıs 1992, s.1.

¹⁷⁴ *Bayburt Postası*, 16 Kasım 1987, s. 1.

¹⁷⁵ Karakoyunlu, a.g.e., s. 357.

¹⁷⁶ Ardahan, a.g.m., s. 1.

¹⁷⁷ *Haber 69*, Sayı: 122, Nisan 2021, s.1.

¹⁷⁸ Ardahan, a.g.m., s.1.

Başbakan, Bayındırlık Bakanı ve Devlet Bakanı tarafından ayrı ayrı zamanlarda üç defa halkın huzurunda il yapılacağı vadedilen ve 1954 yılında mahallinde hazırlanmış olan esbabı mucibe raporları muhteviyatının iller idaresince aynen kabul edilmiş bulunduğu ifade edilen Bayburt'un son defa İç İşleri Bakanlığınca il olacağı açıklanan ilçeler içerisinde neden çıkarıldığı? Mülki taksimatın tahsisatında tek faktörün politika olup olmadığının açıklanması?¹⁷⁹

31 Aralık 1959 günü İç İşleri Bakanı Namık Gedik Gümüşhane Milletvekili Necati Alp'in Bayburt'un daha önce il olacağı açıklanan ilçeler arasından Bayburt'un neden çıkarıldığı hususundaki sorusuna yazılı olarak cevaben şunları söylemiştir:¹⁸⁰

“Yeniden teşkili tasavvur olunan vilayetler meyanında Bayburt'unda vilayet haline getirilmesi mütalaa olunmaktadır.”

Bayburt Postası Gazetesi sahibi Osman Okutmuş, 1959-1960 yılları arasında Bayburt'un vilayet olacağını ancak 1960 ihtilali ile birlikte verilen sözlerin unutulduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

1959-1960 arası Bayburt vilayet oluyordu, onu ben gördüm. Dr. Sayın Zeki Başağa başkanlığındaki bu ezeli davamızın komitesinde görev aldım. Önceleri az gördüm çoğunu söyledim. Sonra görüp söylemek istediklerime söz yetişmedi. Bu bir avuç yiğidimin mücadelelerini gazeteme aktardım; kör idraklere sağır vicdanlara, söyleyecek söz bulamadım. Didindim, çırpındım, koştum, bağırdım, anlattım, yalvardım, uyardım. Hiçbir şey kar etmedi; kaya yankısı gibi kendi feryadımın aksini yine kendim dinledim. Bayburt vilayet olmasaydı, içimde hicran olurdu diye buyuran rahmetli Menderes'in vaadini gazetemin sütunlarına aldım. Bu teşhisimde makbul sayılmadı. Bu sözlerle karşı gelenlere tenkidimde idrakler kapandı. Doğru olduğuna inandığım bu feryadıma kulaklar tıkandı. Ve; 1960 ihtilali, verilmiş sözleri, haklı davamızı, ayaklar altına almaya yetti.¹⁸¹

Bayburt'un il olması için DP döneminde yapılan bütün bu girişimler ve çalışmalar 27 Mayıs 1960 İhtilali ile amacına ulaşmadan kesintiye uğramıştır. Nihayet 15 Haziran 1989'da toplanan TBMM genel kurulunda, daha önce Anavatan Partisi Hükümetince hazırlanan kanun tasarısı görüşülerek 3578 sayılı kanun ile 4 kazanın il ve 5 bucağın da ilçe olması kararı alınmıştır. Kanun 21 Haziran 1989 tarih ve 20202 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.¹⁸²

Bahse konu kanunda Bayburt'un il olması gerekçesi şöyle açıklanmaktadır:

Gümüşhane vilayetine bağlı Bayburt kazası, tarihsel altyapısı, coğrafi ve stratejik konumu yönüyle bölgenin merkezi konumundadır. İdari yapımızın gereği olarak il olan merkezlerin sırf bu nedenle belirgin bir gelişme gösterdiği bilinmektedir. Zayıf ve gelişme imkanları sınırlı olan yerlerin fazlalığı ülke ekonomisi üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Merkezi Bayburt olmak üzere Aydıntepe ve Demirözü ilçelerinin ve bahse konu kanunla ilçe haline

¹⁷⁹ TBMM Albümü, Cilt:2, 1950-1980, s. 716.

¹⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 11. Dönem, Cilt: 11, s. 104-105.

¹⁸¹ Osman Okutmuş “Nasıl Susarım” Bayburt Postası, 9 Kasım 1987, s.1.

¹⁸² T.C. Resmi Gazete, Sayı: 20202, 21 Haziran 1989, s. 1-2.

getirilen Erzurum'un İspir ilçesine bağlı Pazaryolu bucağının katılmasıyla oluşacak Bayburt ili bölgenin sosyal, ekonomik ve ticari açıdan kalkınmasına katkı sağlayacaktır.¹⁸³

3578 sayılı kanun ile Cumhuriyetin ilanından sonra Bayburt'un Teşkilat-ı Mülkiye Kanunuyla Gümüşhane'ye bağlanması ile başlayan il olma mücadelesi atmış iki yıl sonra hedefine ulaşarak Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin atmış dokuzuncu ili olmuştur.¹⁸⁴

3.3. Bayburt Belediyesi

Osmanlı Devleti'nde Batılı anlamda modern belediyeçilik anlayışı Tanzimat Döneminden sonra ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda 1864 Vilayet Nizamnamesi ve 1871 İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi ile birlikte modern belediyeler kurulmaya başlanmıştır.¹⁸⁵ 1864 Vilayet Nizamnamesiyle liva ve kaza merkezlerinde seçimli üyelerden kurulu meclis-i belediler kurulmasına karar verilmiştir. 1877 Vilayet Belediye Kanunu ile birlikte belediyeler idari bir yapı olmanın yanında tüzel kişilik hüviyetine kavuşmuştur.¹⁸⁶

Bu nizamnamelerle birlikte liva ve kaza merkezlerinde belediye idareleri kurulmaya başlanmıştır. Erzurum Vilayet Salnamesine göre Bayburt Belediyesinin 1871 tarihinde kurulduğu bilinmektedir. Bilinen ilk belediye başkanı İbrahim Ağa'dır. Bu tarihte kâtipliğini Osman Ağa'nın yaptığı belediyenin üyeleri ise Abdullah Ağa ve Ohannes Ağa'dır.¹⁸⁷ 1881'de Maşuk Bey, 1887'de Osman Ağa, 1892'de İsmail Hakkı Efendi, 1907'de Hacı Dursunzade Şükrü Efendi Belediye Reisliğine getirilmiştir.¹⁸⁸

1910 yılında Enkavizade Hacı Mehmet Efendi belediye başkanı oldu. Daha sonra bu göreve 1913 yılında Ethem Bey getirildi. Birinci Cihan Harbinde Hafız Süleyman Efendi bu görevde bulunmuştur. Ancak Ermeni çeteciler tarafından 1918'de şehit edilmiştir. Bayburt 21 Şubat 1918'de Rus işgalinden kurtulduktan sonra Abdullah Ağazade Zahit Efendi belediye başkanı olmuştur.¹⁸⁹

1922 yılına kadar belediye başkanı olarak görev yapan Zahit Efendiden sonra Kamil Bey belediye başkanı olmuştur ve 1930 yılına kadar bu görevde kalmıştır. 1930-1934 yılları arasında ise Mehmet Fahrettin Kumbasar belediye başkanlığı görevini yürütmüştür. Mehmet Fahrettin Kumbasar'ın ardından belediye reisi seçilen Tefik Çoruh 1940 yılına kadar görev yapmıştır. 1940-1946 yılları arasında Kazım Köklü bu

¹⁸³ Karakoyunlu, a.g.e., s. 358.

¹⁸⁴ Karakoyunlu, a.g.e., s. 358.

¹⁸⁵ Ahmet Deniz, Pınar Akarçay ve Adem Karakaş, "Osmanlıda Belediyeçiliğin Gelişimi ve Modernleşme çabaları" *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 64, 2017, s. 314-322.

¹⁸⁶ İlber Ortaylı, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Ankara: Cedit Neşriyat, 2008, s. 506-507.

¹⁸⁷ Salname-i Vilayet-i Erzurum, 1871, s. 54.

¹⁸⁸ Yunus Özger "Osmanlı'da Belediyeçilik ve Bayburt Belediyesi" *Bayburt Postası*, 16 Şubat 2013. s. 1

¹⁸⁹ Küçüküçürlü, a.g.e., s.72-73.

görevi üstlenmiştir. Çok Partili siyasi hayata geçildiği 1946 yılında Mehmet Oltulu Bayburt Belediye başkanı olmuştur. Mehmet Oltulu 1950 yılına kadar belediye başkanlığı görevini yürütmüştür.¹⁹⁰ Demokrat Parti döneminde 3 Eylül 1950’de belediye meclisi seçimleri yapılmıştır.¹⁹¹ Belediye Meclisi seçimlerinin ardından yapılan başkanlık seçiminde Necati Alp Bayburt Belediye Başkanı olmuştur.¹⁹²

13 Kasım 1955 tarihinde yapılacak olan belediye seçimlerine kadar sırasıyla Cemal Yetişen, Kemal Kutlu, Hikmet Çağlar ve Kaymakam Bedri Eser belediye başkanlığı görevini yürütmüştür. 1955 belediye seçimlerinin ardından toplanan Bayburt Belediyesi Meclisi Kemal Kutlu’yu belediye başkanlığı görevine getirmiştir. 27 Mayıs askeri müdahalesinin ardından oluşan yeni yönetim tarafından belediye başkanı Kemal Kutlu görevinden alındı. Belediye meclis üyelerine bakacak olursak 1950 yılı itibari ile Mehmet Oltulu, Fazıl Okutmuş, Veysel Bayrak, Süleyman Ögüt, Ethem Akgün, Kemal Kutlu, Cevdet Karapınar, Bekir Kol, Hikmet Çağlar, Ahmet Kıldıoğlu, Nazım İşışır, Bayram Arpalı, Mehmet Köprücü, Azmi Öktem ve Hanefi Özmen’den oluşmaktaydı. Aynı yıllarda belediye encümen üyeleri ise Kazım Köklü ve Mehmet Oltulu’dur.¹⁹³

1950’li yılların başında Bayburt Belediyesinde görevli olarak çalışanların sayısı oldukça azdır. Nüfusun artması ile beraber belediyede çalışan sayısı da yıllara göre giderek artmıştır. Bahse konu dönemin ilk yıllarında Bayburt Belediyesi hizmetinde görevli bir muhasebeci, bir kâtip, bir kalfa, bir elektrik tesisatçısı, su işlerinde görevli bir sucu, bir zabıta komiseri, iki zabıta memuru, ödemelerle ilgili işlemleri yürütmek üzere görevlendirilen bir tahsildar memuru, bir tanzifat memuru, bir belediye ebesi, bir tahakkuk memuru, belediyenin temizlik işlerini yürüten bir temizlik memuru ve bir odacı görev yapmaktaydı.¹⁹⁴

Bayburt belediyesince yeni elektrik tesisatının yapılması ile beraber belediye çalışanlarının sayısı da doğal olarak artmıştır. Bu kapsamda belediye bünyesinde 1954 yılında bir makinist ve 1955 yılında da bir mesul müdür görevlendirilmiştir.¹⁹⁵

1952 yılında yurt gezileri kapsamında Gümüşhane Vilayetine gelen Vatan Gazetesi yazarları Bayburt Kazasına da uğramışlardır. Bu bağlamda Bayburt Belediyesinin çalışmaları hakkında şunları yazmışlardır:

Bayburt’a girer girmez gözünüz açılır, her tarafta hareket ve inkişaf eserleri vardır. Bayburt çok mükemmel bir şehir olarak gelişme yolunu tutmuştur. Bayburt’un içi bir arı kovanını

¹⁹⁰ Göktaş, a.g.e., s. 320.

¹⁹¹ Yılmaz, a.g.e., s. 155.

¹⁹² *TBMM Albümü*, Cilt: 2, 1950-1980, s.716.

¹⁹³ Küçükuşurlu, s. 89-90.

¹⁹⁴ Paşaoğlu, a.g.m., s. 101.

¹⁹⁵ Küçükuşurlu, a.g.e., s. 91.

andırıyor. Çarşı, pazar insanla dolu, her köşede bir imar hareketi var. Yer yer modern binalar yükselmiş. Bu canlı şehrin genç Belediye Reisi Necati Alp ile belli başlı işler üzerinde konuştuk. Anlaşıyor ki belediye de bu süratli gelişmeye ayak uydurmak mecburiyetinde kalmış. Bu gelişme hızı içinde şehrin en mühim noksanı şüphesiz ki elektriğin kafi olmayışıdır. Mevcut enerji halen çok eski bir ağaç türbinden elde ediliyor ve takati de çok az. Bununla beraber yeni bir enerji planı yapılmıştır. Bu mevzuda evvelce, enerjinin dizel ile mi, yoksa hidro elektrik tesisatı ile mi temin edilmesi münakaşa edilmiş, neticede hidro şekli tercih edilmiş ve proje ona göre hazırlanmıştır. 325 bin lira ile işe başlandı. Bugünlerde bitmesi lazım geliyor. Demek ki Bayburt'un bu mühim noksanı da böylece telafi edilmiş olacak. Şehrin tazyikli ve fenni su tesisatı yapılmıştır. Şimdiki halde ihtiyaç da karşılanıyor. Kanalizasyon işleri de programa alınmış bulunuyor. İş hacmi artıyor bu gidişle Bayburt çok yakında Doğuda mühim bir merkez haline gelecektir.¹⁹⁶

Bu dönemde Bayburt Belediyesinin bir imar planı mevcuttur bu imar planına göre inşaat ve bayındırlık faaliyetleri yürütülmektedir. Şehir içi yolların yapımına önem verilmekle beraber, başta şehrin en büyük caddesi olan Cumhuriyet Caddesi ve diğer cadde ve yollar belediye tarafından parke döşenmektedir. Belediyenin imar planına uygun olarak yeni açılacak olan cadde ve sokaklar için belediye tarafından istimlakler yapılmıştır. Yine bu dönemde şehrin içme suyu tesisatı yapılmış olup 320 su abonesi bulunmaktadır. Ayrıca şehir genelinde 50 adet çeşme bulunduğu bilinmektedir. 1950'li yılların başında şehrin kanalizasyon alt yapısı yoktur, ancak bu dönemde belediye tarafından bir kanalizasyon projesi hazırlanmıştır. Yine bu dönemde belediye tarafından modern bir mezbahane yapılmıştır.¹⁹⁷

DP döneminde Bayburt'un en önemli ihtiyaçlarından birisi de enerjide ve aydınlatmada kullanılan elektrik olduğu bilinmektedir. Bayburt Cumhuriyet'ten önce elektrikle tanışmış bir şehir olmasına rağmen üretilen elektrik bu dönemde ihtiyacı karşılama noktasında yetersiz kalmaktaydı. Bu kapsamda 1948 yılında Bayburt Belediyesi tarafından modern bir elektrik tesisatı oluşturmak üzere bir proje hazırlatıldı. 21 Temmuz 1951 yılında bu projenin ihalesi yapılmıştır. 1951 yılında şehir içi elektrik tesisatı tamamlanmış olup hidroelektrik santrali ihalesi yapıldı. Yapılacak olan elektrik santrali için şehrin beş kilometre uzağındaki Holoslar Harabeleri yerinde bir tarla istimlak edilmiştir. Çeşitli aksaklıklar yaşanmasına rağmen Şubat 1955 yılında hidroelektrik santrali tamamlandı ve hizmet vermeye başladı.¹⁹⁸

İller bankasının yardımı ile yapılan bu hidroelektrik santrali 325 bin liraya mal olmuştur. Böylece modern bir elektrik alt yapısına kavuşan Bayburt önemli bir ihtiyacını da gidermiş oldu. Yine bu dönemde bilimsel yöntemlere ve usulüne uygun olarak Bayburt Belediyesi tarafından mezbahane yapılmıştır. Temizlik işlerine bakılacak olursa görevlilerce toplanan süprüntüler belediyeye ait arabalar ile taşınmakta ve Çoruh Nehrine

¹⁹⁶ *Vatan Gazetesi*, 8 Aralık 1952, s. 6-9.

¹⁹⁷ Paşaoğlu, a.g.m., s. 102.

¹⁹⁸ Küçükuşurlu., a.g.e., s. 92-93.

dökülmektedir. Mezarlıklar şehir dışında yer almakta olup dağınık ve düzensiz bir şekildedir. Bayburt şehir merkezinin dışında Maden, Hart ve Pulur nahiyeleri ve köylerde belediye teşkilatı bulunmamaktadır.¹⁹⁹

1959 yılı itibari ile Bayburt Belediyesi bünyesinde itfaiye teşkilatı bulunmamaktadır.²⁰⁰ 1950'li yılların başında belediyenin bütçesi 200 000 lira civarındadır.²⁰¹ 1950'li yılların sonuna doğru gelindiğinde bütçe geliri artmış ve 1958 yılı itibari ile Bayburt Belediyesinin bütçe geliri 536 441 liraya ulaşmıştır. Aynı yıl Torul Belediyesi bütçesi 108 565, Kelkit Belediyesi bütçesi 124 532 ve Gümüşhane Merkez Belediyesi bütçesi 230 510 liradır. Görüldüğü üzere 1958 yılı verilerine göre Gümüşhane vilayetine bağlı bir ilçe belediyesi olan Bayburt Belediyesinin bütçe geliri bağlı olduğu Gümüşhane Merkez Belediyesinden fazladır.²⁰²

Kaymakam Kemal Paşaoğlu şehirdeki resmi ve hususi imar hareketlerini şu şekilde anlatmaktadır:

İçinde kololifer tesisatı da bulunan modern bir hükümet konağı vardır. İlkokul, bir ortaokul binası şehri süsleyen birer kültür ocaklarıdır. Mükemmel denecek bir sinema binası ve ona bitişik, halen askeri gazino olarak kullanılan, eski Halkevi Binası, ana caddeyi güzelleştiren binalardandır. Aynı cadde üzerinde 181 bin liraya inşa edilmekte olan Ziraat Bankası, şehrin hakim bir yerinde, 120 bin liraya yapılmakta olan cezaevi ve 260 bin liraya yapılacak olan hastane binaları şehre ayrı bir ihtişam vermektedirler. Bütün bu resmi inşaatlara muvazi olarak şahıslar tarafından büyük bir hevesle ve gayretle yapılan oteller, gazinolar, kahveler, dükkanlar, evler, lokantalar, pastaneler, Bayburt'a modern bir şehir manzarası vermektedirler. Bütün bu resmi ve hususi inşaat çok güzel olan Bayburt taşı ile yapılmaktadır. Bayburt hummalı bir faaliyet içindedir. Her köşede bir imar hareketi göze çarpmakta her gün bir başka bina yükselmektedir. Bu hızla Bayburt, Doğuda mühim bir merkez olmak azminindedir. Şehrin artan nüfusunun ev ihtiyacını karşılamak üzere bir yapı kooperatifi kurulmuştur.²⁰³

Demokrat Parti döneminde Bayburt'ta ulaşım konusuna bakılacak olursa bu dönemde şehir içi ulaşım fayton, atlı arabalar ve taksilerle sağlanmaktaydı. 1930 yılı itibari ile Bayburt şehrinde 35 kilometrelik yol bulunmaktaydı. 35 kilometrelik bu yolun yalnız 10 kilometrelik bir kısmı şose şeklinde bir yoldu. 1958 yılında Bayburt belediyesi ve karayolları iş birliği ile Taşköprü ve Pörsenek Köprüsü arasında asfalt yol yapıldı. Bu yol Bayburt şehir merkezinde yapılan ilk asfalt yol olması bakımından önem arz etmektedir. Bu dönemde faytoncuların müşterilerden farklı farklı ücret talep etmeleri üzerine belediye bu duruma çözüm bulabilmek için 1963 yılında fiyat tarifesi düzenledi.

¹⁹⁹ Paşaoğlu, a.g.m., s. 100-105.

²⁰⁰ *TBMM Tutanak Dergisi*, 11. Dönem, Cilt:10, 18 Aralık 1959. s. 75.

²⁰¹ Küçükuşurlu, a.g.e., s.92.

²⁰² *TBMM Tutanak Dergisi*, 11. Dönem, Cilt:8, 30 Mart 1959, s. 220.

²⁰³ Paşaoğlu, a.g.m., s. 102.

Ayrıca kış aylarında kullanılmak üzere Bayburt Belediyesi tarafından 1956 yılında Eşref Özden Usta'ya bir kapalı kızak yaptırılmıştır.²⁰⁴

3.4. Siyasi Hayat

Milli Mücadelenin başarı ile sonuçlanmasının ardından TBMM 1 Nisan 1923 tarihinde seçimlerin yenilenmesine karar vermiştir. 8 Nisan 1923 tarihinde Mustafa Kemal Paşa “Dokuz Umde” adı verilen ve “partimizin ilk programı” dediği seçim beyannamesini yayınlamıştır.²⁰⁵ Mustafa Kemal Paşa bu beyannamede yeni yasama döneminde Halk Fırkası isimli bir parti kurulacağını belirtmiştir. Seçimlerin ardından 7 Ağustos 1923 tarihinde Ankara'ya gelen Milletvekilleri, Mustafa Kemal Paşa Başkanlığında yapılan çalışmalardan sonra 9 Eylül 1923 tarihinde Halk Fırkasının resmi olarak kurulduğunu açıklamıştır. Yine bu tarihte Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti'nin Halk Fırkasına dönüştüğü açıklanmıştır. 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyetin ilan edilmesiyle beraber Mustafa Kemal Paşa Cumhurbaşkanı seçilmiş ertesi gün hükümeti kurmakla görevlendirilen İsmet Paşa Halk Fırkası Genel Başkan Vekilliğine getirilmiştir.²⁰⁶

Cumhuriyet ilan edildiğinde Erzurum Vilayetine bağlı olan Bayburt'ta Cumhuriyet Halk Fırkası kaza teşkilatı 1925 yılında kurulmuştur. CHF Erzurum Vilayeti teşkilat başkanlığına bağlı olan Bayburt CHF teşkilatı, 1926 yılında çıkarılan Teşkilat-ı Mülkiye Kanunu ile Bayburt, henüz yeni vilayet statüsüne kavuşan Gümüşhane'ye bağlanmasıyla birlikte Bayburt CHF parti başkanlığı da Gümüşhane Vilayeti CHF parti başkanlığına bağlanmıştır. 1925 yılında CHF Bayburt ilçe teşkilatı başkanı Mehmet Fahri Alp'tir.²⁰⁷

Mehmet Fahri Alp daha önce, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nde görev yapmış olup Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin fırkaya dönüştüğü dönemde ise mutemetlik görevinde bulunmuştur. 1934 yılında CHF Bayburt kazası başkanlığından istifa etmiştir. Bayburt CHP ilçe başkanlığı Mehmet Fahri Alp'in uzun süren başkanlığının ardından sürekli bir değişikliğe uğradığı görülmektedir. 1936 yılında parti ilçe başkanlığı görevine daha önce CHF Pular (Gökçedere) nahiye teşkilatını kuran ve başkanlığını yapan Bekir Sıtkı Akkoyunlu getirilmiştir. 1937 yılında ise noterlik ve zabıt katipliği görevlerinde bulunan Kazım Köklü ilçe başkanı olmuştur. Bekir Sıtkı Akkoyunlu 1939 yılında tekrar CHF parti ilçe başkanı olmuştur.²⁰⁸

²⁰⁴ Küçükkuşurlu, a.g.e., s. 170-171.

²⁰⁵ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Cilt: 3, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1989, s. 509.

²⁰⁶ Mehmet Akif Tural “Barış İçinde Cumhuriyet” *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Cilt:1, s. 418-430.

²⁰⁷ Gökteş, a.g.e., s. 99.

²⁰⁸ Nursal Kumaş, “CHP Gümüşhane İli Merkez ve Taşra Teşkilatında Görevli Başkan, Yönetici ve Azaların Genel Profili”, *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 11, 2020, s. 476-482.

1941 yılına gelindiğinde Gümüşhane'den milletvekili adayı olması beklenen Kazım Köklü ikinci kez Bayburt CHF ilçe başkanı olmuştur. Daha önce bahsedildiği gibi noterlik görevinde bulunan Kazım Köklü 1940 yılında Belediye Başkanı (1940-1946) seçilmesiyle beraber noterlik görevini bırakmıştır. Aynı zamanda Halkevi başkanı da olan Köklü'nün bulunduğu görevleri başarıyla yerine getirerek halkın takdirini kazandığı bilinmektedir. CHF 6. Büyük kurultayına Gümüşhane delegesi olarak katılan Köklü, CHF İdare Kurulu Başkanı ve Gümüşhane İl Genel Meclisi üyeliği görevlerinde de bulunmuştur.²⁰⁹

CHF Bayburt ilçe merkezi nahiye ve köylerde güçlü bir teşkilatlanma oluşturmuştur. 1947 yılı itibari ile Bayburt CHP'ye üye vatandaşların sayısı 14.015'tir. Bayburt CHP kaza teşkilatı Gümüşhane Vilayeti bünyesinde bulunan diğer kazalardan ve bölgedeki diğer idari merkezlerden daha kuvvetli bir durumdadır. 1951 yılında CHF kaza teşkilatı Bayburt'un bütün nahiye ve köylerinde teşkilat kurmuş durumdadır.²¹⁰

İsmet İnönü 1935 yılında Başvekil olarak birtakım ziyaretler kapsamında Bayburt'a gelmiştir. Bundan on bir yıl sonra 1946 yılında bu kez Cumhurbaşkanı olarak ikinci kez Bayburt'a gelmiştir. Türkiye'nin çok partili siyasi yaşama geçtiği bu dönemde İsmet İnönü gerçekleştirdiği bu yurt gezileri ile yeni demokratik düzen hakkında halkı bilgilendirmiştir. Bayburt ziyaretinde de bu yeni demokratik düzen hakkında söylemlerde bulunmuştur. Halkın yoğun ilgi gösterdiği bu ziyaretinin sonunda şehirden ayrılmak üzere olan Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye, üzerinde "Bayburt Vilayeti" yazan ve içinde vilayet olma arzusunu içeren ifadeler bulunan bir albüm hediye edilmiştir.²¹¹

1950 seçimleri arifesinde seçim kampanyası kapsamında yurt gezilerine çıkan Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve beraberindeki heyet, Erzurum ziyaretinin ardından Gümüşhane'ye gitmek için Bayburt'tan geçerken Kop Dağı mevki üzerinde Bayburt CHP kaza teşkilatı tarafından büyük bir coşku ile karşılanmıştır. Üçüncü kez Bayburt'a gelen Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye, yol boyunca köylerde yaşayan vatandaşlar tarafından yoğun bir sevgi gösterisinde bulunulmuştur. Bayburt şehir merkezinde de coşkulu bir kalabalık tarafından karşılanan Cumhurbaşkanı, Halkevinde biraz dinlenip vatandaşların sorunlarını dinledikten sonra Gümüşhane vilayet merkezine hareket etmiştir.²¹²

1950 yılının başında Gümüşhane il merkezinde CHP eski gücünü kaybetmiştir. Bu tarihte Gümüşhane Belediyesinin 14 üyesinden 10'u DP'ye geçmiş, Kızılay ve Türk Hava

²⁰⁹ Nermin Zahide Aydın, "Gümüşhane'de Milletvekili Seçimleri (1946-1950)" *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 2, 2019, s. 267.

²¹⁰ Göktaş, a.g.e., s. 102-103.

²¹¹ Cemal Yetişen "İnönü'nün Bayburt Ziyaretleri", *Bayburt Postası*, 25 Şubat 1974, s. 3.

²¹² Aydın, a.g.m., s. 272.

Kurumu seçimlerini de DP kazanmıştır. CHP Gümüşhane il merkezinde güç kaybederken aynı tarihlerde Bayburt kazasında güçlü bir yapıya sahiptir. Bu dönemde Gümüşhane vilayetinin diğer kazalarına bakacak olursak Kelkit kazasında DP'nin güçlü olduğunu görmekteyiz. Şiran ve Torul kazalarında ise CHP kuvvetlidir.²¹³

DP'nin kuruluşundan kısa bir süre sonra 1947 yılı Mart ayında Gümüşhane Vilayeti'ne bağlı Bayburt Kazasında DP kaza teşkilatı kurulması gündeme getirilmiştir.²¹⁴ MKP Bayburt ilçe teşkilatı 1946 yılında kurulmuştur. Ancak ilçe nezdinde ciddi bir başarı elde edememiştir. DP Bayburt ilçe teşkilatı ise 1948 yılı Ocak ayında kurulmuştur.²¹⁵

Bayburt DP ilçe teşkilatı 11 Ocak 1948 tarihinde resmi olarak kurulmuştur. DP Bayburt ilçe teşkilatının kurucu isimleri ve meslekleri şu şekildedir:²¹⁶

Başkan Ekrem Ocaklı	: Çiftçi
Hüseyin Avni Abdullahoğlu	: Tüccar
Hasan Türkoğlu	: Tüccar
Necmettin Küçüker	: Şekerci
Asım Başağa	: Hırdavatçı
Remzi İmaç	: Otomobilci
Celal Koçer	: Kunduracı
Yakup Üstün	: Hırteci
Necati Serdar	: Bakkal

Bayburt DP ilçe teşkilatının kuruluşunu yakından takip eden Gümüşhane CHP il teşkilatı, CHP Genel Sekreterliğinin talebi üzerine Bayburt DP ilçe teşkilatının kuruluş tarihi ve müteşebbis heyetinin isimlerini ve bu kişilerin mesleklerini CHP Gümüşhane İl İdare Kurulu Başkanı Fikri Ataç imzası ile 17 Mayıs 1948 tarihli yazıyla CHP Genel Sekreterliğine bildirmiştir.²¹⁷

DP Bayburt ilçe teşkilatının kurucularından biri de Hüsamettin Develi'dir. Hüsamettin Develi genç yaşta siyasete atılmış, uzun yıllar belediye meclis üyeliği, halkevi başkanlığı görevlerinde bulunmuştur.²¹⁸

1948 yılı Ekim ayında Bayburt DP ilçe teşkilatı ilk kongresini CHP'lilerin bütün baskılarına rağmen gerçekleştirmiştir. DP'liler kongrelerini yapabilmek için CHP'nin de daha önce kongrelerini yaptığı Halkevi salonunu kullanmak istediler ancak salon kendilerine verilmedi. Bu kez Yıldız ve Belediye oteli sahipleri başlangıçta otellerini

²¹³ Aydın, a.g.e., s. 272.

²¹⁴ Mehmet Elban, "Gazete Haberlerinde Bayburt'ta Hayat (1929-1948)" *Atlas Journal*, 24 Ekim 2020 s.881-891

²¹⁵ Göktaş, a.g.e., s.106.

²¹⁶ *BCA, Cumhuriyet Halk Partisi* 438.1817.3, M. 22.07.1949. s. 41.

²¹⁷ *BCA Cumhuriyet Halk Partisi*, 438.1817.3., 22.07.1949., s. 46, *BCA, Cumhuriyet Halk Partisi* 438.1817.3.,M. 22.07.1949., s. 41.

²¹⁸ Selahattin Tuncer "Bayburt'tan Portreler", *Bayburt'un Sesi Dergisi*, 21 Şubat 1973, Sayı: 5, s. 14.

DP'lilere vermek istemelerine rağmen CHP'nin baskısı sonucu bu kararlarından vazgeçmişlerdir. Sonuç olarak kongre DP Bayburt ilçe binasının da yetersiz olmasından dolayı Trabzon ve Gümüşhaneli DP'lilerin katılımı ile tüccar Faik Küçüker'in Tuzcuzade Mahallesinde bulunan evinin salonunda yapılmıştır.

Kongrenin açılış konuşmasını DP Bayburt Müteşebbis Heyeti Başkanı Necmettin Küçüker yapmıştır. Bu kurultayın başkanlığına ise Bekir Sıtkı Akkoyunlu getirilmiştir. Necmettin Küçüker Müteşebbis Heyetin faaliyet raporunu okuduktan sonra CHP'nin içinde bulunduğu durumu eleştirerek DP'nin Bayburt kazasındaki durumu hakkında bilgi vermiştir.²¹⁹

Bayburt Belediyesi'nin insanların yakacak ihtiyacını giderebilmek maksadıyla, Gümüşhane sınırından ilçe merkezine odun naklini sağlamakta başarısız olduğunu, nüfus ve tapu kurumlarında halkın işlemlerinin yapılmadığı ve vergilerin yüksekliği sert bir şekilde eleştirilmiştir. Ardından DP İlçe İdare Kurulu seçimleri yapılmıştır. İlçe İdare Kurulu şu kişilerden oluşmuştur:

Hüsamettin Develi (Başkan)

Necmettin Küçüker (Başkan Vekili)

Hasan Türkoğlu (Muhasebeci)

Bekir Sıtkı Akkoyunlu (Üye)

Asım Başağa (Üye)

H. Avni Abdullahoğlu (Üye)

Halis Yılmaztürk (Üye)

Ekrem Ocaklı (Üye)

Mehmet Bayansal (Üye)

Kongreye davetli olarak katılan Trabzon ve Gümüşhane DP il başkanlarının yapmış olduğu konuşmanın ardından kongre binasına Faik Küçüker tarafından bayrak asılmıştır. Ardından davul zurna eşliğinde kongre binasından ayrılıp parti binasına geçilmiş ve burada yeni ilçe idare kurulu tebrikleri kabul etmiştir.²²⁰

1949 yılı Ocak ayında Bayburt Kaymakamı Hasan Kurdoğlu başkanlığında Bayburt Ticaret Odası seçimleri yapılmıştır. CHP ve DP'nin yarıştığı Bayburt Ticaret Odası seçimlerini DP'nin kazanması büyük bir şaşkınlık yaşanmasına neden olmuştur. Keza Bayburt DP kaza teşkilatının kurulmasının üzerinden bir yıl bile geçmeden Ticaret Odası seçimlerini kazanması CHP için ciddi bir darbe olmuştur.²²¹

²¹⁹ *Yeni Yol Gazetesi*, 1 Kasım 1948, s. 1.

²²⁰ *Yeni Yol Gazetesi*, 1 Kasım 1948, s. 1.

²²¹ *Yeni Yol Gazetesi*, 25 Ocak 1949, s. 1.

23 Nisan 1949 tarihinde DP Gümüşhane il kongresi, civar il ve ilçelerden gelen partililerinde katılımıyla toplanmıştır. Açılış konuşmasını Gümüşhane DP il başkanı avukat Halit Zarbun'un yaptığı toplantıda kongre başkanlığına delegelerin teklifi ile Bekir Süküti Kulaksızoğlu, başkan yardımcılığına ise Bayburt delegelerinden Bekir Sıtkı Akkoyunlu getirilmiştir. Delegelerden Bayburt DP ilçe ikinci başkanı Necmeddin Küçüker söz alarak coşkulu bir konuşma yapmıştır. Kongre sonunda yapılan açık oylamada DP Bayburt ilçe teşkilatı üyesi olan Bekir Sıtkı Akkoyunlu, Hüsamettin Develi, Ekrem Ocaklı, Necmettin Küçüker ve Halis Yılmaztürk delege seçilmiştir.²²²

1950 yılı başlarında Bayburt CHP ilçe teşkilatı CHP genel merkezi ile yazışma yaparak birtakım masraflar için maddi yardım talebinde bulunmuştur. Bunlardan ilki Uzun Gazi Mahallesinden CHP parti yetkilisi Şakir Irmak imzası ile 14 Şubat 1952 tarihinde genel merkeze gönderilen yazıda parti kurullarında kullanılmak üzere 200 liralık yardım talebidir. Bu talep 7 Mart 1950 tarihinde CHP genel sekreterliği tarafından uygun görülmüştür.²²³ İkincisi ise çıkarılan gazete için 400 lira yardım talebidir. CHP genel sekreterliği tarafından Bayburt'ta çıkarılan gazete için 400 lira yardım gönderildiği 4 Mayıs 1950 tarihinde Bayburt CHP ilçe başkanlığına bildirilmiştir. Ancak burada yardım gönderilen gazetenin adı tespit edilememiştir.²²⁴

CHP Bayburt ilçe başkanlığı tarafından Şubat 1950 tarihinde hazırlanan ve ilçe başkanı Azmi Ökten imzasını taşıyan bir beyanname yayınlanmıştır. Bu beyanname DP'ye yakınlığı ile bilinen ve Dr. Zeki Başağa tarafından çıkarılan Bayburt Gazetesinde CHP aleyhinde gerçeği yansıtmayan haberlerin çıktığı şu şekilde ifade edilmektedir:

Sayın Partililerim; Bayburt'ta Dr. Zeki Başağa tarafından çıkarılan müstakil "Bayburt" gazetesi 21 Şubattan itibaren bütün yazılarında CHP aleyhinde uydurma yazılar ve havadisler neşir suretiyle partimizin aleyhinde propaganda yapmakta ve bilhassa Demokrat Partinin asılsız neşriyatla gayretkeşliğini göstermektedir. Baştanbaşa uydurmalarla manasız ve yersiz neşriyat yaparak Cumhuriyet Halk Partisi aleyhinde propaganda yapmakta olan bu gazete Demokrat Parti lehinde çalışmakta olup bu suretle halk partisi hakkındaki yazılarının doğru bulunmadığını sayın partililere arz ederim.²²⁵

Dr. Zeki Başağa CHP Bayburt ilçe başkanlığı tarafından dağıtılan bu beyannameye gazetesinde yer vererek beyannamenin Bayburt gazetesini küçültmek için yayımlandığını, halkın beyannameye itibar etmediğini, akı kara göstermeye çalıştığını bu şekilde başarılı olamayacaklarını ifade etmiştir.²²⁶

²²² TBMM Albümü, Cilt: 2, 1950-1980 s. 564, *Yeniyol Gazetesi*, 25 Nisan 1949, s. 1.

²²³ *BCA, Cumhuriyet Halk Partisi*, 160.637.1., M. 16.02.1950.

²²⁴ *BCA, Cumhuriyet Halk Partisi*, 1281.260.2., M. 04.05.1950.

²²⁵ *Bayburt Gazetesi*, 27 Mart 1950, s. 1.

²²⁶ *Bayburt Gazetesi*, 27 Mart 1950, s. 1

1950 milletvekili genel seçimleri arifesinde CHP VIII. Dönem (1946-1950) Gümüşhane Milletvekili 1887 Bayburt doğumlu Ahmet Kemal Varınca CHP'den istifa etmiş DP tarafından desteklenmek üzere bağımsız olarak adaylığını koymuştur.²²⁷ Seçimler yaklaşırken propaganda faaliyetleri de oldukça hız kazanmış durumdadır. Bayburt ve Şiran'da DP'nin güçlü olduğu görülmekte olup Torul ve Kelkit'te ise CHP daha kuvvetlidir. Gümüşhane merkezde ise siyasi durum DP lehinedir.²²⁸ Bu seçimlerde Hasan Fehmi Ataç ve Şükrü Sökmensüer CHP Gümüşhane milletvekili adayları arasında en güçlü isimler olarak gösterilmektedir. Seçim çalışmaları kapsamında Bayburt'a gelen Sükrü Sökmensüer'in Niv (Arpalı) ve diğer köylerdeki konuşmalarına partililerin rağbet göstermemesi CHP nezdinde 1950 seçimleri öncesi hoşnutsuzlukla karşılanmıştır. Eski bir CHP'li olan Fehmi Ataç'ın ise Bayburt'ta pek sevilmediği ifade edilmektedir. Sonuç olarak CHP'nin bu iki adayına 1950 seçimleri öncesinde Bayburt'ta pek rağbet gösterilmediği anlaşılmaktadır.²²⁹

1950 genel seçimlerinden önce Bayburt DP ilçe başkanlığı son kongresini 10 Nisan 1950 tarihinde yapmıştır. 36 bin seçmeni olan Bayburt ilçesinde 1950 seçimleri arifesinde gerçekleştirilen bu kongre DP'nin gücünü ve kuvvetini göstermesi açısından son derece önemlidir. Yoğun bir katılımın sağlandığı kongrede 500 delegenin oy kullandığı ve aralarında Dr. Osman Zeki Mehmetli, Cevdet Baybura ve General Raşit Gürgen'in de bulunduğu DP milletvekili aday yoklaması yapılmıştır.²³⁰

Ahmet Kemal Varınca'dan başka ikinci bir bağımsız aday olan Mahmut Kemal Yanbeğ 1950 seçimleri öncesi Gümüşhane bağımsız milletvekilleri arasında en güçlü aday olarak görülmektedir. Mahmut Kemal Yanbeğ seçim beyannamesinin bir bölümünde şu ifadeleri kullanmıştır:²³¹

“35 yıllık meslek yaşantımda gerek yetiştirdiğim on binlerce öğrenci ve gerekse bir halk insanı olmam nedeniyle her şeyin üstünde millet ve vatan duygularımı her yerde, her şart ve zeminde zihinlere aşılamaaya çalıştığımı bütün hemşerilerimin bildiği ve beğendiği fikrindeyim.”

Seçim sonuçlarına baktığımızda DP tarafından desteklenen Gümüşhane bağımsız milletvekili adayı olan ve seçilmesine kesin gözle bakılan Mahmut Kemal Yanbeğ seçilememiştir.²³²

²²⁷ *Yeniyol Gazetesi*, 13 Nisan 1950, s. 1.

²²⁸ *Yeniyol Gazetesi*, 8 Mayıs 1950, s. 1.

²²⁹ *Bayburt Gazetesi*, 6 Mart 1950, s. 1.

²³⁰ *Bayburt Gazetesi*, 10 Nisan 1950, s. 1-3.

²³¹ *Yeniyol Gazetesi*, 20 Nisan 1950, s.1.

²³² *TBMM Albümü*, Cilt: 2, 1950-1980, s.564.

14 Mayıs 1950 milletvekili genel seçimi sonuçlarına göre 82 289 seçmen sayısı bulunan ve 70 800 seçmenin oy kullandığı Gümüşhane ilinde DP 36 778 oyla birinci, CHP 29 616 oyla ikinci parti olmuştur. Bu iki partinin dışında bağımsız adaylar 13 049 oy almıştır.²³³ Bu tarihte yedi milletvekili çıkararak Gümüşhane’de, seçimleri birinci parti olarak kazanan DP, aralarında Bayburt doğumlu Cevdet Baybura, Raşit Gürgen ve Ahmet Kemal Varınca’nın da bulunduğu yedi milletvekilliğinin tamamını kazanmış oldu.²³⁴ 15 Ekim 1950 tarihinde yapılan İl Genel Meclisi seçimlerini ise Gümüşhane’de DP kazanmıştır.²³⁵

1950 yılı itibariyle Gümüşhane Vilayetine bağlı Bayburt İlçesinin nüfusu 85 000 bin civarındadır. Vilayet merkezi Gümüşhane’nin bu tarihteki nüfusu ise 39 000’dir. Bu nedenle 1951 yılı ara seçimlerinde Bayburt’u kazanan parti Gümüşhane’de de seçimleri kazanmış sayılabilirdi. CHP’nin Gümüşhane milletvekili adayı Münir Hüsrev Göle ve DP’nin Gümüşhane milletvekili adayı Ahmet Kemal Varınca Bayburt doğumludur. Bayburt’ta çok sevilen bu iki eski arkadaş daha önce CHP’de milletvekili olarak görev yapmışlardır. Ahmet Kemal Varınca’nın CHP’den ayrılıp DP’nin adayı olmasıyla beraber bu iki eski dost birbirlerine rakip olmuştur. 1951 ara seçimleri münasebetiyle Bayburt’u kazanan Gümüşhane’yi kazanır görüşü üzerine bu iki milletvekili adayı Bayburt ilçesinde yoğun bir seçim çalışması yürütmüşlerdir. CHP ve DP bu süreçte birbirlerini halka baskı yapmak ile suçlamışlardır.²³⁶

DP 1950 seçimleri ile beraber iktidara gelmesiyle birlikte ülke genelinde olduğu gibi Gümüşhane ilinde de kalkınma ve yatırım hamlesi başlatmıştır. Bu dönemde DP iktidarı Bayburt ilçesinde de yapılması gereken yatırımları yakından takip etmiştir. Bu kapsamda çalışkanlığı ile halk nezdinde çok sevilen ve saygı duyulan dönemin Gümüşhane Valisi Fahrettin İnal 12 Aralık 1952 yılında, yapılması planlanan yatırımları yerinde teftiş etmek için Bayburt’a gelmiştir. Kaymakamlık ve Belediye ziyaretlerinden sonra mahalli işleri ve ihtiyaçları incelemiş, ileride yapılması gereken hususlar hakkında kararlar alarak, uygulanması gereken konular hakkında talimatlar verdikten sonra ilçeden ayrılmıştır.²³⁷

CHP Gümüşhane il başkanlığı tarafından 27 Nisan 1951 tarihinde CHP genel sekreterliğine gönderilen yazıda Bayburt ilçesinde parti teşkilatı yapılanmasının yeniden ele alınıp bucak teşkilatının 57 bucağa ayrıldığı ve düzenlenecek kongrelerin bu yeni

²³³ 9. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Kesin Seçim Sonuçları, Yüksek Seçim Kurulu Arşivi, erişim 10 Ocak.2022, <https://www.ysk.gov.tr>

²³⁴ TBMM Albümü, Cilt: 2, 1950-1980, s.563-564

²³⁵ Cumhuriyet Gazetesi, 17 Ekim 1950, s. 3.

²³⁶ Cumhuriyet Gazetesi, 12 Eylül 1951, s. 5.

²³⁷ Demokrat Gümüşhane, 15 Aralık 1952, s. 1.

oluşuma göre yapılacağı hususu hakkında müsaade istediği yazısına CHP genel merkezi tarafından 8 Haziran 1952 tarihinde gönderilen cevabi yazıda uygun görüldüğü bildirilmiştir. Bayburt CHP ilçe teşkilatı bu yeni yapılanma kapsamında çalışmalarını yürüterek bucak kongrelerini gerçekleştirmiştir.²³⁸

1952 yılında Kısanta (Demirözü) Bucağının Otlukbeli ismiyle ilçe yapılması gündeme getirilmiştir. Bu dönemde ticari, iktisadi ve zirai alanda gelişme gösteren Kısanta Bucağı DP hükümeti tarafından yapılan tahkikat ve çalışmalar neticesinde ilçe haline getirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu haber Gümüşhane merkezinde ve Kısanta'da büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır.²³⁹

DP döneminde Bayburt'un önemli bir gündem konusu da pancar ekimi ve şeker pancarı fabrikasının kurulmasıdır. Bu kapsamda DP Gümüşhane Milletvekili Kemal Yörükoğlu Ocak 1952 yılında TBMM Başkanlığına sunduğu, Bayburt ve Kelkit mintikalarında şeker fabrikası kurulması için tetkikler yapılıp yapılmadığını ve bu hususta hükümetin ne düşündüğü konusunda, Ekonomi ve Ticaret ve İşletmeler Bakanları tarafından sözlü olarak cevaplandırılması istenen soru önergesi vermiştir.

Kemal Yörükoğlu'nun sorusuna İşletmeler Bakan Vekili ve Çalışma Bakanı Nuri Özsan 21 Ocak 1952 tarihinde vermiş olduğu cevapta; bu bölgenin ikliminin sert olmasından dolayı pancarın olgunlaşma zamanının yetersiz olması, toprağın pancar ziraatına elverişli olmaması, çok emek isteyen pancar işleri ile uğraşacak nüfusun yetersiz olması, fabrikayı kurmak için gereken büyük ve ağır tesislerin demiryolundan başka araçlarla taşınması mümkün olmaması ve bu bakımdan da bölgenin uygun olmadığından şimdilik, şeker fabrikası kurulması ve bu işe vatandaşların önemli bir sermaye koymasının, yörenin iktisadi şartları bakımından uygun görülmediği belirtilmiştir.²⁴⁰

23 Eylül 1953 tarihinde Bayburt DP ilçe kongresi yapılmıştır. İlçe merkezinde Ar Sinemasında yoğun bir katılım ile toplanan kongreye DP Gümüşhane milletvekilleri Halit Zarbun, Cevdet Baybura, Halis Tokdemir, Ahmet Kemal Varınca, DP Gümüşhane İl Başkanı Mustafa Çubukçu, İl Müşahidi ve İl Haysiyet Divanı Reisi Rüştü Öge ve parti mensubu kişilerin katıldığı kongrenin açılış konuşmasını Bayburt DP İlçe Başkanı Dr. Zeki Başağa yapmıştır. 203 delegeden 157 delegenin katıldığı toplantıda kongre başkanlığına açık oylamayla Milletvekili Halis Tokdemir, ikinci başkanlığa Genel Meclis üyesi Ekrem Ocaklı, katip üyeliklere ise Saffet Müftüoğlu ve Fuat Ocaklı seçilmiştir.

Kongre başkanı Halis Tokdemir konuşmasını yaptıktan sonra DP ilçe başkanı Zeki Başağa ilçe idare kurulunun bir yıllık faaliyet raporunu okudu. Faaliyet raporunun

²³⁸ BCA, *Cumhuriyet Halk Partisi*, 160.637.3., M., 08.06.1951.

²³⁹ *Demokrat Gümüşhane*, 18 Aralık 1952, s. 1.

²⁴⁰ *TBMM Tutanak Dergisi*, 9. Dönem, Cilt: 13, 13 Aralık 1952, s. 230-231.

okunmasının ardından ilçe idare kurulu seçimi yapıldı. Seçim sonuçlarına göre ilçe idare kurulu asil üyeliklerine Dr. Zeki Başağa, Hüsamettin Develi, Ekrem Ocaklı, Ramiz Akkoyunlu, Remzi İmaç, Hüseyin Abdullahoğlu ve Zülkarni Boyacı seçilmiştir. Yedek üyeliklere ise Mehmet Özer, Rasim Birdal, İhsan Ankavi, Hasan Türkoğlu, Kemal Demirhan, Mustafa Turgut ve Ahmet Kutur seçilmiştir. İl kongresine katılacak delegelerin seçimi yapıldıktan sonra kongre başkanının yapmış olduğu teşekkür konuşması ile kongre sona ermiştir. Kongrenin hazırlık döneminde muhalefet çevrelerince DP'liler arasında anlaşmazlık çıkacağına ve bu nedenle kongrenin yapılamayacağına dair iddialar ortaya atılmasına rağmen kongre gayet sakin ve samimi bir ortamda başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiştir.²⁴¹

1953 yılında CHP Gümüşhane İl Başkanı Hicabi Ataç'tır. CHP Gümüşhane il başkanlığına bağlı olarak faaliyetlerini yürüten Bayburt CHP ilçe teşkilatının başkanlığı görevini ise bu tarihte Kazım Köklü yürütmektedir.²⁴² Kazım Köklü 1940-1946 ve 1963-1968 yılları arasında Bayburt Belediye Başkanlığı görevinde de bulunmuştur. 1936 yılında Bayburt CHP kaza teşkilatına üye olan Kazım Köklü il idare heyeti üyeliği ve CHP halk hatibi görevlerinde bulunmuştur. 1950 seçimlerinde CHP Gümüşhane Milletvekili adayı olmuş ancak seçilememiştir.²⁴³

DP döneminde Bayburt'ta, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın imzasıyla çıkan kararname ile ortaklarının mesleki kredi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, 30 yıl süre ve 3 000 Türk lirası sermaye ile Bayburt Esnaf ve Kefalet Kooperatifi 30 Nisan 1953 tarihinde kurulmuştur.²⁴⁴ Aynı yıl çıkan bir başka kararname ile merkezi Bayburt olmak üzere ortaklarını ev sahibi yapmak için 20 yıl süre ve 10 000 Türk Lirası sermaye ile 28 Ağustos 1953 tarihinde Bayburt Yeni Evler Yapı Kooperatifinin kurulmasına karar verilmiştir.²⁴⁵

Vatan Gazetesi yazarı Kemal Aydar'ın 13 Nisan 1954 tarihinde yayınlanan "Gümüşhane İnkışaf Etmek İstiyor" başlıklı yazısında Gümüşhane'de 1954 milletvekili genel seçimleri öncesinde yoğun bir seçim mücadelesi olduğunu, hangi parti kazanırsa kazansın Gümüşhane'ye hizmet etmesi gerektiğinden bahsettikten sonra DP'de bazı parti içi itilafların olduğunu ifade etmiştir. Bu itilaflardan birinin de Gümüşhane'de DP seçim yoklamalarına girip kaybeden DP Bayburt ilçe başkanı Hüsamettin Bey ve DP Kelkit ilçe başkanı Avni Bey'in milletvekili adayı olmak istemeleri olduğunu ve bu kişilerin partiden ayrılıp bağımsız aday olmayı düşündüklerini belirtmiştir. Bu durumun parti içinde ciddi

²⁴¹ *Demokrat Gümüşhane*, 24 Eylül 1953, s. 1-3.

²⁴² *Vatan Gazetesi Gümüşhane İlavesi*, 28 Ocak 1953, s. 10-11.

²⁴³ Göktaş, a.g.e., s. 249-250.

²⁴⁴ *BCA, Kararlar Daire Başkanlığı*, 132.55.20, M., 30.06.1953.

²⁴⁵ *BCA, Kararlar Daire Başkanlığı*, 133.70.12, M., 28.08.1953.

bir meseleye dönüşmesinin ardından DP genel merkezi tarafından konuyu araştırmak için Trabzon Milletvekili Mahmut Goloğlu'nun görevlendirildiğini, Gümüşhane'ye gelerek durumu yerinde inceleyen Mahmut Goloğlu'nun genel merkeze gönderdiği raporun ardından bu iki ilçe başkanının görevden alındığını ifade etmiştir.

Aydar yazısının devamında CHP'nin ihtilafsız bir şekilde hazırlanan aday listesi ile seçime hazırlandıklarını, DP içindeki çatışmadan faydalanarak bu durumu seçim sonuçlarına yansıtma için çalıştıklarını, CHP'nin Bayburt'ta güçlü olduğunu ancak il geneline bakılacak olursa DP'nin daha güçlü olduğunu, seçim sonuçlarına etki edecek büyük bir tarafsız kitlenin bulunduğu bahsetmektedir.²⁴⁶

Başbakan Adnan Menderes 1954 milletvekili seçimleri öncesinde seçim çalışmaları nedeniyle gerçekleştirmiş olduğu yurt gezileri kapsamında Gümüşhane programı çerçevesinde Bayburt ilçesini de ziyaret etmiştir. DP'liler tarafından büyük bir coşku ile karşılanan Başbakan Adnan Menderes'i asıl mutlu eden CHP heyetinin kendisini karşılamaya gelmesiydi. Adnan Menderes'in Bayburt'u ziyareti 1954 seçimleri öncesi o dönem ilçe siyasetinde aktif rol oynayan bu iki parti arasında siyasi atmosferin bir an olsun yumuşamasına neden olmuştur.²⁴⁷

1954 milletvekili genel seçimleri öncesi DP Gümüşhane milletvekili adayları Halit ZARBUN, Halis Tokdemir, İsmail Hakkı Baykal, Özcan Sarı, Ekrem Ocaklı ve Zeki Başağa'dır.²⁴⁸ 2 Mayıs 1954 milletvekili genel seçimi sonuçlarına göre 93 538 seçmen sayısı bulunan ve 80 051 seçmenin oy kullandığı Gümüşhane ilinde DP 38 863 oyla birinci, CHP 32 778 oyla ikinci parti olmuştur. Bu iki partinin dışında bağımsız adaylar 6 263 oy almıştır.²⁴⁹ Bu tarihte altı milletvekili çıkaran Gümüşhane'de, seçimleri birinci parti olarak kazanan DP aralarında Bayburt doğumlu Zeki Başağa ve Ekrem Ocaklı'nın da bulunduğu altı milletvekilliğinin tamamını kazanmış oldu.²⁵⁰

DP Bayburt ilçe teşkilatı kurucuları arasında yer alan ve Asım Başağa'nın kardeşi olan Dr. Zeki Başağa 1954 genel seçimlerinde DP Gümüşhane Milletvekili seçilmiştir. 1916 Bayburt doğumlu olan Dr. Zeki Başağa 1949 yılında Bayburt DP ilçe teşkilatına üye olmuştur. Daha sonra DP ilçe başkanı da olan Dr. Zeki Başağa ilçede küçük el sanatlarının himaye ve teşvikini sağlamış köylerin okul ve su problemlerini parti ayrımı gözetmeden gidermeye çalışmıştır. 1954 yılında Gümüşhane milletvekili seçilmesiyle beraber ilçe ve belde ayrımı yapmadan Gümüşhane ilinin bütün problemlerini halletmek

²⁴⁶ Kemal Aydar, "Gümüşhane'nin İnkişaf Etmek İstiyor", *Vatan Gazetesi*, 13 Nisan 1954, s. 6.

²⁴⁷ Ardahan a.g.m., s.1.

²⁴⁸ *Vatan Gazetesi*, 13 Nisan 1954, s. 5.

²⁴⁹ 10. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Kesin Seçim Sonuçları, Yüksek Seçim Kurulu Arşivi, erişim 14 Ocak.2022, <https://www.ysk.gov.tr>

²⁵⁰ *TBMM Albümü*, Cilt: 2, (1950-1980), s. 635-636.

için çalışmıştır. Birçok nahiyeye ve köyün okul, yol, su ve cami probleminin çözüme kavuşmasını sağlamıştır. Ayrıca Kelkit, Şiran ve Bayburt Tercan anayollarının yapımını gerçekleştirmiştir. Dr. Zeki Başağa milletvekilliği döneminde Bayburt'un il statüsüne kavuşması için de yoğun bir çaba sarf etmiş, bu konu ile alakalı Başbakan Adnan Menderes ile birçok kez görüşmüştür. 1957 seçimlerinde DP Gümüşhane'de seçimleri kaybedince Dr. Zeki Başağa'nın da milletvekilliği sona ermiştir.²⁵¹

1954-1957 yılları arasında Demokrat Parti'nin Bayburt'ta yapmış olduğu hizmetleri Dr. Zeki Başağa şu şekilde sıralamaktadır:

- a) Hart yolu, Kısanta yolu, Tercan ve Ortakol yolları.
- b) 120 köy çeşmesi.
- c) 16 köyde mektep.
- d) Şehirde Şair Zihni İlkokulu için 90 bin lira ve Ortaokul pansiyonu için 40 bin lira para.
- e) Bayburt'un pancar ekim sahasına ithali.
- f) Suni tohumlama ile merinos işinin tatbik ettirilmesi.
- g) Hart ve Sünür ovalarının sulanması için yapılacak barajların planlarının hazırlattırılması.
- h) Fidanlığın teşkilatlandırılması.
- j) Şehirde Sümer mağazasının açılması.
- k) İş Bankası'nın Bayburt'ta açılması.
- ı) Kapalı çarşı inşaatı için para temini.
- m) Munzam elektrik tribünü için keza lüzumlu paranın temin edilmesi.
- n) On köyde onar bin adetlik fidanlıkların teşkili.
- o) 25 yataklı sıhhat yurdunun inşaatı.²⁵²

Cumhuriyet Gazetesi yazarı Erol Dalı 30 Eylül 1957 tarihinde Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Bizi Bayburt Yıktı" başlıklı yazısında 1957 seçimleri öncesinde Bayburt'un siyasi durumu hakkında şu bilgileri vermektedir:

Gümüşhane'ye bazı kaza ve köylerini dolaştıktan sonra geldim. Dolaştığım bütün kaza ve köylerinde resmi plakalı, DP bayrağı taşıyan jipler faaliyet halinde. Fakat bütün bu çalışmaya rağmen konuştuğum 10 kişinin ancak biri DP'li. Gümüşhane'nin tam siyasi havasını vermeden evvel bazı sıkıntılardan bahsetmek istiyorum. Gümüşhane il merkezinde ve istisnasız bütün kaza ve köylerinde halk çakmak kullanmak mecburiyetindedir. Çünkü kibrit yoktur. Kahvenin arkasından çay da tarihe karışmak yolundadır. Benzin bulmak hususi müsaade ile mümkün. Tabii olarak CHP jipleri de benzinsizlikten tam bir faaliyet gösterememekte buna mukabil resmi araçlar vızır vızır işlemektedir. DP il başkanı Süleyman Sungurlu'nun seçimleri kazanacaklarını ifade etmesine rağmen vaziyet hiçte öyle değildir. Bilindiği gibi CHP 1954'te burada seçimi 338 rey farkla kaybetmiştir. CHP'nin seçimi kaybetmesine büyük amil de DP iktidarının Bayburt'u il yapacağına dair propagandası olmuştur. 110 bin küsur nüfusu ve 40 bin seçmeni olan Bayburt aradan 4 sene geçmesine rağmen hala bir ilçedir. Gümüşhane'ye bağlı hangi kazaya, hangi köye gitseniz buraların CHP'lileri "bizi Bayburt yıktı" demektedirler. Bütün bu faktörleri göze alarak diyebiliriz ki; Gümüşhane'de CHP'nin seçimi kazanma şansı yüzde 60-70 arasındadır.²⁵³

²⁵¹ Yılmaz Karşlıoğlu, "Vilayetlik Hasreti", *Haber 69*, Sayı: 122, Nisan 2001, s. 122.

²⁵² Bayburt Haber, 23 Nisan 1958, s. 2-3.

²⁵³ Erol Dalı, "Bizi Bayburt Yıktı" *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Eylül 1957, s. 4.

27 Ekim 1957 Milletvekili genel seçimi sonuçlarına göre 106 666 seçmen sayısı bulunan ve 80 265 seçmenin oy kullandığı Gümüşhane ilinde CHP 39 416 oyla birinci, DP 38 074 oyla ikinci parti olmuştur. Bu iki partinin dışında Hürriyet Partisi 1 151, Cumhuriyetçi Millet Partisi 980 oy almıştır.²⁵⁴ Bu tarihte altı milletvekili sayısı bulunan Gümüşhane’de seçimleri CHP’nin kazanmasıyla beraber aralarında Bayburt doğumlu ve daha önce Bayburt Belediye Başkanlığı da yapmış Necati Alp’in de bulunduğu altı milletvekilliğinin tamamını CHP kazanmıştır.²⁵⁵

DP Gümüşhane eski milletvekili Dr. Zeki Başağa’nın Haziran 1958’de Bayburt Haber Gazetesine vermiş olduğu mülakatında Gümüşhane’de 1957 seçimlerinin kaybedilmesinin sebeplerini şu şekilde açıklamaktadır:

Demokrat Parti teşkilatının kuvvetli olduklarına inanarak fazla çalışmamış olması, muhaliflerin her dürüst insanın kanabileceği şekilde ustalıklı yalan haber ihdas etmiş olmaları. Ciddiyetle kabili telif olmayacak vaatlerin ısrarla karşı taraf propagandacıları ifadesinin bazı vatandaşları tesir altında buldurmuş olması. Bizim ocak başkanlarına yapılan tesirler, azda olsa hatır için oy verilmesi. Tam seçim zamanı bir kısım bayilerin benzin ve gazları saklayarak vatandaşa menfi bir havanın yaşanmasını temin edebilmeleri. Ekseriyeti demokrat olan işçilerin gurbette oluşları. Demokrat Parti içindeki bazı demokratların partilerine ihanet etmiş olmaları. Partinin vilayet çapında sevki idaresini yapanların bazı taktik hataları seçimlerin gaibinde mühim rol oynamıştır.²⁵⁶

1957 milletvekilleri seçimlerinin ardından Bayburt DP idarecileri ilçede yoğun bir faaliyet göstermeye başlamışlardır. Bu dönemde DP bütün gücünü köylere yöneltmiş durumdadır. Parti yetkilileri haftanın farklı günlerinde köylere dağılarak parti kongre çalışmaları yapmaktadırlar. DP ilçe başkanı Mustafa Turgut ve arkadaşları gittikleri yerlerde iyi bir şekilde karşılandıklarını, köylülerden güzel intibalar elde ettiklerini ve bu dönemde dört köyde yapılan muhtarlık seçimlerinin DP tarafından kazanılmasının bunun bir göstergesi olduğuna işaret etmektedirler.²⁵⁷

Köylere büyük önem veren DP köy kongre çalışmalarını da gerçekleştirmektedir. Haziran 1958 tarihinde Bayburt DP ilçe idare kurulu üyelerinin katılımı ile Niv (Arpalı) Köyü kongresi yapılmıştır. Kongre seçimleri ardından konuşma yapan DP Bayburt ilçe başkanı Mustafa Turgut konuşmasında; Hart (Aydıntepe) nahiyesi çevresinde bulunan Niv Köyü’nün kendine has birtakım özellikleri olduğunu, köy halkının birtakım baskılara rağmen kararlarını değiştirmeyerek DP’ye oy verdiklerini, su baskınlarını önlemek için 120 bin lira değerinde seddin yapıldığını ve bu sayede can ve mal kaybının önlendiğini ifade ettikten sonra konuşmasına şu sözlerle son vermiştir:

²⁵⁴ 11. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Kesin Seçim Sonuçları, Yüksek Seçim Kurulu Arşivi, erişim 10 Ocak.2022, <https://www.ysk.gov.tr>

²⁵⁵ TBMM Albümü, Cilt: 2 (1950-1980), s. 716-717.

²⁵⁶ Bayburt Haber, 23 Haziran 1958, s. 2.

²⁵⁷ Bayburt Haberi, 9 Haziran 1958, s. 1-3.

Hart pazarına gelirken, bu köyün ve civarının bom boş bir ova olarak uzanıp gitmesini acı duyarak seyrederdim, şimdi de her tarlanın başında üç beş köylünün kadınlı erkekli şeker pancarına emek verdiklerini iftiharla görüyorum ve DP için her gün dua edenlerin, Allah başımızdan eksik etmesin diyenlerin yanı başında bende aynı hislerle tekrar ediyorum DP iktidarını Allah başımızdan eksik etmesin.²⁵⁸

Ayrıca bu dönemde özellikle köylerde CHP'den ayrılıp DP'ye geçenlerin sayısında önemli bir artış olduğu gözlenmektedir. Kırsal kesimde DP'ye katılanların sayısında artış olmasının önemli bir sebebi de bu partinin 1957 yılından itibaren köylerde yürütmüş olduğu faaliyetlerdir. Bayburt ilçe merkezinde de CHP'den ve diğer partilerden istifa edip DP'ye katılan kişiler de olmuştur. Bu kişilerden bazıları Belediye Meclis Azası Avukat Naci Ersoy, Cemal Güngör, Hilmi Değirmenci, Murat Yıldız ve Nazır Ardanuç'tur.²⁵⁹

17 Şubat 1959 tarihinde Kıbrıs meselesini çözmek üzere Başbakan Adnan Menderes'in başkanlığında ki heyeti Londra'ya götüren uçağın düşmesi üzerine DP Bayburt ilçe idare kurulu tarafından, 18 Şubat 1959 tarihinde TBMM Bakanlığı'na, olaydan duyulan üzüntüyü dile getiren bir telgraf çekilmiştir.²⁶⁰

²⁵⁸ *Bayburt Haber*, 16 Haziran 1958, s. 2.

²⁵⁹ *Bayburt Haber*, 16 Haziran 1958, s. 3.

²⁶⁰ *TBMM Tutanak Dergisi*, 11. Dönem, Cilt: 7, 18 Şubat 1959, s. 262.

4. SOSYAL YAPI, NÜFUS, EĞİTİM, KURTULUŞ KUTLAMALARI VE SAĞLIK

4.1. Sosyal Yapı

İncelediğimiz dönemde Bayburt'ta nüfusun büyük çoğunluğu köylerde yaşamakla birlikte halkın en önemli geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Bayburt'un bu dönemdeki sosyal ve kültürel hayatında gençlerin erken yaşlarda evlendiği görülmektedir. Tarımda ihtiyaç duyulan iş gücü, dönemin toplumsal değerleri ve diğer ekonomik beklentiler sebebiyle evlenme yaşı oldukça erkendir. Bu dönemde kahvehaneler sosyal hayatta erkekler için Bayburt'ta vakit geçirilecek en önemli mekândır. Yine bu dönemde Türk Kültürünün önemli bir sporu olan cirit oyunu Bayburt'ta insanların yakından takip ettiği bir etkinliktir.²⁶¹

Bayburt'ta Cumhuriyet döneminde kurulan kulüpler sosyal ve kültürel faaliyetlerin yürütülmesinde etkili olmuştur. Çoruh Gençlik Kulübü, Şair Zihni Kulübü ve Dağcılık Kulübü 1950'li yılların başında Bayburt'ta var olan spor kulüpleridir. Bu kulüpler arasında özellikle Dağcılık Kulübü kayak sporunda Türkiye genelinde başarılı sporcular yetiştirdiği bilinmektedir. Bu kulüplerin yanı sıra 1958 yılında Kurtuluş Spor kulübü kurulmuştur. Garnizon Spor, Çoruh Gençlik Spor, Şeker Spor ve Kurtuluş Spor 1960 yılı itibari ile Bayburt'ta faaliyet gösteren futbol kulüpleridir. Spor kulüplerinin dışında halkın sosyal dayanışma ve birlikteliğinin sağlanması bakımından bu dönemde Bayburt'ta faaliyet gösteren diğer kulüpler ise şunlardır; Bayburt Hayırseverler Derneği (1953), Bayburt Gençliği Öğrenim Derneği (1955), Türk Hava Kurumu, Kızılay Şubesi, Ortaokul Kurma ve Yaşatma Derneği.²⁶²

Cumhuriyet Döneminde Bayburt'ta gerçekleştirilen sosyal ve kültürel faaliyetlerde 1935 yılında Bayburt'ta açılan Halkevi oldukça etkili olmuştur. Halkevinde farklı konularda gerçekleştirilen temsiller, toplantılar, gösteriler ve konferanslar Bayburt'un eğitim, sosyal ve kültürel gelişimine katkı sağlamıştır. 1950 yılında DP'nin iktidara gelmesiyle birlikte Halkevleri maddi ve manevi sıkıntılar yaşamaya başlamıştır. Nitekim DP hükümetinin girişimi ile 8 Ağustos 1951 tarihinde TBMM'de Halkevlerinin kapatılması kanunu kabul edilmiştir. 11 Ağustos 1951 tarihinde Halkevlerinin kapatılmasıyla ilgili Resmi Gazetede yayınlanan 5850 sayılı kanun ile Halkevlerinin

²⁶¹ Elban, a.g.m., s. 889.

²⁶² Küçüküçurlu, a.g.e., s.115-116.

kapatılması kanunu yürürlüğe girmiştir. Böylece Bayburt'un sosyal ve kültürel hayatında etkili olan Bayburt Halkevi de kapatılmıştır.²⁶³

Kemal Paşaoğlu 1950'li yılların başında Bayburt'un sosyal ve kültürel yapısı hakkında şu bilgileri vermektedir:

Halkın %95'i çiftçilikle iştiğal etmektedir. Giderek artan nüfus ile birlikte işlenen toprak oranının azalması sonucu iş sezonlarında insanlar gurbete çıkar. Bayburtlular çalışkan ve zekidirler. Türkçe konuşurlar. Köylerde ve şehirlerde insanların giydikleri elbiseler tamamen çağın şartlarına uygundur. Kadınlar evden dışarı ehram giymeden çıkmazlar. Ehram giyinmek kadınlar için adetlerinin bir gereği olmuştur. Erkekler boş vakitlerinde kahvelere giderler. Kahvelerde kağıt oyunları oynanmasının yanında kumar oynanmaz. Halkın dinî duyguları kuvvetli olup ibadetlerine bağlıdırlar. İnsanlar aile müessesesine önem verirler. Evlenmelerde dini nikahın yanında resmi nikâhın yapılmasına da önem verirler. Türkiye'nin bu küçük kazasında ve bu kadim şehirde doğup büyüyen insanlar milli hassasiyetlerini her şeyin üstünde görürler. Bayburt oyunları Doğu'nun en kıvrak ve ilgi çeken oyunlarıdır. Şair Zihnileri, Celâlileri ve daha birçok önemli şahsiyetleri yetiştiren Bayburt halkının güzel sanatlara her daim ilgi ve alakası olmuştur.²⁶⁴

Kadim Türk kültürünü yaşatan şehirlerden birisi olan Bayburt'ta sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın yaşandığı Mahalle Odaları bulunmaktadır. Bölgenin Osmanlı hâkimiyetine girmesinin ardından Bayburt'ta mahallelerin kurulması ile birlikte mahalle halkının bir araya gelip bazı konular hakkında görüş alışverişinde bulunduğu yerler ortaya çıkmıştır. Günümüzdeki gibi mahalle odası binaları inşa edilmeden önce halk o mahallenin ileri gelen kişinin konağında toplanırdı. Bu konaklar mahalle halkının sorunlarının görüşüldüğü, bayramlaşmaların yapıldığı, özel günlerde yemek ve ikramların verildiği bir mekân olmuştur. İncelediğimiz dönem itibariyle bu konaklar yoğun bir şekilde kullanılmaya devam etmiştir. Artan nüfus ile birlikte bu konakların yetersiz kalması nedeniyle 1970'li yıllardan itibaren mahalle odaları açılmaya başlanmıştır.²⁶⁵

Bayburt şehir merkezinde halkın sosyal faaliyetlerinden birisi de sinemaydı. 1955 yılı itibari ile Bayburt'ta "Ar Sineması" ve "Yeni Sinema" isimli iki sinema işletmesi bulunmaktaydı. Ar Sinemasının işletmecisi Sıtkı Purut, Yeni Sinemanın işletmecisi ise Safi Atamer'dir. Cumhuriyet Caddesinde bulunan Yeni Sinema binası modern bir tarzda inşa edilmiş olup, sahnesi, koltukları, locaları vb. mekânları bulunan bir sinemadır. Yeni sinemanın sahibi Nevres Atamer'dir. 1960'lı yılların başında ise Bayburt'ta "Çoruh Sineması" ve "Yeni Sinema" isimli iki sinema bulunmaktadır.²⁶⁶

²⁶³ Mehmet Korkud Aydın, "Bayburt Halkevi: Teşkilat ve Faaliyetleri", *Ankara Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, 2020, s. 369-370.

²⁶⁴ Paşaoğlu, a.g.m., s. 105.

²⁶⁵ Özlem Ünalın, "Bayburt Mahalle Odalarının Folklorik Açısından İncelenmesi" *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 1, 2021, s. 224.

²⁶⁶ Küçüküçürlü, a.g.e., s. 130-131.

4.2. Nüfus

Nüfus belli bir bölgede, belirli bir dönemde yaşayan kişilerin toplam sayısı olup bu sayı sürekli değişim gösterir. Bu durumun nedeni insan ve insanın doğa ile olan ilişkisidir. Nüfusun dağılımında doğal faktörler oldukça etkilidir. Türkiye’de nüfusun dağılımı incelendiğinde kıyı bölgelerde nüfusun daha yoğun iç kesimlerde ise daha az olduğu görülmektedir.²⁶⁷

Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk nüfus sayımı 1927, ikinci nüfus sayımı ise 1935 yılında gerçekleştirilmiştir. 1935 yılından sonra her beş yılda bir genel nüfus sayımı uygulamasına geçilmiş olup bu sayımlarda nüfusun sayısını, nüfusun sosyal ve ekonomik özelliklerinin belirlenmesini ve zaman içinde gösterdiği değişiklikler görülmektedir. Bu kapsamda nüfus sayımları ülkemizin sosyal ve ekonomik yapısının belirlenmesinde en önemli kriterlerden birisidir.²⁶⁸

Birinci Dünya Savaşı’nın ardından özellikle erkek nüfusunun önemli bir bölümünü kaybeden Türkiye, Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte yeni kurulan devletin öncelikli hedeflerinden birisi de ülke nüfusunun artırılması olmuştur. Bu kapsamda nüfusun artırılması konusu CHF programına alınmış ve 1932 yılında nüfus komisyonu oluşturulmuştur. Nüfusun artırılması konusu CHP’nin ardından DP tarafından da ele alınıp hükümet programlarına girmiştir. Özellikle DP döneminde 1950-1960 aralığında 0-4 yaş grubu nüfus oranında ciddi bir yükseliş yaşanmış ve 1923-1990 yılları aralığı incelendiğinde 1950-1960 dönemi Türkiye’de nüfus artış oranının en fazla olduğu dönemdir.²⁶⁹

28 Ekim 1927 yılında yapılan ilk nüfus sayımına göre ülke genelinde 6 563 879 erkek ve 7 084 391 kadın olmak üzere toplam 13 648 270 kişi olduğu anlaşılmıştır. Bu nüfus sayımına göre Gümüşhane ilinin toplam nüfusu 122 231’dir.²⁷⁰ Gümüşhane iline bağlı Bayburt kazasının nüfusu ise 23 407 erkek ve 25 563’ü kadın olarak toplam 48 970’tir. İlçe merkezinin nüfusu ise 7 373 kişidir.²⁷¹

20 Ekim 1935 genel nüfus sayımına göre Bayburt’un nüfusu 32 095 erkek 33 175 kadın olmak üzere 65 270’dir. Bu sayıma göre 5 531’i erkek 4 680’i de kadın olmak üzere Bayburt ilçe merkezinde 1935 yılında 10 211 kişi yaşamaktadır. Bahse konu genel nüfus sayımına göre bu tarihte Bayburt’ta kırsal alanda yaşayan nüfus sayısı ise 55 059’dur.

²⁶⁷ Mustafa Kemal Öztürk, “Nevşehir İli Nüfusu ve Nüfusun Eğitim Durumu (1935-1996)”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 23, 2022, s. 251-253.

²⁶⁸ *Cumhuriyetin 75. Yılında Gümüşhane*, Gümüşhane: Gümüşhane Valiliği Yayınları, 1999, s. 105.

²⁶⁹ Zehra Aslan, *Demokrat Parti Döneminde Trabzon (1950-1960)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2017, s. 42.

²⁷⁰ *28 Teşrinievvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri*, Başvekalet Müdevvenat Matbaası, Ankara, 1929, s. 33.

²⁷¹ Göktaş, a.g.e., s. 114.

Nüfus yoğunluğu 19.0'dır. Bu sayılara baktığımızda 1935 yılı itibari ile Türkiye genelinde olduğu gibi Bayburt'ta da kırsal alanda yaşayan insan sayısının şehir merkezinde yaşayanlardan fazla olduğunu görmekteyiz.²⁷²

20 Ekim 1940 genel nüfus sayımına baktığımızda Bayburt'un nüfusu 34 447'ü erkek 36 060'ı kadın olmak üzere toplam 70 507'dir. Bayburt şehir merkezinin nüfusu 10 564'dür. Bu tarihte şehirde yaşayan bu nüfusun 6 105'i erkek 4 759'u kadınlardan oluşmaktadır. 1935 nüfus sayımına göre Bayburt'un nüfusu 5 237 kişi artmıştır. Bu tarihte Bayburt'un nüfus yoğunluğu 21'dir. Nahiye ve köylerde nüfus 28 842'si erkek 31 801'i kadın olmak üzere 59 643'tür. 1940 nüfus sayımına göre ilçe merkezinde erkek nüfusun, nahiye ve köylerde ise kadın nüfusun daha fazla olduğu görülmektedir. Bu tarihte 168 köyü bulunan Bayburt'un ortalama köy nüfusu 355'tir. 1940 genel nüfus sayımına göre Bayburt Kazasına bağlı Merkez Nahiyesinin nüfusu 13 397, Hart Nahiyesinin nüfusu 18 799, Maden Nahiyesinin nüfusu 12.800 ve Pulur Nahiyesinin nüfusu 14 647'dir.²⁷³

Çok Partili hayata geçişten önceki son nüfus sayımı olan 1945 genel nüfus sayımı verilerini incelediğimizde, Bayburt'un nüfusu 73 908'dir. Bu nüfusun 35 752'si erkek 38 156'sı kadınlardan oluşmaktadır. Bu tarihte kaza merkezinin nüfusu 4 966'sı erkek 4 507'si kadın olmak üzere 9 478'dir. Bucak ve muhtarlıklarda yaşayan nüfusa baktığımızda 30 786'sı erkek 33 649'u kadın, toplamda 64 435'dir. 1945 genel nüfus sayımı sonuçlarına göre Bayburt'un nüfus yoğunluğu 21'dir. 1945 nüfus sayımı sonuçlarını bir önceki nüfus sayımı ile karşılaştırdığımızda şehir nüfusunda düşüş yaşandığı görülmektedir. Kırsal alanda yaşayanların sayısı artmıştır.²⁷⁴

Bayburt'ta nahiye ve köylerdeki nüfus 1927-1945 ve 1955-1960 tarihleri arasında Türkiye ortalamasının üstünde, 1945-1955 ve 1960-1975 tarihleri arasında da Türkiye ortalamasının altında yükseliş gösterdiği görülmektedir. İlçe merkezinin nüfusunun gelişimine baktığımızda 1940-1945 ve 1955-1960 dönemleri haricinde artış göstermiştir. 1927-1945 yılları arasında şehir nüfusunda çok az miktarda artış yaşanmıştır. Bu durumun nedeni olarak ekonomik sebeplerden dolayı yaşanan göçler gösterilmektedir. 1940-1945 döneminde nüfusun azalmasının nedeni ise II. Dünya Savaşı sebebiyle askerlik çağına gelmiş olanların askere alınmasının yanında yedeklerin de askere çağrılması ve Birinci Dünya Savaşı sırasındaki gibi tekrardan bir Rus işgali yaşanması korkusuyla nüfusun bir kısmının göç etmesi sebebiyle azaldığını görmekteyiz. II. Dünya

²⁷² 1935 Genel Nüfus Sayımı 20 İlk Teşrin, Başvekalet İstatistik Genel Direktörlüğü, Ulus Basımevi, 1935, Ankara, nüfus sayımı s. 8

²⁷³ 20 Ekim 1940 Genel Nüfus Sayımı, Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Ankara, 1944, s. 15.

²⁷⁴ 21 Ekim 1945 Genel Nüfus Sayımı, T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Yayın no:286, Cilt: 65, Ankara, 1950, s. 19.

Savaşı'nın ardından göç eden insanların önemli bir kısmının geri dönmediği düşünülmektedir.²⁷⁵

DP iktidarı döneminde 22 Ekim 1950 tarihinde yapılan genel nüfus sayımına göre Bayburt'un nüfusu 79 701 kişiye ulaşmıştır. Bayburt şehir merkezi nüfusu 1950 nüfus sayımına göre az da olsa artış göstererek 9 843 kişiye ulaşmıştır. Bucak ve köylerin nüfusu bir önceki sayıma göre 5 423 kişi artarak 69 858 olmuştur. 1945 genel nüfus sayımında 21 olan nüfus yoğunluğu 1950 sayımında 22 olmuştur. Bu tarihte 170 muhtarlığı bulunan Bayburt'un ortalama muhtarlık nüfusu 411'dir. Bu sayıma göre muhtarlık nüfus yoğunluğu 21.7'dir. 79 701 kişi ile Gümüşhane'ye bağlı ilçeler arasında nüfusu en fazla olan ilçe Bayburt'tur. Kelkit 40 539, Şiran 23 497 ve Torul 28 400 nüfusa sahiptir. Gümüşhane il merkezinin nüfusu ise 31 857'dir.²⁷⁶

Nüfus kütüğü kayıtlarına göre Bayburt İlçesinin genel nüfusu 47 359 erkek, 49 009 kadın olmak üzere 96 368 kişidir. Genel nüfus sayımı sonuçlarına göre kütük kayıtları arasındaki bu farkın, genel nüfus sayımı yapıldığı mevsimde birçok kişinin ekonomik sebeplerden dolayı çalışmak için başka şehirlerde bulunmasından dolayı olduğu düşünülmektedir. 1950 yılı itibari ile Bayburt'ta 2207 doğum ve 1083 ölüm, 1951'de 27 91 doğum ve 22 30 ölüm, 1952'de ise 2 304 doğum ve 1 539 ölüm gerçekleştiği bilinmektedir. Evlenme ve boşanma sayılarına bakacak olursak 1950 yılında 770 evlenme, 26 boşanma, 1951'de 803 evlenme, 15 boşanma ve 1952'de 671 evlenme 28 boşanma olayının gerçekleştiğini görmekteyiz.²⁷⁷

Tablo 2. 1945-1960 yılları arasında Bayburt'un genel nüfusu (1945 Genel Nüfus Sayımı 1950, 1950 Umumi Nüfus Sayımı 1951, 1955 Genel Nüfus Sayımı 1961, 1960 Genel Nüfus Sayımı 1963, 1965 Genel Nüfus Sayımı 1968).

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1945	35 752	38 156	73 908
1950	-	-	79 701
1955	40 430	44 741	85 171
1960	45 274	50 963	96 237

23 Ekim 1955'te gerçekleştirilen genel nüfus sayımına göre Bayburt'un toplam nüfusu 85 171'dir. Bu sayının 40 430'u erkek, 44 741'i de kadınlardan oluşmaktadır. Şehirde yaşayan nüfusun sayısına bakacak olursak 7 645 erkek, 5 462 kadın olmak üzere toplam 13 107'dir. 1955 genel nüfus sayımına göre nahiye ve köylerde 32 785 erkek 39

²⁷⁵ Sedat Avcı, "Bayburt İlinde Nüfusun Gelişimi ve Dağılışı" *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 27, 2014, s. 162-163.

²⁷⁶ 22 Ekim 1950 Umumi Nüfus Sayımı, Türkiye Cumhuriyeti Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, Neşriyat No: 359, 1951, Ankara, s.15 ve 35.

²⁷⁷ Paşaoğlu, a.g.m., s. 100.

279 kadın olmak üzere 72 061 kişi yaşamaktadır. Nahiye ve köylerde yaşayan nüfus sayısı bir önceki sayım dönemine göre 2 203 kişi artmıştır.

1950 genel nüfus sayımında 22 olan nüfus yoğunluğu 1955 sayımında 23 çıkmıştır. Bir önceki sayımda on binin altına düşen şehir nüfusu 1955 sayım sonuçlarına göre on bin bandını aşarak 13 107'ye ulaşmıştır. Şehir nüfusunun 7 645'i erkek 5 462'si kadınlardan oluşmaktadır. Bu dönemde Bayburt İlçesine bağlı nahiyelerin nüfusuna bakacak olursak Merkez Nahiyesi 22 981, Hart Nahiyesi 19 779, Maden Nahiyesi 11 100 ve Pulur Nahiyesi 18 204 nüfusa sahiptir. 1955 genel nüfus sayımına göre Gümüşhane'ye bağlı ilçeler arasında ortalama muhtarlık nüfusunun (424) en fazla olduğu ilçe Bayburt'tur.²⁷⁸

23 Ekim 1960 tarihinde yapılan nüfus sayımına göre Bayburt şehir nüfusu 11 937'dir. Bu sayıma göre şehir nüfusunun 5 982'si erkek, 5 955'i kadınlardan oluşmaktadır. Bu dönemde cinsiyete göre şehirde yaşayanların sayısına baktığımızda bir önceki sayım dönemine göre kadınların sayısının erkeklere yaklaştığını söyleyebiliriz. 1955 genel nüfus sayımına göre şehir nüfusu 1 170 kişi azalmıştır.²⁷⁹

Tablo 3. Bayburt'un 1945-1960 yılları arasındaki şehir nüfusu (1945 Genel Nüfus Sayımı 1950, 1950 Umumi Nüfus Sayımı 1951, 1955 Genel Nüfus Sayımı 1961, 1960 Genel Nüfus Sayımı 1963).

Sayım Yılı	Erkek	Kadın	Toplam
1945	4 966	4 507	9 478
1950	-	-	9 843
1955	7 645	5 462	13 107
1960	5 982	5 955	11 937

1955-1960 döneminde görülen nüfus azalışı ekonomik sebeplere bağlı olarak gerçekleştiği bilinmektedir. Ekonomik nedenlerden dolayı Bayburt'ta yaşayan nüfusun belirli bir kısmı başka şehirlere göç etmiştir. Ancak 1960 yılından sonra artış olduğu gözlenmektedir.²⁸⁰

1960 genel nüfus sayımına göre bucak ve köylerin nüfusu bir önceki sayım yılına göre 12 239 kişi artarak 84 300 olmuştur. Kırsal alanda yaşayanların cinsiyete göre dağılımına bakacak olursak 39 292'si erkek, 45 008'i kadınlardan oluşmaktadır. Diğer

²⁷⁸ 23 Ekim 1955 Genel Nüfus Sayımı, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Yayın no:412, Ankara,1961, s. 238-240.

²⁷⁹ 23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Yayın no:444, Ankara,1963, s.256.

²⁸⁰ Avcı, a.g.m., s. 163.

sayım dönemlerinde olduğu gibi bu sayım döneminde de cinsiyete göre kırsal alanlarda yaşayanlara baktığımızda kadınların sayısının fazla olduğunu görmekteyiz.²⁸¹

Tablo 4. Bayburt'un 1945-1960 yılları arasında nahiye ve köy nüfusu (1945 Genel Nüfus Sayımı 1950, 1950 Umumi Nüfus Sayımı 1951, 1955 Genel Nüfus Sayımı 1961, 1960 Genel Nüfus Sayımı 1963).

Sayım Yılı	Erkek	Kadın	Toplam
1945	30 786	33 649	64 435
1950	-	-	69 858
1955	32 785	39 279	72 061
1960	39 292	45 008	84 300

Türkiye'nin nüfusu 1960 genel nüfus sayımına göre 27 754 820 olmuştur. 1960 nüfus sayımının belirleyici özelliği nüfusun çok hızlı artmış olmasıdır. 1955-1960 yılları arasında nüfus artış hızı önemli bir yükseliş göstermiştir. Nüfus artış hızı bu dönemde binde 29.3 olmuştur.²⁸² 1960 genel nüfus sayımına göre 45 274'i erkek, 50 963'ü kadın olmak üzere Bayburt'un toplam nüfusu 96 237'dir. Nüfus yoğunluğu ise bir önceki sayıma göre artarak 26 olmuştur. Bu tarihte 177 köyü bulunan Bayburt'un köy başına düşen nüfus sayısı 476'dır. Köy nüfus yoğunluğu ise 20'dir. Bayburt'un bağlı bulunduğu Gümüşhane ilinin toplam nüfusu 243 115, nüfus yoğunluğu ise 24'tür. Bayburt'a bağlı bucakların nüfusu ise şöyledir; Merkez Bucağı 29 516, Hart Bucağı 22 379, Maden Bucağı 11 425 ve Pulur Bucağı 20 980.²⁸³

Son olarak 24 Ekim 1965 genel nüfus sayımı verilerine bakacak olursak 8 083'ü erkek, 7 101'i kadın olmak üzere Bayburt şehrinin nüfusu 15 184'tür. Şehir nüfusunu 1960 sayımı ile karşılaştıracak olursak bu sayım döneminde 3 247 kişi artmıştır. İlin genel nüfusu ise yüz bin bandını aşarak 104 379 olmuştur. Genel nüfusun 49 488'i erkek, 54 891'i de kadınlardan oluşmaktadır. Cinsiyete göre nüfusun dağılımı incelendiğinde kırsal alanda yine kadın nüfusunun fazla olduğunu görmekteyiz. Şehir merkezinde ise erkek nüfusu daha fazladır. Bu sayım döneminde 89 195 olan bucak ve köylerin nüfusunun 41 405'i erkek, 47 790'ı kadınlardan oluşmaktadır. Bayburt ilçesinin nüfus yoğunluğu bir önceki sayım dönemine göre üç puan artarak 29 olmuştur.²⁸⁴

²⁸¹ 23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Yayın no:444, Ankara,1963, s.256.

²⁸² Besim Darkot, "Türkiye'nin Nüfus Hareketleri Üzerine Yeni Gözlemler", *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı:21, 1961, s. 4.

²⁸³ 23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Yayın no:444, Ankara,1963, s. 256.

²⁸⁴ 24 Ekim 1965 Genel Nüfus Sayımı, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Yayın No:537, Ankara, 1968, s. 295-297.

Nüfus artışının en önemli işaretlerinden biri de km²'ye düşen nüfus miktarıdır. 1927-1960 yılları arasında km²'ye düşen nüfus miktarı artmıştır.²⁸⁵

Tablo 5. Bayburt ve Türkiye'nin nüfus yoğunluğu açısından karşılaştırılması (Avcı, 2014).

Sayım Yılı	Bayburt	Türkiye
1927	13	18
1935	17	21
1940	19	23
1945	20	24
1950	21	27
1955	23	31
1960	26	36

Bayburt şehrinin yıllara göre nüfusu incelendiğinde 1927'den 1940 yılına kadar nüfusu %47.3 oranında artarak 10 000 bandını geçmiştir. Ancak 1935 yılından itibaren nüfus artış hızı yavaşlamıştır. 1940-1950 yılları arasında ise nüfusun azaldığını görülmektedir. Bu azalışa neden olarak II. Dünya Savaşı'nın neden olduğu ekonomik, sosyal ve psikolojik sonuçlar ile beraber başta İstanbul olmak üzere ülkenin diğer şehirlerine gerçekleşen göç hareketi gösterilmektedir. DP döneminde hükümetin uyguladığı kalkınma hamlesi ve nüfus politikaları ile beraber Bayburt şehrinin de nüfusu artmaya başlamıştır. 1955 genel nüfus sayımına göre Bayburt şehrinin nüfusu 13 107 olmuştur. Fakat 1955 yılından itibaren nüfus tekrardan azalmaya başlamıştır. Bu azalışın en önemli nedenlerinden birisi de bu dönemde çalışmak için yurt dışına giden işçi nüfus olduğu bilinmektedir. 1960 genel nüfus sayımından sonra ise Bayburt şehrinin nüfusu düzenli bir şekilde artmaya başlamıştır.²⁸⁶

4.3. Eğitim

DP'nin kuruluşunun ardından yayımlanan programında eğitim konusu da önemli bir yer içermektedir. Programda eğitim ve öğretimde millilik ve öğretim birliği görüşü esas alınmıştır. Eğitim ve öğretimin amacının, gelecek kuşakların sadece bilimsel beceri ve özelliklerle değil milli, insani ve manevi değerlerle kuşatılması gerektiği ifade edilmiştir. DP, ilköğretimi milli eğitim sisteminin temeli saymaktadır.²⁸⁷ Bu kapsamda yürürlükte olan eski kanunların, içinde bulunulan zamanın ihtiyaçlarını karşılamadığı gerekçesiyle yeni bir ilköğretim kanun tasarısı hazırlanmıştır. Tasarıda öncelikle öğretmen

²⁸⁵ Avcı, a.g.m., s. 163.

²⁸⁶ Hakkı Yazıcı, "Şehir Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Bayburt" *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 30, 1995, s. 194-195.

²⁸⁷ Aslan, a.g.e., s. 143.

yetiştirilmesi, okulların ihtiyaçları, köy okullarının iş vakti köylüyü mağdur etmeyecek şekilde eğitim ve öğretim zamanının planlanması, öğrencilerin kitap vb. araç gereçlerinin temini, öğretmen ve idarecilerin görev ve yetkilerinin yeniden düzenlenmesi ve buna benzer birçok maddeden oluşmaktadır.²⁸⁸

DP hükümetinin ilköğretimi bütün ülkeye yayma politikasının en önemli maddelerinden biri de ilköğretimin köylere ulaştırılmasıdır. CHP döneminde köy okullarının köylülere yaptırılması yöntemi 8 Ağustos 1951'de çıkarılan 5828 sayılı kanunla kaldırılmıştır. Köy okullarının yapımı, Bayındırlık ve Milli Eğitim Bakanlıkları tarafından hazırlanacak plan ve program dahilinde genel bütçeden il özel idare bütçesine ayrılan para ile yapılacaktır. Ayrıca köy okullarında görev yapan öğretmenlerin Köy Enstitülerinden karşılanması uygulanmasından vazgeçilerek bu konuda yeni düzenlemeler yapılmıştır. İlkokula devamı zorunlu kılmak için yapılan yeni düzenleme ile 6 yaşını tamamlamış olanlar ile 14 yaşını tamamlayanlara, o eğitim ve öğretim yılının sonuna kadar ilkokula devam etme zorunluluğu getirildi.²⁸⁹

Başbakan Adnan Menderes hükümet programında eğitim konusu ile alakalı özetle şunları söylemiştir:

Ekonomik açıdan ne kadar gelişirse gelişsin, Milli ahlakı değişmez kaidelere dayanmayan, ruhunda manevi değerlere yer vermeyen bir toplumun, bugünkü karışık cihan şartları içinde kötü sonuçlara sürükleneceği bir gerçektir. Talim ve terbiye sisteminde bu hedefi dikkate almayan, gençliğini milli karakterine ve örf ve adetlerine göre manevi ve insani kıymetlerle yetiştiremeyen bir ülkede ilmin ve teknik bilginin gelişmiş ve geniş kitlelere yayılmış olmasına rağmen, bağımsız ve özgür bir millet olarak yaşamanın garantisi sayılamaz. Eskiden beri sarıh bir istikametten ve gerçek bir plandan ve programdan mahrum olduğu için bazı değişikliklere, sarsıntılara uğrayan eğitim hayatımızın, ülke katlanılan büyük maddi fedakarlıklara haiz bir verimlilik göstermediği su götürmez bir gerçektir. Hükümetimiz, parti programımızda belirlenmiş esaslar çerçevesinde, bu büyük milli davayı bir kül halinde önemle ve titizlikle ele almış bulunmaktadır. Tamamen demokratik bir ruh ile ve bilimin son gelişmelerine göre tespit edilecek etraflı ve teferruatlı bir plan dairesinde maarif nimetini memleketin her köşesine müsavi şartlarla yaymayı temin edecek kanun tasarılarını hazırlıklarımız biter bitmez yüksek tasvibinize arz edeceğiz.²⁹⁰

DP ortaöğretim ile alakalı olarak öncelikle ortaöğretim programının ıslah edilmesi gerektiğini belirterek, ortaöğretimi oluşturan okulların gerek maddi gerekse araç gereç ve laboratuvar gibi öğretim vasıtaları ile donatılmasının uygun olacağı görüşünü savunmaktadır.²⁹¹

²⁸⁸ Zafer Tangülü, "Demokrat Parti Dönemi Eğitim Politikaları (1950-1960)", *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 2, 2012, s. 394.

²⁸⁹ Emre Kılıç, "Demokrat Parti Dönemi Milli Eğitim Politikası (1950-1960)", Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, 2008, s. 97-98.

²⁹⁰ Tangülü a.g.m., s. 393.

²⁹¹ Aslan, a.g.e., s. 143.

Bu kapsamda hazırlanan yeni ortaokul programı taslağı, daha önce hazırlanan ve uygulamaya geçirilen ilkokul programı ile paralel olduğu ve iki program arasında bütünlük sağlayıcı bir şekilde oluşturulduğu ifade edilmiştir. Bu dönemde liselerde öğrenim süresi 3 yıldan 4 yıla çıkarılmıştır. Fakat bu yeni düzenleme 1952-1953 öğrenim döneminde uygulandıktan sonra zamanın Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri tarafından 4. yıl üniversiteler için hazırlık yılı olarak belirlenmiştir. Celal Yardımcı'nın Milli Eğitim Bakanlığı döneminde ise bu uygulamadan vazgeçilerek tekrardan üç yıllık sisteme geri dönüşmüştür. 1953-1954 eğitim ve öğretim yılında ortaöğretim programı kapsamında özel programlı lise uygulaması başlamıştır. Ayrıca çeşitli nedenlerden dolayı okulu bırakan ve okuyamayanlar için 1951 yılından itibaren akşam okulları açılmıştır. 1957 yılında ise deneme okulları ile fen liseleri açılmaya başlanmıştır.²⁹²

DP döneminde tarım ve sanayi alanlarında yaşanan büyümeye bağlı olarak nitelikli, teknik ve ara elemana ihtiyaç duyulması sebebiyle mesleki ve teknik eğitime de büyük önem verildiğini görmekteyiz. Yurt dışından satın alınan tarım makinelerinin bakım ve tamir işlemlerini yapabilecek teknik personel yetiştirmek amacıyla Milli Eğitim ve Tarım Bakanlığının ortaklaşa yürüttüğü, 3 yıllık bir kalkınma planı uygulamaya geçirilmiştir. Bu plan çerçevesinde sanat enstitüleri içerisinde motor bölümleri açılmıştır. 1953 yılından itibaren sanat enstitüsü mezunu yapı ustalarına yedek subay olma imkânı verilmesi ile beraber bu okulları tercih edenlerin sayısı artmaya başlamıştır.²⁹³

DP iktidarı zamanında yükseköğretime de büyük önem vermiştir. Bu dönemde 5 yeni üniversite ve 15 yüksekokul açılmıştır. DP yükseköğretim politikası kapsamında Doğu Anadolu'da bir üniversite açma düşüncesindeydi. Burada açılacak üniversite ile birlikte eğitim alanında gerçekleşecek ilerlemenin yanında bölgenin sosyal ve ekonomik alanda da kalkınmasına katkı sağlayacaktı. Bu kapsamda 1957 yılında 6990 sayılı kanunla Atatürk Üniversitesi açılmıştır. Yine bu dönemde Karadeniz Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi ve Ortadoğu Teknik Üniversitesinin temelini oluşturan Bölge Planlaması ve Mimarlık okulu açılmıştır. Ayrıca Yüksek İktisat ve Ticaret Okulları, İktisadi ve İdari İlimler Akademileri'ne dönüştürülmüştür.²⁹⁴

DP döneminde 1950'li yılların başında Bayburt şehir merkezinde üç tane ilkokulun bulunduğunu biliyoruz. Bu okullar Cumhuriyet İlkokulu, 21 Şubat Kurtuluş İlkokulu ve Şair Zihni İlkokulu'dur. 1957 yılında Şehit Yüzbaşı Agah İlkokulu açılmıştır. 1960 yılında Kaleardı (Halfikale) Mahallesinde Kaleardı İlkokulu açılmıştır. Açıldığı dönem itibari bu okul üç sınıflı ve iki dershaneli olması nedeniyle dördüncü ve beşinci sınıf

²⁹² Tangülü, a.g.m., s.395.

²⁹³ Kılıç, "Demokrat Parti Dönemi Milli Eğitim Politikaları", s. 121-123.

²⁹⁴ Tangülü, a.g.m., s. 397-398.

öğrencileri eğitimlerine 21 Şubat Kurtuluş İlkokulunda devam etmişlerdir. Bu okul 1965 yılı Aralık ayında kendi binasına kavuşmuştur.²⁹⁵

Şair Zihni İlkokulu 1944 yılında İnönü İlkokulu olarak eğitim ve öğretime başladığı bilinmektedir. İlk mezunlarını 1949 yılında veren okul bu tarihte toplamda 27 öğrenci mezun etmiştir. İnönü İlkokulu 1952-1953 ders yılında isim değiştirerek Şair Zihni İlkokulu adını almıştır.²⁹⁶ Daha önce alınan bir karar ile tekrar yapılmasına karar verilen Şair Zihni İlkokulu 1958 yılında yıkılmıştır. 23 Haziran 1958 Pazartesi günü dönemin Gümüşhane Valisi Alaaddin Sarıalioğlu, Bayburt Kaymakamı İlhami Ballı, Bayburtlu Gümüşhane eski milletvekili Dr. Zeki Salih Başağa, Maarif Müdürü, hükümet erkani, öğretmenler, Şair Zihni İlkokulu mezunları ve halktan kişilerin katılımı ile yeni okul binasının temeli atılmıştır. Kısa sürede yapımı tamamlanan Şair Zihni İlkokulu eğitim ve öğretim hayatına devam etmiştir.²⁹⁷

1951-1952 eğitim ve öğretim yılında Bayburt merkezde 3, köylerde 66 olmak üzere toplam 66 ilkokul bulunmaktadır. Köy okullarının 32 tanesi öğretmenli, 8 tanesi öğretmenli ve eğitimci, 23 tanesi ise eğitimcidir. Şehirdeki ilkokullar öğretmenli olup ilçe genelinde çeşitli nedenlerle kapalı olan okul sayısı ise 6'dır. Şehirde 5 sınıflı okul sayısı 3 olup köylerde ise 18'dir. 1951-1952 eğitim ve öğretim yılında Bayburt'ta 6 146 öğrenci ilkokula devam etmekte olup bu öğrencilerin 1 081'i şehirlerde 5 065'i ise köylerde öğrenim görmektedir. Öğrencilerin cinsiyete göre dağılımına bakacak olursak 3 847'si erkek, 2 299'u da kızlardan oluşmaktadır. Bahse konu ders yılında beş sınıflı ilkokullardan 428, üç sınıflı ilkokullardan 217 öğrenci mezun olmuştur.²⁹⁸

Tablo 6. 1951-1952 eğitim ve öğretim yılında Bayburt'ta ilkokula giden öğrenci sayıları
(*Milli Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1951-1952, 1953*).

Yer	Erkek	Kız	Toplam
Bayburt	3 847	2 299	6 146
Şehir	701	380	1 081
Köy	3 146	1 919	5 065

1951 yılında Gümüşhane Vilayetine, aralarında Bayburt ilçesinin de bulunduğu resmi ilkokullara ait bütçe incelendiğinde öğretmenler ve diğer görevliler için devlet ve il bütçesinden toplamda 701 878 lira para ayrılmıştır. Tesisat ve öğretim gereçleri, yapım

²⁹⁵ *Bayburt'ta Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim*, Bayburt İl Millî Eğitim Müdürlüğü Yayınları, 1998, s. 11-19.

²⁹⁶ Göktaş, a.g.e., s. 139.

²⁹⁷ *Bayburt Haber*, 23 Haziran 1958, s. 1.

²⁹⁸ *Milli Eğitim İstatistikleri İlköğretim (1951-1952)*, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı, Ankara, s. 38 ve 170-171.

ve onarım ve diğer giderler 122 626 lira olup resmi ilkokullara ait toplam bütçe 824 504 liradır.²⁹⁹

Gümüşhane Vilayeti genelinde 1953-1954 eğitim öğretim yılında 16 699, 1956-1957 eğitim ve öğretim yılında 18 407 ve 1959-1960 eğitim ve öğretim yılında 20 736 öğrenci ilkokullarda öğrenim görmektedir. İl genelinde ilköğretim okullarına devam eden öğrenci sayısının önemli bir kısmını da Bayburt ilçesinde eğitim veren ilkokullar oluşturmaktadır. Yine Gümüşhane ili sınırları içerisinde yer alan ilkokullardan 1959-1960 ders yılı itibari ile beş yıllık okullardan 1 714 ve üç yıllık eğitimli okullardan 107 öğrenci mezun olmuştur. İl genelinde ilkokullarda görev yapan öğretmen sayılarına bakacak olursak 1953-1954 ders yılında 223, 1956-1957 ders yılında 255, 1959-1960 ders yılında 283 öğretmenin görev yaptığı bilinmektedir.³⁰⁰

1954 yılında Bayburt şehir merkezinde 3, köylerde 51 öğretmenli ve 19 eğitmeli olmak üzere ilçe genelinde toplamda 73 ilkokul bulunmaktadır. Bu okullardan 70'i 1954 yılı itibari ile eğitim ve öğretime devam etmekte olup 3'ü kapalı durumdadır. İlçede 100 köyde ilkokul ve öğretmen bulunmamaktadır.³⁰¹

1957-1958 eğitim-öğretim yılında köylerde 94 ilkokul bulunmaktadır. 1958 yılında yapılmasına karar verilen Burnaz, Yakup Abdal ve Hadrak ilkokullarının ihalesi yapılmıştır. Bu okullara ilaveten Kaliskavar ve İspirdanzut köylerinde de ilkokul yapılması işi müteahhide verilmiş bulunmaktadır. Bunun dışında okulu bulunmayan köylere de okul yapılması için çalışmaların devam ettiği bilinmektedir. Bir sonraki ders yılı itibariyle Bayburt'a bağlı köylerde ki okul sayısının 109'a ulaşması planlanmıştır.³⁰²

1960-1961 eğitim ve öğretim yılında Bayburt genelinde 102 ilkokul bulunmaktadır. Bu ilkokullardan 4'ü şehir merkezinde 98'i de köylerde bulunmaktadır. Köy ilkokullarının 81'i öğretmenli, 12'si öğretmenli ve eğitimli, 5'i de eğitimlidir. Şehirde 3 sınıflı bir ve 5 sınıflı üç ilkokul bulunmakta olup köylerde 3 sınıflı 12, beş sınıflı 66 ilkokul eğitim hizmeti vermektedir. Bahse konu eğitim ve öğretim yılında 1 576'sı şehirde, 7 534'ü köylerde olmak üzere Bayburt kazasında 9 110 öğrenci ilkokula devam etmektedir. Bu öğrencilerin 6 015'i erkek, 3 095'i de kız öğrencilerden oluşmaktadır. 160-1961 eğitim ve öğretim yılında 5 sınıflı okullardan 704, 3 yıllık eğitimli okullardan

²⁹⁹ *Milli Eğitim İstatistikleri İlköğretim (1951-1952)*, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı, Ankara, s. 350-351.

³⁰⁰ *Milli Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1953-1960*, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı, Ankara, 1963, s. 33 ve 116-117.

³⁰¹ Paşaoğlu, a.g.m., s. 104.

³⁰² *Bayburt Haber*, 9 Haziran 1958, s. 2.

51 öğrenci mezun olmuştur. 163 öğrenci ise çeşitli sebeplerden dolayı okuldan ayrılmak zorunda kalmıştır.³⁰³

Tablo 7. 1960-1961 ders yılında Bayburt'ta sınıf teşkilatına göre ilkokul sayıları (*Milli Eğitim İstatistikleri 1960-1961, 1965*).

Yer	Sınıf Teşkilatına Göre					Toplam
	1 Sınıflı	2 Sınıflı	3 Sınıflı	4 Sınıflı	5 Sınıflı	
Bayburt	9	5	13	6	69	102
A - Şehirlerde	-	-	1	-	3	4
B - Köylerde	9	5	12	6	66	98
a-Öğretmenli	8	4	5	4	60	81
b-Öğretmenli- Eğitmenli	-	-	4	2	6	12
c- Eğitmenli	1	1	3	-	-	5

DP döneminde Bayburt şehrinde Ortaöğretim kademesinde eğitim veren Bayburt Ortaokulu bulunmaktaydı. 1928 yılında Doğu Anadolu ziyaretine çıkan dönemin Maarif Vekili Mustafa Necati Bey Bayburt şehrine uğrayarak Belediye Otelinde onuruna verilen yemekte kendisinden Bayburt'a bir ortaokul yapılması istenir. Mustafa Necati Bey'in talimatı ile Bayburt'ta bir ortaokul yapılması çalışmalarına başlanır. 1928 yılında eğitim hayatına başladığı bilinen Bayburt Ortaokulu şehrin ortaöğretim kademesindeki bu önemli ihtiyacı karşılamıştır.³⁰⁴

Bayburt Ortaokulu'nun ilk öğrencilerinden olan Selahattin Tuncer bu okulun açılış sürecini şu şekilde anlatmaktadır:

1928 yılının Ağustos ayı içerisinde Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey Doğu illerinde bir seyahate çıkmış, Erzurum'dan Bayburt'a gelip bir gece kaldıktan sonra Gümüşhane üzerinden Trabzon'a geçecektir. Bu Bayburt Ortaokulunun açılması için çırpınan Bayburtlular ve gençliğin lideri Mehmet Turan ve öğretmenler için bulunmaz büyük bir mutlu tesadüftür. Bakanın karşılanmasına ve ağırlanması için daha önceden hazırlıklara başlanılmıştır. Sonunda Bakanın geldiği gün tüm Bayburtlular başta bir askeri karşılama bölüğü ve 3 okulu temsil eden 4 öğrenci, Bahçelerbaşı mevkiinde bakanı karşılamaya hazırdırlar. Mustafa Necati Bey Bayburt halkı tarafından coşkulu ve heyecanlı bir şekilde alkışlar ve tezahüratlar eşliğinde makam arabasından inerek ihtiram kıtası ile birlikte toplanan halkı coşkulu bir şekilde selamlayarak okulları temsilen kendisini karşılamaya gelen öğrencilerin önünde durur. İlk yatı mektebi öğrencisi ve ardından merkez mektebi öğrencisi Bakanın elini öpüp hoş geldin dedikten sonra sıra Tuzcuzade mektebinin mümessili olan bana gelir. Daha önce öğretmenlerimiz; Bakan Bey bizden bir şey sorarsa ortaokul istediğimizi kendisine arz etmemiz tembihlenmişti. Bakan Bey önüme gelince ileri çıkıp elini öptüm, elimi bırakmadan 'benden bir şey istiyor musun' diye sorunca 'evet efendim sizlerden mühim bir şey talep ediyoruz. İlkokulu biz bu yıl bitirdik. Bayburt'a en yakın ortaokul Gümüşhane ve Erzurum'da bulunmakta. Biz dar gelirli ailelerin çocuklarıyız. Okumak istiyoruz. Fakir olduğumuz için babalarımız bu illerdeki okullara bizi gönderemez.

³⁰³ *Milli Eğitim İstatistikleri İlköğretim (1960-1961)*, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı, Ankara, 1965, s. 46 ve 214-215.

³⁰⁴ *Okulumuzun Tarihiçesi*, Bayburt Ortaokulu, erişim 28 Şubat 2022, bayburtortaokulu.meb.k12.tr.

Onun için siz vekilimizden ortaokul istiyoruz.’ Deyince Bakan ‘peki evladım, Allah’ın izniyle bu konunun gereğini yapacağım’ deyince öğrenciler, öğretmenler ve oraya toplanan Bayburtlular Bakan Beyi büyük bir heyecanla alkışladılar. Merhum Mehmet Turan Bey, akşam yemeğinde bakan bey onuruna bir folklor gecesi düzenlemiş ve bu gecede öğrenciler bar gösterilerinde bulunmuş, Mehmet Bey de Bayburt Folkloru ve halk şairleri konusunda geniş bilgiler verdikten sonra Bakanın bir kurtuluş savaşçısı ve Atatürk’ün inkılapçı kişiliğini dile getiren heyecanlı nutkunun sonunda ; ‘Bu gün bir yavrumuzun zat-ı devletlerine arz ve istirham ettiği gibi sizden bütün biz Bayburtluların tek dileği ilçemizde bir Ortaokul açılması lütfunda bulunmanızdır.’ diyerek nutkunu tamamlar. Bayburt’ta bulunduğu süre zarfında gerek karşılanması gerek içtenlikle ağırlanması ve gerekse de halkın kendisine göstermiş olduğu bu yakın ilgiden dolayı Mustafa Necati Bey; ‘Bayburtluların haklı ve acil taleplerini gerçekleştirmek devletimizin bir bakanı olarak benim için çok önemli bir yer arz edecektir.’ Diyerek hemen oracıkta özel kalem müdürüne talimat vererek Bayburt’ta bir ortaokul açılması için bakanlığa hitaben tel emrini dikte ettirerek derhal postanenden Ankara’ya yazdırır.³⁰⁵

Bayburt Ortaokulu ilk olarak Ozulu Ethem Efendinin konağında eğitime başlamıştır. Okulun bir numaralı öğrencisi Vasfi Ocaklı, iki numaralı öğrencisi ise Selahaddin Tuncer olmuştur. Mahmut Kemal Yanbeğ’in müdürlüğü döneminde Bayburt Ortaokulu Nevres Atamer’in binasına taşınmış daha sonra ise Cumhuriyet Otelinin alt katında eğitim-öğretime devam etmiştir.³⁰⁶

1928 yılı itibari ile Bayburt Ortaokulu’nun 2 sınıf halinde toplam 40 öğrencisi bulunmaktadır. 1929 yılında ise bu sayı 65’e yükselmiştir. Bayburt Ortaokulu’nun ilk müdürü Osman Galip Bey’dir. 1930-1931 ders yılında Mahmut Kemal Yanbeğ müdür olmuştur. 1931-1932 ders yılında öğrenci sayısı 100’e ulaşmıştır. 1942-1943 eğitim ve öğretim yılında İbrahim Öztürk Bayburt Ortaokulu müdürlüğüne atanmıştır. Bu tarihe kadar çeşitli binalarda eğitim veren Bayburt Ortaokulu, müdür İbrahim Öztürk’ün gayretleri ile birlikte 1947 yılında kendi binasına kavuşmuştur.³⁰⁷

1950 yılı itibari ile Gümüşhane vilayetinde ortaokul kademesinde eğitim veren iki ortaokul bulunmaktadır. Bunlar Gümüşhane Ortaokulu ve Bayburt Ortaokulu’dur. 1949-1950 eğitim-öğretim yılında Bayburt Ortaokulu’nda 132’si erkek 11’i kız olmak üzere toplam 143 öğrenci eğitim görmektedir. Bu tarihte Bayburt Ortaokulu’nda 8’i erkek 2’si kadın olmak üzere 10 öğretmen görev yapmaktadır.³⁰⁸ 1950-1951 eğitim ve öğretim yılında ise Bayburt Ortaokulu’nda 134’ü erkek ve 11’i kız toplam 145 öğrenci öğrenim görmektedir. Bu tarihte okulda görev yapan öğretmen sayısına bakacak olursak 7’si erkek 1’i kadın olmak üzere 8 kişiden oluşmaktadır.³⁰⁹

³⁰⁵ Selahattin Tuncer “Bayburt Ortaokulunun Açılış Hikâyesi” *Bayburt Postası*, 16 Şubat 1987, s. 2, 27 Şubat 1987, s. 3, 2 Mart 1987, s. 3, 9 Mart 1987, s. 2.

³⁰⁶ Selahattin Tuncer, “Bayburt Ortaokulunun Açılış Hikâyesi”, *Bayburt Postası*, 9 Mart 1987, s. 2.

³⁰⁷ *Bayburt’ta Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim*, Bayburt İl Milli Eğitim Müdürlüğü Yayınları, 1998, s. 12-13.

³⁰⁸ Önder Duman, “Maarif Yıllıklarına Göre Cumhuriyet’in İlk Çeyreğinde Gümüşhane’de Eğitim (1923-1950)”, *Mavi Atlas*, Sayı: 7, 2016, s. 68-69.

³⁰⁹ *Milli Eğitim İstatistikleri Orta Öğretim 1950-1951*, Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara, 1951, s. 44-45 ve 216.

1953-1954 eğitim ve öğretim yılında 162'si erkek 14'ü kız olmak üzere toplam 176 öğrenci Bayburt Ortaokulu'nda öğrenim görmektedir. 1953-1954 ders yılında Bayburt Ortaokulu'ndan 24 öğrenci mezun olmuştur. 1959-1960 eğitim öğretim yılı verilerine bakıldığında Bayburt Ortaokulu'na kayıtlı 438 öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrencilerin cinsiyete göre dağılımına bakıldığında 408'i erkek, 30'u kız öğrencilerden oluşmaktadır. Bahse konu ders yılında 51 öğrenci bu okuldan mezun olmuştur. 1953-1960 yılları arasında Bayburt Ortaokulu'nun öğrenci sayısı yıllara göre sürekli bir artış eğilimi göstermiştir. Belirtilen yıllar arasında öğrencilerin takip ettikleri yabancı diller Fransızca ve İngilizcedir. 1953-1954 eğitim ve öğretim yılında Bayburt Ortaokulu'nda 8 öğretmen görev yapmaktadır. 1959-1960 eğitim öğretim yılında Bayburt Ortaokulu'nda görev yapan öğretmen sayısı 14'tür.³¹⁰

Tablo 8. Bayburt Ortaokulu 1953-1960 öğrenci ve öğretmen sayıları (*Milli Eğitim İstatistikleri 1953-1960, 1963*).

Ders Yılı	Erkek Öğrenci	Kız Öğrenci	Toplam	Öğretmen
1953-1954	162	14	176	8
1954-1955	181	23	204	10
1955-1956	194	20	214	6
1956-1957	265	29	294	6
1957-1958	297	32	329	17
1958-1959	360	33	393	19
1959-1960	408	30	438	14

1958 yılında Bayburt Ortaokulu'na devam eden öğrenci sayısı 344 olup öğretmen sayısı ise 6'dır. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 57'dir. Bu tarihte Gümüşhane iline bağlı ilçeler arasında ortaokul bünyesinde en fazla öğretmen ve öğrenciye sahip ilçe Bayburt'tur. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 1950-1957 yılları arasında Bayburt Ortaokulu yaptırma derneğine 25 000 lira yardım yapılmıştır.³¹¹

Bayburt Ortaokulu'nun 1953-1955 yılları arasındaki bütçesi incelendiğinde 1953 yılında öğretmen, memur ve hizmetlilere ödenen maaş ve ücretler ile birlikte okulun diğer giderleri de eklendiğinde toplam bütçe 35 213 liradır. Bu sayı 1954 yılında 44 042 lira, 1955 yılında ise 44 424 liraya ulaşmıştır. 1953 yılında öğretmenlere ödenen maaş, ek görev, zam, tazminat, ilave ders ücretleri, yolluklar ve ikramiyelerin toplam miktarı 28 999, 1954 yılında 34 200 ve 1955 yılında 33 436 liradır.³¹²

³¹⁰ *Milli Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim (1953-1960)*, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı, Ankara, 1963, s. 80-81.

³¹¹ *TBMM Tutanak Dergisi*, 11. Dönem, Cilt: 3, 24 Mart 1958, s. 36-46

³¹² *Milli Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim (1953-1960)*, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı, Ankara, 1963, s. 402.

Bayburt Ortaokulu, okul ziyaretleri kapsamında 10 Mayıs 1953 tarihinde Gümüşhane Ortaokulu'na gezi düzenlemiştir. Öğretmen ve öğrencilerin yer aldığı Bayburt Ortaokul kafilesini, Gümüşhane Ortaokulu öğrencileri ve öğretmenleri şehrin girişine yakın bir yerleşim yeri olan Tekke'de karşılamış, ardından hep birlikte Gümüşhane Ortaokulu'na gidilmiş, dönemin Bayburt Kaymakamı Kâmil Paşaoğlu, diğer protokol üyeleri ve öğrencilerin katılımı ile öğlen yemeği yenilmiştir. İki okul öğrencileri arasında ilk önce ping pong müsabakası ardından da voleybol maçı yapılmıştır. Ziyaretin öğrencilerin sosyal ve kültürel anlamda gelişimi açısından faydalı olduğu ifade edilmiştir.³¹³

Tablo 9. Bayburt Ortaokulu'nun 1953-1960 yılları arasında verdiği mezun sayıları (*Milli Eğitim İstatistikleri 1953-1960, 1963*).

Ders Yılı	Erkek Öğrenci	Kız Öğrenci	Toplam
1953-1954	24	1	25
1954-1955	46	8	54
1955-1956	41	1	42
1956-1957	27	4	31
1957-1958	48	6	54
1958-1959	74	5	79
1959-1960	46	5	51

DP döneminde Bayburt'ta faaliyet gösteren eğitim kurumlarından biriside Akşam Kız Sanat Okulu'dur. 1949-1950 ders yılında Akşam Kız Sanat Okulu olarak eğitim ve öğretim hayatına başlamıştır. 1949-1950 eğitim öğretim yılında açılan Bayburt Kız Sanat Okulu'na, bu ders yılının başında bir müdür ve bir öğretmen tayin edilmiştir.³¹⁴ Bu okulun ilk müdürü Saniye Sarıca'dır. Kısa süre içerisinde öğrenciler tarafından bu okula talebin arttığı görülmektedir. Bahse konu okul 1953-1954 ders yılında Kız Orta Sanat Okulu'na dönüştürülmüştür. 1957-1958 eğitim döneminde ise bütün kolları ile beraber Kız Enstitüsü olarak öğretime açılmıştır. 1958 eğitim yılında okul müdiresi olarak Gönül Bağdatlıoğlu görev yapmaktadır. Kız Enstitüsü'nden mezun olan öğrenciler lise ve dengi okullardan mezun olanlara benzer haklara sahip olabiliyordu. Bahse konu okulda müfredatta yer alan derslerin dışında meslek derslerinin de okutulduğu bilinmektedir. Bu dersler biçki, dikiş, nakış, çiçek, moda, çamaşır, şapka, yemek, ev idaresi vb. derslerden oluşmaktadır.³¹⁵

³¹³ *Demokrat Gümüşhane*, 14 Mayıs 1953, s. 1 ve 4.

³¹⁴ *TBMM Tutanak Dergisi*, 8. Dönem, Cilt: 24, 13 Aralık 1950, s. 301.

³¹⁵ *Bayburt Haber*, 9 Haziran 1958, s. 3.

Kız Enstitüsü'nün talebelerine kazandırdığı en önemli fayda yaparak-yaşayarak öğrenme becerisidir. Bunun yanında yemek ve ev idaresine yönelik dersler ile kız öğrencilerin gelişimine katkı sağlamaktadır. 1958 yılı itibariyle Akşam Sanat Okulu'nda 60, Kız Orta Sanat'ta 14 ve Kız Enstitüsü'nde 21 kız öğrenci öğrenim görmektedir. Bahse konu okulun masraflarının karşılanabilmesi için Millî Eğitim Bakanlığı tarafından beş bin lira gönderilmektedir. Bu paranın beş yüz lirası okula devam eden ancak maddi durumu iyi olmayan öğrencilerin alması gereken malzemeler için kullanılmaktadır. Okulun farklı zamanlarda hazırlamış olduğu sergilerde öğrencilerin becerileri ve okulun eğitim hayatındaki yeri toplum nezdinde taktir görmüştür.³¹⁶

1958 yılında köyden gelen öğrencilerin barınma ihtiyacını karşılamak amacıyla daha önce Maarif Vekaletinin göndermiş olduğu yardım ve halktan toplanan para ile 60 kişilik bir orta okul pansiyonu yapılmıştır. Pansiyon yapılmadan önce eski milletvekili Dr. Zeki Başağa, Maarif Müdürü Selahattin Ortaç, Ali Bağdatlıoğlu, Gönül Bağdatlıoğlu, Necla Sayar ve M. Ali Ergülü'nün teşebbüsleriyle kira ile tutulan bir binada köyden gelen öğrencilerin barınma ve yemek ihtiyaçlarının karşılandığı bilinmekteydi. Yeni yapılan pansiyon ile birlikte öğrenciler, kira masrafı olmayan, daha konforlu bir barınma yerine sahip olmuşlardır. Ayrıca Maarif Vekaletinin yeniden yapmış olduğu 25 bin liralık yardım ile pansiyonun ikinci katı da yapılarak barınacak öğrenci kapasitesi 100'e çıkarılmıştır. Böylece bu dönemde köyden gelen öğrencilerin öğrenim hayatında en önemli gereksinimlerinden birisi olan barınma ve yemek ihtiyacı karşılanmıştır.³¹⁷

DP döneminde Bayburt ilçesinde eğitim veren bir lise bulunmamaktadır. 1966-1967 eğitim ve öğretim yılında Bayburt Lisesi açılarak eğitim ve öğretim hayatına başlamıştır. Daha önce farklı bir binada eğitim ve öğretim hayatına başlayan Bayburt Lisesi, 1968 yılında Tuzcuzade Mahallesinde bulunan ve bugün hala kullanılan binasına taşınmıştır.³¹⁸

1952 yılı itibari ile Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olarak Bayburt'ta bir dokumacılık kursu açılmıştır. Bayburt'ta dokumacılık özellikle ehlam dokumacılığı çok eski dönemlerden itibaren yapılmaktadır. Bu kapsamda bu kursun açılmasının bir nedeni de bu kültürü yaygınlaştırarak gelecek kuşaklara aktarmak olmuştur. Kursun ihtiyaçları kapsamında bakanlık iplik, örnek ve diğer gerekli malzemelerin temini noktasında yardımda bulunduğu bilinmektedir. Bu tarihte kursun bir öğretmeni ve 31 öğrencisi bulunmaktadır. Kurs öğretmeni, evlerde yeni usullere göre tezgahlar kurulmasını planlamıştır. Ancak bu tezgahların kurulup kurulmadığını tespit edebilmiş

³¹⁶ *Bayburt Haber*, 9 Haziran 1958, s. 3.

³¹⁷ *Bayburt Haber*, 9 Haziran 1958, s. 2.

³¹⁸ *Bayburt'ta Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim*, Bayburt İl Milli Eğitim Müdürlüğü Yayınları, 1998, s.32.

değiliz. Bunun yanında bu tarihte eski usul tezgahlarda yün ipliğinden ehramların imal edildiğini görmekteyiz.³¹⁹

1965 yılı verilerine göre Bayburt'ta 20 557'si erkek, 8 388'i kadın olmak üzere toplamda 28 945 kişi okuma yazma bilmektedir. Bu tarihte okuma yazma bilmeyenlerin sayısına bakacak olursak, 18 053'ü erkek ve 35 467'si kadın, toplam 53 520 kişi okuma yazma bilmemektedir. Bu verilere göre nüfusun önemli bir kısmı okuma yazma bilmemektedir. Okuma yazma bilmeyen nüfusun cinsiyete göre dağılımına baktığımızda kadınların sayısının oldukça fazla olduğunu görmekteyiz.³²⁰ 1920 Bayburt doğumlu ve Bayburt'ta uzun yıllar öğretmenlik ve ilköğretim müfettişliği yapmış olan Cemal Yetişen'in 1960-1968 yılları arasında ki Gümüşhane Milli Eğitim Müdürlüğü zamanında Bayburt'ta okul yapımı ve her köye bir okul kampanyası başlatılarak Bayburt'ta birçok okul yapılarak eğitim-öğretim hayatına kazandırılmıştır.³²¹

4.4. Kurtuluş Kutlamaları

Birinci Dünya Savaşı sırasında Kafkas Cephesinde yaşanan Sarıkamış faciasından sonra Ruslar 16 Şubat 1916 tarihinde Erzurum'u işgal ettikten sonra ileri harekâtlarına devam ederek Erzurum-Trabzon hattı üzerinde bir bütünlük sağlayabilmek için bu güzergâh üzerinde stratejik bir konumda bulunan Bayburt'u ele geçirmek istiyorlardı. Ancak Ruslar Kop Dağı ve çevresinde hiç beklemedikleri bir direniş ile karşılaştılar. Türk askeri tarihinde "İkinci Plevne" olarak adlandırılan Kop Dağı Savaşlarında yöre halkının da destek verdiği Türk ordusu, Ruslara karşı büyük bir direniş göstermiştir. Ancak devam eden savaşlar sonucunda Rus ordusunun Kop Cephesini yarması üzerine Türk ordusu geri çekilmek zorunda kalmıştır. Çoruh Vadisi boyunca ilerleyen Ruslar 16 Temmuz 1916 günü Bayburt'u işgal etmiştir.³²²

1917 Ekim ayında Rusya'da patlak veren Bolşevik İhtilali ile birlikte Çarlık rejiminin yıkılmasından sonra 18 Aralık 1917 tarihinde Ruslar ile imzalanan Erzincan Mütarekesi, Rusya ile savaşı sona erdirmiştir. Rusların bölgeden çekilmeye başlamalarının ardından onların yerlerini Ermeni çeteleri almıştır. Ermeni çeteleri, göç etmeyip Bayburt'ta kalan Müslüman halka karşı büyük bir katliam hareketine girişmiştir. Özellikle 16 Şubat 1918 tarihinde Ermeniler tarafından gerçekleştirilen Taş Mağazalar Katliamı, Müslüman halk arasında büyük bir infiale neden olmuştur. Ve nihayet 1 yıl 7

³¹⁹ *Vatan Gazetesi Gümüşhane İlavesi*, 28 Ocak 1953, s. 11.

³²⁰ *24 Ekim 1965 Genel Nüfus Sayımı*, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Yayın No: 537, Ankara, 1968, s. 295-297.

³²¹ Fikret Algan, "Son Elli Yıldan Bayburt Anıları, Okullarımız Öğretmenlerimiz", *Bayburt Postası*, 30 Ağustos 1993, s. 2.

³²² Okur ve Göktaş, a.g.m., s. 174-175.

ay 5 gün işgal altında kalan Bayburt, Türk ordusunun 21 Şubat 1918 tarihinde şehre girmesiyle beraber işgalden kurtulmuştur.³²³

21 Şubat 1918 tarihli Bayburt'un düşman işgalinden kurtuluşu Cumhuriyet Dönemi'nde Bayburt'ta milli bir bayram olarak büyük bir coşku içinde kutlanmıştır. 1934-1941 yılları arasında Bayburt Belediye Başkanlığı yapan Tevfik Çoruh ve dönemin Bayburt Ortaokul Müdürü Mahmut Kemal Yanbeğ'in Kurtuluş Bayramı etkinliklerinin ilk düzenleyicileri oldukları bilinmektedir. Kutlamalar belirli bir ön hazırlık çalışmasının ardından yapılmaktaydı. İlk kutlamalar Ermeniler tarafından Müslüman halkın canice katledildiği Taş Mağazalar önünde gerçekleşmiştir. 1940'lı yılların başından itibaren Kurtuluş Bayramı kutlamaları Cumhuriyet Caddesi üzerinde gerçekleştirilmeye başlanmıştır.³²⁴

Kurtuluş kutlamalarından önce Aralık ayında Kurtuluş Komitesi oluşturulur, kaymakam veya belediye başkanı bu komitenin başkanlığını üstlenirdi. Komite çalışmalarını tamamladıktan sonra kutlama programını ilan ederdi. Program genellikle önceki yıllar ile benzerlik göstermesiyle birlikte, birtakım yeniliklerde eklenirdi. Program genellikle 10-15 maddeden oluşmaktadır. Program kapsamında gerçekleştirilen başlıca etkinlikler; piyesler, halk oyunları, komediler, bilgi yarışmaları, kayak yarışları, cirit oyunları, futbol, voleybol, boks, tiyatro, ortaoyunu ve diğer etkinliklerdir.³²⁵

12 Aralık 1947 yılında İstanbul'da Bayburt Kültür ve Yardım Derneği'nin kurulmasıyla birlikte kurtuluş yıldönümleri Bayburt dışında da kutlanmaya başlamıştır. Bu dernek tarafından, kuruluşunun ilk yılında Beyoğlu Halk Evinde düzenlenen bir törenle Bayburt'un düşman işgalinden kurtuluşu kutlanmıştır. Bu kutlamalar derneğin kuruluşundan bugüne kadar devam etmektedir.³²⁶ Kurtuluş kutlamaları İstanbul'dan sonra Ankara ve İzmir'de de yapılmaya başlanmıştır. Bu şehirlerde Bayburt'un kurtuluş etkinliği kapsamında oluşturulan kutlama komiteleri Bayburt Belediyesi'nden bar ve saz ekibi talep ediyordu.³²⁷ İstanbul'da Bayburt Kültür ve Yardım Derneği tarafından 1947 yılında gerçekleştirilen ilk törene Bayburtlu Kemani Zakir Peksert ve bir oyun ekibi davet

³²³ Bayburt'un Kurtuluş günü tarihi belirlenmesinde farklı tarihlendirmeler yapılmıştır. Serdar Göktaş'a göre askeri belgeler ve diğer yazılı eserler incelendiğinde kurtuluş günü 20 Şubat 1918'dir. (Serdar Göktaş, "Askeri Belgeler Işığında Bayburt'un Kurtuluş Gününe Dair Bazı Tespitler", *İşgalden Kurtuluşun 100. Yılında Bayburt*, Bayburt Üniversitesi Yayınları, 2019, s. 287-289), Ersoy Zengin'e göre ise Türk Süvari Birliklerinin 19 Şubat 1918'de şehre girmeye başladığını ve tamamının 21 Şubat'ta şehre girdiğini belirtmiştir. (Ersoy Zengin, "Tarihsel Süreçte Bayburt'ta Kurtuluş Kutlamaları" *İşgalden Kurtuluşun 100. Yılında Bayburt*, Bayburt Üniversitesi Yayınları, 2019, s. 332-355.

³²⁴ Cemal Yetişen, "Kurtuluş Bayramlarımız" *Bayburt Postası*, 1 Mart 1992, s. 3.

³²⁵ Zengin, a.g.m., s. 340-341.

³²⁶ "Dernek Tarihi" Bayburt Kültür ve Yardımlaşma Derneği, erişim 17 Mart 2022, bayburtderneği.org/dernek-tarihi/.

³²⁷ Zengin, a.g.m., s. 342.

edilmiştir.³²⁸ İstanbul, Ankara ve İzmir’de faaliyet gösteren bu dernekler hazırlamış oldukları dergi ve kitapları Bayburt’un kurtuluş yıl dönümünde yayınlamışlardır.³²⁹

Bayburt’un düşman işgalinden kurtuluşu DP döneminde de büyük bir coşku ile kutlanmaya devam etmiştir. Bayburt Gazetesine göre işgalden kurtuluşun 32. yıldönümü olan 21 Şubat 1950 tarihinde gerçekleşen kutlama programı şöyledir:

Bugün bütün dükkân kahve, otel, hususi ve resmi binalar bayraklarla süslenecek ve dükkân kahve ve sair müesseseler tören saatinden yarım saat evvel başlamak üzere kapanacak, tören nihayetinde açılacaktır. Törene saat 10’da askeri işgal kıtasının temsili işgale başlaması ile başlanacak, bayrak hükümet direğine çekilecek, müteakiben Halk Evi bandosu tarafından istiklal marşı çalınacaktır. Resmi ve hususi teşekküller merasimden evvel kendilerine ayrılan yerleri alacaklardır. İstiklal Marşı’nı müteakip ortaokul öğretmenlerinden Bahir Sorguç, banka Müdürü Adil Çulha orta ve ilkokul öğrencileri tarafından günün önemini belirten konuşmalar yapılacaktır. Söylevleri müteakip geçit resmi yapılacak, halk esnaf teşekkülleri halinde bu merasime iştirak edecektir. Tören sonunda bütün resmi ve hususi teşekküllerin başkanları belediyede toplanarak garnizon komutanını ziyarete gidecek, müteakiben belediye reisi halkın tebriklerini kabul edecektir. Halkın eğlenmesi için her tarafta davul zurna çaldırılacak gece Halkevinde müsamere verilecektir. Gece fener alayı tertip edilecek, kale burçlarında meşaleler yanacaktır. Ayrıca saat kulesine elektrikle 32 rakamı yazılacaktır.³³⁰

21 Şubat 1953 Cumartesi günü Bayburt’un düşman işgalinden kurtuluşunun 35. yıl dönümü büyük bir merasimle kutlanmıştır. Kutlama törenine Kaymakam Kemal Paşaoğlu, DP Kaza İdare Heyeti Reisi Dr. Salih Zeki Başağa, Belediye Başkanı Necati Alp, CHP Kaza İdare Heyeti Reisi, Garnizon Kumandanı ve askeri erkân, adliye mensupları, DP Kaza İdare Heyeti Azaları ve yüzlerce halk katılmıştır. Milis kuvvetlerinin şehre girişinin ardından kurtuluş günü münasebetiyle konuşmalar yapıldıktan sonra şiirler okunmuş, milis kuvvetleri ve esnaf birlikleri resmi geçit yapmıştır.³³¹

1957 yılında önceki yıllardan farklı olarak Kurtuluş Bayramı etkinlikleri, 1918 yılında Ermeni çetelerin saldırılarına karşı, Müslüman kadınlar ve kızlar iffet ve namuslarını korumak için kendilerini kuyulara attığı Yukarı Kırzı Köyü’nde başlamıştır. Bölgenin ilk kez bir köyünde düzenlenmeye başlanan bir tören olması bakımından oldukça önemlidir.³³² Cemal Yetişen Yukarı Kırzı Köyü’nde 1957 yılında gerçekleşen bu ilk törende yaşananları şu şekilde ifade etmektedir.

Yukarı Kırzı’nın bu ilk töreninde, Aydıntepe köyleri, dağı-taşı, Soğanlıları, tüm halkıyla ayağa kalkmışlardı sanki, yer-gök te, yürüklerde yerlerinden oynamıştı. Bayburt’tan çevreden, her yandan gelenlerle sokaklar, bacalar, meydan tıklım tıklım, hınca hınç dolup taşmıştı. Bir tarih kendi sahnesinde, roller torunları devredilmiş, bir canlılıkla yaşatılmış,

³²⁸ Zeki Başağa “Hatırladığım Kadarıyla” *Bayburt Postası*, 24 Mayıs 1990, s. 1.

³²⁹ Cemal Yetişen, “Kurtuluş Bayramı Yıldönümlerimiz” *Bayburt Postası*, 26 Mart 1992, s. 3.

³³⁰ *Bayburt Gazetesi*, 21 Şubat 1950, s. 1.

³³¹ *Demokrat Gümüşhane*, 23 Şubat 1953, s. 1-4.

³³² Cemal Yetişen, “Kurtuluş Bayramı Yıldönümlerimiz” *Bayburt Postası*, 16 Mart 1992, s. 3.

yaşanılmıştı o gün Yukarı Kırzı Köyünde. Başlarında Süleyman Ağaları, binicileri yamçılı, tam teçhizatlı atlılar, çeteci giysili ve kuşamlı milis kafilesi çok alkışlanmıştı bu törenlerde.³³³

Bayburt'ta çıkan ve 1953 yılında yayın hayatına başlayan Bayburt Postası isimli gazete kurtuluş günü anısına 21 Şubat'ta yayınlanmaya başlamıştır. Bayburt Postası Gazetesi sahibi Osman Okutmuş, gazetenin 21 Şubat 1953 yılında çıkan ilk sayısında "Kahraman Bayburtlu hemşerilerim kurtuluş bayramımızın 35. yılını bugün anacağız hepimize kutlu olsun" başlığı altında Bayburt'un Ruslar tarafından işgali ve yaşananları anlatan uzun bir yazı kaleme almıştır.³³⁴

Bayburt'un düşman işgalinden kurtuluşunun Kop Dağı savaşlarından başka şehir içi iki önemli simgesi vardır. Bunlardan biri Taşmağazalar katliamı, diğeri ise muhaceret göçtür. Bu iki acı hadise o dönemin hafızasında derin izler bırakmıştır. Ancak Taşmağazalar koruma altına alınması gerekiyorken bu konuda herhangi bir girişiminde bulunulmaması üzerine yıkılıp yok olmuştur. Burada şehit olan insanların kemikleri Kemal Kutlu'nun belediye başkanlığı döneminde, 1956 yılında Bayburt'un düşman işgalinden kurtuluşu yıldönümü münasebetiyle bütün köylerden getirilen topraklara sarılarak, katılımın yoğun olduğu büyük bir dini törenle İmaret Tepe Şehitliğine nakledilmişlerdir.³³⁵

1956-1972 yılları arasında Bayburt'un düşman işgalinden kurtuluşu münasebetiyle gerçekleştirilen kurtuluş törenlerinde Milis Kuvveti olarak on altı yıl çete başkanlığı yapan dönemin Zahit Mahallesi Milis Kuvveti Başkanı İlhan Görer 1 Mart 1993 tarihinde Bayburt Postası Gazetesinde yayınlanan beyanında, 1956-1972 yılları arasındaki Kutlamalar ile ilgili şunları söylemiştir:

Bizim dönemlerimizde Bayburt'ta bayramlarda faaliyet gösteren Milis Kuvvetleri beş halinde çalışırdı. Şehrin beş ayrı yönünden düşmanı kuşatmak ve şehri kurtarmak için harekete geçilir ve şehir kurtarıldıktan sonra hükümet binasına göndere Türk bayrağını çeken ve bayramda başarı gösteren çete başkanına veya atlı milis kuvvetleri başkanına günün kahramanı seçilerek Kaymakam tarafından gümüş kemer takılır ve o gün için günün kahramanı sayılırdı. Günün kahramanı seçilen Milis Çete Başkanı o gün için Belediye Başkanı, Kaymakam ve Garnizon Komutanı ile birlikte o gün için yapılan tören ve günün anlamını taşıyan kurtuluş gecesine katılırlardı. Şimdi ise eski törenler ve bayramlarda eski şevk ve heyecan olmadığı gibi gençlerimizde de bu heyecanı görmemekteyiz.³³⁶

1946 yılından itibaren Bayburt'un Kurtuluş yıldönümü münasebetiyle günün anlam ve önemine binaen seçim bölgesi milletvekilleri radyo konuşması yapmaktaydı. Bu uygulama DP döneminde de devam etmiştir. 1958 yılında bu uygulamanın usulüne uygun

³³³ Cemal Yetişen, "Kurtuluş Bayramı Yıldönümlerimiz" *Bayburt Postası*, 16 Mart 1992, s. 3.

³³⁴ Zengin, a.g.m., s. 338-339.

³³⁵ Cemal Yetişen, "Kurtuluş Bayramı Yıldönümlerimiz" *Bayburt Postası*, 2 Nisan 1992, s. 3.

³³⁶ İlhan Görer, "Eski Bayramları Arzuluyoruz", *Bayburt Postası*, 1 Mart 1993, s. 2.

olarak yapılmaması üzerine CHP Gümüşhane Milletvekili Necati Alp 3 Mart 1958 tarihinde TBMM Başkanlığına, Basın Yayın ve Turizm Vekili Sıtkı Yırçalı'nın şifahi olarak cevaplandırması isteği ile sorduğu soru şöyledir:³³⁷

“Bayburt’un düşman istilasından kurtuluşunun yıldönümü olan 21 Şubat 1958 tarihinde şimdiye kadar yapılmakta olan radyo konuşmalarının bir prensip kararı ile kaldırıldığı, sadece geçmişte bugün konuşmalarıyla iktifa edileceği hususu salahiyyetli vekil tarafından ifade edilmiş iken, bu prensip karardan neden sarfınazar edilmiştir?”

DP Balıkesir Milletvekili, Basın Yayın ve Turizm Vekili Sıtkı Yırçalı, CHP Gümüşhane Milletvekili Necati Alp’in Bayburt’un Kurtuluşu münasebeti ile yapılan radyo konuşmaları hakkında kendisinin şifahi olarak cevaplandırması üzere TBMM Başkanlığına sunulan sorusuna 30 Nisan 1958 tarihinde vermiş olduğu cevap şöyledir:

Kurtuluş yıldönümleri ve umumiyetle milli günlerimizi önceden tespit ederek muayyen zamanında ve radyo idaresince hazırlanmış programlarla kutlamayı kararlaştırdık ve tatbikine geçtik. Bu kararımızdan evvel hazırlanmış ve radyoda yayınlanması için muvafakat verilmiş bazı şahsi konuşmalar haricinde bu prensibi tatbik ede gelmekteyiz. Bayburt’un kurtuluş yıldönümündeki tatbikat da bu şartlar içinde cereyan etmiştir.³³⁸

21 Şubat 1959 yılında ki Kurtuluş Kutlamalarına Erzurum Atatürk Üniversitesi öğretim üyeleri de davet edilmiştir. Törene katılan öğretim üyelerinden Prof. Dr. Mehmet Kaplan günün anlam önemine binaen etkili bir konuşma yapmıştır. Konuşmasının son cümlesinde “Bir tarih kendi sahnesinde ancak bu kadar canlı yaşatılır” ifadesiyle kutlamaların ne kadar gerçekçi olduğunu ifade etmiştir.³³⁹

Erzurum’da yayınlanan Hür Söz Gazetesi’nin 20 Şubat 1960 tarihli sayısında Bayburt’un düşman işgalinden kurtuluşunun 42. yıldönümü münasebetiyle, Bayburt’ta kutlama öncesinde yapılan hazırlıklar şu şekilde anlatılmıştır:

Bir aydan beri hazırlıklarına devam edilen merasim filme alınacaktır. Merasime civar vilayet ve kazalardan heyetler, hazırlanan mahalli mehter takımı ve kalabalık bir halk topluluğu iştirak edecektir. Merasimin ilk kısmı muhtemelen bugün başlayacak ve yarın gece de Bayburt Kültür ve Yardımlaşma Cemiyeti bir kahramanlık gecesi tertip edecektir. Ayrıca belediye salonunda bir kurtuluş sergisi açılmıştır. Sergi pek alaka celp etmiştir. Gece kazamızda fener alayı tertip edilecek, ayrıca her ev bir meşale yakacaktır.³⁴⁰

Sonuç olarak 1930’lu yıllardan itibaren kutlanmaya başlanan Bayburt’un düşman işgalinden kurtuluşu, Birinci Dünya Savaşı’nda Bayburt’un Rus işgaline uğraması, işgal sonrası yaşanan göç hadisesi ve Ermenilerin yapmış olduğu katliamlar düzenlenen

³³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 9. Devre, Cilt: 4, 30 Nisan 1958, s. 257-258.

³³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 9. Devre, Cilt: 4, 30 Nisan 1958, s. 257.

³³⁹ Cemal Yetişen, “Kurtuluş Bayramlarımız” *Bayburt Postası*, 1 Mart 1993, s. 3.

³⁴⁰ *Hür Söz Gazetesi*, 20 Şubat 1960, s. 1.

törenlerle tekrar canlandırılarak genç nesillere bağımsızlık ve özgürlüğün kıymetini, birlik ve beraberliğin önemini, vatan savunmasının ne kadar kutsal bir görev olduğu bilincinin kazandırılması bakımından oldukça önemlidir. Günümüzde halen kutlanmaya devam eden 21 Şubat Bayburt'un düşman işgalinden kurtuluşu törenleri geçmiş ile şimdiki zaman arasında bağ kurulması yönünden önemli bir vazife görmektedir.

4.5. Sağlık

1938 yılında Bayburt'ta bir dispanser ve bu dispanserde görev yapan bir doktorun olduğu bilinmektedir. Ancak bu dönemde nüfus sayısına göre tek bir dispanser ve bir doktor, Bayburt'un sağlık ihtiyaçlarını karşılamaya yetmiyordu. 1950'li yılların başında Bayburt'ta bir askeri hastane ve bir sağlık merkezi bulunmaktaydı.³⁴¹ Bu dönemde vilayet merkezi Gümüşhane'de 75 yataklı bir devlet hastanesi bulunmakla birlikte biri özel idareye diğeri şahsa ait iki eczane vatandaşlara hizmet vermektedir.³⁴²

1950 yılı itibari ile Bayburt'ta Dr. Zeki Başağa serbest hekim olarak çalışmaktadır. Özellikle verem ve dahili hastalıklar mütehassisi olan Zeki Başağa muayenehanesinde pazartesi günü hariç haftanın her günü saat: 9-12 ve 13-18 saatleri arasında Bayburtlulara hizmet vermektedir.³⁴³ Bu muayenehane Ozulu Mehmet Efendi kahvesinin üst katında dört odalı bir dairede açılmıştır. Dr. Zeki Başağa aynı zamanda göğüs hastalıkları mütehassisi olduğu için muayenehanesinde röntgen cihazının da bulunduğu küçük bir laboratuvar kurmuştur. Dr. Zeki Başağa'nın dışında bu tarihte Bayburt'ta serbest çalışan bir pratisyen hekimin olduğu bilinmektedir.³⁴⁴

1950 yılında Bayburt'ta eczacı Tefvik Hacıbeyoğlu tarafından Merkez Eczanesi açılmıştır. Eczanede her nevi yerli, Avrupa ve Amerikan ilaçlarının her çeşidinin bulunduğu bilinmektedir. Merkez Eczanesi bu dönemde kazanın tek eczanesi olmasına rağmen Bayburt'un ihtiyacını karşılamasının yanında civar bölge vatandaşlarına da hizmet vermektedir.³⁴⁵ Ayrıca Tefvik Hacıbeyoğlu doğuda ve Bayburt'ta ilk ilaç laboratuvarını kuran, lokman tabletleri, gastrogutlar üreten, "Lokman" isimli bir mesleki dergi yayınlayan bir eczacıdır.³⁴⁶ 1954 yılında Bayburt'ta 260 000 liraya bir hastane inşaatına başlanılmıştır. Tifo ve frengi genellikle görülen hastalıklardır. Frengi hastalığı ile mücadele etmek için şehir dışında Hart ve Pulur Nahiyelerinde birer frengi ile mücadele istasyonu açılmıştır. 1954 yılı itibari ile Bayburt'ta Hükümet Tabipliğine bağlı

³⁴¹ Küçükkuşurlu, a.g.m., s. 62-64.

³⁴² *Vatan Gazetesi Gümüşhane İlavesi*, 28 Ocak 1953, s. 2.

³⁴³ *Bayburt Gazetesi*, 6 Şubat 1950, s. 4.

³⁴⁴ Zeki Başağa "Hatırladığım Kadarıyla", *Bayburt Postası*, 24 Mayıs 1990, s. 2.

³⁴⁵ *Bayburt Gazetesi*, 6 Şubat 1950, s. 4.

³⁴⁶ Cemal Yetişen, "Kuşaklarının Geliştirdiği Bayburt" *Bayburt Postası*, 7 Haziran 1990, s. 3.

bir doktor, bir dispanser sağlık memuru, bir gezici sağlık memuru, on köy sağlık memuru, bir belediye ebesi, bir köy ebesi ve iki odacı bulunmaktadır.³⁴⁷

DP dönemi 1956 mali yılında Bayburt Sağlık Merkezi için 181 413 lira ödenek ayrılmıştır. Bu paranın 50 000 lirası 1956 yılında ödenmiş olup geriye kalan 131 413 lirası 1957 yılında ödendiği bilinmektedir.³⁴⁸

1958 yılı mayıs ayında Bayburt'ta bir sıhhat yurdu açılarak hasta kabulü ve muayene işlemlerine başlamıştır. Bu tarihte sağlık yurdunun Baştabibi Dr. Necati Ulvi Kadioğlu'dur. 1958 yılının temmuz ayında yataklı hasta kabulüne başlayan hastanede bir Baştabip, bir operatör, bir doğum mütehassısı, üç sıhhiye memuru ve iki hasta bakıcı görev yapmaktadır.³⁴⁹ Kastamonu Cide Kazası Hükümet tabipliği görevinde bulunan Bayburtlu Dr. Nihat Kumbasar 1958 yılında Bayburt'ta yeni açılan sıhhat yurdu tabipliğine tayin edilmiştir. Aynı zamanda bu dönemde şehir halkının çok sevdiği askeri hastane baş tabibi Haşim Örnek ek görevlendirme ile bu sıhhat yurdu operatörlüğüne atanmıştır.³⁵⁰

³⁴⁷ Paşaoğlu, a.g.m., s. 101 ve 106.

³⁴⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, 9. Devre, Cilt: 17, 20 Kasım 1957, s. 218.

³⁴⁹ *Bayburt Haber*, 9 Haziran 1958, s. 1.

³⁵⁰ *Bayburt Haber*, 23 Haziran 1958, s. 1.

5. SONUÇ

Türklerin Anadolu'da yerleştiği ilk yerleşim yerlerinden biri olan Bayburt'un tarihi çok eski zamanlara kadar götürülmektedir. 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Bayburt ve çevresinin hakimiyeti Türklerin eline geçmiştir. Malazgirt Zaferinden sonra Saltuklular tarafından yönetilen Bayburt, kısa bir dönem Bizans ve Danişmentli hâkimiyetinde kalsa da 1202 tarihinde Anadolu Selçuklu Devleti himayesine girmiştir. 1395 yılında Akkoyunlu hâkimiyetine giren şehir Yavuz Sultan Selim'in 1514'te Safevi Hükümdarı Şah İsmail'e karşı kazandığı Çaldıran Savaşı ile birlikte Osmanlı Hâkimiyetine girmiştir. Bayburt 1828-1829 Osmanlı Rus savaşında Ruslar tarafından işgal edilmiştir. Ancak savaş sonucunda Osmanlı Devleti ile Rus Çarlığı arasında imzalanan Edirne Antlaşması ile Ruslar Bayburt'tan çekilmiştir.

1877-1878 (93 Harbi) Osmanlı-Rus Harbinde önemli bir lojistik merkezi olan Bayburt'ta bu savaş sonrasında imzalanan Berlin Antlaşmasına Ermeniler lehine ıslahatlar yapılması yönünde madde koyulması bir takım isyan ve karışıklıklar çıkmasına neden olmuştur. Bayburt Birinci Dünya Savaşı'nın en önemli cephelerinden birisi olan Kafkas Cephesi'nin stratejik merkezlerinden birisi olmuştur. Sarıkamış mağlubiyetinden sonra 16 Şubat 1919 tarihinde Erzurum'u işgal eden Rus Ordusu ileri harekâtına devam etmiş, tarihe ikinci Plevne olarak geçen Kop Dağı savaşlarında durdurulmuş olsa da gerekli lojistik desteği alamayan Osmanlı Ordusu geri çekilmek zorunda kalınca 16 Temmuz 1916 tarihinde Bayburt Ruslar tarafından işgal edilmiştir. Rus işgali sırasında birçok Doğu Anadolu şehri gibi Bayburt'ta Ermeni Mezalimine uğramıştır. Bu mezalimlerden Taş Mağazalar Katliamı Bayburtluların hafızalarından uzun yıllar silinmemiştir. I. Cihan Harbini çok zor şartlarda büyük kayıplar vererek yaşayan merkezlerden biri olan Bayburt şehri 21 Şubat 1918 tarihinde işgalden kurtulmuştur.

Milli Mücadele Döneminde başta İzmir olmak üzere Anadolu'nun bazı bölgelerinin işgal edilmesi Bayburt'ta büyük bir tepkiye neden olmuş, şehirde protesto gösterileri düzenlenmiştir. Bayburtlular tarafından 1919 yılında Vilayat-ı Şarkiyye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti'nin Erzurum Şubesine bağlı olarak Bayburt Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti kurulmuştur. Bu cemiyet aracılığı ile gerek asker gerek lojistik malzeme açısından orduya çok önemli yardımlar yapılmıştır. Bu dönemde Bayburt Müftüsü Muhammet Fahrettin Efendi öncülüğünde Mustafa Kemal ve silah arkadaşlarına büyük destek verilmiştir. Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın ardından 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilan edilmesi Bayburt'ta büyük bir sevinçle karşılanmış ve kutlamalar

yapılmıştır. Erzurum Vilayetine bağlı bir kaza merkezi olan Bayburt, 30 Mayıs 1926 tarihli Teşkilat-ı Mülkiye Kanunu gereğince yeni kurulan Gümüşhane Vilayetine bağlanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından harabeye dönen şehirde Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte imar faaliyetlerine başlanılmış, idari, iktisadi, eğitim ve kültür alanında önemli adımlar atılmıştır. Bu dönemde kurulan Bayburt Türk Ocağı ve Bayburt Halkevi inkılapların halk nezdinde özümsemesi ve ayrıca eğitim ve kültür alanında bir lokomotif görevi üstlenmiştir.

1923-1950 yılları arasında özellikle de 1938'den sonra Bayburt'ta Cumhuriyet Halk Partisi'nin iktidarda olduğu tek parti dönemi politikaları etkili olmuştur. Ancak Türkiye'de çok partili siyasi hayata geçişin ardından 11 Ocak 1948 yılında DP Bayburt kaza teşkilatının kurulması ile birlikte bu durum değişmeye başlamış ve artık DP'li yetkililer de şehrin idari, iktisadi ve sosyal yapısı hakkında söz söylemeye başlamıştır. 14 Mayıs 1950 genel seçimlerinin ardından Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle Türkiye'de yeni bir dönem başlamıştır. Tüm Türkiye'de olduğu gibi bu yeni dönemin etkileri kısa süre içerisinde Bayburt şehrinde de hissedilmeye başlanmıştır. Hızlı bir imar faaliyetine başlanılmış, resmi ve özel kamu binaları inşa edilerek, yeni sokak, caddeler ve yollar açılmıştır. Yine bu dönemde şehir asfalt yola kavuşmuştur. Yeni bir elektrik ve içme suyu tesisatı yapılmıştır. Ev sahibi olmak isteyen vatandaşlar için Bayburt Yeni Evler Yapı Kooperatifi kurulmuştur. Şehrin ekonomisine katkı sağlaması için Kavak Yetiştiricileri Kooperatifi ve Dokumacılık Kooperatifinin yanı sıra esnafa kredi sağlamak için Bayburt Esnaf ve Kefalet Kooperatifi kurulmuştur. Tarım ve hayvancılığa önemli destekler verilmiştir.

Teşkilat-ı Mülkiye Kanunu ile Bayburt'un Gümüşhane'ye bağlanmasını Bayburtlular bir türlü kabul etmemişlerdir. Şehre gelen siyasetçilerden Bayburt'un mutlaka il statüsüne kavuşmasını talep etmişlerdir. Tek parti döneminde bu yönde bazı girişimler olmuş ancak başarılı olunamamıştır. DP'nin 1950 yılında iktidara gelmesinin ardından bu mesele tekrar gündeme gelmiştir. 1950-1960 yılları arasında Bayburt'un il olması için yoğun bir girişimde bulunulmuştur. Bayburt'ta iktidar ve muhalefet partilerinden oluşturulan heyetler Ankara'ya gönderilmiş burada Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes ve CHP lideri İsmet İnönü ile birtakım görüşmeler yapıp sözler alınmıştır. Ancak ne hikmetse Bayburt'un il yapılması hususunda verilen sözler bir türlü yerine getirilmemiştir.

Bayburt'un il olması için oluşturulan heyet son kez 1959 yılında Başbakan Adnan Menderes ile Ankara'da bir görüşme yapmış. Yapılan bu görüşmede Adnan Menderes "Beş sene önce verdiğimiz sözü ancak şimdi yerine getiriyoruz. Bayburt buna layıktır.

İnşallah çok yakın bir zamanda Bayburt'un o geniş meydanında bunu kutlayacağız. Hepinizin gözlerinden öperim" şeklinde verdiği müjde Bayburt'ta büyük bir coşku ile karşılanmıştır. Ancak 27 Mayıs 1960 darbesi bu müjdenin gerçekleşmesini engellemiştir.

CHP Bayburt kaza teşkilatı 1925 yılında kurulmuştur. 1925 yılından 1950 genel seçimlerine kadar Bayburt siyasetine yön veren tek parti olmuştur. 1948 yılında DP Bayburt kaza teşkilatının kurulmasıyla birlikte Bayburt siyasi hayatında yeni bir dönem başlamıştır. 1950 seçimlerinde kendisini gösteren DP 1954 genel seçimlerinden sonra Bayburt'ta çok güçlü bir konuma yükselmiştir. Bu iki partinin dışında MKP ve MP ve diğer partiler Bayburt'ta varlık gösterememiştir. DP iktidarda kaldığı süre boyunca Bayburt'un kalkınması amacıyla gerek ekonomi gerekse sağlık, sosyal ve kültürel alanlarda çalışmalar yürütmüştür.

DP döneminde Bayburt'ta eğitim-öğretim faaliyetlerine hız verilmiş olup şehir merkezinde ve köylerde birçok yeni ilkokul açılmıştır. Bayburt Ortaokulu ve Kız Enstitüsü'nün binaları yenilenerek öğretmen, hizmetli, araç gereç ve bütçe imkanları artırılmıştır. 1952 yılında bir dokumacılık kursu açılmış, köyden gelen öğrencilerin barınma ihtiyaçlarını karşılamak için pansiyon yapılmıştır. 1960 yılı itibari ile Bayburt Ortaokulu'na devam eden öğrenci sayısı 408, bu okulda görevli öğretmen sayısı ise 14'tür. 1951 yılında Bayburt genelinde 66 ilkokul bulunmaktayken 1960 yılında bu sayı 102'ye ulaşmıştır.

Bayburt'un yıllara göre nüfusu incelendiğinde ilk nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılından 1940 yılına kadar nüfusun %47.3 oranında artarak 10 000 bandını geçmiştir. 1927 nüfus sayımına göre Bayburt'un genel nüfusu 48 970, 1940 nüfus sayımına göre ise 70 507'ye ulaşmıştır. Ancak 1935 yılından itibaren nüfus artış hızı yavaşlamıştır. 1940-1945 yılları arasında gerçekleşen II. Dünya Savaşı neticesinde ortaya çıkan ekonomik, sosyal ve psikolojik sebepler nedeniyle büyük şehirlere göçün yaşanmasıyla birlikte Bayburt'un nüfusunda azalma olmuştur. DP döneminde hükümetin uyguladığı kalkınma hamlesi, sağlık imkanları ve nüfus politikaları ile beraber Bayburt şehrinin de nüfusu artmaya başlamıştır. 1955 genel nüfus sayımına göre Bayburt'un genel nüfusu 85 171 olmuştur. Bu sayı 1960 genel nüfus sayımında 96 237'ye ulaşmıştır. İncelediğimiz dönemde Bayburt'ta sağlık ihtiyacını karşılamak için yeni hastane ve sağlık merkezlerinin açıldığını görmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Adak, M. (2020). Yer adı olarak Bayburt, *21 Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9, Ankara, 562.
- Ahmad, F. (2007). *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*. İstanbul: Hil Yayınları.
- Akbulut, D. A. (2008). *Çöken Devlet. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, (Cilt. 1-2). ATAM, Ankara, 135-136.
- Akbulut, U. (2015). İlk İşgal: 1828-1829 Osmanlı Rus Savaşında Bayburt. *XIX. Yüzyıldan Günümüze Bayburt Uluslararası Sempozyumu*, Ankara, s. 10.
- Akkoyunlu, D. (1992). *Akkoyunlular ve Bayburt*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Albayrak Gazetesi*, 29 Kasım 1920.
- Albayrak, M. (2004). *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Ardahan, G. S. (2016, 9 Kasım). Unutulan toprakların unutulmaz öyküsü. *Bayburt Postası*, ss. 1A.
- Arslan, M. (2015). Bayburt'un İl Statüsüne Kavuşması ve TBMM'de Yapılan Düzenlemeler. *XIX. Yüzyıldan Günümüze Bayburt Uluslararası Sempozyumu*, Ankara, s. 288.
- Arslan, N. (2019). Birinci Dünya Harbi ve Kafkas Cephesi'nin Bayburt ve Çevresine Etkileri. *İşgalden Kurtuluşunun 100. Yılında Bayburt*, Bayburt Üniversitesi Yayınları, Erzurum.
- Akıncı, A.-Usta, S. (2016). Türkiye'de çok partili hayata geçişte etkili olan dış faktörlerin değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 51.
- Akın, R. (2002). Türkiye'de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş ve Demokrat Parti (1945-1960). *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Aslan, Z. (2017). *Demokrat Parti Döneminde Trabzon (1950-1960)*, ATAM, Ankara.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*. (1989). Ankara: ATAM.
- Avcıoğlu, D. (2017). *Türkiye'nin Düzeni Dün Bugün Yarın*, Ankara: Kırmızı Kedi Yayınları.
- Aydar, K. (1954, 13 Nisan). Gümüşhane inkişaf etmek istiyor. *Vatan Gazetesi*, ss. 6A.
- Aydın, M. (1988). *Bayburt ve Çevresinin Coğrafi Yapısı*.
- Aydın, M. K. (2020). Bayburt halkevi: teşkilat ve faaliyetleri. *Ankara Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 369-370.

- Aydın, N. Z. (2019). Gümüşhane’de milletvekili seçimleri (1946-1950). *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 267.
- Balcıoğlu, M. (2008). Direnen millet-millî mücadele: Ya istiklal ya ölüm. *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, (Cilt. 1-2). ATAM, s.161-166.
- Başkaya, M. (2015). 1940’larda Bayburt’la İlgili Hazırlanan Bir Rapor: Bayburt İl Olmalı. *XIX. Yüzyıldan Günümüze Bayburt Uluslararası Sempozyumu*, Ankara, s. 270-271.
- Bayburt’ta Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim*. (1998). Bayburt: Bayburt İl Milli Eğitim Müdürlüğü Yayınları.
- Bayburt Gazetesi*, 6 Şubat 1950.
- Bayburt Gazetesi*, 21 Şubat 1950.
- Bayburt Gazetesi*, 6 Mart 1950.
- Bayburt Gazetesi*, 27 Mart 1950.
- Bayburt Gazetesi*, 10 Nisan 1950.
- Bayburt Postası*, 26 Şubat 1953.
- Bayburt Postası*, 18 Mayıs 1954.
- Bayburt Haber*, 23 Nisan 1958.
- Bayburt Gazetesi*, 9 Haziran 1958.
- Bayburt Haber*, 16 Haziran 1958.
- Bayburt Haber*, 23 Haziran 1958.
- Bayburt Postası*, 16 Kasım 1987.
- Bayburt Postası*, 25 Temmuz 1991.
- Bayburt Postası*, 14 Mayıs 1992.
- Beygu, A. Ş. (1936). *Erzurum Tarihi, Anıtları, Kitabeleri*. İstanbul: Bozkurt Basımevi.
- Birinci, S. (2015). *Bayburt İlinin Coğrafyası*. Ankara: Bayproje.
- Boratav, K. (2015). *Türkiye İktisat Tarihi (1908-2009)*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Cumhuriyetin 75. Yılında Gümüşhane*. (1999). Gümüşhane: Gümüşhane Valiliği.
- Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Ekim 1950.
- Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Eylül 1951.
- Cumhuriyet Gazetesi*, 24 Eylül 1957.
- Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Eylül 1958.
- Çavdar, T. (2003). *Türkiye Ekonomisinin Tarihi (1900-1960)*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Çavdar, T. (2004). *Türk Demokrasi Tarihi (1839-1950)*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Çavdar, T. (2008). *Türk Demokrasi Tarihi 1950’den Günümüze*. Ankara: İmge Kitapevi.

- Çaylak, A.-Nişancı, Ş. (2009). Türkiye’de Çok Partili Siyasal Sürece Giriş Demokrasiye Geçiş Mi Siyasal Rejimin Restorasyonu Mu 1946-1950. *Osmanlı’dan İkibinli Yıllara Türkiye’nin Politik Tarihi*, ed. Adem Çaylak-Cihat Göktepe-Mehmet Dikkaya-Hüsnü Kapu, Ankara: Savaş Yayınevi.
- Çelik, Ş. (2017). Kurtuluş Savaşı. *Bir Hilal Uğruna Şehit ve Gazileri İle Bayburt*. Bayburt Üniversitesi Yayınları, Bayburt, s. 141.
- Çiğdem, S.-Özkan, H.-Yurttaş-H. (2020). *Tarihi ve Kültürel Varlıklarıyla Bayburt*. Erzurum: Bayburt Üniversitesi Yayınları.
- Çolak, F. (2002). Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş ve Demokrat Parti (1945-1950). *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Çulha, Ş. (1947, 20 Aralık). Bayburt’un il merkezliği. *Yeniyol Gazetesi*, ss. 1A.
- Dallı, E. (30 Eylül 1957). Bizi Bayburt yıktı. *Cumhuriyet Gazetesi*, ss. 4A.
- Deniz, A. – Akarçay, P.- Karakaş, A. (2017). Osmanlı’da belediyeciliğinin gelişimi ve modernleşme çabaları. *Akademik Bakış Dergisi*, (64), 314-322.
- Demokrat Gümüşhane*, 15 Aralık 1952.
- Demokrat Gümüşhane*, 18 Aralık 1952.
- Demokrat Gümüşhane*, 23 Şubat 1953.
- Demokrat Gümüşhane*, 14 Mayıs 1953.
- Demokrat Gümüşhane*, 24 Eylül 1953.
- “9. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Kesin Seçim Sonuçları”, <https://www.ysk.gov.tr>, erişim 10 Ocak 2022.
- “10. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Kesin Seçim Sonuçları”, <https://www.ysk.gov.tr>, erişim 14 Ocak 2022.
- “11. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Kesin Seçim Sonuçları”, <https://www.ysk.gov.tr>, erişim 10 Ocak 2022.
- 20 Ekim 1940 Genel Nüfus Sayımı*. (1944). Ankara: T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü.
- 21 Ekim 1945 Genel Nüfus Sayımı*. (1950). Ankara: T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü.
- 22 Ekim 1950 Umumi Nüfus Sayımı*. (1951). Ankara: T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü.
- 23 Ekim 1955 Genel Nüfus Sayımı*. (1961). Ankara: T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü.
- 23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı*. (1963). Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.

- 24 Ekim 1965 Genel Nüfus Sayımı. (1968). Ankara: T.C. Başbakanlık İstatistik Enstitüsü.
- Elban, M. (2020). Gazete haberlerinde Bayburt'ta hayat (1929-1948). *Atlas Journal*, (34), 881-891.
- Emecen, F. (2013). *Yavuz Sultan Selim*. İstanbul: Yitik Hazine Yayınları.
- Ergin, M. (2018). *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Eroğul, C. (2019). *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Eraslan, C. (2008). Siyasi Alanda Yapılan İnkılaplar. *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*. (Cilt. 1-2). ATAM, Ankara, 50.
- Eraslan, C. (2008). Atatürk'ten Sonra Türkiye'nin İç Politikası. *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, (Cilt. 1-2). ATAM, Ankara, 519-521.
- Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. (1999). haz. Zekeriya Kurşun, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- 1935 Genel Nüfus Sayımı. (1935). Ankara: Başvekalet İstatistik Genel Direktörlüğü.
- Goloğlu, M. (1974) *Milli Şef Dönemi (1939-1945)*. Ankara: İş Bankası Yayınları.
- Goloğlu, M. (2006) *Milli Mücadele Tarihi-I Erzurum Kongresi*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Göde, K. (2000). *Eretnalılar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Göktaş, S. (2020). *Cumhuriyet Döneminde Bayburt (1923-1950)*. Erzurum: Bayburt Üniversitesi Yayınları.
- Gül, O. K. (2016). Tek parti dönemi mülki idarede yapılanma çalışmaları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(1), 4.
- Güler, A. (2019). Türk Tarihinde İkinci Plevne Savunması ve Sovyet İhtilalinin Kafkas Cephesi Harekatına Etkileri. *İşgalden Kurtuluşunun 100. Yılında Bayburt*, Bayburt Üniversitesi Yayınları, Erzurum, s. 118-119.
- Gürpınar, F. N. (5 Ocak 1953). Ey mahşeri vıjdan. *Demokrat Gümüşhane*, ss. 3A.
- Hacıhasanzade, F. (2014) *İlçe Belde ve Köyleriyle Bayburt*. İstanbul: Bayburt Belediyesi Yayınları,
- Haytaoğlu, E. (1997). Türkiye'de demokratikleşme süreci ve 1945'te çok partili hayata geçişin nedenleri (1908-1945). *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(3), 51.
- Hür Söz Gazetesi*, 20 Şubat 1960.
- İl Oluşunun 10. Yılında Bayburt Tarihi*. (2000). Haz. Timur Keskin, Bayburt: Bayburt Valiliği Yayınları.
- Karadeniz, H. B. (1997). Bayburt adı hakkında. *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, (127), 8.
- Karakoyunlu, S. (1990). *Bayburt Tarihi*. Ankara: Kültür Ofset.

- Karpat, K. (2017). *Türk Demokrasi Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Karşlıoğlu, Y. (2001, Nisan). Vilayetlik hasreti. *Haber 69*, ss. 122A.
- Ksenepon, (1998). *Anabasis (Onbinlerin Dönüşü)*, Çev. Tanju Gökçöl, İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Kumaş, N. (2020). CHP Gümüşhane ili merkez ve taşra teşkilatında görevli başkan, yönetici ve azaların genel profili. *KAREN*, 6(11), 467-482.
- Küçükkuşurlu, M. (2009). Türkiye’de livaların vilayete dönüştürülmesi. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (10), 24-25.
- Küçükkuşurlu, M. (2016). Birinci Dünya Savaşı Öncesinde ve Sonrasında Bayburt. *Geçmişten Günümüze Türk-Ermeni İlişkileri Uluslararası Sempozyumu, Bayburt*.
- Küçükkuşurlu, M. (2020). *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Bayburt*. Erzurum: Bayburt Belediyesi Kültür Yayınları.
- Lewis, B. (2018). *Modern Türkiye’nin Doğuşu*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Memiş, G. (2018). *Bayburt Tarihi (Tarih, Kültür, Yer Adları)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Milli Eğitim İstatistikleri İlk Öğretim 1951-1952*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı.
- Milli Eğitim İstatistikleri İlk Öğretim 1953-1960*. (1963). Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı.
- Milli Eğitim İstatistikleri İlk Öğretim 1960-1961*. (1965). Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı.
- Milli Eğitim İstatistikleri Orta Öğretim 1950-1951*. (1951). Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı.
- Milli Eğitim İstatistikleri Orta Öğretim 1953-1960*. (1963). Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı.
- Miroğlu, İ. (1975). *XVI. Yüzyılda Bayburt Sancağı*. İstanbul: Üçler Matbaası.
- Miroğlu, İ. (1992). Bayburt. TDV İslam Ansiklopedisi. (Cilt. 5, ss. 255). İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı.
- Okur, M. ve Göktaş, S. (2016). Birinci dünya savaşında Bayburt’un işgali ve göç. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, (21), Trabzon, 173.
- Okutmuş, O. (1987). Nasıl susarım. *Bayburt Postası*, ss.1A.
- Ortaylı, İ. (2008). *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*. Ankara: Cedit Neşriyat.

- Özdemir, G. (2019). Bayburt Kalesi ve VII. Yüzyılda İnsan Kaynakları Yönetimi. *İşgalden Kurtuluşunun 100. Yılında Bayburt*, Bayburt Üniversitesi Yayınları, Erzurum, s. 41.
- Özdemir, H. (2002). Demokrasiye Geçiş ve Menderes Dönemi. *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Özger, Y. (2008). *XIX. Yüzyılda Bayburt (Sosyo-Ekonomik, İdari ve Demografik Yapı)*. Ankara: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Özger, Y. (2013, 16 Şubat). Osmanlı'da belediyeçilik ve Bayburt belediyesi. *Bayburt Postası*, ss. 1A.
- Özüçetin, Y. (2002). Demokrasiye Geçiş, Demokrat Parti'nin Kuruluşu, 1946 Seçimleri. *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Öztürk, M. K. (2022). Nevşehir ili nüfusu ve nüfusun eğitim durumu (1935-1996). *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (23), s. 251-253.
- Paşaoğlu, K. (1954) Bayburt kazası idari coğrafyası, *İdare Dergisi*, (230), 100.
- Pehlivan, M. (1994), Başlangıçtan Urartuların Yıkılışına Kadar Bayburt ve Yöresi. *Türk Tarihinde ve Kültüründe Bayburt Sempozyumu*, Ankara.
- Sağdıç, O. (1999). *Bayburt İzlenimler*. Ankara: SANTUR.
- Salname-i Vilayet-i Erzurum*. (1871). s. 54.
- Sancaktar, C. (2012). Türkiye'de çok partili rekabetçi siyasetin doğuşu: Siyasal değişimin iç ve dış dinamikleri. *Bilge Strateji*, 4(7), 51.
- Seydi, S. (2009). 1939-1945 Dönemi İç ve Dış Politika. *Osmanlıdan İkibinli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi*, ed. Adem Çaylak-Cihat Göktepe-Mehmet Dikkaya - Hüsnü Kapu, Ankara: Savaş Yayınevi.
- Sümer, F. (1971). Saltuklular. *Selçuklu Araştırmaları Dergisi Malazgirt Zaferi Özel Sayısı 900. Yıl*, s.423.
- Şüheda-i Bayburt Şehitler ve Gaziler Albümü*. (2019). Bayburt: T.C. Bayburt Valiliği Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü.
- TBMM Albümü*, 1950-1980, 2, 635.
- TBMM Tutanak Dergisi*, 8. Dönem, Cilt. 19, 13 Mayıs 1949.
- TBMM Tutanak Dergisi*, 11. Dönem, Cilt. 11, 6 Ocak 1960.
- TBMM Tutanak Dergisi*, 11. Dönem, Cilt. 10, 18 Aralık 1959.
- TBMM Tutanak Dergisi*, 11. Dönem, Cilt. 8, 30 Mart 1959.
- TBMM Tutanak Dergisi*, 9. Dönem, Cilt. 13, 13 Aralık 1952.
- TBMM Tutanak Dergisi*, 11. Dönem, Cilt. 7, 18 Şubat 1959.
- TBMM Tutanak Dergisi*, 11. Dönem, Cilt. 3, 24 Mart 1958.

- TBMM Tutanak Dergisi*, 8. Dönem, Cilt. 24, 13 Aralık 1950.
- TBMM Tutanak Dergisi*, 9. Dönem, Cilt. 4, 30 Nisan 1958.
- TBMM Zabıt Ceridesi*, 2. Dönem, Cilt. 25, 29 Mayıs 1926.
- TBMM Zabıt Ceridesi*, 9. Dönem, Cilt. 17, 20 Kasım 1957.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı. BCA, Cumhuriyet Halk Partisi, 438.1817.3.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı. BCA, Bakanlıklararası Tayin Daire Başkanlığı, 262.48.19.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı. BCA, Cumhuriyet Halk Partisi, 160.637.1.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı. BCA, Cumhuriyet Halk Partisi, 1281.260.2.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı. BCA, Cumhuriyet Halk Partisi, 160.637.3.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı. BCA, Kararlar Dairesi Başkanlığı, 132.55.20.
- T.C. Resmi Gazete, 21 Haziran 1989. Sayı:20202.
- 28 Teşrin-i Evvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri. (1929). Başvekalet Müdevvenat Matbaası, Ankara.
- “the Travels of Marco Polo the Venetian”, <http://public-library.uk>, erişim 2 Şubat 2022.
- Toker, Metin (1990), Tek Partiden Çok Partiye (1944-1950). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Tuncer, Selahattin (21 Şubat 1973). Bayburt’tan portreler. *Bayburt’un Sesi Dergisi*, (5), 14.
- Turan, O. (1979). Bayburt. MEB İslam Ansiklopedisi, (Cilt. 2, ss. 365). İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı.
- Tural, M. A. (2008). Barış İçinde Cumhuriyet. *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, (Cilt. 1-2). ATAM, Ankara, 418-430.
- Tülbentçi, F. F., (20 Şubat 1961). Bayburt’un tarihçesi, *Bayburt Postası*. ss.1A.
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi (1926-1927)*, Matbuat Müdüriyet- i Umumiyesi, Neşriyatı, No:2.
- Uyar, H. (1998). *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*. İstanbul: Boyut Matbaacılık.
- Uyar, H. (2017). *Demokrat Parti İktidarında CHP 1950-1960*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Uca, A.-Ülker, A. (2016). Bayburt’ta Şeyh Eşref isyanı. *Akademik Bakış Dergisi*, 10(19), 79-82.

- Üçüncü, U. (2017). Milli Mücadele Yıllarında Bayburt'ta Şeyh Eşref İsyanı. *Zamanın İzleri İlkeler İdeolojiler ve İsyanlar*, s. 73-85.
- Üçüncüoğlu, G.-Kahveci, A. (2011). *Kop'tan Zigana'ya İşgal Yılları (Kop-Zigana-Toptepe-Çimen Dağları)*. Trabzon.
- Ünalın, Ö. (2021). Bayburt mahalle odalarının folklorik açıdan incelenmesi. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7, 224.
- Ünsal, V. (2006). *Eski Çağ'da Çoruh Havzası*. Yayımlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Vatan Gazetesi*, 8 Aralık 1952.
- Vatan Gazetesi*, 28 Ocak 1953.
- Vatan Gazetesi*, 13 Nisan 1954.
- “vilayet-i şarkiyemüdafaa-i hukuk-ı milliyecemiyeti” <http://ataturkansiklopedisi.gov.tr>, erişim 4 Nisan 2022.
- Yanbeğ, M. K. (1962, Ocak). Tarihte Bayburt'un geçirdiği idari değişiklikler. *Bayburt Postası*, ss.1A.
- Yanbeğ, M. K. (1950). Tarihte Bayburt'un geçirdiği idari değişiklikler. *Bayburt, Bayburt Kültür ve Yardımlaşma Cemiyeti*, (1) İstanbul, 13.
- Yeniyol Gazetesi*, 1 Kasım 1948.
- Yeniyol Gazetesi*, 25 Ocak 1949.
- Yeniyol Gazetesi*, 25 Nisan 1949.
- Yeniyol Gazetesi*, 13 Nisan 1950.
- Yeniyol Gazetesi*, 20 Nisan 1950.
- Yeniyol Gazetesi*, 8 Mayıs 1950.
- Yetkin, Ç. (1982). *Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı*. İstanbul: Karacan Yayınları.
- Yılmaz, E. (2020). *Demokrat Parti'nin Seçimleri 1946, 1950, 1954, 1957 Genel ve Yerel Seçimler*. İstanbul: DBY Yayınları.
- Yetişen, C. (1974, 25 Şubat). İnönü'nün Bayburt ziyaretleri. *Bayburt Postası*, ss. 3A.
- Zürcher, E. J. (2019). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

EKLER

Ek 1. Demokrat Gümüşhane, 15 Aralık 1952

17-1952
oneleri
b u s e
Ed. İsmi
Ed. Evi
Kabineti
Mahkemesi
Bazı
ay Ko-
makamı
ları 101
B
tme Mu-
aşkanlığı
cret Ka-
mağazası
May Ko-
rakamı
Banka-
ğı

Sahip ve Başmüdürlüğü
Halit ZARBUN
Dare caddesi, Fuarıyca, No. 30
Basıldığı ve çıktığı yer:
Demokrat Gümüşhane
matbaası

Demokrat

GÜMÜŞHANE

Şimdilik Pazartesi ve Perşembe günleri çıkar siyasi gazete

15-Aralık-Pazartesi

Yıl: 1 Sayı: 3

Fiati 10 kuruştur

Demokrat iktidarın Valileri böyle çalışır

Bir buçuk senede 110 köye içme suyu, 426.000 liralık yol ve köprü, Arazi sulama havuzu, Maden suyu yol ve binası yapımı, Köylere Traktör temini suretiyle 206.000 hektarlık fazla ekim yapılması gibi işleri başarmak Demokrat İktidar Valilerine yakışır

Beyaz kitap

Fevzi Bosteps
Ordu Milletvekili

Hepimiz için itibar ve güven vesilesi olan muaz zam muvaffakiyetler karşısında, Demokrat Parti iktidarı ne yaptı? diyecek kadar mümkir ve melunlara birçok hadiseleri gösterip gözlerine sokarak cevap vermek her zaman mümkündür.

Filhaliki iki buçuk senelik kısa bir zamanda yeni iktidarın kül halinde bütün memleketi planlı ve programlı bir surette ele aldığı ve başarıyla iş ve ijrata icabında burada birer birer izah etmek mümkündür. Fakat hakikatin büyük Türk milletini bunları görmekte ve memleketin her tarafında hummalı bir şekilde devam eden yarışmaların neticelerinden memnun ve müstefit olarak günden güne Demokrat partiyeye onun muktedir ve muvaffak iktidarına daha çok inanıp ısınmak tadır.

Pek yakında çıkacak olan "Beyaz kitap", Demokrat parti iktidarının iki senelik faaliyet ve muvaffakiyetlerini eski ve yeniye mukayese suretilerakamla la mümkir ve müdellel bir şekilde ortaya koyacaktır.

Beyaz kitabı okuyan em müşkülpesent bir vatandaş dahi 25 senedir Demokrat

— Devamı sahife 4 de —

İlimizin imarı için gece ve gündüz demeden çalışan genç ve enerjik Valimizi Gümüşhaneliler adına tebrik etmeyi büyük bir borç biliriz

Bütün enerjisiyle ilimizi kalkındırmağa çalışan Sayın Valimiz Fahrettin İNAL

Demokrat iktidarın yorulmak bilmez Valilerine nasip olmuştur. —Devamı sahife 4 de—

Sayın Milletvekiliimiz Vasfi Mahir Kocatürkün T.B.M. Meclisindeki Anayasa hakkındaki ilmi konuşmaları

Anayasa üzerinde yapılacak tadilat hakkında Sayın Milletvekiliimiz Vasfi Mahir Kocatürkün Büyük Millet Meclisinde büyük bir ilmi değer taşıyan ve sık sık allegılan konuşmaları:

— Türk Milletinin bin yıllık klasik bir dili olduğu bunun yanında okumalar tarafından birde yazı dilinin icad edildiğini, Cumhuriyet ilan edildiği zaman hakikaten bir dil meslesinin

— Devamı sayfa 4 te —

Sayın Valimiz evvelsi gün Bayburt ilçemizi teftiş buyurdular

Genç ve enerjik Valimiz Fahrettin İNAL 12-12-952 Cuma günü mutat teftişlerinden birini Bayburt ilçemizde yaparak Kaymakamlık Belediye ile temas etmiş, mahalli işleri ve ihtiyaçları incelemiş, ileride yapılması gereken hususlar hakkında kararlar alarak icap eden direktifleri verdikten sonra yol güzergâhındaki köylerimizin de dilek ve isteklerini dinleyip lüzumlu notları alarak geç vakit şehrimize dönmüşlerdir

II Genel Meclisimizin şükran tellerine Sayın Büyüklerimizden verdiği kıymetli cevaplar

II Genel Meclisimizin otu umlara başlaması sırasında ilimiz Özel Saymanlık bütçesine yardım olarak yapılan külliyyetli meblağlar ve dolayısı ile il çevresine mahalli hizmet imkânları sağlanması sebebiyle meclisin şükran duyguları tekrâr ettiğinden bu yazılan tellere sayın büyüklerimizden verdikleri başarı temenni eden tellerini aynon vesir ediyoruz.

Gümüşhane

Vali Fahrettin İnal

Telgrafınız Cumhurbaşkanımıza arz edildi. Teşekkürlerini ve II Genel Meclisine başarılar temennilerinin iletilmesine beni memur ettiler saygılarımla.

Genel Katip Nurullah İhsan

—Devamı sayfa 4 de —

Devlet Numarası
1760 54 24

Bayburt

HABER

Şimdilik Pazartesi günleri çıkar siyasi gazete

9-Haziran-1958-Pazartesi

Fiati 15 kuruştur

İmtiyaz Sahibi
Aldırrahman Kayaoğlu
Nagariye, Bayburt

Akif Kocaman

İLAN: Resmi ilanların Tek sütun saatini 250 kuruş, Hukuki ilanlar pazaha tabidir.

İdare yeri: Cumhuriyet Caddesi AR Sınaması Altı

Dizildiği ve Basıldığı yeri: Demokrat Cümüşhane matbaası

Yıl: 1 Sayı: 1

Yıl: 1 Sayı: 1

9-Haziran-1958-Pazartesi

Fiati 15 kuruştur

Sihhat Yurdunda Yakında Hasta Kabulüne Başlanacak

Çıkarken

Kıymetli karilerimizin uzun zamandan beri bekle-dikleri HABER buğünkü sa-yısıyla neşir hayatına girmiş oluyor.

Memleket halkının öte-den beri arzuladığı olgun ve dolgun münderacatlı ha-yuli gazetenin eğer bu ve bundan sonraki şekliyle HA-BER yerini stabilirse vazifesi yapıp olmanın huzu ru içerisinde dabada İleriye geçmenin yol ve imkânları nı araştırmaktan zevk duya caktır. Esasen zannedildiğinden çok daha büyük emeğin ve tasavvurun üstün de bir zahmetin karşılığı olarak elinizde bulunan HA-BER mahali gazetelerde aranan bütün vasıfları sü-tunlarında toplayarak iyige, güzele ve doğruya gitmenin rehberi olacak, aksine müs bat olmayan hüvvetleriyle duygulara hitabeden olayla rın neten net ve cesaretle tenkidini yapmaktan imtina etmeyecektir.

Bir görüş için değil ve fakat pekçok fikir ve kalem sahiplerine sütunlarını açık tutan HABER'in basın ha-yatındaki tek azmi, en ya kın bir gelecekte arzu edi len seviyeye yükselmek ve bu zamana yaklaşan her günde okuyucularına kendi ni aratmaktır. Binaenaleh ilk nushasıyla eğer bazı nok sanlıklar HABER göstermiş ise bunu şimdilik birtakım imkânsızlıklara hamlederek okurlarımızın hoş görürlüğü ne sığınmak tesellimiz olu yor. saygılarımızla.

Mayısın son haftasında halkımızın hizmetine açılmış olan sihhat yurdunda hasta muayenelerine devam edil-mektedir.

Halen sağlık yurdu nun baş tabibi bulunan Dr. Ne cati Ulvi Kadioğlundan ald ığımız malumata göre; adı geçen tesisin çok yakın bir zamanda kadrosu tamamlanarak en geç Haziran so-nunda yatırılması icabeden hastaların kabulüne başlanacaktır.

Bir baş tabip, bir opa-ratör ve doğum mütehassısı, üç sıbbiye memuru, iki has ta bakıcısı ile hizmet gör-meye hazırlanan bu hayırlı tesis mefruşatıyla cidden göz kamaştırıcıdır. Memle- ketimiz için uğurlu olsun.

D.P. Hummalı Bir Faaliyet Halinde

1957 milletvekili seçim lerinden sonra şehrimiz D.P. mensupları hummalı bir fa aliyet göstermeye başlamış lardır.

Bütün güçlerini bilhassa köylere tevcih etmiş olan parti ileri gelenleri haftanın bir çok günleri tertipli hal-de etrafa dağılarak kong-releri ikmal etmeye uğraşı yorlar.

Halen D.P. başkanlığını uhdesinde bulunduran Mus tafa Turgut ve arkadaşları - Devamı Sa. 3 de -

D.P. Başkanı Mustafa Turgut

Bir Kuşad merasimi ve doğurduğu üzüntü

Adil Yaveroğlu İzinli Gidiyor

Dört aya yakın bir za-mandan beri şehrimizde bu lunan ve kıymetli mesale-riyle İcaret erbabına bü-yük yardımları dokunan iş bankası müdürü Adil Ya veroğlu şahsi işleri için bir müddet izin almıştır. Yaver oğluna Bayburdumuzdan u zak olraak geçireceği gün-lerde sihhat ve neş'e dileriz.

Bu güne kadar geçen her yılın içerisinde, sayısı yüz leri aşan Bayburt'lunun aile yuvasından Toprağa verdi-ği, anasının, babasının, bacasının, kardeşinin veya yakın larından birisinin acısı elbetteki hissedilir.

Birisi, çocuğunu dünyaya getirmenin son çaresini komşu vilâyetlerdeki doktorların elinde ararken ya Zi-gana dağının sırtlarında yabutta Kop dağının eteklerin-de gözlerini hayata yumar, Öteki apantisitin insafsız sancuları arasında kıvranarak koştığı ümide erişmeden Meden veya Balahor köyleri önünde etediyyete intikal ederdi. Nitekim bu iddiamızı çok yakın tarihler de vukua gelen olaylar teyid etmekten uzak deyildi.

- Devamı Sayfa 3 de -

İşbankası Müdürü Adil Yaveroğlu

BAYBURT POSTASI

BAYBURT POSTASI 2.21.1953
YIL I SAYI I

OSMAN OKUTMUŞ
1953
İzindeyiz...
Sen Rahat Uyu

Başvekilimize açık Mektup
OSMAN OKUTMUŞ

Sayın Başvekilim,
Bayburt heyetinin Ankara'ya gelmesinde sizlerden gördükleri hüsnü kabulün ilelebet minnettariyiz.

"Bayburt'un vilâyet olması bir an meselesidir. Buna da bir engelini mani olacağını zannetmiyorum" diye yaptığınız vaad bizleri olduğu gibi bütün memleketimizi bir bayram havası içinde yaşatmıştır.

Şimdi ise; Atamızın ruhunu şâdedecek ve her Bayburt'luyu sonsuz bir sevince kavuşturacak olan tarihi kararımızı sabırsızlıkla beklemekteyiz.

En derin hürmet ve saygılarımızla...

Sahibi : Halid Müzaffer Karlı
İDARE YERİ :
 Yeniol Basımevi
 Uzuncaık No. : 123 125 — Trabzon
 Telefonlar : No 115 No 116
 Fax : İleri Üstün Evi Kurdu
 Yayıncı : YENİOL
 Basıldığı yer : Yeniol Basımevi - Trabzon

YENİOL

Her gün çıkar Siyasi Gazete — Trabzon

Yayıncı İdarisi
 Yılı: 25. Aylı: 25
 Resmî İdaraları
 İla mübferatından sorumlu
 Yayıncıların yasaları
 Günü geçen sayı: 25 k.

Yıl : 25. 1 KASIM 1948 PAZARTESİ

[Kurucusu ve Başyazarı : Bekir Sükütî Kulaksızoğlu]

Fiyat 7 kuruş.

POTSDAM ANLAŞMASI

İngiltere Anlaşmada Japonyaya Takip Olunan Siyasete Tamamen Sadık.

Londra (a.s.) — Dış İleri bakanı müzakeresi avam kamasına söz olarak İngiltere tarafından Japonya'da takip olunan siyaset

hakkında kendinden sorulmuş olan sorulara verdiği cevapta Japonya'nın teslimi sırasında ve potsdam

anlaşmasında tesbit olunan şartlara İngilterenin de sadiq kalıyacağına teyid etti.

Hoca Muhammet Serbest Bırakıldı

Geçenlerde Halk Partisinin partilicik zihniyet ve gerilekliği ile adliyye teşkil ettirdiği ve ağabası adı Mehmet olduğu halde Şeyh Muhammet takma unvanla suç lenat edilerek sürgün kellepı verildiği Giresun Ağırceza mahkemesine sevkedilen Demokrat Partili mağdurların arızalı duruşmasında kâfalele serbest bırakıldı.

Haber aldığımız göre aziz kâğıdın üzeri olan Hoca Muhammet ve arkadaşlarının duruşmasında pazarası günü devam edilecektir.

Teşekkür

Romeda varifal hapıda rakmeti rahmana kavuşan Trabzonun yettiği kiyamill şerhçilerinde ve yakalarından Romca Tıynet Ategesi Hakkı Mahir Dorakcanın ruhu ile ilah olmak üzere 27-10-48 tarihinde Ortaklar camisinde mevittik meberi kurat itiren Trabzon Karadere Kâhâhâin mehteren meşâşerine bu vesile ile mevittik meberinin kuratın dileyen sayın halkımıza amini teşâkkürleriyle muhterem gazetecilerimizden rica ederim.

Saygılarıma
 Akrahından
 Rıza Bulutay

Arsen Bucak Müdürlüğü

Bir müddetcebir açık bulunan Arsen Bucak Müdürlüğüne Arşık Bucak müdürü Halil Savcıoğlu nakle teyid edilmiştir.

B. Milletler siyasi Komitesinde

Paris (a.s.) — Birleşmiş Milletler siyasi komitesi Yugoslav delegesinin teşebbüsü üzerine Meric nebrindeki adına vukna gelen hadiseiler için Balkan tahlik komitesi tarafından verilen rapor hakkında Bulgar temsilcisi dilemeye karar vermiştir.

Yahudiler Celi'e'deki Arap çöllerini Bombardıman ettiler

Beirut (a.s.) — Yahudi hava kuvvetleri Celi'e'deki Arap çöllerini gündüz bombaladılar. Çöllerin ve kuru halk arasında birçok hayvanın vahşetle öldürülmesi ve tahribatı kayıtlıdır. Lübnan hükümeti hayfıyü güvenlik komitesi müzahirelerinde yid-letle protesto etmiştir.

DUYGULAR VE İBRETLER

Truman'ın Mesajı

Tevfik Vural CİRAVOĞLU

Cumhuriyetimizin yirmi beşinci yıldönümü münasebetle Birleşik Amerikan Cumhuriyetini Truman tarafından Cumhurbaşkanı olarak imzalandığı mesajın gönderilmesi mesajı esaslı bir şekilde teltik edildiği takdirde çok mümin ve manidar olduğu anlaşılır!

Bu mesaj harşeyden önce bizim için alelade bir haber olmaktan ziyade Türkiyeyi idare eden tek parti tahakküm ve zihniyetle malul kimseler bir ihtar mahiyetini taşır!

Bilhassa mesajın şurasında, bu cihet o kadar bariz bir şekilde göze batıyor ki, onu sayın okuyucularımıza ilere nazırlarına arzmeden geçemeyecğim: "İste bir kat daha bahliyyar ki, Türk milleti demokratik müesseselerini geliştirmek ve insan hak ve hürriyetlerini dünyanın birçok yerlerinde bu kadar insafsızlıkla çiğnediği, hükümetler tarafından bu arada Amerikan milliyetini cesdandan bağı bulduğu bu iddialerle korunmasını desteklemek hususundaki kararını tahkik devam etmektedir. Türkiye siyasi bağışmazlığı ve toprak bütünlüğü Birleşik Amerika ve bütün hürriyetperver milletlerin emniyeti bakımından büyük bir ehemmiyeti taşır."

Birleşik Amerika Cumhurbaşkanı bu sözleri beşimice açıda demek istiyor ki bu günkü Türkiye'nin Amerikan devletine samimi olarak anlaşıp ibretli yapabilmesi için demokrasini sadece kabul etmesi kâfi değildir! Bunu aynı zamanda tahlik etmesi de gerekir! Amerika ile yapılacak olan bir dostluğun temelini insan hak ve hürriyetlerini teşkil eder. Amerika'yı destek Türkiye'nin bağışmazlığı ve toprak bütünlüğü yalnız bu cihetten alakadar ediyor! Bu mesajda imet inönü'nün tahakküt ve teminat makamında verdiği kapalı ve kapalı ve cevapları bu cümlelerde ayrıca güden kaçmazdır: "Türk milleti bağışmazlığını ve toprak bütünlüğünü varlığını temel parti bilir, insan hak ve hürriyetin, demokratik meselelere iğten bağıdır."

Evet sayın inönü: Türk milleti demokratik meselelere hakikaten iğten ve samimi olarak bağıdır. Fakat, maalesef ki O'yu idare edenler bu demokratik meselelere Türk milleti kadar samimi ve iğten bağı değildir! Çünkü son olarak on üç vilyetle yapılan milliyetçiliği seğindiren mesajda sizin İçişleri Bakanımız Münir Hüseyin Güle'nin bu seğindire partisine or veremeyen memur vatandaşların hüviyetlerini tesbit için valilere gönderdiği mahrum emir bu işi bütün yitkiliği ile dünyaya göstermiştir!

Biz bu bayram günü yaşadığımız bir yamarda da tamam ettiğimiz gibi, ne kadar yazık ki adı Cumhuriyet olan bu devirde bir sürü insan haklarını ve hürriyetlerini ötedenberi bah-talanıp çiğnediği gibi, hâlikâ da bahlatılmakta ve çiğ-nenmektedir! Fakat bize asıl ferahlık veren hürriyet varsa o da her yer birçok vatandaşlarımızın bütün bu bahlatılma hareketlerini; canları bahasına da olsa karşı koymalarıdır! Nitekim son seğim hakkında istanbul valisine gönderilen bu tamim kanunı ziyur ve insan haklarını bahlatıcıyı gördükleri için Eminullah, Fatih ve Kadıköy kaymakamları yet etmiştir!

Halikâ Hakani bu hususta arar ettiği takdirde varifere çekilmeye karar verdiklerini de bildirmişlerdir. Münir Hüseyin Güle'nin hürriyeti bahlatıcıyı bu hareketine karşı üç kaymakamın tuttuğu yol bize memleketimizin aklı için emni müjdesi vermektedir. İstanbul valisine bu-yun eğiği bu hürriyeti bo-gucu teşâğı ruhu kahraman celâletle eğilmeyen bu insanları buruzunda emni olan ki biz saygı ile yerlere kadar eğiyoruz.

Tevfik Vural Cıravoğlu

Verem Pavyonu

İstanbul (a.s.) — Haydarpaşa Nispetiye hastahanesine bağı verem pavyonu dün üretilmişdir. Pavyonu İstanbul valisi, sağlık ve Sosyal yardım bakanı adına açmış ve söylediği nutukta hükümetin veremle mücadele ettiği ve verdiği önemden bahattikten sonra şöyle demiştir: Hastahane-nin bir verem bahlatılması yapmaktadır. Ankaradaki verem pavyonunun inşası yakında bitecektir. Bu suretle bu yıl sonunda veremle savaş için 53 müessesce açılmış olacaktır.

Bayburt Demokrat Parti Kongresi

Bayburt Demokrat Parti kongresi Halk Partisi erkânının bütün başkanına ve tayinlere rağmen başarılı oldu.

(Bayburt Ötel Muhabirinin bildiriyor)

İçimizde D. P. nin yıllık kongresi, istenilen Hakkerinin Halk partisi kongresinde de katıldıkları halde D. P. ye salınmaz vermedikleri gibi, Y. i. d. i. z. ve eski Belediyeye ateli sahiplerinin başlangıçta otellerini parti emrine vermelerine rağmen C. H. P. nin başkütbe bu kararlarından vaz geçmeleri yüzünden, parti binasına gayri müasıl bah-lanması hususunda Trabzon ve Gümüşhane Demokratların hazırladığı, tıccar Faik Kâçker'in Tıccar Zade mahallesindeki evinin salonlarında yapılmıştır.

D. P. İnce Mâtteyebis Kurul başkanı vekili Necmeddin Kâçker kongreyi açtıktan sonra kongre başkanlığına Bekir Sıtkı Akkoyunlu seçilmiştir. Bunu müteakip Necmeddin Kâçker Mâtteyebis Kurulun yıllık faaliyet raporunu okunmuştur. Bu raporda partinin kuruluş gayesi ve takip ettiği yola gayet muvafık olarak anlatılmıştır partinin vaziyeti hakkında da D. P. nin mahallî faaliyetleri tah edilerek dilek-lere geçilmiştir.

Bu meydana belediyenin halkın odası ihtiyacını karşılamak için, Gümüşhane rampasından İlye-kâdar yakacak getirmek için kâğıt davarannası ve nüfus, tapu dairelerinde vatandaşların işlerine bakılmadığı vericilerin ağır işi tebarüz et-tirilerek çok acilen tah edilmiştir. Neticete ilçe idare karu-luna Hasameddin Divitli (başkan), Necmeddin Kâçker (başkan vekili), Hasan Türkoğlu (muhabir), B. Sıtkı Akkoyunlu, Asım Bayraktar, H. Arif Abdullahağla

Muazzam Bir Yolcu Uçağı

Pan American hava yollarının Boeing Stratocruiser tipindeki 20 Ciperu uçagundan müteşekkil filozundan tecrübe uçakları sona ermektedir. Kesimde, bu filoya bağı olan "The America, isimli ilk uçağı görüyor

sunuz. 1,500,000 Dolara mal olan bu dev uçagın iki güvertesinde 75 yolcu yer alacaktır. Uyuma imkânları, hususî salon istirahat salonu ve bar temin edilmiştir. 70 ton ağırlığındaki u-

çak 3500 beygir kuvvetinde ve 28 silindürlü dört motorla teşâğı edilmiştir. Montazam ticari seferlere vaz edilmiştir vakit uçakları uzun mesafeleri, seferlerde 3 1/2 saat kazandıracaktır.

Ek 5. Bayburt Yeni Evler Yapı Kooperatifinin kurulması için verilen izin belgesi.
(Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Yer Bilgisi 133.70.12, Belge Tarihi 28.08.1953)

T. C.
BAŞVEKÂLET
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ

KARARNAME

Kararlar Müdürlüğü
Karar sayısı

4

I392

Ortaklarını ev sahibi yapmak maksadiyle merkezi Bayburt olmak üzere, 20 yıl müddet ve en az 10.000 Türk lirası sermaye ile kurulmasına başlanan "Bayburt Yeni Evler Yapı Kooperatifi"nin Ekonomi ve Ticaret Vekâletinin 24/8/1953 tarihli ve 6/6929/48106 sayılı yazısıyla gönderilen ilişik anasözleşmesi İcra Vekilleri Heyetince 28 / 8 / 1953 tarihinde incelenerek, adı geçen Kooperatifin kurulmasına izin verilmesi, Ticaret kanununun 480 inci maddesine göre kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR

C. Zeynep

330
13
01
133
70
11

Başvekil
Devlet Vekili
Devlet Vekili
Adalet Vekili
Millî Savunma Vekili
İçişleri Vekili
Dışişleri Vekili
Maliye Vekili
Millî Eğitim Vekili
Bayındırlık Vekili
Eko. ve Ticaret Vekili
Sa. ve So. Y. Vekili
G. ve Tüketim Vekili
Tarım Vekili
Nispetîye Vekili
Çalışma Vekili
İşletmeler Vekili

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET HALK PARTİSİ
GENEL SEKRETERLİĞİ

4/5/1950

32063

YAZILDI

Tel
ELT

CHP. İlçe ~~İdare Kurul Başkanı~~ Başkanlığına

Bayburt

Çıkarılan gazete için 400 lira tellendi

Kasa makbuzunun gönderilmesi

32063

Muhasip Üye A

7

A.P.O.

-4. V 1950

- 7 -

490	01			1281	260	2
-----	----	--	--	------	-----	---

Sahibi ve Yazı İşlerini
Fikrî İdare Eden:
Dr. Zeki Salih BAŞAĞA

İDARE YERİ:
Erzurum Caddesi No. 36
BAYBURT

Tel: BAYBURT Gazetesi

BAYBURT

— İlye, Doğruya ve Hakka Doğru —

ABONE:
Yıllığı 5, Altı aylığı 3 Lira

İlan müderraatından
sorumluluk kabul edilmez.
Yayınlanmayan yazılar
geri verilmeyiz.

Günü 25 sayılı sayılar
23 Harıftır .

Yıl 1 Sayı 7 (10 NİSAN 1950) — Pazartesi Günleri Çıkar Müstakil Siyasî Halk Gazetesi — Fiyatı 10 Kuruş

D.P. BAYBURT İLCE KONGRESİ

9/Nisan/1950 pazar günü D.P. Bayburt ilçe kongresi yapılacaktır. 36 bin seçmeni olan Bayburt kazasının bu kongresine büyük bir ehemmiyet veriliyor. Demokrat çevrelerinden öğrendiğimize göre bu kongre D.P. nin kuvvet ve kud-

retini vazih bir şekilde göstereceği için buna son derece ehemmiyet verilmektedir. Bu hususta kendisiyle görüşen bir arkadaşımıza D.P. Başkanı Hüsamettin Develi şunları söylemiştir. D.P. nin Bayburta nasıl yenilmez bir kuvvet ol-

duğunu göstereceğiz bu kongre çok sürprizli olacak ve birçok değerli arkadaşları içine alacaktır. Köylü hemşerilerimizin hayranıyız. Günlerdenberi akın akın şehre gelip safımızda yer almaktadırlar. H. P. nin (Arkası 4 de)

Doğunun Yegâne Demokrat Kalesi: Bayburt

D. P. ve H. P. arasındaki mücadele gittikçe artmaktadır. Demokratlar gayet itidalli bir şekilde çalışıyor; işi sadece bir fikir mücadelesi haline koyuyorlar. H. P. sinin ise kötü bir taktiki var; birçok

vatandaşların haberleri olmadan isimlerini yazıyorlar. Muhtarlar mühürletilip D. P. den istifa etmişler diyerek kendilerini teselli ediyorlar; Halbuki muhtarların memur olması ve parti ile mücadele uğraşması yavaş olduğundan bu adamları da mükül vaziyete sokuyorlar; Nitekim bu kabil 20 muhtar hakkında müracaat yapılmıştır. Yakında haklarında takibât yapılacaktır. Muhtarlara tavsiye ederiz Parti işleriyle uğraşmasınlar. Partiler arasındaki mücadele kızgınca bir arkadaşımızı köylere gönderdik; acaba hangi parti daha kuvvetli bir fikir edinmek istedik. Arkadaşımız dönmüş — Arkası 4 de —

Şark Sahillerinin Kaderi

YAZAN:
Dr. Zeki Salih BAŞAĞA

İran Transit yolundan geçenler elbette görmüşlerdir, sırtlarında ya bir sepet yahut ot yüklü kadın ve çocuklar; günün her saatinde yalçın dağlardan, korukunç derelerden, aşarak, bu yükü muayyen bir yere ulaştırırlar. Bu manzara bütün sahil boyunca devam eder. 4—5 kadının elindeki çapayı toprağa saplayıp tunçlaşmış çehrelerindeki teri silerek bu çok güç he- le kadın için tahammülsüz olan yorgunluğu yenmeğe çalıştığını görmek merhametli yürekleri mutlaka sızlatır. Acaba bunların erkekleri yokmu diye düşünenler de vardır. Erkekleri elbetteki vardır; onlarda durmuyor çalışıyorlar fakat dar bir arazi içine sıkışmış milyonlarca vatandaş; eğer bütün imkânlarını sarfederek bu kısır ve dar araziyi işle meseler; karınlarını dahi doyurmağa imkân bulamazlar. Bu vatandaşların kendilerinin barcasına çalışmalarının neticesi bir suç mısırdır. Onu da bazan tabiat ellerinden alır. O zaman artık bağı kaldıkları toprakların bu vefasızlığını unutmak gayesiyle bir hicret başlar. Sahilin yığıt çocuğu iş aramağa gider bu gidiş pek hüzün pek yürekler acısındır. Bir yaşında bıraktığı çocuk bazan altı yaşında girdiği halde babasının görmemez; onun yalnız gurubetten gelen sesini duymağa çalışır. Ya gurbete gidenler; İstanbul o kor-

— Devamı 4 de —

D. P. Namzetlerinin Kısa Tercümesi Hallerini Veriyoruz

Dr. Osman Zeki Mehmeli (İktisat Doktoru)

Dr. Osman Zeki T. Mehmeli 1903 de Bayburta doğmuştur. Merhum Mehmeli zade Pire Mehmet ve Ozulu zade Ethem efendilerin torunu, İsmail Efendinin oğludur. İlk tahsilini Bayburta yapmıştır. Bayburdun işgali üzerine ailesinin reisi olarak Çoruma hicret etmiş, 1918 de tekrar Bayburda dönmüştür. Aynı yıl tahsil maksadıyla Bursaya girmiş ve Bursa Ziraat amelîyat mektebinde 3 yıl başarıyla tahsilden sonra o zamanki İstanbul Halkalı Ziraat Ali mektebine girmiştir. Bu mektebin ikinci sınıfına terfiden sonra tahsilini ikmal etmek üzere Aralık 1922 de Almanya'ya girmiştir. Henüz tahsilde iken 1928 de kurulan Berlin Türk Ti-

caret Odasına intisap etmiştir. 1932 de bu odanın umumi kütüphanesine tayin olunmuş ve Türkiye—Almanya arasındaki ticari münasebetlerin inkişafına büyük hizmetleri olmuştur.

Berlin Türk ticaret odasındaki vazifesinden 1940 yılı sonunda ayrılarak memlekete avdet etmiştir. 1941 den beri İstanbulda harici ticaret sahasında müstakil olarak çalışmaktadır.

Dr. O. Zeki T. Mehmeli tahsilini Berlin Yüksek İktisat okulunda yapmış, bu okulda iktisat doktorası yapmıştır.

Almancaya mükemmelen vakıf olan Zeki Mehmelinin Almanca birkaç eseri Türkçe birkaç tercümesi vardır.

— Devamı 4 de —

Cevdet Baybura Yargıtay Üyesi

1302 tarihinde Bayburta doğmuştur. Bayburdan maraif ailelerinden Hasan Paşa torunu, Emin bey zade Muşuk beyin oğludur.

İlk tahsilini Bayburta, orta tahsilini Erzurumda — Arkası 4 de —

D.P. Namzedi yoklaması bugün yapılıyor

D.P. ilçe kongresi bu gün yapılıyor. Bütün köylü hemşerilerin delegeleri Bayburda gelmiştir. Bayburdun tarihi günlerinden birini yaşıyor Demokrasi yolunun yolcuları bu gün namzedlerinin yoklamasını bizzat yapacaklar, kimi layık görürlerse onları listelerine alacaklardır, Artık merkezden emir verip namzet koyma yok. Bu gün 500 delegenamedlerin kimler olduğunu tesbit edecekler.

Allah millet ve memleketi hayırlı etsin.

TIRPAN !

C.H.P. ve Beyin

C.H.P. sine mensup bir adam varmış. Köyde herkes kafa tutar, şuna buna çatar üstelikte-sizin hepimiz kafasını kıracağım der durmuş.

Kafa kırmanın kolay olmadığını bu memlekette kanun olduğunu bu tehditlerin kimseyi korkutmayacağını söyleyenlerde-Ben H.P. menabuyum. her şeyi yaparım nasıl olsa partim beni kurtarır dermiş. Bir gün yine bu böbürlenmesinden bir münakaşa çıkar, münakaşa kavga ya çevrilir bizim zorba başına yediği bir sopa ile yeriykılır: Etraftan yetişirler kavga biter doktorlar vaka mahalline gelir zorbanın başını muayene ederler. Hekimin biri:

—Acaba çatlayan kemik beyine dokudumu diye arkadaşına sorar hasta gözlerini açar doktora

—Doktor bey çatlayan kemik beyne varamadığına

—Doktor bey çatlayan kemik beyne varamadığına inan; bende beyin yoktur, beyinim olsaydı H.P. sine gü-

venip böbürlenmesdim der.

ÇEK

Sahibi ve Yazı İşlerini
Fikrî İdare Eden:
Dr. Zeki SALİH BAŞAĞA

İDARE YERİ:
Ezurmum Caddesi No. 36
BAYBURT

Tel: BAYBURT Gazetesi

BAYBURT

— İyile, Doğruya ve Hakka Doğru —

ABONE:
Yılı: 3, Altı aylığı 3 Lira
İlan müddetlerinden
sorumluluk kabul edilmez.
Yayımlanmayan yazılar
geri verilmaz.

Günü geçmiş sayılar
25 kuruştur.

Yıl 1 Sayı: 5 (27 MART 1950) — Pazartesi Günleri Çıkar Müstakil Siyasi Halk Gazetesi — Fiyatı 10 Kuruş

Bayburt Gazetesi

YAZAN:
Cevdet BAYBURA
— Temyiz azası —

Birçok değerli şahsiyet ve müellif, alim ve şair yetiştirmiş olan ve şarkın kültür ve ticareti merkezlerinden biri bulunan güzel Bayburtun şimdiye kadar sesi medeniyet alemine duyurulamaması ve ihtiyaç ve isteklerinden vatandaşlarını haberdar etmemesi ve ilmi, içtimai ve iktisadi görüş ve bilgilerini büyük Türk topluluğuna arz etmemesi bu memleket ve evlatları için büyük bir eksiklik olduğu şüphe götürmez hakikatlerdendir. Bu eksikliğin giderilmesine ve medeni ihtiyacın önlenmesine çalışıldığını ve haftalık bir gazetenin çıkarılmasına teşebbüs edildiğini işittim zaman göğsüm itiharla kabardı. Memleketimin dilsizlikten kurtarılmasından ve medeni aşem de layık olduğu mevkii almaya çalışmasından ve Bayburt gibi bir kasabada şahsi teşebbüsle bir gazete çıkarılmasından dolayı biz Bayburtlular ne kadar övünsek yeridir.

Lâkin sadece memnuniyetimizi izhar etmek kâfi değildir. Hepimize düşen vazife bu hayırlı teşebbüsün yaşamasına çalışmaktır. Bayburt gazetesi bir prensip ve dava peşindedir. Her satırında bunu sezme mümkündür; doğunun kalkınması gibi çok ulvi bir tezin müdafilerine bizim de yardımcı olmamız her halde lüzumlu ve zaruridir. Bilhassa doğu belediyecilerinin yapılan tekdileri büyük bir sahrı karşılamaları lâzımdır. Tenkit yapıcı oldukça faldesi inkâr edilemez, bize Demokrasi devrine yeni girdiğimiz için en basit tenkitleri dahi nahoş karşılamak gibi bir hataya düşersek hiçbir zaman iyi ve güzel eserler meydana getireceğimize imkân olmaz. Bu sebeple hemşehrilerimin Bayburt gazetesinin tenkitlerini çok müsbet bir zih-

C.H.P. Kendi propogandası ile kendini yıkıyor..

Bayburt C.H.P. Başkanlığından :

Sayın Partililerim:
Bayburta Dr. Zeki Başağ tarafından çıkarılan müstakil "Bayburt," gazetesi 21 Şubattan itibaren bütün yazılarında C. H. Partisinin aleyhinde uydurma yazılar ve havadisler neşir suretiyle partimizi aleyhinde propoganda yapmakta ve bilhassa Demokrat Partinin asılsız neşriyatla gayretkeşliğini göstermektedir. Kendisini Demokrat Partiyeye maletmiş bulunması dolayısıyla bütün yazılarının bitaraf olmadığını bilmemiz lâzımdır.

Baştanbaşa uydurmalarla mânasız ve yersiz neşriyat yapılarak C. H. Partisinin aleyhinde propoganda yapmakta olan bu gazete Demokrat Parti lehinde çalışmakta olup bu suretle halk partisi hakkındaki yazılarınıyetle karşılamalarını beklerim.

Esasen bu gazeteyi çıkarılanların nasıl bir iman ve faziletle yurt işlerine kendilerini verdikleri hepimizin malumdur.

Temiz ellerde her iş daima kemale doğru gideceğinden bu gazete Bayburtluların medarı iftihar olmakta her zaman devam edecektir.

Sifat ve meşguliyetimin imkân ve müsaadesi nisbetinde dilim döndüğü kadar gazetenin lütüfkâr sütunlarından ben de istifade etmek niyetindeyim. Hacmen küçük, manen çok büyük olan bu gazetenin müessislerini ve saygı değer hemşehrilerimi candan tebrik eder, muvaffakiyetler ve başarılar dilerim.

Selâm sana güzel Bayburt.

Vavuk ile Kop arası

Bağday doludur ovası

Köyleri arsan yuvası

Özel yurdum şirin Bayburt

Cevdet BAYBURA

nın doğru bulunmadığını sayın partilere arz ederim.

C.H.P. İlçe Başkanı
Azmi Ökten

C.H.P. sinin gazetemizi küçültmek için dağıttığı beyannamemizi okudunuz. Biz buna birşey demiyeceğiz, çünkü Bayburtluların bu beyannamemizi okumadan yırtıp nerelere attığını herkes gördü. Lâkin insana bütün

veren şey şu ki: Bu adamlar bizim nasıl bir imanla yurda döndüğümüzü, nasıl temiz gayelerle doğunun irtirabını teresünüm, halkın çektiği ezabı aksettirdiğimizi bilirler. Lâkin onların ötedenberi bir adedleri vardır. Akı kara göstermek; şimdi buna çalışıyorlar, fakat muvaffak olamayacaklar çünkü: Gittimiz yol hak yoludur.

İlçemiz Seçim Kurulu Teşekkür Etti.

13/3 950 pazartesi günü saat 13 de ceza mahkemesi salonunda seçim kurulu başkanı sayın ceza hakimi Mahir Ülküsal'ın Başkanlığında belediye ve il genel meclis üyeleri ile parti temsilcileri arasında açık kura ile seçim kurulu aşağıdaki şekilde

teşekkül etmiştir.
Asil üyeler: Belediye meclisinden İsmail Özbüz, İl genel meclis üyelerinden Dede Darsun, Demokrat Partiden Necmeddin Küçük Hasan Türkoğlu, C.H.P. den Mehmet Öllü, Azmi Ökten.

Yedek üyeler: Belediye meclis üyelerinden Mustafa Kızıltan, Genel meclis üyelerinden Darsun Bölen, Demokrat Partiden Hüsamettin Develi, C.H.P. den Necati Aipten teşekkül etmiş ve hazır bulunanlara tutulan zabıt imza ettirilerek seçim kanununun 62 ci maddesi hükümlerine uyularak yemin ettirilmiştir.

TIRPAN

HAYRETI..

Halk partisi mensupları bir beyanname çıkarmışlar, güya gazetemiz uydurma neşriyat yapıyor, yani halk irtirap çekmiyormuş, karınları tokmuş, sırtları kükülmüş, herkes rahat ve huzur içinde imiş, bu sebeple bizim yazdıklarımız uydurma imiş. Doğrusu bu kararı tok baylara şaştık yalnız hayretimizi mucip olan bir cihet var. Beyannamemizi Bayburt C.H.P. ilerine hitaben yazmışlar, hayret; demekki Bayburta C.H.P. mensupları olanlar da varmış.

ÇEK

Müessif bir Hadise

Kalbulas köyünde Ahmet ve Mehmet Kutluca isimli iki kardeş arasında bir müsaka çıkmış, amcaları her zaman tekerrür eden bu müsakaları önlemek için; muhtar Halil Böleni çağırması, bu gençlere nasihat etmesini söylemiş muhtar; Ahmet Kutlucayı çağırması, gelmeyince evine gitmiş, ileri geri söylemiş, dövmek istemiş derken muhtarın yeğeni gelmiş iş büyümüş, Ahmet yeğeni çekince muhtarın yeğeni yaralamış, Asım ölmüş muhtar hastaneye nakledilmiş.

BAYBURT: Muhtar işi yatıştırıyor derken hadiseye kendisi sebebiyet vermiş. Aman hemşehriler dikkat edelim, bu kötü hadiseler hepimizi üzüyor.

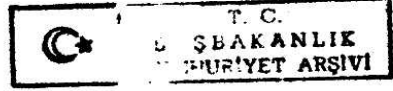
Bir tavzih

6/3/950 tarihli sayımda "Fakirler için toplanan paralar niçin tezzi edilmiyor, başlığı altında yazdığımız yazı üzerine B. K. ve Y. Cemiyetinden aldığımız bir mektupta hayır kurumları tarafından toplanan bu paranın fakirlere tamamen tevzi edildiği anlaşılmıştır.

K A R A R

29143

Birinci Madde- Erzurum vilâyeti İspir kazasının Norgâh nahiyesine bağlı Ahpunus, Dansut, Modlisor , Orsor, Baksı köyleri Gümüşane vilâyeti Bayburt kazasının Merkez nahiyesine bağlanmıştır.

İkinci Madde- Bu kararın icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

-9 Kasım 1956

REİSİCUMHUR

[Signature]

Başvekil

Dahiliye Vekâleti Vekili

[Signature]

[Signature]

030 11 1 262.48.19

Bayburt POSTASI

"Ebediyyen sana yok, ırkıma yok, iğmihlâl"

Bayburt
Savunması
İkinci
Plevnedir

Fevri Çekmek

Yıl : 40 Sayı : 3938

14 Mayıs 1992 Perşembe

Fiyatı : 700 TL. KDV Dahil

Bayburt Vilayet olmasa idi, içimde hicran olurdu

Adnan MENDERES

Her fânî gibi, Onun fânî hüviyeti Türkiye'sinin ağışu topraklarına karıştı. F a k a t manevî hüviyeti ebediyyen Türk Milletinin kalbinde yaşıyacaktır...

21 Haziran günü, Vilayet olmanın sevincini bir kez daha tatmanın hazırlıkları yapılırken, temelli ruh ve kafalardan atılan bu muazzam eserin meydana gelişinde hizmetleri geçenleri unutmuyorum. Olanlara rahmet, yaşananlara esenlikler diliyorum.

103 yıl süren bir uğraşın içinde bu temel, 1959 yılında atılmış, o devrin değerli Başbakanı sayın Adnan MENDERES, "Bayburt Vilayet olmasa idi, içimde hicran olurdu" demek suretiyle, en büyük müjdeli vermişlerdi. 1960 ihtilâli, haziran ayını hislere çok görmüştü.

Ne olursa olsun, temel kuvvetli atılmıştır. Bitirilmesi sayın ÖZAL'a nasip oldu. Kırdelayı Öküz Gökralp Güneşle birlikte beklettiler. Unutmamız mümkün mü?

Hizmeti geçenlere, bir Bayburt'lu olarak minnet ve şükran borçluğumuz.

Soldan sağ:
(Ayaktakiler)

- 1- Dr. Zeki Başoğlu
- 2- Ahmet Yühsel
- 3- ?
- 4- Ramız Akkoçunlu
- 5- Mevlüt İçiş
- 6- Necati Alp
- 7- Kâzım İşçiser
- 8- Adnan Menderes
- 9- Halis Yılmaztürk
- 10- Ahmet Kemal Varınca
- 11- Hüsamettin Doğan
- 12- Müftü Fahrettin Kumbasar
- 13- Ekrem Ocaklı

(Oturaneler)

- 1- ?
- 2- Halil Pekmezci
- 3- Kemal Kutlu
- 4- Zülkarni Boyacı
- 5- İhsan Enköv
- 6- Niyazi Oruç

Aramızdan ayrılanlara Cenab-ı Hak'tan rahmet, yaşananlara mütlâ uzun ömürlü yıllar dileriz.

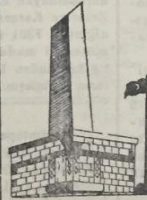
KOP Tipisi

Yaralandık işte...

Bir gün Anadolu bozkırlarının ortasında eşeğinin sırtında ayaklarını sallaya sallaya giden bir köylü ile yarenlik etmişim. Köylünün bir gözü kördü. Fakat bu körlük belliydi ki bir kozanın eseri idi. Onunla öteden beriden konuştuk. Hiç bir mesele için hayret etmiyorduk. Onun kamasında şaşmak kelimesinin manası yoktu.

— Askere gitmiş mi, dedim.
— He, dedi.
— Muharebeye girdin mi?
— He, dedi.
— Gözün muharebede mi yaralandı, dedim.
— Çık, dedi. O budağa takıldı.
— Çok soğukkanlıydı, ona sordum:
— Nereleri gördün?
— Eh, dedi biraz.
— Kafkasi?
— He.
— Galicayı?

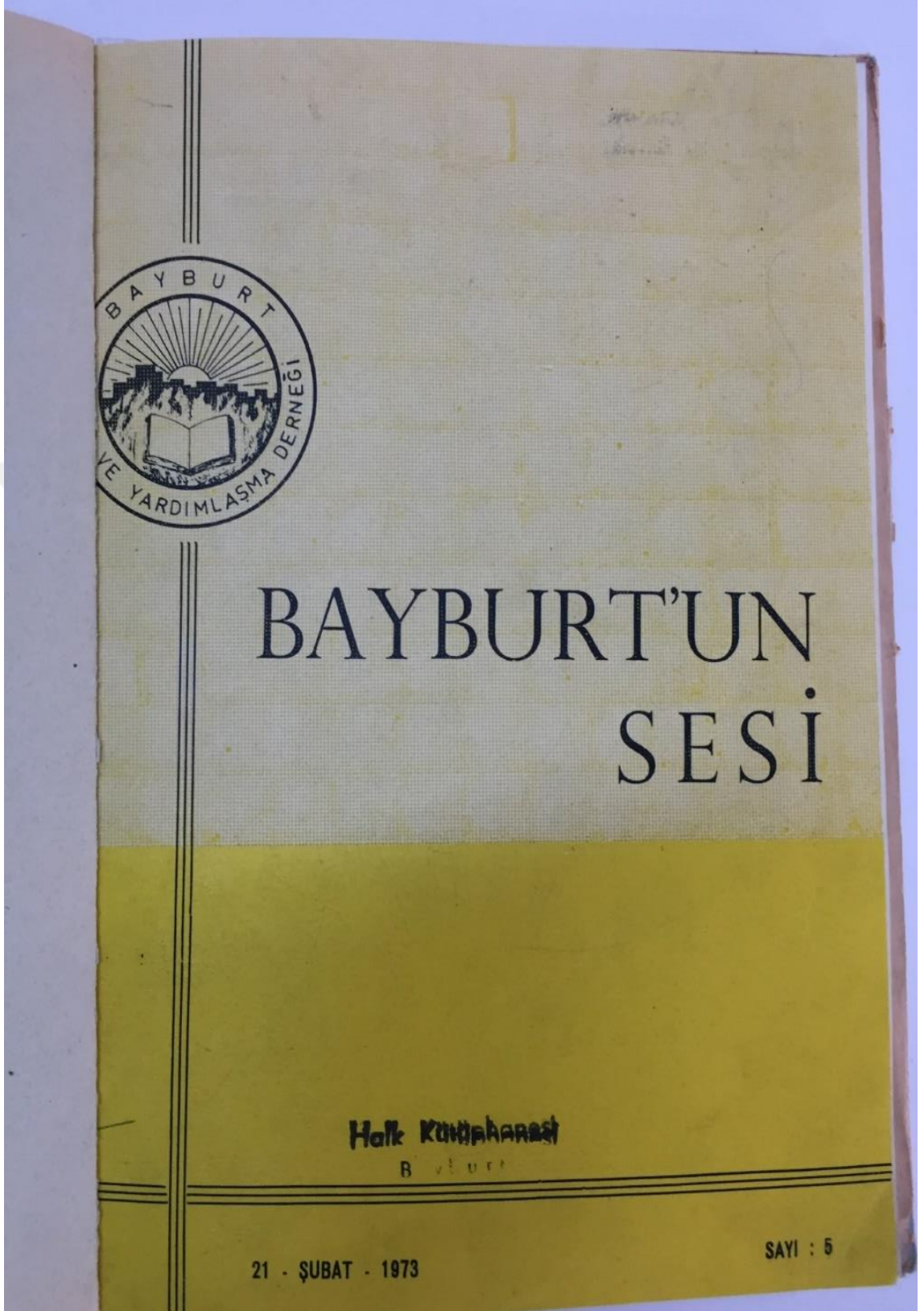
— He.
— Yemeni?
— He.
— Çanakkaleyi?
— He.
— Arnavutluk?
— He.
— Kop?
— He.
— Biraz gördüğün baydu.
— Sordum.
— Kaç yaran var?
— Yaralandık işte... Ne bileyim! Bizi hastanede yatırdılar. Sonra iyileşdik. Bakıldılar, taburcu ettiler, asker bşyledir... Çıktık, gene gittik, muharebe ettik, yaralandık, gene gene hastaneye yattık yaraların sayısını ancak hekim bilir. İnsan misket yağmuruna tutulur da kaç yardan yaralandığını bilir mi?
— Eeet. Senin neelin Asker böyledir.
— Hocazâde

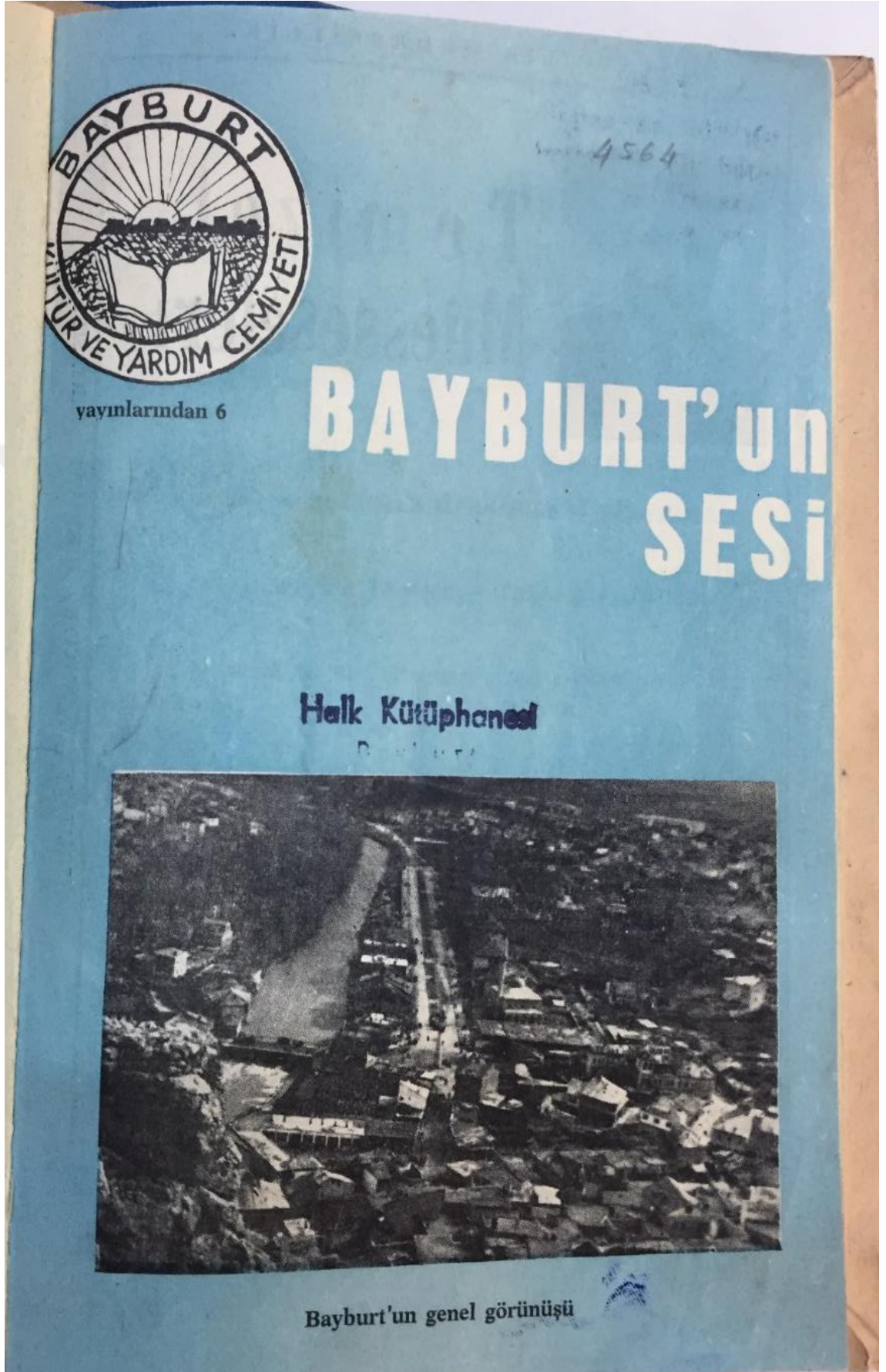

Aralarında iki Bayburt'lu Yüzbaşının bulunduğu Hava Şehitlerimizi minnetle anıyoruz

Bütün yarıta ve K. Kıbrıs Cumhuriyetinde olduğu gibi, bugün Bayburt'umuzda da Hava Şehitlerimizi minnet ve şükranla anacağız.

Aralarında iki Bayburt'lu Yüzbaşı, Asım Sevim ile Kemal Tunçer'in bulunduğu Hava Şehitlerimizimizin onama törenlerine Atatürk Anıtı önünden başlanacak, daha sonra, Şehitler Tepesi ile Kop Şehitler Anıtı ziyaret edilecek.

Yayımlarından: 2

BAYBURT

İÇİNDEKİLER

Önsöz	Faîk Kayalı
Tarihte Bayburt'un geçirdiği idarî değişiklikler.	M. Kemâl Yanbeğ
Birinci Cihan Harbinde Bayburtun işgali ve kurtuluşu	İ. Kemal Baybura
Bayburt'un kurtuluşu (Şiir)	Rasim Eyüboğlu
Üçüncü şehir	Ahmet Kemal Varınca
Bir hâtrâ	Cevdet Baybura
Hayvan besisinin Bayburt'un iktisadî hayatındaki rolü	Asaf Umar
Bayburt'lu Zihni (Şiir)	M. Turan Yanbeğ
Bayburt'un dünkü ve bugünkü sihhî durumu	Dr. Salih Zeki Başağa (İç Hastalıkları Mütahassısı)
Bayburt ve Bayburt'lular	Salâhattin Tunçer
Bayburt Kadını	Dürrüşehvar Zeki Başağa
Bayburt'un kalkınma şartları	M. Kemâl Yanbeğ
Zihni'den, Celâli'den seçme parçalar, maniler	
Bayburt barları	M. Turan Yanbeğ

Hür Söz

CUMARTESİ
20
ŞUBAT 1960

Sahibi: AHMET POLAT
Yeni İşleri Mev'ul Müdürü
ABDÜLKADİR ÖZGÖZ
Müjerci: MEHMET GÖKALP
İdare Md. N. MUSTAFA POLAT
Bence en büyük muvaffakiyet, mahkûm-
menzillet olmamaktır. HÜSEYİN AYRI
Adres: Pehlivan Meydanı No: 52 Telefon: 1952 ERZURUM

Haykır! Taş, toprakları yurdum dile gelmiş.
Hakkın boğulan gür sesi «Hür Söz» le yücelsin.

Ali Ulvi Kocun

Adres: Pehlivan Meydanı No: 52 Telefon: 1952 ERZURUM

Fiyatı 25 Kuruş

GÖNLÜK MÜSTAKİL SİYASİ GAZETE

Yıl: 5 — Sayı: 1271

TÜRKİYE'DE SOLCU TEŞEKKÜLLER

1875'ten bu yana TÜRKİYE'de kurulmuş olan bütün siyasi ve sosyal teşekküller. Hapishane, çakıllar, faaliyetleri, yurt dışına kaçmaları...
Arkadaşımız DARENDELI OĞLU İBRAHİM EĞEMEN'in Gazetemize için hazırladığı çok enteresan ve çok mühim yazı serisi.
Pek yakında «HÜR SÖZ» de...

Hep O Duygu

Her köyün, her kasabın, her vilayetin Kurtuluş yıldönümünde, destanleşen her mekânın anıldığında, her ağlıyorsa mezarlığının hatır sayısında Müslüman olan, Türk olan, bu topraklar uğrunda canını verenin sadıka sahib bulunan her şahıs millî kinini taseler, millî duyusunu kuvvetlendirir. Kalbinde Allah'ın aklı, millet aklı, vatan aklı bulunan her Türk böyledir. Her vatansever bu kinle millîleşir.

Yarın, kurtuluşunun 42. yıldönümünü kutlayacak olan Bayburt, bu mukaddes kını, bu ulvi duyuyu gönlünde şahlandıracaktır. Temsilî millet kuvvetleri, mahallî kıyafetlere bürünmüş gazileri ona Türk olmanın şanını tattıracaktır. Onu 42 yıl önceine götürerek, tarihin penesinden ona o müstesna günü tekrar yapacaktır.

Münasipinden yüklelen ezan sesleriyle fevri coşan imânî bir kitle... Esaretle bağdaşmayan
(Devamı S. 6 de)

Bayburt'un Kurtuluş Yıldönümü Yarın!

Kurtuluş Bayramı Filme Alınacak. Bayburt'lular Bugünden Kurtuluşlarının 42 nci Yıldönümünü Kutlamaya Başlıyor

Bayburt (Hususi Muhabirimizden) — Kazamızı'nın düşman istilasından kurtuluşunun 42. yıldönümü yarın yapılacak olan muazzam bir merasimle kutlanacaktır. Bir aydan beri hazırlıklarına devam edilen merasim filme alınacaktır.

Merasime civar Vilâyet ve kazalardan Heyetler, hazırlanan mahallî mehter takımı ve kalabalık bir halk topluluğu iştirak edecektir.

Merasimin ilk kısmı

Çocuk Esirgeme Kurumu kongresi

Bir müddet evvel yapılan Şehrimiz Çocuk esirgeme kurumunun kongresinde İdare Hey'etine seçilen zevat, Perşembe günü T. Merkez Bankası Erzurum Şub'esi Müdürü A. Rıza
(Devamı S. 1 de)

muhtemelen bugün başlayacak ve yarın gecede Bayburt Kültür ve Yardımlaşma Cemiyeti bir kahramanlık gecesi tertip edecektir. Ayrıca Belediye, Belediye salonunda bir kurtuluş ser-

gisi açmıştır. Sergi pek alâka celbetmiştir.

Gece Kazamızıda fener alayı tertip edilecek, ayrıca her ev bir meş'ale yakacaktır.

İbrahim Şenbark, Sabri Bingöl'ü Müddeiumumiliğe Teslim Etti

Hamamdere kaatillerinin elebaşısı olduğu iddia edilen Sabri «Dayaktan korktuğu» için bugüne kadar teslim olmamış

Geçen yıl Şehrimiz Hamamdere mevkiinde iki çobanı öldürerek bir koyun sürüsünü Konya Et Kombinasına götürüp satan kaatiller, kendilerini bu cinayete Sabri Bingöl'ün teşvik ettiğini iddia ediyorlardı. Bütün aramalara rağmen hâdisenin elebaşısı bulunamamıştı. Hatta halk arasında Sabri Bingöl'ün İran'a kaçtığı rivayeti de dolanı-

yordu.

ANKARA'DA İMİŞ! Nihayet bir kaç gün evvel Ankara'dan Şehrimiz Barosu Avukatlarından İbrahim Şenbark'a telefon eden Sabri Bingöl, hâdisede kendisinin hiç bir suçu olmadığını, Ankara'da bulunduğunu söylüyor.

Av. Şenbark'da Sabri'yi telefonda ikaz ederek, gelip teslim olmasını söylüyor.

SABRİ GELDİ Bu telefon muhavere sinden sonra Sabri dün Şehrimize gelliyor ve doğrudan Av. İbrahim Şenbark'ın yazı hanesine gidiyor... Şenbark takii ile Sabri Bingöl'ü dün saat 15 de Müddeiumumiliğe götürüyor ve Müddeiumumî Orhan Tugay'a teslim ediyor.

Ve böylece bir kaç aydan beri aranan Sabri, Av. İbrahim Şenbark'ın yardımıyla yakalanabiliyor.

Şenbark'ı bu müvaffakiyetinden ötürü tebrik ederiz.

Türk yurdu

Türk Yurdu mecmuasının 11 nci sayısı dolgun bir münderacata intişar etti.

Bayburt ve 21 Şubat

Niyazi HACİBEYOĞLU

Tam kırk iki yıl evvel birinci cihan harbinin en vahşi ve en kanlı sahnelerinden biri Bayburt'ta cereyan ediyordu.

Hâlâ dünyanın en büyük derdi olan ve kıyamete kadar maâzallah kalsalar insanlık namus, hak ve âdâlet mefhumlarını kavrayamayacak olan Rusların ve yine hâlâ onların uşaklığını yapan Ermenilerin ihtiyar, çocuk kadın, kız demeden bir avuç Bayburt'luyu taş mağazalara doldurup üzerlerine gaz dökmek suretilerine yaptıkları günün yıldönümü...

O ateş içimizde her senenin 21 Şubatında deşilip alevlenen bir göz oldu. Nasıl olmasın ki! O ateşte her Bayburt'ludan bir parça var. Dedemiz, nenemiz, babamız, dayımız, ağabeyimiz ve bacımızdan bir koku var o ateşte... Asırların mukaddes kını alevlenmiş o ateşte...

Sokak be sokak ev be ev, oda, dam merak karışık be karışık Bayburt'lunun o gününü, şeref ve namusunun müdafaa ettiği bir gün bu 21 Şubat...

Kocasız kadınların, yetim genç kızların, kınalı gelinlerin, ak saçlı ninele rin izzet ve iffetlerini korumak için dişî bir arslan kesildikleri gün 21 Şubat... ŞİNGÄHLİ SULTAN NENE'nin sokak sürüleri tarafından kesilen ve tek kolu ile şereflî Türk kadınlığını ve yavrularını koruduğu gün 21 Şubat...

Ve nihayet yedisinden yetmişine kadar her Bayburt'lunun tırnakları ile taş duvarları, Rusları ve Ermenileri söküp attığı ve kurtulduğu gün bu 21 Şubat...

Bu faciada hayatlarını gelecekleri için feda etmiş Allah'ın rahmetine kavuşmuş aziz şehitlerimizi minnet ve şükranla anıyorum.
Devamı S. 4 de

Sanayileşmemiz ve Vasıflı İşçi Kifayetsizliği

Prof. Dr. Orhan TUNA

18.

ASIRDAN itibaren garbin sanayileşme hareketine katılmaya siyle beşinci iki ans koldan gelen insan kitleleri, yeni teşekkül eden sanayin insan kadrosuna teşkil etmişlerdir. Bunlardan birincisi, muhtelif tasarımları tesiri altında şehirciler dolan ziraat erbabı yani köylüler, diğeri ise inkişaf eden kuvvetli sanayinin esicı baskısı altında, eski ehemmiyetini kaybeden kü çok sanat mensupları idi. Endüstrileşme tarihi boyunca, muayyen el sanatları, sanayi tesislerinin rehabeti, karşısında mağlup olmakta, veya gittikçe ehemmiyetlerini kaybetmekte ve çok çir'li kısmı iktisadî ha-

yatilerini muhafaza edebilmektedir. Bu ekonomik bağımsızlıklarını kaybeden küçük sanatlar, el ve ev sanatları mensupları endüstri işçilerine katılmak zorunda kalyordu. Şu halde, Alman sosyoloğu H. Freyer'in de'ışaret ettiği gibi endüstri işçileri sınıfını teşkil eden belli başlı iki kaynak, sarış bir şekilde tefrik olunabilmektedir: bunlardan birincisi, toprak mülkiyetinin elverişsiz dağılımı veya toprak darlığı sebebiyle, bağımsız bir köy hayatı kuramamış olan köylüler, yarıcılar ve köylerin barındıramadıkları fazla nüfustan, ikincisi ise dayanaksız kalan ve endüstrileşmeye yüsünden ekonomik şansları

kaybolmuş olan el sanatları mensuplarından ibarettir.

Bu suretle meydana gelen köklü değişime içinde yeni inkişafa başlayan endüstri muhtaç olduğu işgücünü bu iki kaynaktan temin etmiş. «Bir çok hallerde küçük sanatlardan gelen akın endüstri için kalifiye işçileri, köylülerden gelen akın da hilgisiz ve kalifiye olmayan işçileri ortaya çıkarmıştır.

Böyle garbin sanayileşmesinde uzvi bir intikal olmuş, adeta organik bir tamamlanma ile yeni, yeni inkişaf eden endüstri, işçi cephesinden gelen zorlukların büyük bir kısmını bertaraf edebilmektedir. Belki de
(Devamı S. 4 de)

ÖZGEÇMİŞ

İlkokulu ve liseyi Trabzon Çarşıbaşı ilçesinde, Ortaokulu ise Vakfıkebir’de tamamladı. 2010 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Tarih Bölümü’nden mezun oldu. 2010-2011 yılları arasında Çarşıbaşı Kovanlı Köyü İlköğretim okulunda ücretli öğretmenlik yaptı. 2013 yılında Osmaniye’de vatani görevini tamamladı. 2014 yılında Trabzon Emniyet Müdürlüğü bünyesinde Polis Memuru olarak göreve başladı. Evli ve iki çocuk babasıdır.

